

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARININ
FİLİSTİN-İSRAİL BARIŞ SÜRECİNE ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

ZUHAL ÇALIK TOPUZ

NİSAN-2016

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARININ
FİLİSTİN-İSRAİL BARIŞ SÜRECİNE ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

ZUHAL ÇALIK TOPUZ

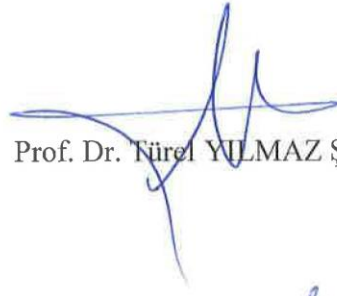
Tez Danışmanı: PROF. DR. MOHAMMAD ARAFAT

NİSAN-2016

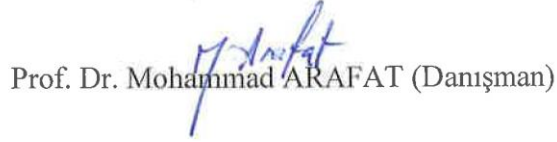
TRABZON

ONAY

Zuhal alık Topuz tarafından hazırlanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi adlı bu çalışma 21 / 04 / 2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından uluslararası ilişkiler anabilim dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Fürel YILMAZ ŞAHİN (Başkan)

Prof. Dr. Mohammad ARAFAT (Danışman)

Prof. Dr. Canan ATEŞ EKŞİ

Prof. Dr. Abdulkadir TOPAL

Doç. Dr. Süleyman ERKAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. ... / ... /
2016

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Zuhal ÇALIK TOPUZ

21/04/2016

ÖNSÖZ

Arap-İsrail çatışması özelinde Filistin-İsrail çatışması, içerisinde barındırdığı ulusal ve uluslararası boyutlarla yirmi birinci yüzyılın en karmaşık sorunudur. Başlangıcından günümüze, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ve bir türlü çözüme kavuşturulamayan Filistin-İsrail sorunu, günümüzde devletlerin ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin öncelikli sorunu olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

Sorunun, Ortadoğu coğrafyasını etkilemekle birlikte tüm dünyayı ilgilendiren bir meseleye dönüşmesi karşısında BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlarda kınama dışında herhangi bir yaptırımının bulunmaması sorunun çözümünü imkansız hale getirmektedir. Bu tez çalışmasında, uluslararası barış ve güvenliği korumakla sorumlu olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar ve bu kararların soruna yönelik etkileri değerlendirilmiştir. Tezin hazırlanmasında bana yol gösteren, kıymetli zamanını ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Mohammad Arafat'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Annem Aynur ÇALIK'a, babam Celalettin ÇALIK'a ve kardeşlerime varlıkları ve destekleri için, eşim Arif Cem TOPUZ'a bu süreçte hep yanımda olduğu için teşekkürü borç bilirim.

Nisan 2016

Zuhal ÇALIK TOPUZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	X
ABSTRACT	XI
TABLolar LİSTESİ	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
GİRİŞ.....	1-8

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BARIŞ VE GÜVENLİĞİN SAĞLANMASINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE GÜVENLİK KONSEYİ'NİN MİSYONU	9-66
1.1. Uluslararası Örgütler: Kavramsal Çerçeve	10
1.1.1. Uluslararası Örgütlerin Tarihsel Gelişim Süreci.....	12
1.1.2. Örgütlenme İhtiyacını Doğuran Sebepler	17
1.1.3. Uluslararası Örgütlerin Sınıflandırılması.....	20
1.2. Kuramsal Yaklaşımlar Açısından Uluslararası Örgütler: Teorik Çerçeve	23
1.2.1. Realizm/Neorealizm.....	25
1.2.2. Liberalizm/ Neoliberalizm	27
1.2.3. Uluslararası Entegrasyon Teorileri	30
1.2.4. Sosyal İnşacılık	32
1.3. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Uluslararası Örgütlerin Rolü.....	34
1.4. Birleşmiş Milletler Sistemi ve BM Güvenlik Konseyi'nin Misyonu	35
1.4.1. Birleşmiş Milletler Sistemine Genel Bir Bakış.....	36
1.4.1.1. Birleşmiş Milletlerin Tarihsel Gelişim Süreci.....	37
1.4.1.2. Birleşmiş Milletlerin Kuruluş Amaçları ve İlkeleri.....	39

1.4.1.3. BM'nin Teşkilatlanması	41
1.4.1.4. BM Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Barışçıl Yöntemlerle Çözümü	47
1.4.1.4.1. Yargı Dışı (Diplomatik) Çözüm Yöntemleri	48
1.4.1.4.2. Yargısal (Hukuki) Çözüm Yöntemleri.....	50
1.4.1.4.3. Bölgesel Kuruluş ya da Anlaşmalara Başvuru Yöntemi.....	51
1.4.2. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Yapısı	52
1.4.2.1. BM Güvenlik Konseyi'nin Barış ve Güvenliğin Korunmasına Yönelik Görev ve Yetkileri	54
1.4.2.2. BM Güvenlik Konseyi'nin İşleyiş Usulü	56
1.4.3. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Güvenlik Konseyi'nin Rolü.....	57
1.4.3.1. Uyuşmazlıkların Barışçıl Yöntemlerle Çözümü.....	59
1.4.3.2. Uyuşmazlıkların Zorlayıcı Yöntemlerle Çözümü	61
1.4.3.2.1. Geçici Önlemler	61
1.4.3.2.2. Silahlı Kuvvet Kullanılmasını İçermeyen Önlemler.....	62
1.4.3.2.3. Silahlı Kuvvet Kullanılmasını İçeren Önlemler.....	63
1.4.3.2.4. Barışın Korunması Kapsamında Diğer Müdahale Şekilleri.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİLİSTİN COĞRAFYASINDA TARİHİN İZLERİ VE SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI.....	67-122
2.1. Filistin Bölgesi ve Yahudi Tarihi.....	67
2.2. Siyonizm'in Doğuşu ve Gelişim Süreci.....	79
2.2.1. Siyonist İdeolojinin Ortaya Çıkışı.....	81
2.2.2. Siyonist Kongreler	84
2.3. Siyonist Göç Dalgaları.....	87
2.4. Birinci Dünya Savaşında Britanya'nın Ortadoğu Diplomasisi: Vaatler ve Karşı Vaatler.....	91
2.4.1. McMahon Planı.....	95
2.4.2. Sykes-Picot Anlaşması.....	98
2.4.3. Balfour Deklarasyonu	100
2.5. İngiliz Manda Yönetimi (1918-1945).....	102
2.5.1. Manda Yönetimi ve Filistin Arap Toplumu.....	104

2.5.2. Manda Yönetimi ve Yahudi Toplumu	106
2.5.3. Filistinli Arap ve Yahudi Topluluklarının Çatışması Karşısında Manda Yönetiminin Tutumu	108
2.5.3.1. İngiltere'nin Bölgedeki Çözüm Arayışları	109
2.6. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Filistin Sorunu	114
2.6.1. Filistin Sorununun Uluslararasılaşması.....	117
2.6.2. BM Genel Kurulu 181 (II) Sayılı Taksim Kararı.....	119
2.6.3. İsrail Devleti'nin Kuruluşu	121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN FİLİSTİN-İSRAİL SORUNUNA YÖNELİK KARARLARININ İNCELENMESİ	123-203
3.1. Filistin Sorunu Özelinde Arap-İsrail Çatışmasına Yönelik Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları.....	124
3.2. Birleşmiş Milletlerin Filistin-İsrail Sorununa Yönelik Çalışmaları	128
3.2.1. Filistin-İsrail Sorununa Yönelik Kararların Analizi	129
3.3. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarına Göre Tespit edilen Barışın Önündeki Engeller	130
3.3.1. Kudüs'ün Statüsü Sorunu.....	133
3.3.1.1. BM Taksim Planı ve Kudüs'ün Statüsü.....	135
3.3.1.2. 1948 Savaşı ve Kudüs'ün de facto Bölünmesi	137
3.3.1.3. 1967 Savaşı: Doğu Kudüs'ün İşgali	139
3.3.1.4. Kudüs'ün Statüsüne Yönelik İsrail'in Girişimleri ve Bu Duruma İlişkin BM Güvenlik Konseyi Kararları.....	140
3.3.1.5. Barış Süreci.....	144
3.3.2. Mülteciler Sorunu.....	146
3.3.2.1. Uluslararası Hukuk ve Mülteciler Sorunu	147
3.3.2.2. BM Genel Kurulu'nun 194 (III) Sayılı Kararı.....	151
3.3.2.3. Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı: UNRWA	153
3.3.2.4. 1967 Savaşı: Kronikleşen Sorun.....	154
3.3.2.4.1. BM Güvenlik Konseyi'nin 237 Sayılı Kararı	156
3.3.2.4.2. BM Güvenlik Konseyi'nin 242 Sayılı Kararı	156

3.3.2.5. 1970'li ve 1980'li yıllar	157
3.3.2.6. Barış Süreci.....	158
3.3.2.7. Geri Dönüş Hakkı: İsrail'in Engelleri.....	162
3.3.3. Yerleşimciler Sorunu	164
3.3.3.1. Uluslararası Hukuk ve Yahudi Yerleşimciler Sorunu	166
3.3.3.1.1. BM Güvenlik Konseyi Kararları.....	169
3.3.3.2. 1967 Savaşı Sonrası Yerleşimciler Sorunu.....	170
3.3.3.3. Barış Süreci ve Yerleşimciler Sorunu.....	174
3.3.3.4. Yerleşimciler Sorunu ve İsrail'in Tutumu	180
3.3.4. Filistin Devleti'nin Toprak Bütünlüğü.....	181
3.3.4.1. Birleşmiş Milletler Taksim Planı	183
3.3.4.2. 1967 Savaşı ve Derinleşen Sorunlar	187
3.3.4.3. Birleşmiş Milletlerin Filistin Sorununa Bakışında Köklü Değişiklikler ..	188
3.3.4.4. Barış Süreci.....	190
3.3.4.5. BM ve Filistin Otoritesinin Statüsü	197
3.3.4.6. Filistin Devleti'nin Olası Sorunları	198
3.3.4.6.1. Siyasi Sorunlar	198
3.3.4.6.2. Sınır Sorunu	200
3.3.4.6.3. Ekonomik Sorunlar	200
3.3.4.6.4. Su Sorunu.....	201
3.3.4.6.5. Ayrım Duvarı	202

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEĞİŞEN KONJONKTÜREL YAPIDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARININ BARIŞ SÜRECİNE ETKİSİ	204-232
4.1. Soğuk Savaş Dönemi Kararlarının Uygulanabilirliği	206
4.1.1. Konjontürel Yapının Arap-İsrail Sorununa Etkisi	207
4.1.2. Güvenlik Konseyinde Veto Edilen Kararlar	210
4.2. Soğuk Savaş Sonrası Kararlarının Uygulanabilirliği.....	215
4.2.1. 1990- 2001 arası Konjontürel Yapının Filistin- İsrail Sorununa Etkisi	216
4.2.2. 2001 Sonrası Konjontürel Yapının Filistin- İsrail Sorununa Etkisi.....	218
4.3. Filistin-İsrail Barış Sürecinde Birleşmiş Milletlerin Katkısı	222

4.4. Birleşmiş Milletlerin Rolünün Sınırlılıkları.....	224
4.4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Etkisi	226
4.4.2. Uluslararası Örgütlerin Yapısı	229
4.4.3. Güvenlik Konseyinin Yapısı	230
4.4.4. Uluslararası Sistemin Yapısı	231
SONUÇ ve ÖNERİLER	233
YARARLANILAN KAYNAKLAR	246
EKLER	274
ÖZGEÇMİŞ	282

ÖZET

Filistin bölgesinin bulunduğu coğrafya; jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik konumu itibariyle bölge ülkelerinin ve global güçlerin önem verdiği bir bölge olmuş ve bölgeye hakim olmak isteyen güçler arasında bir çok kez el değiştirmiştir. Bu yüzden, 20. yüzyılda başlayıp 21. yüzyıla kadar devam eden Filistin-İsrail sorunu, sadece bölgesel nitelikli bir sorun olmayıp uluslararası boyutlara ulaşan bir yapıya sahip olmuştur.

Filistin-İsrail sorununun başlangıcından günümüze kadar etkin rol oynayan Birleşmiş Milletler, aldığı kararlarla sorunun çözülmesinde bir yol haritası oluşturmuştur. Ancak, İsrail hükümeti, Filistin-İsrail barış sürecinde BM Güvenlik Konseyi'nde alınan kararları uygulamayarak sorunun çözümsüz kalmasına yol açmaktadır. Bu kararların uygulanmamasında başta ABD olmak üzere, BM Güvenlik Konseyi'nde etkin devletlerin tutumları, sorunun çözümsüz kalmasına neden olmaktadır.

Bu tezin amacı uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında ana örgüt olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, Filistin-İsrail çatışmasında aldığı kararların rolünün incelenmesidir. Tezin araştırma aşamasında Filistin-İsrail çatışmasına yönelik BM Güvenlik Konseyi kararları ile ilgili literatür taraması yapılmış ve elde edilen bulgular dört bölüm halinde tezde aktarılmıştır. Bu tez çalışmasının birinci bölümünde, uluslararası örgütlerin işlevine değinilerek Birleşmiş Milletlerin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki rolü ortaya konmaya çalışılmıştır. İkinci bölümünde Filistin-İsrail çatışmasının tarihsel arka planı incelenmiştir. Üçüncü bölümde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde sorunun ana kaynakları belirlenmiş ve Güvenlik Konseyi'nin etkileri üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise, BM Güvenlik Konseyi'nin barış süreci üzerindeki sınırlılıkları ve etkileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İsrail, Güvenlik Konseyi, Barış

ABSTRACT

Geography of Palestine has become an area of importance for countries of the region and global powers due to its geo-political, geo-strategic and geo-economic position and has changed hands several times between the forces that want to dominate the region. Therefore, the Israeli-Palestinian issue, that started in the 20th and continued until the beginning of the 21st century, has not only been a regional problem but also has reached an international level.

United Nations, which has been playing an active role since the beginning of Palestinian-Israeli conflict, has set a road map with the decisions it has taken to resolve the issue. However, the Israeli government has been causing the problem to remain unresolved by not implementing decisions that were taken in the UN Security Council for Israeli-Palestinian peace process. The attitudes of active states in UN Security Council, especially USA, help keeping the issue unresolved and non-execution of related decisions.

The aim of this thesis is to analyze the role of the decisions taken in the Palestinian-Israeli conflict by United Nations Security Council, which has been the main organization for the maintenance of international peace and security. During the research stage of thesis, literature screening was performed regarding the decisions of UN Security Council for the Palestinian-Israeli conflict and the obtained findings were explained in four parts of the thesis. In the first part of this thesis, it was tried to reveal the role of the United Nations in the maintenance of international peace and security with reference to the functions of international organizations. In the second part, the historical background of the Palestinian-Israeli conflict were examined. In the third part; within the framework of Security Council's decisions, the main sources of the problem were identified and effects of Security Council's decisions were focused. In the last part, the limitations of the UN Security Council on the peace process and its effects were discussed.

Keywords: Palestine, Israel, Security Council, Peace

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Tablo Nr.</u>
1	Uluslararası Örgütlerin Yapısal Özelliklerine Göre Ayrımı	23
2	Teoriler ve Yaklaşımları.....	24
3	BM Genel Sekreterleri.....	44
4	Güvenlik Konseyi Geçici Üye Ülke Dağılımı.....	53
5	Arap-İsrail Çatışmasına Yönelik BM Güvenlik Konseyi Kararları	127
6	Filistin-İsrail Sorununa Yönelik Kararların Analizi.....	129
7	Oslo Süreci Öncesi ve Sonrası Tarafların Pozisyonları	130
8	BM Güvenlik Konseyinin Kudüs Sorununa Yönelik Kararları	132
9	Osmanlı İdaresinden Önce Kudüs'e Hakim olan Güçler	134
10	Kudüs Şehrinin İdari Yapısı	134
11	Kudüs Şehrinin Demografik Yapısı	134
12	Kamplarda bulunan Filistin Mülteci Sayısı.....	154
13	Ayrım Duvarını Filistin'e Etkileri	202
14	Soğuk Savaş Dönemi İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği tarafından veto edilen kararlar	211
15	Soğuk Savaş Dönemi Veto Edilen Kararlar	213
16	Yapısal Değişikliklerin Filistin-İsrail Çatışmasına Etkisi	217
17	Soğuk Savaş Sonrası Veto Edilen Kararlar	220
18	İsrail'in Uymadığı BM Güvenlik Konseyi Kararları.....	237
19	Ana Sorunlar Hakkında Tarafların Tutumları	240

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil Nr.</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Uluslararası Örgütlerin Amaçları ve Faaliyetleri	21
2	Kudüs Haritası	137
3	Batı Şeria'da Başlıca Yerleşim Yerleri ve Bağlantı Yolları.....	173
4	Oslo II Anlaşmasına göre Batı Şeria Yerleşim Yerleri	175

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIPAC	: Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi (The American Israel Public Affairs Committee)
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ECOSOC	: Ekonomik ve Sosyal Konsey (Economic and Social Council)
FHKC	: Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FÖY	: Filistin Özerk Yönetimi
GK	: Güvenlik Konseyi
HAMAS	: İslami Direniş Hareketi (Harakat al-Muqawamah al-İslamiyya)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
MC	: Milletler Cemiyeti
RF	: Rusya Federasyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UNDOF	: Birleşmiş Milletler Gözlem Gücü (United Nations Disengagement Observer Force)
UNEF	: Birleşmiş Milletler Acil Barış Gücü (United Nations Emergency Force)
UNIFIL	: Birleşmiş Milletler Lübnan Barış Gücü (United Nations Interim Force in Lebanon)
UNRWA	: Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı (United Nations Relief and Works Agency)
UNSCOP	: Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi (United Nations Special Committee on Palestine)
UNTSO	: Birleşmiş Milletler Filistin Mütareke Denetleme

GİRİŞ

*“Birleşmiş Milletlerin amacı bizi Cennet’e almak değil,
Cehennem’den korumaktır.”
Dag Hammarskjöld¹*

Barış ve güvenliğin korunmasına yönelik olarak Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Milletler Cemiyeti kurulmuş; ancak örgütün etkin bir şekilde görevini yerine getirememesi sonunu hazırlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın neden olduğu yıkım karşısında yeniden barışın sağlanması amacıyla kurulan yeni düzende bu kez Birleşmiş Milletler yerini almıştır. Birleşmiş Milletler, barışın ve güvenliğin korunmasında, barışın inşası operasyonlarının düzenlenmesinde, dünyada yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasında, çevresel bozulmayı durdurmak için uluslararası düzenlemelerin başlatılmasında, ekonomik ve sosyal refahın yükseltilmesinin sağlanmasında, doğal afetlerden ve çatışmalardan zarar gören insanlara yardım götürülmesinde ve insan haklarının korunmasında etkili işleve sahip bir örgüt niteliğinde olmuştur (Mingst ve Karns, 2012:11-12).

İkinci Dünya Savaşından sonra şiddetlenerek artan Filistin-İsrail çatışması, uluslararası arabuluculuk faaliyetleri ve çatışmayı sona erdirme süreciyle çözülmeyi bekleyen zorlu bir süreci kapsamaktadır. İngiltere’nin çatışmayı sonlandırma çabalarının sonuçsuz kalması üzerine bölgenin jandarmalığı görevi Birleşmiş Milletlere devredilmiştir. Filistin sorunu, yeni kurulan bu uluslararası örgütün ilk ciddi uluslararası çatışması niteliğinde olmuştur (Pappe, 2007: 167). Birleşmiş Milletler, İsrail Devleti’nin kurulmasına yol açacak olan 1947 Taksim planıyla Filistin-İsrail çatışmasının uluslararası diplomaside baş aktörlerinden biri ve aynı zamanda tarafların çözüm sürecinde buluşma noktası haline dönüşmüştür (Bennis, 2001).

Filistin-İsrail çatışmasının ana sorunsalları arasında İsrail’in 1948 yılından itibaren Araplarla savaşarak topraklarını Birleşmiş Milletlerin taksim planında belirlenen sınırlardan daha fazla genişletmesi ve iki devletli yapıyı öneren plan çerçevesinde

¹ 1953-1961 yılları arasında görev yapan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteridir.

Filistinlilerin self-determinasyon haklarını engellemesi yer almıştır (Dalar, 2009:104-105). Birinci Arap-İsrail savaşı Filistinliler için Nekba (Felaket) olarak anılırken, Arap Devletleri içinde bir yıkım haline dönüşmüştür. Filistin savaşının bitimini takip eden üç yıl içerisinde Mısır ve Lübnan'ın Başbakanları ile Ürdün Kralı suikaste kurban gitmiş ve Suriye Cumhurbaşkanı ile Mısır Kralı askeri darbelerle devrilmiştir. Yirminci yüzyılın ortalarından bu yana başka hiçbir olay Arap siyasetini bu kadar derinden etkilememiştir (Rogan ve Shlaim, 2012: 23).

1948 savaşının ardından topraklarından ayrılmak zorunda kalan Filistinlilerin mülteciler sorununa yol açması, Altı gün savaşı olarak bilinen 1967 savaşında İsrail'in Arap devletlerini mağlup ederek topraklarını üç kat genişletmesi sonucunda işgal ettiği topraklardan çekilmemesi, işgal ettiği bazı toprakları ilhak ederek buralarda yeni Yahudi yerleşim yerleri kurması ve 1967 savaşı sonrası artan mülteci sorunu karşısında, İsrail'in güvenliğini gerekçe göstererek Birleşmiş Milletler kararlarına uymaması çatışmanın bir diğer sorunsalını oluşturmuştur (Dalar, 2009: 104-105).

Uzun yıllar boyunca Arap devletleri tarafından İsrail'in meşruiyeti inkâr edilirken, İsrail tarafından ise kurulacak bir Filistin Devleti'nin varlığı kabul edilmemiştir. 1970'lı yılların sonuna doğru, taraflar arasında uzlaşma gerekliliği kabul edilmiş ve Mısır ile İsrail arasında barış anlaşması (Camp David) imzalanmıştır. İki bölümden oluşan anlaşmada Filistin Sorununun çözülmesi için hazırlanan "Orta Doğu Barışı için Çerçeve Anlaşması" adlı belgede Ortadoğu'da barış ve güvenliğin 242 ve 338 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarına dayanması gerekliliği belirtilmiştir.

Uluslararası sistemin değişmesiyle birlikte farklı boyutları içeren Filistin-İsrail barış sürecinde, Soğuk Savaş sonrası dönemin en önemli girişimi Oslo barış süreci olmuştur. Oslo süreciyle, iki devletli bir çözüm için barışçıl bir çözüm olasılığının önü açılmıştır. ABD ve Avrupa devletlerinin de desteğiyle taraflar arasında doğrudan müzakerelerin sağlanması için iletişim kanallarının açık tutulması sağlanmıştır. Ancak sürecin işleyişi sırasında, İsrail'de ki hükümet değişiklikleri, İkinci intifada sürecine yol açan Şaron'un Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmesi ve ardından iktidara gelmesi, sürecin rafa kaldırılmasına yol açmıştır. 11 Eylül sonrası dönem ise ABD'nin Irak müdahalesiyle

Filistin sorununun geri plana itilmesine yol açmış ve İsrail hükümetinin eline terörle mücadele konusunda koz vermiştir.

21. Yüzyılın uluslararası sisteminde Birleşmiş Milletlerin rolü açıkça tanımlanmış değildir. Bazı yazarlar, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu “Küresel Hükümet” olarak değerlendirirken, bazı yazarlar tarafından ise büyük güçlerin kendi çıkarlarını yansıttığı “Büyük Güçler Kulübü” olarak değerlendirilmektedir (Paul, 1995:3-5). Birleşmiş Milletler içerisinde Güvenlik Konseyinin ayrıcalıklı bir yapıya sahip olması, örgütün uyumsuzlukların çözüm sürecinde işlevini yerine getirememesine yol açmaktadır.

Ülkeler için bağlayıcılık taşıyan ve uyulmadığı durumlarda çeşitli yaptırımlarla sonuçlanabilecek BM Güvenlik Konseyi kararları, İsrail için göz ardı edilebilir nitelik taşımaktadır. Irak’ın BM heyetinin incelemelerine izin vermemesi, savaş tehdidi dahil olmak üzere bir çok yöntemle baskı altında tutulurken, İsrail’in Cenin Kampına BM gözlemcilerini sokmaması hiçbir uluslararası tepkiye yol açmamıştır. İsrail’in kendini uluslararası sistemin ve uluslararası hukukun üstünde veya dışında görmesi sıradan bir ulus-devlet niteliğini aşan özellikleri ile açıklanabilir. İsrail’in sınırları dışında yaşayan milyonlarca Yahudi’nin etkinliği ile uluslararası örgütlere ve diğer ulus devletlerin yapılarına nüfuz edebilme kabiliyeti, kendisine dış politika sürecinde olağanüstü manevra kabiliyeti yaratmaktadır (Davutoğlu, 2003:5).

1980’ler ve Soğuk Savaş sonrası dönemde Filistin-İsrail çözüm süreci Birleşmiş Milletlerin arabuluculuğundan çok ABD’nin öncülüğünde ilerlemiştir. Birleşmiş Milletler, Batı Şeria ve Gazze bölgesinde İsrail’in işgalci eylemleri karşısında aldığı kararları ve uluslararası hukuku baz alan ihlallere karşı kınamaları hariç sürecin dışında kalmıştır (Bennis, 2001). İsrail-Filistin arasındaki sorunun çözümünde 1991 yılından bu yana yaşanan gelişmeler, Birleşmiş Milletlere önemli görevler yüklese de, onu görüşmelerin yürütüldüğü ana platform olmaktan çıkarmıştır (Erkmen, 2011:9).

Sonuç olarak, Filistin-İsrail sorunu, Ortadoğu bölgesine hakim olmak isteyen uluslararası sistemin büyük güçlerinin kendi aralarındaki mücadelenin bir parçası olarak doğmuştur. Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB arasında dolaylı bir mücadele alanı olan Filistin sorunu hem bir sistem hem de bir güçler dengesi sorunu olmuştur. Bununla

birlikte milyonlarca Filistinlinin mülteci konumuna düşmesiyle insani bir sorun, aynı topraklar üzerinde yaşayan iki halkın kimliklerini ilgilendirdiği için bir değerler sorunudur (Bayraktar, 2013:41). Bu yüzden Filistin-İsrail barış sürecinin sağlanabilmesi için çok taraflı ve kapsamlı çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Bunun için Birleşmiş Milletler kararları ve uluslararası hukuk kuralları taraflar arasındaki asimetrik güç dengesi dikkate alınmadan uygulamaya konmalıdır.

Araştırmanın Önemi

Dünya gündemini sürekli meşgul eden Ortadoğu'ya ilişkin dengelerin sağlanmasında engel niteliği taşıyan ve geçmişten günümüze kadar gösterilen çabalara rağmen çözüme kavuşturulamayan Filistin-İsrail sorunu temelinde, spekülatif bilgilerden uzak bir şekilde, barış ve güvenliğin korunmasından başlıca sorumlu olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin sorumluluklarını ne derece yerine getirdiği ve aldığı kararların Filistin-İsrail sorununa etkisinin ortaya koyulması açısından tezin önem arz edeceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Filistin-İsrail sorununa yönelik kararları doğrultusunda temel kavram ve yaklaşımları bir araya getirilmesini ve Ortadoğu'da kalıcı bir çözüm için çıkarılan kararların etkisinin ortaya koyulmasını amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmaktadır:

- Neo-realist yaklaşım açısından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının Filistin-İsrail çatışmasında etkisiz kalmasının nedeni nedir?
- Filistin-İsrail sorunu özelinde, konjonktürel yapının değişmesinin, BM Güvenlik Konseyi kararlarına etkisi nedir?

Araştırmanın Teorik ve Kavramsal Çerçevesi

“Bir bölgenin kültürünün ve çevresinin karmaşıklığını ele almaya ne tek bir kimsenin, ne de bir bilim veya disiplinin gücü yetmez. Bir bölgenin coğrafi sınırları;

uzmanları, bilgilerini - arka planları gereği, incelenen sınırlı alanın dışında kalan faktörlerin de dikkate alınmasını zorunlu kılan - bir havuzda toplamaya yöneltir” (Lockman, 2013: 192). Tek başına hiçbir teori, Ortadoğu’nun karmaşık bölgesel dinamikleriyle ilgili yapısını, bölgeye ait uluslararası politikayı ya da bölgesel işbirliğini ya da çatışma yapılarını açıklamaya yetmemektedir (Fawcett, 2005: 177).

Ortadoğu bölgesinde dünyanın en bilinen bölgesel çatışmalarından birine şahit olunmakta ve bu çatışmanın ana uluslararası politika görüşü realizm teorisi üzerine oturmaktadır. Ancak buna rağmen uluslararası hukuk ve örgütlenmenin önemi de yadsınmamaktadır. Milliyetçilik, din ve güç dengesi politikalarının her biri, çatışmanın sebebi nedir sorusunun cevabını oluşturmaktadır (Nye ve Welch, 2009: 295). Bu çalışmada, Filistin-İsrail sorununun bir yönü olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının Filistin-İsrail sorununa etkisinin evrimini tarihsel vaka çalışması olarak neo-realist kuram çerçevesinde incelenmesi yapılmıştır. Neo-realist teori, insan doğası yerine uluslararası sistemin içerisinde yer alan yapılar üzerine odaklanır, bu yüzden çalışmada kullanmak için uygun bir teori olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın sorunsalının neo-realizm açısından değerlendirilmesinde, uluslararası sistemin aktörünün devletler olduğu gerçeğinin geçerliliğini koruması yatmaktadır. Neo-realist teori, dünyayı farklı perspektiften değerlendirir. Devletleri sahip oldukları kapasiteleri ve dünyadaki güç yapısı doğrultusunda uluslararası sistem içerisinde rasyonel davranışlarda bulunan birer aktör olarak görür. Neo-realizm, büyük güçlerin kapasiteleri ve çıkarları doğrultusunda uluslararası barışın ve dengenin sağlanmasında büyük rol oynadıklarını savunur. Neo-realist teori açısından, uluslararası örgütler devletlerin dış politikada kullandıkları birer araçlardır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin sahip olduğu veto hakkı bunun bir göstergesi niteliğindedir.

Neo-realist teori, uluslararası ilişkiler teorileri açısından en etkili modern teorilerden bir tanesidir (Powel, 1994). Neo-realizm, uluslararası sistem ve güç kavramı² dahil olmak üzere, devletlerin uluslararası sistem içerisinde kendi kapasitelerini analiz

² Uluslararası ilişkiler teorilerinde en açıklayıcı kavramlardan bir tanesi güçtür. Güç, bir ülkenin elindeki olanak ve yetenekleri farklı stratejiler yoluyla kullanarak karşı tarafın davranışlarını etkileme ve yönlendirme kapasitesidir.

etmesinin önemini vurgulamaktadır. Realist teori gücü, devletlerin elde etmeye çalıştığı askeri kapasite olarak tanımlarken, neo-realistler ise, nüfus ve bölge (toprak), ekonomik kapasite, askeri güç, siyasi istikrar ve yeterlilik boyutu olarak tanımlamak eğilimindedir (Waltz, 1979:131). Neo-realizme göre, bir devlet uluslararası sistemin kısıtlayıcı ve hareket alanını daraltıcı etki ve yapılarından ne kadar az etkilenirse o kadar güçlü sayılmaktadır. Bu yüzden sistem içerisinde eşit olmayan bir şekilde dağıtılan aktörün kabiliyetlerinde eşitsizlik durumu gücü tanımlayan en önemli unsur haline gelmiştir (Waltz, 1979:98).

Geçmişten günümüze kadar var olan devletlerin egemenliği ve devletlerin iç işlerine müdahale etmeme ilkesi, Birleşmiş Milletler sözleşmesinde teyit edilmiştir. Ancak küreselleşme çağında sürekli farklı sorunlarla karşı karşıya kalan devletler, yalnız başına çözemedikleri sorunlar karşısında uluslararası örgütlerin ya da diğer devletlerin müdahalesine izin vermişlerdir (Mingst ve Karns, 2012:14). Devletlerin amaçlarına ulaşmak için diplomatik yollar yerine askeri güce başvurmaları sorununu çözmek ve şiddet/çatışma durumunu belirli bir hukuki düzene oturtmak amacıyla Birleşmiş Milletler sistemi oluşturulmuştur. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletlerin amacı devletlerin egemenlik alanlarına müdahale etmek değil, onların diğer devletlerle olan anlaşmazlıklarında çözüm için ortak yol bulunmasını teşvik etmektir.

Uluslararası sistem içerisinde uluslararası örgütlerin sayıları artmasına rağmen örgütlerin etkileri üye devletlerinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden uluslararası örgütler işlev ve görevlerini yerine getirecek konumda ve güçte değildirler (Waltz, 1979:88-89). Neo-realist teori açısından uluslararası sisteminin anarşik ve çıkarıcı yapısı, devletlerin arasındaki güç mücadelesi Birleşmiş Milletler gibi küresel örgütlere güvensizliği arttırmaktadır. Bu yüzden, Birleşmiş Milletler hakim üye devletler için kendi ulusal çıkarlarına hizmet etmek için kullandıkları çok sayıda diplomatik araçtan bir tanesi olarak değerlendirilmektedir (Mingst ve Karns, 2012:64). Evrensel bir uluslararası örgüt olmasına rağmen Birleşmiş Milletler'de, ABD gibi süper güçlerin etkili olması Birleşmiş Milletlerin etkin bir şekilde çalışmasının önünde engel teşkil etmektedir. Uluslararası hukukun ortaya çıkışından bugüne kadar kurulan örgütlerin güç siyasetinin etkisinde kaldığı görülmektedir (Keleşoğlu, 2015:3).

İsrail ile Filistin arasındaki çatışmanın ana nedenleri arasında her iki tarafın da güvenlik, emniyet ve barış ihtiyacı yatmaktadır. Bu ihtiyaçlar, BM Güvenlik Konseyi kararlarında ele alınarak taraflar arasında barışın sağlanması için temel çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır (Reynolds, 2007). Neo-realist teori, bütün devletlerin güvenlik arayışı içinde olduğunu ve devletlerin kendi güvenliğini sağlamak için ellerinden geleni yapacağını savunur. Filistin ve İsrail arasındaki toprak temelli temel çatışma nedeninin, anlaşmazlığın her iki tarafı içinde güvenlik algısında sorun yarattığı ortadadır. Neo-realist teori açısından devletler güvenliği risk altında değil ise işbirliği içinde bulunacaklardır. Her iki taraf da kendi çıkarları doğrultusunda Birleşmiş Milletlerle işbirliği arayışına girmişlerdir. Filistin tarafı için sorunun Birleşmiş Milletler arabuluculuğunda ele alınması sesini uluslararası kamuoyuna duyurması, gücünü maksimize etmesi ve İsrail tarafını müzakere masasına geri getirmek için bir koz imkanı sağlarken; İsrail tarafı için ise, intifada sonrası uluslararası toplum nezdinde azalan meşruiyetinin yeniden kazanılması yatmaktadır (Muyo, 2015:9-10).

Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmada Filistin-İsrail sorununa yönelik olarak Birleşmiş Milletlerin sadece Güvenlik Konseyi kararlarının sürece etkisi incelenmiştir. Güvenlik Konseyi kararlarının incelenmesinde, Birleşmiş Milletlerin diğer organlarının sadece tavsiye kararı alabilirken, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararlarının, tüm üye ülkeler açısından bağlayıcılık niteliği taşıması çalışmanın kapsamını ve sınırlılıklarını belirlemiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma nitel desende tasarlanmış olup durum incelemesi yapılmıştır. Literatürde yer alan akademik çalışmalar (kitap, dergi, makale, vb), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları ve diğer internet kaynakları kullanılan veri toplama araçları olup çalışmada çeşitli kaynaklar kullanılarak objektif yaklaşım açısı hedef alınmıştır.

Çatışan taraflar arasında barışın sağlanması Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin asli görevidir. Bu çalışmada sistematik ve makul bir şekilde Birleşmiş

Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının Filistin-İsrail barış sürecine etkisi yorumlanmaya çalışılmıştır. Araştırma dört bölüm olarak tasarlanmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde, uluslararası bir örgüt olan Birleşmiş Milletlerin yapısı anlatılmadan önce uluslararası örgütlerin kavramsal ve teorik çerçevesi incelenerek bir altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmada; uluslararası örgütlerin tarihsel gelişimi, uluslararası ilişkiler açısından önem teşkil eden bazı yaklaşımlar tarafından değerlendirilmesi ve uluslararası örgütlerin barış ve güvenliğin sağlanmasındaki rolü incelenmiştir. Daha sonra ise tezimizin ana konusu olan Birleşmiş Milletlerin yapısı ve Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamasındaki rolü incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, gündemden düşmeyen ve daha da yerini koruyacak olan Filistin-İsrail sorunu, tarihsel bir sürecin sonucu olduğu için sorunsala tarihsel bir bakış açısından yaklaşmıştır. Filistin bölgesinin tarihi üzerinden bölge üzerinde Yahudi tarihine değinilmiş, ardından Filistin'de devlet kurmanın ilk adımını oluşturan Siyonizm hareketinin oluşumu incelenmiştir. Siyonist kongrelerle Filistin'e Yahudi göçleri sistemli bir şekilde organize edilerek, Filistin'de Yahudilerin devlet kurabilecekleri altyapıların oluşturulması değerlendirilmiştir. Manda yönetimi boyunca Filistinli Arap ve Yahudilerin durumları ele alınarak bölgedeki konumları ele alınmıştır. Son olarak ise, İngiliz manda yönetiminin bölgeden çekilmesini açıklamasıyla birlikte sorunu Birleşmiş Milletlere taşınmasına ve ardından taksim planının kabul edilmesine değinilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, BM Güvenlik Konseyi'nin Filistin İsrail sürecine yönelik kararları, genel sorununun hatları belirlenerek incelenmiştir. Filistin-İsrail sorununun başlıca etkenleri olan Kudüs'ün statüsü, mülteciler, yerleşimciler ve Filistin Devleti'nin toprak bütünlüğü sorunu ayrı ayrı ele alınarak BM Güvenlik Konseyi'nin kararları ele alınmıştır.

Araştırmanın dördüncü bölümünde, BM Güvenlik Konseyi'nde alınan kararların sürece etkisi incelenmiş ve BM Güvenlik Konseyi'nin sınırlılıkları ele alınmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin konjonktürel yapının değişmesiyle soruna bakış açısı değerlendirilmiştir. Sorunun çözülmesinde Birleşmiş Milletler'i sınırlayan etkenler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BARIŞ VE GÜVENLİĞİN SAĞLANMASINDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE GÜVENLİK KONSEYİ'NİN MİSYONU

Modern uluslararası sistemin oluşmasında üç önemli aşamadan geçilmiştir. İlk aşama, 1648 Westfalya anlaşmasıyla uluslararası ilişkilerde küresel politika oluşturmada devletlerin ana aktör olarak ortaya çıkmasıdır. İkinci aşama, Avrupalı savaşan güçlerin kıtanın siyasi haritasını yeniden oluşturmak adına devletler arasındaki anlaşmalara atıfta bulunan 1815 Viyana Kongresidir. Üçüncü aşama ise, özünde Birleşmiş Milletlerin de sahip olduğu çok taraflı uluslararası sistemin oluşturulmasıdır. Küreselleşmeyle birlikte artan uluslararası örgütlerin sayısı sistemin işlerliği açısından önem teşkil etmektedir (Sterian, 2013:309-310).

Uluslararası örgütler, günümüzde artık uluslararası sistemin birer aktörü olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Uluslararası örgütler, güçlerin/aktörlerin aralarında görüşmelerini, uzlaşmalarını sağlamak ve barışın korunması için gerekli yaptırımlarda bulunurlar. Sadece güvenliğin ve barışın korunması amaçlı değil, bir çok farklı işlevde bulunarak kilit sorunların çözülmesinde yardımcı olurlar. İşlevleri açısından farklılaşan uluslararası örgütlere birbirinden farklı yaklaşımlarda bulunulmuştur. Bu yaklaşımlar, genel olarak üçe ayrılabilir; İlki, uluslararası örgütleri devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket eden birer araç olarak gören yaklaşım, ikincisi devletlerin ortak bir platformda buldukları bir zemin olarak gören yaklaşım; sonuncusu ise devletleri uluslararası sistemin birer öznesi (aktörü) olarak gören yaklaşımdır (Rittberger ve Zangl, 2006:6).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için Birleşmiş Milletler örgütü kurulmuştur. Sahip olduğu organlarıyla bir çok konuda insanlığa hizmet veren Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi ile barışın temini ve korunması için çalışmaktadır. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında geniş

yetkilere sahip olmakla birlikte sorunların çözülmesi için kullanacağı yöntemler, BM Antlaşmasınının 41. ve 42. maddelerinde genel olarak belirtilmiştir.

1.1. Uluslararası Örgütler: Kavramsal Çerçeve

19. yüzyılda ilk örneklerine rastlanılan uluslararası örgütlenmeler, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkmış daha sonra savunma ve güvenlik algılarının değişmesiyle hem miktarları artmış hem de işlevleri birbirinden farklılaşmıştır. Bu işlevler arasında; bilgi toplamak ve eğilimleri ortaya koymak, hizmet ve yardım ulaştırmak, hükümetler arası pazarlıklar için bir zemin oluşturmak, uyuşmazlıkları çözmek gibi faaliyetler yer almıştır. Bununla birlikte, uluslararası örgütler gerçekleştirdikleri düzenli toplantılar, veri toplama ve verilerin analizleri yoluyla işbirliği çalışmalarını daimi hale getiren birer araç işlevi görmüşlerdir (Karns ve Mingst, 2004:7).

Günümüzde uluslararası örgütler, uluslararası yaşamın fenomeni haline gelmiştir. Uluslararası örgütlerin devletler arasında yapılan anlaşmalar yoluyla artması ve Avrupa’da tüm bölgesel bütünleşme çabalarının derinleşerek yayılması, uluslararası siyaseti daha kurumsallaşmış bir hale getirmiştir (Simmons ve Martin, 2002:192). Her uluslararası örgüt belirli bir amaçlar ve ilkeler doğrultusunda belirli hedeflere ulaşmak için kurulmuş olup uluslararası örgütlere ilişkin ortaya koyulan tanımlamalar uluslararası örgütlerin yapı ve niteliğine dair birtakım temel veriler elde etmemizi sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra uluslararası örgütlerin sayıca büyük bir artış göstermesi; konuları, yetkileri ve yapıları bakımından birbirinden çok farklı niteliklere sahip olması evrensel olarak kabul edilen bir tanımının yapılmasını güçleştirmiştir. Uluslararası örgütlerin, “uluslararası” kavramının devletlerarası ilişkileri nitelemek için kullanılıyor olmasından dolayı hükümetler arası örgütleri tanımlayıcı bir kavram olarak kullanılmaktadır. Uluslararası örgütler, üyelerinin ortak amaçlarını gerçekleştirmek üzere hareket eden, iki ya da daha fazla egemen devlete mensup (hükümete ait ya da hükümet-dışı) üyelerden oluşan ve üye devletler arasında bir anlaşma ile kurulmuş bulunan devamlı ve resmi yapılardır (Archer, 2001:1,3-4). Bir başka ifade ile uluslararası örgütlerin tanımı “yönetimleri, amaçları ve kuralları itibariyle uluslar arasındaki resmi kurumlardır” (Selznick, 1957:8). 14 Mart 1975 tarihli uluslararası örgütlerle ilişkilerde devletlerin

temsili konulu Viyana Sözleşmesinin 1. maddesine göre uluslararası örgüt, “devletlerin aralarında yaptıkları bir antlaşma ile oluşturdukları, üye devletlerden ayrı bir hukuki kişiliği, kendi yasası ve organları olan bir aktör” olarak tanımlanmıştır (Sur, 2000: 146).

Uluslararası sistemde, belirli bir alanda düzen sağlama beklentisi ya da kurulu düzeni koruma endişesi ile kurulan uluslararası örgütlerin iki yönlü işlevi bulunmaktadır. İlk olarak uluslararası sistemde güç dağılımını yansıtmaları ve ondan etkilenmeleri ve etkilemeleridir. İkinci olarak ise, uluslararası sistemi düzenleyen normatif kuralları oluşturmaları ve bu kurallar tarafından kendilerini sınırlandırmalarıdır (Sönmezoğlu, 1995: 545). Uluslararası örgütlerin, üye devletler arasında ilişkileri düzenlemeye yönelik kuralları ve bu kuralları uygulamaya ve yürütmeye yönelik resmi yapıları bulunmaktadır. Diğer bir taraftan uluslararası örgütler, devletlerin çıkarlarını gerçekleştirmede kullandıkları birer *araç*, aktörler arasında bilgi alışverişini kolaylaştıran birer *ortam* ve *aktör* olarak da devletlerin bir araya getirilmiş egemenliğini gerektiren ortak eylemler gerçekleştirmelerine olanak tanıyan kurumlardır (Heywood, 2013: 512).

Uluslararası hukukun birer süjesi olan uluslararası örgütler, bir antlaşma ile kurulmaktadır. Örgütlerin işleyiş usulü ve faaliyetleri, uluslararası hukuk kurallarına uygun olmalıdır. Bu durumda bir uluslararası örgütün, uluslararası hukuk tarafından bir süje sayılabilmesi için yapısında iki faktörü barındırması gerekmektedir. Birincisi, uluslararası hukuka tabi olmak, ikincisi ise, bir antlaşma yoluyla kurulabilir olmasıdır (Malone, 1998: 90-91). Uluslararası örgütler, uluslararası hukuk ve güvenliğin sağlanmasında önemli bir yer teşkil etmektedirler. Devletler tarafından oluşturulmuş bir aktör olarak uluslararası sistemin bir parçaları olmalarına rağmen bağımsız hukuki bir kişiliğe sahip olmaları, güvenlik alanında devletlerin davranışlarını sınırlayarak kaotik bir ortamın oluşmasını engellemektedir. Günümüzde etkinlikleri ve sorunlara karşı politikaları tartışılmasına rağmen uluslararası sistemin önemli bir parçasını oluşturmaktadırlar (Tepebaş, 2007: 88-89). Eski Birleşmiş Milletler Sekreteri Kofi Annan, yeni bin yıl mesajında, “*İnsanlık tarihindeki önceki dönemlere göre çok daha ileri düzeyde ortak kaderi paylaşmaktadır. Ancak hep birlikte karşısına çıkarsak ona hâkim olabiliriz.*” (UN Millennium Message, 1999) diyerek uluslararası örgütlerin önemini vurgulamıştır.

Union of International Associations'ın 2010 yılı verilerine göre dünyada en az üç devletin bir araya gelerek imzaladığı kurucu bir anlaşmaya kurulan, kurumsal bir yapıya ve hukuki kişiliğe sahip 241 adet uluslararası örgüt bulunmaktadır. 1909 yılında 37 olan bu sayı, Soğuk Savaş döneminde 400'e kadar ulaşırken, Soğuk Savaş'tan sonra düşmeye başlamış, 2000 yılında 160'a kadar düşerken, daha sonra yine ivme kazanmıştır (Yearbook of International Organizations, 2010'dan aktaran: Akyeşilmen, 2013: 109-110).

1.1.1. Uluslararası Örgütlerin Tarihsel Gelişim Süreci

Uluslararası örgütler, belirli bir süreç içerisinde tarihin akışına uygun olarak gelişen ve artan insan ihtiyaçlarının çeşitlenmesine bağlı olarak çeşitli aşamalardan geçerek ortaya çıkmıştır. Antik dönemde devletlerarası örgütlenmeler genellikle bir üst devletin yaratılması şeklinde gerçekleşmiştir. Birkaç devletin bir araya gelerek oluşturdukları ittifak ya da koalisyonun zaman içerisinde imparatorluklara dönüşmesi alt-örgüt olan devletleri, üst örgüt niteliğindeki imparatorluğun alt birimleri haline getirmiştir (Pease, 2010: 19).

Devletlerarası örgütlenme tipleri arasında günümüzdeki uluslararası örgütlere en çok benzeyenine eski Yunan şehir devletleri arasında yaşanan Peloponnesos³ savaşlarında, uluslararası örgütlenmenin bir biçimi olan askeri koalisyon ve ittifak oluşumları biçiminde rastlanmıştır. Savaşın taraflarından biri olan Atina, Ege denizi çevresindeki devletleri Persler karşısında korumak amacıyla Delos Birliği adlı ittifakı kurmuştur. Güçlü, hırslı bir devletin, küçük devletlerin ittifakı ile denetim altında tutulabileceği düşüncesi, sonraki yüzyıllarda uluslararası ilişkiler teorilerine de yön vermiştir (Lebow ve Strauss, 1991'den aktaran: Knutsen, 2006: 72-73).

Antik çağlardan başlayarak, gerçek manada ilk uluslararası örgütün ortaya çıkmasına kadar geçen süre içerisinde uluslararası örgütler birçok düşünür tarafından farklı

³ M.Ö. 5. Yüzyıl başlarında Atina ve Sparta, Pers İmparatorluğu'nu yenmek için (M.Ö 480) işbirliği yapmış, savaş sonrası kazanılan zaferden sonra Sparta içine kapanmış muhafazakâr bir devlet haline dönüşürken, Atina ise imparatorluğunun gelişmesine yol açan 50 yıllık bir büyüme ivmesi yakalamıştır. Bu süreç içerisinde Ege denizi çevresindeki devletleri Perslere karşı korumak için bir ittifak oluşturan Atina, daha sonra bu devletlerden vergi toplamaya başlaması ve büyüyen Atina devletine karşı Sparta'nın tutuklunun ikilemi durumunu (bir gücün büyümesinden kaynaklanan tehdit algılamasının yarattığı korku) yaşaması savaşı kaçınılmaz kılmıştır. Bkz: Nye, ve Welch, 2013, 20-26.

biçimlerde ele alınmış ve uluslararası düzenin tesisi ve barışın daimi kılınması için bir takım fikirler ileri sürülmüştür.

Devletler arasında daimi bir işbirliği fikrini ortaya atan düşünürlerden biri olan Pierre Dubois'e göre, Avrupalı Hıristiyan prenslerin federasyon oluşturmaları sorunların çözüme kavuşturulması için önem teşkil etmektedir. Bu fikre göre, federasyonla birlikte sorunların çözümü için uluslar meclisinin kurulması, eğer bir sonuç elde edilemezse divanın önüne taşınması ve son merci olarak Papa'ya sunulması ortaya atılmıştır. Bu fikir, uluslararası hakemlik düşüncesinin ortaya çıkmasında son derece etkili olmuştur (Gönlübol, 1993: 525).

İşbirliği anlayışını savunan düşünürler arasında yer alan Emeric Cruce, bir uluslararası bir örgüt oluşturularak tüm hükümdarların elçileri kanalıyla temsil edildikleri bir meclis oluşturulmasını önermiştir. Bu meclis ile uluslararası barış ve uluslararası ekonomik sorunların çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır (Dedeoğlu, 2003: 92).

Alman filozof Immanuel Kant'a göre, barışı tesisi etmek için devletler arasında belirli ilke ve kurallara bağlı, evrensel nitelikte bir federasyonun kurulması gerekmektedir. Kant, böyle bir federasyonun cumhuriyet rejimiyle yönetilen devletlerin çoğalarak birleşmesiyle kurulacağını ve toplumu ebedi barışa götürecektir düzenin ilk adımı olacağını savunmuştur (Kant, 1960: 25). Kant'ın görüşlerinde temel olarak egemen devletlerin rızası üzerinden kurulan uluslararası örgütler, kurumlar ve kuralların tanımladığı bir uluslararası sistem düşüncesini oluşturmaktadır.

Avrupa'da Katolik-Protestan çatışması temelinde yaşanan 1618-1648 Otuz Yıl Savaşları sonunda yapılan Münster ve Osnabrück toplantıları sonunda alınan kararlarının birleştirilmesiyle ortaya çıkan Westphalia⁴ antlaşması, modern anlamda uluslararası

⁴ 1600'lerde Kutsal Roma İmparatorluğu resmen Katolik olmakla birlikte, İmparatorluk çevresinde bulunan Protestan devletlerin, dini özgürlüklerinin bulunmadığı gerekçesiyle, gruplaşan ittifaklar arasında, ilk olarak Alman iç savaşı görünümünde başlayan daha sonraları Fransa ile Habsburglar, İspanya ile Hollanda arasında; Danimarka, İsveç ve Transilvanya'nın karıştığı uluslararası bir savaşa dönüşmüştür. Savaş, Protestanların zaferi ile sonuçlanmış ve savaş sonrasında Westphalia Barışı kabul edilmiştir. Bkz: Sander, 2013, 98-100. Westphalia barışı ile, "Avrupa'nın gelişmekte olan territorial partikularizmleri için bir temel sağlayarak ve İmparator ile Papa'dan aşağı doğru yayılan otoriteyle, ast-üst ilişkilerinin kaldırılması, anarşik bir hanedan devletleri sistemine ve sistem üyelerinin dahili konsolidasyonuna izin vermiştir." Bkz: Kalevi, 1991, 39.

sisteminin kuruluşunun ve modern devletinin gelişiminin dönüm noktasını teşkil etmiştir. Westphalia barışına göre, devletler iç işlerinde tamamen bağımsız olacaklar, birbirlerinin iç işlerine karışmayacaklardır. Kendi aralarındaki ilişkileri sürdürmek için de bir hukuk sistemi geliştireceklerdir (Heaton, 1985: 207). Westphalia Barışı, ayrıca savaşlar arasında düzenlenen ilk barış konferansı olmuştur. Bu yüzden, Avrupa’da örgütlenme yoluyla barışın sağlanabileceğine yönelik inancı artırmış ve örgütsel yapıların oluşmasına katkıda bulunmuştur (Dedeoğlu, 2003: 27-28). Devletlerin egemen politik aktörler olarak uluslararası sistemde rol oynamalarına rağmen, 17. ve 18. yüzyıla kadar uluslararası örgütlerin kurulması için gerekli ön şartlar olmamasından dolayı 19. yüzyıla kadar sayılarında çok önemli bir artış yaşanmamıştır. Devletler arasında yetersiz ilişkinin olması, devletlerin birbirlerine bağımlı olmasından kaynaklanan problemlerin yeterince farkında olmamaları, uluslararası ilişkileri düzenleyen kurumsal mekanizmalara ihtiyaç duyulmasını geciktirmiştir (Claude, 1964).

Uluslararası örgütlerin kurulmasına yönelik ilk girişim, Napolyon savaşlarından sonra dağılan Avrupa güvenlik sistemini düzenlemek için toplanan ve “Avrupa uyumunu” ortaya çıkaran Viyana⁵ kongresidir. Viyana kongresiyle getirilen yenilikler arasında devletlerin sadece savaş zamanı toplanması değil, diplomatik konularla ilgili olarak düzenli görüşmelerde bulunmaya başlaması kararı alınmıştır. 1815-1822 yılları arasında diplomatik konularla ilgili olarak dört önemli konferans düzenlenmiştir (Thompson ve Duncan, 2000:694). Bu konferansların, Kıta Avrupası’nda barış ve güvenliği sağlamaya yönelik uluslararası örgütlerin oluşmasında önemli katkıları olmuştur. Avrupa uyumu ile 19. yüzyılda oluşturulmak istenen güçler dengesi sistemi, dünya siyasetinde büyük güçlerin yönetim sisteminin ilk örneği olarak görülmekle birlikte, bu sistemin yapısı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Daimi üyelerine benzetilmiştir (Hobsbawn, 2002: 131).

Viyana kongresiyle kurulan ilk uluslararası örgütlenmeler devletlerin egemenliklerine karışmayan daha çok teknik, idari ve ekonomik ve idari konularda

⁵ Fransız İhtilali’nin yaymış olduğu akımların etkisi ve Napolyon’un Avrupa’da güçler dengesini Fransa lehine değiştirme isteği üzerine çıkan savaşlar dizisi sonucunda Avrupa’da altüst olan güçler dengesini çözümlenmek için 1814 yılından başlayan taraflar arası görüşmeler başlatılmıştır. 9 Haziran 1815’te imzalanan Viyana Kongresi kararları ile dört büyük devlet (İngiltere, Avusturya- Macaristan, Rusya ve Prusya) kendi çıkarlarına ve bu çıkarların uyuşması oranında, Avrupa’da yeni bir statü kurmuşlar ve Avrupa’nın geleceğini hazırlamak için çalışmalar yapmışlardır. Fransız devrimi ile ortaya çıkan akımların etkisine önem verilmemiş, Avrupa’da mevcut durum korunmaya çalışılmıştır. Bu amaçla da barışın ve istikrarın korunması için örgütlenme yoluna gitmişlerdir. Bkz: Uçarol, Rifat, 2000, 34-35 ve 113-114.

işbirliğini gerçekleştirmeyi amaçlayan alanlarda kurulmuştur (Meray, 1977: 263). Örneğin, ulaştırma amaçlı kurulan ilk örgütler arasında 1815'te Ren nehrine kıyısı olan ülkeler arasında çıkan anlaşmazlıkları gidermek amacıyla kurulan Ren Seyrüsefer Merkez Komisyonu yer almıştır. Teknik amaçlı kurulan örgütler arasında ise 1865 yılında kurulan Uluslararası Telgraf Birliği ve 1921 yılında kurulan Uluslararası Posta Birliği yer almıştır. Teknik alandaki örgütlerin hiçbirinin siyasi, ekonomik veya askeri işlevi bulunmamaktadır. Kurulan örgütlerin hepsi değişen dünyanın gerektirmiş olduğu koşullar doğrultusunda, uluslararası devletlerin teknik amaçlarının elde edilmesi ve aralarındaki ilişkilerde bir düzen ve istikrarın tesis edilmesi isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Archer, 2001: 4).

Sanayi devrimi ile birlikte artan teknolojik ve bilimsel gelişmelerle devletler arasında karşılıklı bağımlılık giderek artmış ve daha istikrarlı birliklerin kurulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl boyunca kurumsallaşma sürecini devam ettiren temel olgu teknolojik gelişmelerin sağladığı imkânlarla gelişen kapitalist sistem olmuştur. Kapitalist sistemin vazgeçilmez iki unsuru olan hammadde ve pazar arayışı, devletleri bu alanlara bağlı siyasal yapılar oluşturma çabasına itmiştir (Hobsbawn, 1998: 52-88). Bu dönemde kurulan uluslararası örgütlenmelerin asıl amacı, pazar kurallarını ve standardizasyonu sağlayarak uluslararası ticaretin kolaylaştırılması olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle devletlerin birbirleriyle olan iletişimlerinin ve bir arada toplanma ihtiyacının artarak koordineli çalışmaları gerekliliği örgütlenme sürecini hızlandırmıştır (Thompson ve Duncan, 2000: 695). Viyana Kongresi ile atılan adımların sonucunda, ekonomik amaçlı uluslararası örgütler kurmak için girişimlerde de bulunulmuştur. Örnek olarak, Prusya, "Maassen Tarifesi" ile iç gümrükleri tamamen kaldırmıştır. 1834 yılında, Alman Gümrük Birliği (Zollverein) kurulmuştur. 1860 yılında imzalanan İngiliz-Fransız Ticaret Antlaşması ile taraflar arasında gümrükler indirilmiştir. Bu girişimlerin yanında 19. yüzyılda, ekonomik ve parasal birlikten siyasi birliğe geçmeyi amaçlayan başka örgütlenmeler de olmuştur. 1860'ların ortalarında, Fransa, Belçika, İsviçre, İtalya, Yunanistan ilk kez döviz kurlarını düzenledikleri bir sistem oluşturmuşlardır. 1865'te Latin Para Birliği (Latin Monetary Union) kurulmuştur. 1876'da İsveç, Danimarka ve Norveç arasında İskandinav Para Birliği (Scandinavian Monetary Union) kurulmuştur. Her iki girişim de uzun ömürlü olmamıştır (Dedeoğlu, 2003: 35-37), ancak bu tür örgütlenmeler ileride çağdaş uluslararası örgütlenmeler için yol gösterici olmuştur.

18. yüzyılın ikinci yarısında ve 19. Yüzyılda yaşanan ekonomik, teknolojik ve diğer gelişmeler, aynı zamanda gücün doğasını da dönüştürmüş ve sınırlı savaşlar içeren bir önceki sistemin göreceli istikrarının da temelini sarsmıştır. Modern devlet adamlarının algılayışlarının ötesine ulaşan büyüklüğü ve sonuçlarına rağmen görünüşte ufak bir hadise olarak başlayan Birinci Dünya Savaşı, Avrupa’da iki taraflı çatışmalar ve ortak ittifaklar neticesinde küresel bir mücadeleye dönüşmüştür. İngiliz-Alman deniz kuvvetleri yarışı, Alsace-Lorraine üstündeki Fransız-Alman mücadelesi ve Balkanlardaki Avusturya-Rusya rekabeti, devletleri küresel siyaseti belirleyici bir savaşın içine çekmiştir (Gilpin, 2013: 437).

Avrupa uyumu (ahengi) Birinci Dünya Savaşı’yla son bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrası galip devletleri ve birçok ulusal ve uluslararası grupları bir araya getiren 1919 Versay Barış Konferansıyla birlikte uluslararası örgütlerin sayısında bir artış yaşanmaya başlamıştır. Bu artışın altındaki nedenler arasında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ile birlikte ekonomik ve sosyal konuların açıklanması ihtiyacı bulunmuştur (Archer, 2001: 3).

Modern anlamda uluslararası örgütlenmelerin ilk örneği Birinci Dünya Savaşı sonrası ABD Başkanı Wilson tarafından yayınlanan Wilson ilkelerinde yer alan ve 1919 Paris Barış Konferansı’yla savaş sonrası uluslararası düzeni barış temelinde inşa etme gayesinde kurulan Milletler Cemiyetidir. Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı’ndan galip çıkan devletlerin bir örgütü olmuş, galip devletler Milletler Cemiyeti’ni mevcut durumun devamına yönelik amaçlarını gerçekleştirme aracı olarak kullanmışlardır. Buna rağmen MC, uluslararası örgütlerin kurulmasını teşvik etmesi ve kendisinden sonra oluşturulacak yapılara temel teşkil edip bu süreci işletenlere tecrübe kazandırması açısından son derece önemli bir yere sahiptir (Gönlübol, 1993: 531). Milletler Cemiyeti’nin bir diğer önemi de, sadece Avrupa’nın değil, dünyanın öteki kıtalarındaki ülkelerden de üyesi bulunmasından ve barış zamanında kurulan ilk örgüt olmasından kaynaklanmaktadır.

İki savaş arası dönemde Avrupa devletlerini barış için bir araya getirme çabasında olan en önemli örgütlenme önerilerinden birisi de, 1924 yılında ortaya atılan Uluslararası

Pan Avrupa Hareketidir. Bu yapı ile, Avrupa Devletleri'nin Fransa ve Almanya merkezli federal bir birlik oluşturmaları amaçlanmıştır (Dinan, 2004: 2). Ancak federal bir Avrupa sistemi amaçlayan bu öneri, o dönemde kabul görmemiş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bugün Avrupa Birliği olarak adlandırdığımız projenin temellerini atmıştır.

Milletler Cemiyeti'nin iki savaş arası yaşanan dönemde barış ve güvenliği sağlamadaki yetersizliği, ortak güvenlik sistemine inancı sarsmış ve 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı çıktığında hiçbir üye bunu Milletler Cemiyeti'ne bildirme zorunluluğu hissetmemiştir. Milletler Cemiyeti, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bütün varlığını Birleşmiş Milletlere bırakarak sona ermiştir (Sander, 1996: 32-34).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve ardından Soğuk Savaş'ın başlamasıyla uluslararası örgütlenme alanında çeşitli konularla ilgili birçok örgütün kurulduğu görülmektedir. Hızla yayılan uluslararası örgütlerin sayısının artmasının yanında örgütlerin siyasi etkileri, mali kaynakları ve personel sayıları da hızla artmıştır (Rittberger ve Zangl, 2006: 4). Bu durum, güç politikası, ekonomik krizler, insan hakları ihlalleri, kalkınma eşitsizlikleri ve çevrenin tahrip edilmesi bağlamında devletler arasında gittikçe artan bağımlılığın farkına varılmasının bir göstergesi olmuştur (Heywood, 2013:512).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından tehdit algılamasının değişmesi ekonomik kalkınmanın öncelikli hale gelmesini sağlamıştır. Ekonomik bütünleşme hareketleri dünyanın her yanında önemli bir olgu olarak ortaya çıkmış, bölgesel nitelikli örgütlenmelerin ve bunların etkilerinin hızla arttığı gözlemlenmiştir.

1.1.2. Örgütlenme İhtiyacını Doğuran Sebepler

Uluslararası ilişkiler disiplinindeki birçok yaklaşım örgütlerin neden kurulduğu yönünde çeşitli argümanlar geliştirmiştir. Bazı yaklaşımlar uluslararası örgütleri, devletlerin sosyalleşmesinin bir aracı olarak görürken; bazı yaklaşımlar işbirliğini geliştiren bir yapı, bazı yaklaşımlar ise büyük devletlerin dış politika aracı olarak değerlendirmişlerdir.

Dünyada yaşanan ekonomik, siyasi ve sosyal değişimler, devletlerin karşılıklı bağımlılığının artmasına neden olmuştur. Devletlerin artan karşılıklı bağımlılığı sonucu örgütlenme ihtiyacı, egemen devletlerin kendi istekleri doğrultusunda olmaktan çıkmış bir zorunluluk haline gelmiştir. Bununla birlikte, toplumsal hayattaki en küçük birimden başlayarak devlete, devletten de uluslararası boyuta taşan uluslararası örgütler beşeri hayatın bir gereği olarak ortaya çıkmışlardır. Bu çerçevede uluslararası örgütler alt düzeyde yer alan devletlerin katılımıyla hayata geçen daha üst oluşumlar olup toplumun içinde bulunduğu şartlar neticesinde ortaya çıkan olağan bir sonuçlardır (Iriye, 2002: 9).

Devletlerin öz kaynaklarının ve kapasitelerinin hedeflerini gerçekleştirme konusunda yetersiz olması, devletlerarası güç dengesinin kurulması, maliyetleri azaltma, amaca ulaşmada süreyi kısaltma, politikalarına meşruiyet sağlama isteği ve içsel gereksinimleri, devletleri uluslararası işbirliğine iten nedenler arasında yer almıştır (Sönmezoğlu, 2000: 309-310). Özellikle teknik konularda koşulların gerektirdiği zorunluluk ülkeler arasında örgütlenmenin önünü açmıştır. Örneğin, ticaretin ve mal sevkiyatının hızla artması, haberleşme alanında yaşanan devrim, ülkelerin işbirliği yapmasının zorunlu hale gelmesine ve uluslararası örgüt kurma girişimlerinin başarıyla sonuçlanmasını sağlamıştır (Archer, 2001: 5).

Teknik konularda başlayan işbirliği, devletlerinin artan ihtiyaçlarının bir sonucu olarak farklı amaçlara hizmet eden örgütlenmelere de ihtiyacı arttırmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ve yirminci yüzyılın başlarından itibaren uluslararası iktisadi alandaki işbirliğinin gelişmesi ve savaşların niteliğinin değişmesi, uluslararası örgütlenmenin ana nedenleri arasında yer almaya başlamıştır (Gönlübol, 1975: 5).

Her dönem ihtiyaçlara göre dönüşüm geçiren uluslararası örgütlenmeler, tarih içerisinde farklı amaçlara hizmet etmek için ortaya çıkmışlardır. Birinci Dünya Savaşından sonra barış ve düzeninin yeniden sağlanması amacıyla Milletler Cemiyeti'nin kurulması, İkinci Dünya Savaşından sonra ise yerini Birleşmiş Milletler'e bırakması, devletlerin ortak barış ve güvenliği sağlamak için oluşturdukları örgütler arasında yer almaktadır. Yine aynı dönem içerisinde İkinci Dünya Savaşı'nın uluslararası ekonomiye verdiği zararın giderilmesi, ekonomik sistemin yeniden inşa edilmesi ve uluslararası serbest ticaretin sağlanması amacıyla uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve GATT gibi

ekonomik yönü ağırlıklı uluslararası örgütler kurulmuştur (Acar, 2006: 77). İkinci Dünya Savaşı sonrası kutuplaşan dünyada, bölgesel düzeyde belli alanlarda gerçekleşen rekabet ya da işbirliği hareketleri, farklı düzeyde uluslararası örgütlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin, NATO ve Varşova Paktı, Soğuk Savaş döneminde iki ideolojik blok arasındaki rekabetin bir ürünü olarak doğmuşlardır (Hasgüler ve Uludağ, 2004: 3). Soğuk Savaş sonrası dönemde ise bölgeselleşme ve bütünleşme arayışları uluslararası örgütlerin rolünü değiştirmiştir. Blokların ortadan kalkmasıyla birlikte ortak çıkarların ve tehdidin son bulması devletleri, kendi ulusal çıkarlarını ön planda tutmaya itmiş ve bölgesel örgütlenmeler içinde bulunmaya başlamışlardır. Ancak küreselleşme ile bölgeselleşme girişimleri paralel olarak ilerlemiş, her iki boyutta da uluslararası örgütlerin gelişimine katkıda bulunmuştur.

Devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışları sadece iç politikadaki unsurlardan oluşmamaktadır. Bu yüzden devletlerin, uluslararası alanda yaşanan gelişmeleri dikkate alması gerekmektedir. Uluslararası örgütler, hem çatışmanın maliyetini artırarak hem de örgütün kurumsal yapısı bünyesinde politikalar üretilmesini sağlayarak devletlerin davranışlarını çatışmadan işbirliğine dönüştürmeye çabalamaktadırlar (Hafner- Burton ve diğerleri, 2008: 176-177).

Uluslararası sistemde yer alan devletlerin dış politikaları açısından uluslararası örgütler, bazı durumlarda devletlerin dış politikalarını gerçekleştirebilmek için bir araç bazı durumlarda ise uluslararası sistemin özelliklerini yansıtan birimler olarak devletlerin dış politikalarını doğrudan etkiledikleri birimler olmuşlardır (Tepebaş, 2007: 89). Örneğin, güçlü devletlerin uluslararası örgütlere hedeflerine ulaşmada bir vasıta, zayıf devletlerin de haklarını savunabilecekleri bir araç olarak görme eğiliminde olmaları örgütlenmelerin oluşmasında bir başka neden olarak da görülmektedir (Starke, 1989: 630).

Uluslararası örgütler, dünya siyasetinde ölüm ve yaşam ile refah ve yoksulluk bağlamında var olan güç, refah ve bilgi mücadelesi içinde yerlerini almaktadırlar. Bu yüzden zamanla yoksulluğun azaltılması, kalkınmanın sağlanması, çevrenin korunması gibi önemli sorumluluklar üstlenmişlerdir (Rüma, 2014: 403-404). Sonuç olarak, sınırı aşan sorunların giderek daha karmaşık hale gelmesi, devletlerin sayısındaki hızla artış,

düzenleyici kurumlara ihtiyacı attırmiş ve devletlerin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde hukuki ve siyasi yetkisi olan örgütlerin kurulmasını sağlamıştır.

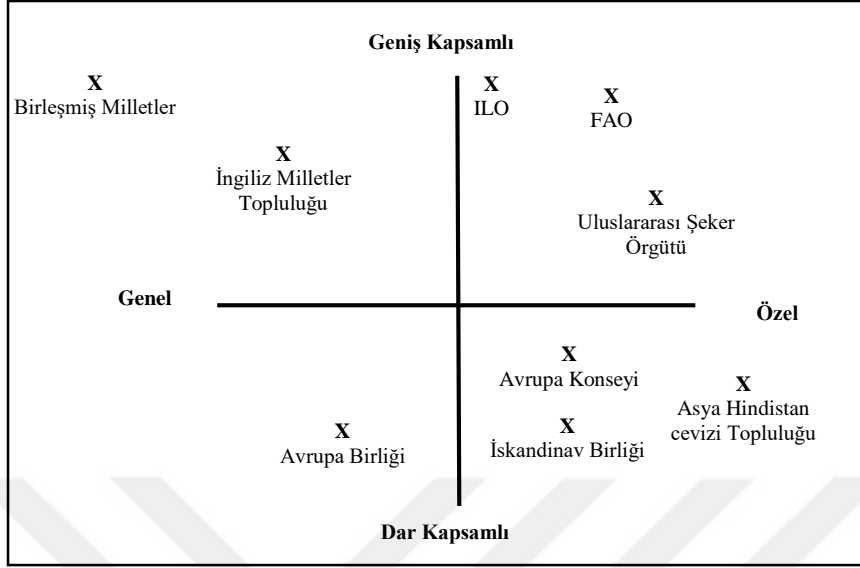
1.1.3. Uluslararası Örgütlerin Sınıflandırılması

Birbirinden farklı amaçlara hizmet eden uluslararası örgütleri farklı kategorilere ayırarak sınıflandırmak mümkündür. Yapılan her sınıflandırma uluslararası örgütlerin özellikleri dikkate alınarak yapılmaktadır. Uluslararası örgütleri sınıflandırmada, egemen bir varlık olup olmadıkları, coğrafi anlamda üyelerinin dağılımı, resmî-sivil anlamda devlet-hükümetle bağlantıları, amaçları, yönetsel yapıları ve yasallık-meşruluk durumları göz önüne alınmaktadır (Çalış ve diğerleri, 2006: 2). Bu sınıflandırma yoluyla uluslararası örgütlerinin yapılarının daha anlaşılır hale gelmesi sağlanmaktadır.

Uluslararası örgütlerin en yaygın kullanılan sınıflandırma biçimi üyelerine, amaç ve faaliyetlerine ve yapılarına göre ayırmaktır (Archer, 2001: 35). Üyelerine göre sınıflandırma, hükümetler arası uluslararası örgütler ile hükümetler-dışı uluslararası örgütler ve hem hükümetler arası hem de hükümetler-dışı temsilcilerin yer aldığı uluslararası örgütlenmeler olarak ayrılmaktadır. Hükümetler arası örgütler, devletler tarafından uluslararası alanda siyasi, askeri, ekonomik, kültürel, bilimsel ve teknik alanlarda işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulan örgütlenmeler iken; hükümetler dışı uluslararası örgütler kişisel ve grup çıkarlarının devletin sınırları dışına çıkması sonucunda ulusal hukuk sisteminde dernek benzeri statüye sahip örgütlenmelerdir (Başak, 2012: 43-44). Hem hükümetlerin hem de hem hükümet dışı temsilcilerin yer aldığı örgütlerin başında ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gelmektedir.

Bir başka en yaygın olarak kullanılan üyelerine göre sınıflandırma şekli ise, coğrafyadır. Örgüt üyelerinin bulunduğu coğrafya dikkate alınarak yapılan bu sınıflandırmada iki temel grup vardır. İlki dünyadaki bütün devletlerin üyeliğine açık olan evrensel nitelikli örgütlerdir. Diğerisi ise, belirli bir coğrafya ile sınırlı olan bölgesel nitelikli örgütlerdir (Archer, 2001: 45). Birleşmiş Milletler, amaçları ve işlevleri dolayısıyla dünyada ki bütün devletlerin üyeliğine açık olan evrensel nitelikli bir uluslararası yapılanma iken Avrupa Birliği tipik bir bölgesel örgütlenme örneğidir.

Şekil 1:Uluslararası Örgütlerin Amaçları ve Faaliyetleri

Kaynak: Archer, 2001:64.

Şekil 1’de amaçlarına göre uluslararası örgütleri, özel amaca hizmet eden uluslararası örgütler ve genel ilkeler çerçevesinde oluşturulan uluslararası örgütler olarak iki grupta sınıflandırılmıştır. Nye’a göre amaçlarına göre uluslararası örgütler, askeri, politik ve ekonomik olarak sınıflandırılmaktadır (Nye, 1972:430). Faaliyet alanlarına göre uluslararası örgütler, siyasal veya askeri, teknik ve ekonomik uluslararası örgütler olarak ayrılmaktadır. Faaliyet alanlarının sayısına göre ise uluslararası örgütler, tek işleve sahip uluslararası örgütler ve çok işleve sahip uluslararası örgütler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel işlevli örgütler, siyasi, iktisadi, kültürel, askeri vb. alanlarda insanı ve toplumu ilgilendiren bütün konularda faaliyet gösteren örgütlenmelerdir. Bu örgütlenmeler için en uygun örnek Birleşmiş Milletler teşkilatlanmasıdır. Özel işlevli örgütlenmeler ise belli bir alanda faaliyet gösteren yapılanmalardır. Dar kapsamlı örgütlenmeler kendi konularına yakın faaliyet alanlarında çalışmalar yaparken; geniş kapsamlı örgütlenmeler ise birbirinden farklı alanlarda faaliyet gösteren ve farklı amaçları gerçekleştirmek için oluşturulan örgütlerdir.

Birbirinden farklı sorunları ele almak ve devletlerarası işbirliğini sağlamak için kurulan uluslararası örgütlerin amaçları 3 başlık altında değerlendirilmektedir (Archer, 2001: 54-55):

1. Çatışma içinde olmayan devletlerden oluşan üyelerinin işbirliği içindeki ilişkisini teşvik eder ve mevcut işbirliğini artırır.
2. Örgütler, çatışma yönetimi ve çatışma önleme yoluyla üyeleri arasında çatışma düzeyini azaltmayı amaçlar.
3. Farklı görüşlü üyeleri ile örgüt üyelerini ya da üye olmayan devletlerini bir araya getirerek sorunun çözülmesine yardımcı olur.

Yapılarına göre sınıflandırmada ise örgütlerin, hükümetlerden ayrı olarak sahip olduğu bağımsızlık derecesi; kurum içinde ve hükümet ve sivil toplum unsurları arasındaki denge unsuru önem arz etmektedir. Kimi uluslararası örgütler, kendilerini oluşturan devletlerin üstünde bir yetki alanına sahipken kimi uluslararası örgütler ise devletlerin ortak forumu olarak değerlendirilmektedir. Bu da örgütler arasında ciddi yapısal farklılıkların bulunduğuna işaret etmektedir. Yapılarına göre sınıflandırma da üç temel soru sınıflandırmanın ana unsurlarını oluşturmaktadır (Reuter, 1958:248):

1. Örgüt üyeleri arasında çıkan çıkar çatışmalarını dengelemek için örgütün sahip olduğu organların işlevinin düzeyi nedir? Kurumsal güç nasıl dağıtılmıştır?
2. Güç dengesi ve üye devletlerin etkileri, örgütün kurumları üzerindeki dengeye nasıl yansımıştır?
3. Hükümetlerin ve hükümetler-dışı aktörlerin temsilindeki denge nasıl sağlanmıştır?

Kurumsal yapı açısından, uluslararası örgütlerin karar organlarında devletlerin temsilcilerinin bulunması her devletin kendi çıkarı doğrultusunda hareket etme serbestisi yaratmakla birlikte ulus-üstü, devletlerin müdahalesinden uzak, devletleri bağlayıcı kararlar alabilen organları da bulunmaktadır. Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi Avrupa Komisyonu kendisine verilen yetkiler çerçevesinde devletleri bağlayıcı kararlar alabilirken, Avrupa Parlamentosu'nun görev ve yetkileri artırılmasına rağmen sembolik bir organ görünümündedir. Güç ve üye devletlerin etkisi açısından, karar alma işleminde çoğunlukla örgütlerde ilke olarak oybirliği usulü uygulanmaktadır. Bu usulle, işbirliği sağlanarak devletlerin egemenlik alanlarına çok fazla müdahale edilmeme ilkesi korunmaya çalışılmaktadır.

Tablo 1: Uluslararası Örgütlerin Yapısal Özelliklerine Göre Ayrımı

		Hükümetler arası	Karışık		Hükümetler dışı		
		Organların Üyelerinden Bağımsızlığı					
		Çok	Az	Çok	Az	Çok	Az
Örgütlerin eşitlikçi yapısı	Çok	NATO	Arap Ligi	ILO	EFTA	Selamet Ordusu	İskandinav Birliği
	Az	IMF	Milletler Cemiyeti	Avrupa Konseyi		WWF	

Kaynak: Archer, 2001: 63

Tablo 1’de yapıları bakımından uluslararası örgütlerin sınıflandırılmasında ne kadar eşitlikçi yapıya sahip olup olmadıkları, organlarının üyelerinin etkisinden ne kadar bağımsız hareket edebildiği ve hükümetler arası ve hükümetler dışı katılım arasındaki dengenin derecesi dikkate alınmıştır (Archer, 2001: 62).

1.2. Kuramsal Yaklaşımlar Açısından Uluslararası Örgütler: Teorik Çerçeve

18. yüzyıl felsefecisi Immanuel Kant’a göre, sadece bilgi toplamak; birbiriyle alakası olmayan karmakarışık bir bilgi yığını oluşturmak demektir. Toplanan bilgilerle ne yapılacağı ve bilgilerin nasıl inceleneceğine dair teorilerin kurulması bilgilerin anlamlı hale gelmesini sağlamaktadır (Roskin ve Berry, 2014: 47).

Teori, bir bilim dalında incelenen alanda ilgili olgu ve olaylar arasındaki ilişkileri anlamada ve analiz etmede gerekli ve yararlı bir çerçeve olarak nitelendirilmektedir (Arı, 2014: 15). Kenneth Waltz’a göre teoriler, “yalnız terimleri tanımakla kalmayıp, aynı zamanda yapılacak ya da yapılması haklı olarak beklenebilecek işlemleri ve neyin ne ile bağlı olduğunu ve bağlantının nasıl kurulduğunu belirler” (Waltz ve Quester, 1982: 14). Uluslararası ilişkiler teorileri, uluslararası ilişkilerin tanımı, yapısı, öznesi, sorunları ve araştırma gündemi konusunda farklı bakış açılarıyla kendilerine özgü varsayımlarla uluslararası ilişkiler gerçekliğini tanımlarlar (Ağcan, 2014: 79).

Teorik çerçeve dünyayı algılamamızı kolaylaştıran birtakım kabullerin belirli bir düzene sokulması faaliyeti olmakla birlikte dünyanın nasıl işlediğini gösteren bir rehber işlevi sağlamanın yanında bir mantık haritası olarak da hizmet etmektedirler. Dünya

siyasetini şekillendiren politik ve ekonomik gelişmeleri görmemizi sağlayan farklı mercelere sahip gözlüklere benzetilen teorik çerçeveler, farklı modeller oluşturarak uluslararası politikada uluslararası örgütlerin doğası ve rolü konularında çeşitli yorum ve yaklaşımların oluşturulmasını sağlarlar (Karns ve Mingst, 2004: 1-2).

Uluslararası örgütlerin ortaya çıkışının devletlerin ortak çıkarlarından mı kaynaklandığı yoksa örgütlerin temelde güçlü devletler tarafından mı ortaya çıkarıldığı ile ilgili uluslararası örgütlerin niteliği ve meşruiyetini açıklamaya çalışan siyasi akımlar uluslararası ilişkilerde uluslararası örgütlerin yerini anlamaya çalışırlar. Örneğin, bazı akımlar, uluslararası örgütleri geleneksel güç politikasının uygulanması için bir araçtan başka bir şey olarak görmezken, diğer akımlar ise uluslararası örgütlerin ulus-ötesi bir yapının ya da bir dünya hükümetinin tohumlarını içerisinde barındırdığını iddia etmektedirler (Heywood, 2013: 521-523).

Tablo 2: Teoriler ve Yaklaşımları

Konular	Realist/ Neo-realist Teoriler	Liberal/ Neo-liberal Teorileri	Uluslararası Entegrasyon Teorileri	İnşacı/ Konstrüktivist Teori
<i>Ana Teması</i>	Güç, çıkar	İşbirliği, Karşılıklı Bağımlılık	İşbirliği, Bütünleşme	Kimlik, iletişim ve algılar
<i>Temel Aktörler</i>	Devletler	Devletler, Sivil Toplum Örgütleri	Devletler, Ulus-üstü Kuruluşlar	Devletler, Uluslararası Örgütler, Hükümetlerarası Örgütler
<i>Uluslararası Sistemin Yapısı</i>	Anarşik	Anarşik ama düzen sağlanabilir	-	Anarşi biz ne yaparsak olur* (Wendt)
<i>Uluslararası Örgütler</i>	Güç dengesini yansıtan, bağımlı geçici yapılar	Karşılıklı işbirliği, barış ve güvenliğin sağlanması	Yetki devri	Sosyal etkileşime sahne olan mekanlar

Tablo 2’de belirtilen teorilerin ana teması, temel aktörleri, uluslararası sistemin yapısı ve uluslararası örgütlere bakış açısı ele alınarak genel bir şablon çıkarılmaya çalışılmıştır. Uluslararası örgütlerin birbirinden farklı niteliklere sahip olması ve giderek artan önemlerine paralel olarak, geliştirilen kuramsal yaklaşımlarında çeşitlenmesine neden

* Uluslararası sistemin anarşik yapısının sosyal olarak inşa edildiğini kastetmektedir. Konstrüktivist yaklaşıma göre anarşide savaşın mümkün olması, her an savaş olabileceği anlamına gelmez Bkz: Wendt, 1995: 77.

olmuştur. Bu bölümde, uluslararası ilişkileri genel bir tablo çizerek ortaya koymaya çalışan belli başlı kuramsal yaklaşımların, devletlerin işbirliğine yönelik tutumları ve buna bağlı olarak uluslararası örgütlere bakış açıları değerlendirilmiştir.

1.2.1. Realizm/Neorealizm

Realizm, *realpolitik* veya “güç siyaseti” en eski ve en fazla benimsenmiş uluslararası ilişkiler teorisidir (Bruchill ve diğerleri, 2014: 53). Realizme göre, bir otoritenin ve hiyerarşik düzenin bulunmadığı anarşik yapıdaki uluslararası sistemin temel aktörü devletlerdir. Devletler ayrıca güç arayışında olan ve çıkarlarını korumak için rasyonel hareket eden yapılardır (Karns ve Mingst, 2004: 45). Bu yüzden uluslararası ilişkilerin temelinde kendi ulusal çıkarlarını maksimize etmeye çalışan devletler arasındaki güç mücadelesi yatmaktadır.

İnsan doğası çoğu realist için devletleri ve uluslararası sistemi anlamak için bir başlangıç noktasıdır. Realizm’e göre doğa durumunda yaşayan insanın doğası kötüdür, bu yüzden bencil ve rekabetçidir. Hobbes doğa durumu için üç basit varsayımda bulunur. Bunlardan ilki insanlar eşittir. İkinci hem yöneticilerin hem de kuralların yokluğu anlamına gelen anarşi içinde yaşarlar. Sonuncusu ise, rekabet, güvensizlik ve şan/şeref tarafından harekete geçirilirler. Bu üç koşulun birleşmesiyle herkesin herkesle karşı karşıya geldiği savaş durumu oluşmaktadır (Bruchill ve diğerleri, 2014: 56). Morgenthau’ya göre, “sosyal dünya, insan doğasının kolektif düzleme yansımasından başka bir şey değildir” (Morgenthau, 1948: 7). Bu yüzden anarşik ortamdaki devlet de doğa durumundaki bireye benzetilmiştir.

Realist akım, uluslararası örgütlere şüpheli bakmakla birlikte, bu kurumları büyük oranda etkisiz yapılar olarak görmekte ve otoritelerini sorgulamaktadır. Devletler arasındaki ilişkilerde pasif mekanizmalara ve boş deniz kabuklarına (Cho, 2007: 2) benzetilen uluslararası örgütler, uluslararası politikada egemen devletler arasındaki kurumsallaşmış ilişkilerin bir parçası olarak değerlendirilmektedirler.

Realist teoriye göre, modern dünyada en güçlü organizasyonlar devletlerdir. Devletler, askeri güçleriyle başka hiçbir organizasyonun sahip olmadığı vergi alma

yetkisiyle ve para ihraç etmesiyle dünyayı kontrol etmektedirler. Uluslararası örgütler ise devletlerin sahip olduğu bu yetkilere sahip değildirler. Bağımsız bir askeri kapasiteleri yoktur, kurallarını uygulamak için devletlere bağımlıdırlar. Vergi alma yetkileri yoktur, devletlerin yardımlarına bağımlıdırlar. Bir bölgesi yoktur, devletlerin onları ağırlamasına bağımlıdırlar. Bu yüzden uluslararası örgütler güçlü devletlerin etkisiyle başarılı olabilmektedirler. Uluslararası örgütler var olan güç dengesine ve güçlü devletlerin çıkarlarına göre hareket ederler. Bu yüzden uluslararası örgütler, bağımsız aktörler değil devletlerin güç mücadelesinde birer araçtır (Barkin, 2006: 8). Kısacası realist görüşe göre uluslararası örgütler, büyük güçler tarafından uluslararası sistemde çıkarlarını koruyup geliştirmek için kullanılırlar. Diğer devletler de uluslararası örgütleri amaçlarına ulaşmak ve mevcut sistemde seslerini duyurmak için kullanırlar. Fakat konu devletin eylemlerinin sınırlandırılmasına geldiğinde uluslararası örgütler çok az etkiye sahip olmakla birlikte, devletler güvenlikleri ya da ulusal çıkarları tehlikede olduğunda uluslararası örgütleri göz ardı etmektedirler (Pease, 2010: 55). Benzer şekilde, uluslararası örgütlerin uluslararası sistemin anarşik yapısını değiştiremedikleri müddetçe güç mücadelesine karşı çok küçük bir katkı sağlayacağını ve bu yüzden güçlü devletlerin güç politikalarını kendi çıkarları doğrultusunda daha etkili biçimde uygulamalarının bir aracı olarak kullanıldıklarını varsaymaktadır (Rittberger ve Zangl, 2006: 15).

Realistlere göre uluslararası örgütler, devletlerin ortak çıkarlarının bulunduğu ihtilaf konusu olmayan alanlarda işbirliğini geliştirebilirler. Çıkarların farklılaştığı ve çatıştığı alanlarda ise uluslararası örgütler devletlerin eylemlerini sınırlandıramazlar. Diğer bir ifadeyle uluslararası örgütler uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesinde çok az bir role sahiptirler (Pease, 2010: 54). Realizm'e göre evrensel düzeyde tüm düşmanlıkları sona erdirecek bir barış mümkün değildir. Sağlanan barışın devletler arasındaki güç dengesine bağlı olduğu varsayılmaktadır. John Mearsheimer, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Avrupa'daki barışın kutuplar arasındaki güç dengesiyle kurulduğunu savunmuştur.

Mearsheimer'a göre devletlerarasındaki işbirliği sınırlıdır, çünkü öncelikle uluslararası sistem anarşiktir ve sistemin üzerinde olup devletleri kurallara uymaları için zorlayacak bir merkezi otorite bulunmamaktadır. Her devletin bir diğerini potansiyel tehdit olarak görmesi ve saldırgan davranışlar sergilemeyeceğinden emin olmaması, devletlerin

genellikle diğerk tarafın anlaşmaya sadık kalmayacağı ve görelı avantaj sağlayacağı korkusuyla işbirliğine yanaşmak istememesine yol açmaktadır (Mearsheimer, 1995: 13).

Neo-realizm, uluslararası ilişkiler kuramını geliştirirken ana realpolitik ilkelerini muhafaza etmekte fakat araç ve amaçlar hem de neden ve sonuçları farklı biçimde ele almaktadır. Neo-realizm, gücü çok azı ve fazlası devletler için tehlike teşkil eden bir araç olarak görmektedir. Devletlerin en büyük kaygısının güç değil, güvenlik olgusu olduğunu vurgulamaktadır. Uluslararası siyaseti; sadece birim düzeyde değil, yapının eylemler ve sonuçlar üzerindeki etkisinin göz önünde bulundurularak açıklanması gerektiğini ve savaşa girmek için herhangi bir neden olmadan insan doğasından kaynaklanan güç arzusuyla açıklamanın yetersiz olduğunu savunmaktadır (Waltz, 2014: 444).

Uluslararası sistemin anarşik yapısı, neo-realistlere göre de işbirliği yerine çatışma eğilimlidir. Neo realistler üç temelden dolayı sistemin anarşik yapısının çatışma eğilimi olduğunu ileri sürmektedirler. İlk olarak, devletler egemen yapıda eşit siyasi birimler oldukları için çıkarlarına ulaşma konusunda kendi kaynaklarına (self-help) güvenmek zorundadırlar. İkincisi, devletlerarasındaki ilişkilerin belirsizliği aralarında güvenlik ikliminin doğmasına neden olmaktadır. Üçüncüsü ise, devletlerin temel kaygısının, diğerk devletler karşısındaki göreceli kazanç elde etme isteğinin olması da çatışmayı teşvik etmektedir. Bu durum işbirliğini engellerken, uluslararası örgütlerin etkinliğini de azaltmaktadır (Heywood, 2013: 92-93).

1.2.2. Liberalizm/ Neoliberalizm

Belirli bir örgütlenme yoluyla uluslararası sistemdeki bütün devletlerin uyacakları kurallar geliştirerek, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde sürekli bir barışın sağlanması amacı taşıyan idealist teorileştirme geleneğine dayanan Liberalizm, insan haklarına, anayasacılığa, demokrasiye ve devletin güçlerinin sınırlandırılmasına vurgu yapan bir kamu yönetimi teorisi; aynı zamanda, piyasa kapitalizminin en etkin biçimde kıt kaynakları toplum içerisinde taksim ederek herkesin refahını en iyi şekilde yükselttiğini savunan iktisat teorisi (Bruchill ve diğerkleri, 2014: 86).

Liberalizmin temelini oluşturan demokratikleşme ve özgürlüğün geliştirilmesi için uluslararası işbirliğinin sağlanması gerekmektedir. İşbirliği, uluslararası etkileşimin ve karşılıklı bağımlılığın doğuracağı olası zararları azaltmak ve kazançları arttırmak için gerekli, barış ve adaletin sağlanması için de zorunlu bir unsurdur (Zacher ve Matthew, 1995'den aktaran, Arı). Liberaller demokrasinin aristokrasiye, serbest ticaretin de kapalı ekonomiye tercih edilmesinin savaş ihtimaline son vereceğini ve ticaret ile devletlerin birbirlerine bağımlı hale gelmesinin ise savaş ve çatışmanın maliyetinin arttığını ve bunun sonucunda uluslararası işbirliğinin daha da kolaylaşacağını savunmaktadırlar.

İktisadi ilişkilerin devletler arasında hızla artmasından dolayı hiçbir devlet, ne kadar büyük olursa olsun, bu karmaşık ilişkiden tam bağımsız bir şekilde var olamamaktadır. Diğer devletlerden hammadde ya da teknoloji ihtiyacı, bunların ülkenizde var olması durumunda ise ürettiğiniz mal ya da hizmeti geniş piyasalara ulaştırmak için devletlerin sınırlarından dışarı çıkmak zorunda kalması; geleneksel devlet anlayışı olan “askeri devlet, güçlü devlet” yaklaşımını “tüccar devlet, güçlü devlet” anlayışına bırakmasına neden olmuştur (Balta, 2014: 142).

Devletlerin diğer devletlerden daha az kazanacaklarını gördükleri anda işbirliğine ayak direteceğini savunan realistlere karşı liberal teori, uluslararası ilişkilerin sıfır toplamı bir oyun olmadığına ve birçok devletin diğerlerinin ne kazandığını umursamadan kazancını arttırmaya çalışacağına değinmektedir. İşbirliği sonucunda ortaya çıkan karşılıklı kazanç, devletler sürekli şekilde nisbi kazanç hesabı yapmadığı için mümkün olmakta ve ortak sorunlar etrafında rejimlerin oluşturulması fırsatını doğurmaktadır (Burchill ve diğerleri, 2014: 98).

Liberaller, egemen devletlerin tutkularını sınırlandırmak için ihtiyaç duyulan temel dışsal mekanizmanın uluslararası örgütler olduğunu savunmaktadırlar. İç politikada düzen sadece tepeden uygulanabiliyorsa, aynı durumun uluslararası politikada geçerli olduğunu hukukun üstünlüğünün bunun temelini oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Liberaller, kolektif güvenlik ve uluslararası hukuka saygı temelinde uluslararası sistemin kurulmasını uluslararası örgütlerin varlıklarıyla oluşabileceklerini iddia ederler (Heywood, 2013: 99). Liberal teoriye göre uluslararası örgütler, işbirliği alışkanlıklarına katkı sağlamak ve müzakereler için zemin oluşturmak gibi birliktelikleri geliştirmek için çeşitli biçimlerde

önemli işlevleri yerine getirmektedirler. Savaş ihtimalini azaltarak, ortak ilkelerin gelişimine ve uluslararası düzenin sağlanmasında büyük katkılar sunmaktadırlar (Karns ve Mingst, 2004: 38).

Uluslararası örgütler küresel sistemdeki karşılıklı bağımlılığın derecesini yansıtmakla birlikte devletlerin ayrı hareket etmeleri yerine birlikte hareket etmelerinin daha fazla başarı getireceğinin farkına varılmasını ortaya koymaktadırlar (Heywood, 2013: 515). Keohane ve Martin'e göre uluslararası örgütler, devletlerarası karşılıklılık ilkesinin gözetilmesi, işbirliğinin belirlenen hedefler doğrultusunda tertip edilmesi ve yürütülmesine katkı sağlayarak ülkeler arasında güven inşa etmektedir (Keohane ve Martin, 1995: 42-50). Bu yüzden uluslararası örgütler, hem üye ülkelerin toplumları tarafından desteklenen ilkelerle oluşturulmuş düzenin temsilcileri hem de bu düzeni oluşturan ilkelerin savunucuları konumundadırlar (Rittberger ve Zangl, 2006: 21).

Neo-liberal teori açısından ise uluslararası işbirliği, devletler arasında ekonomik ve siyasi etkileşimin en düşük olduğu noktada bile sağlanabilmektedir. İşbirliğini sağlayabilecek ortak çıkarların önündeki engellerin ise uluslararası kurum ve rejimlerle⁶ ortadan kaldırılması kolaylaşmaktadır.

Neo-liberal yaklaşım, uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde devletlerin, karmaşık karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin zorlamasıyla işbirliği yapma zorunluluğu doğduğunu ve eğer bir işbirliği yapılacaksa bunun uluslararası kurumların yardımıyla gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir (Karns ve Mingst, 2004: 117). Uluslararası örgütlerin rejimin devamını sağlayacak norm ve kurallarının bütün devletler için aynı olması, anarşik bir sistem içerisinde devletlerin çıkarlarını koruyan bir yaklaşım içerisinde olmasını sağlamaktadır. Bu durum zayıf devletlerin de sistem içerisinde siyasi pazarlık gücünü arttırmasını ya da güçlü devletlere karşı koalisyonlar kurup kendi çıkarlarını savunabilme olanağını sunmaktadır (Keohane ve Nye, 1977: 23-37).

⁶ Rejimler, "uluslararası ilişkilerin herhangi bir alanında, aktörlerin beklentilerini birleştiren açık ya da üstü kapalı bir dizi ilke, norm, kural ve karar alma mekanizması olarak tanımlanabilir. Bkz: Krasner, 1983:3.

1.2.3. Uluslararası Entegrasyon Teorileri

Küreselleşme süreciyle artan bölgeselleşme eğilimleri, entegrasyon olgusunu uluslararası ilişkilerin önemli bir gündem maddesi haline getirmiştir. Karl Deutsch'a göre entegrasyon, aralarında karşılıklı bağımlılık bulunan ve birlikte hareket ederek topluluk niteliklerini ve dinamiklerini sürdürebilen birimler arasındaki ilişkidir (Deutsch, 1978: 198). Karl Deutsch tarafından entegrasyonun amaç ve yararları, barışı korumak; daha büyük çok amaçlı kapasitelere ulaşmak; belli spesifik görevleri yapmak; yeni bir imaj ve kimlik kazanmak olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır (Deutsch, 1978: 271).

Uluslararası düzeyde bütünleşme ve kurum oluşturma ile ilgili süreçler arasında, federalizm, işlevselcilik ve yeni işlevselcilik çerçevesinde üç temel teori ortaya konulmuştur. Federalizm, egemenliğin merkezi nitelikli organlarla çevresel olanlar arasında paylaşıldığı toprak temelinde güç dağılımını ifade etmektedir. Federalist yaklaşıma göre uluslararası örgütler, devletler sisteminin yaygın problemlerine çözüm arayan bir dizi bilinçli alınan kararların ürünüdür. Egemen devletlerin anarşik bir yapı içerisinde kendi çıkarları peşinde koşarak aralarında çatışmalara ve hatta savaşa yol açabileceğinden hareketle devletlerin egemenliklerinin federal bir organa devretmelerini hedeflemektedir (Heywood, 2013: 514-516). Örneğin, Avrupa entegrasyonu için federal bir yapılanma öngörülmüş, Avrupa ülkelerinin anayasal bir güç dağılımına dayalı barışçıl bir federal çatı altında birleşmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan bütünleşme hareketlerini açıklamayı amaçlayan İşlevselcilik, savaş sonrasında Avrupa'da bütünleşmenin kavranmasına yönelik önemli bir teori olarak uluslararası ilişkiler literatürüne girmiştir. Bu teorinin öncülerinden olan David Mitrany'nin işlevselcilik yaklaşımında, teknik, ekonomik ve sosyal politikalarda devletlerarası bütünleşmeyi sağlayacak yönetime gereksinim duyulduğu varsayımıyla uluslararası kurumlara ihtiyaç duyulacağı belirtilmiştir (Mitrany, 2003).

İşlevselciler, dar alanlı işlevsel örgütlenmeleri oluşturmanın üye devletlerin ulusal egemenliklerini tehlikeye atan kapsamlı siyasi kurumlar oluşturmaktan daha kolay olduğunu savunmuşlardır (Coulombis ve Wolfe, 1986: 305). Bu teoriye göre, barışın

sağlanması için global bir kurumsal sistem oluşturulmasının ön adımını fonksiyonel örgütlenmeler oluşturmaktadır. Bu kuram ile otoriteler arasında güç dağılımına dayalı anayasal düzenlemelerle barış ve refahın sağlanmasını öngören federalizmin aksine, işlevlerine göre düzenlenen uluslararası örgütlerin teknik ve ekonomik sorunların çözümünde ve barışın, refahın, sosyal hizmetlerin sağlanmasında ulus devletlerden daha başarılı olacakları varsayımı üzerinde durulmaktadır (Mitrany, 2006: 24).

Devletler arasında işbirliği başlangıçta taraflar için en uygun olan teknik alanlarda gerçekleştirilmektedir. Bu başarıldıktan sonra, devletlerin karşılıklı kazanç sağlayacakları diğer fonksiyonel alanlarda yayılma eğilimi göstereceği varsayılmaktadır (Mitrany, 1948: 350-355). Dallanma (ramification) adı verilen doktrine göre, Mitrany bir alanda gerçekleşecek teknik işbirliğinin diğer teknik alanlarda da benzer işbirliği süreçlerini tetikleyeceğini ileri sürmektedir. İşbirliği süresince devletlerin eşit egemenliği ilkesinden kaynaklanabilecek güçlüklerin aşılmasına hizmet edilmektedir. Böylece artan işbirliği sayesinde devletlerin davranışların değişmesine katkı da bulunulacak ve çatışmalara yol açan uyuşmazlıkların azalacağı varsayılmıştır. Fonksiyonalist işbirliği egemenliğin devrini değil belirli işlevlere odaklı uluslararası teşkilatlara yetki devrini esas almaktadır (Mitrany, 1948: 356-359).

Ernest Haas tarafından geliştirilen, İşlevselci ve federalist temellere dayanan yeni işlevselciliğin, işlevsel örgütlenmelerin ülkelere yayılması üzerinde değil, bir alandan bir diğer alana yayılması üzerinde durmaktadır. Kısaca, fonksiyonel işbirliğine olumlu yaklaşan yeni işlevselciler, işbirliğini genişletecek yeni üye alınması konusuna olumsuz yaklaşmaktadırlar. Haas, entegrasyon kavramını, birkaç ulusal politik aktörün beklentilerini ve politik faaliyetlerini ulusal devletlerin üstündeki kurumların yetki sahibi olduğu yeni bir merkeze doğru kaydırmaları olarak tanımlanmaktadır (Haas, 1968: 151).

Yeni işlevselci yaklaşıma göre iktisadi, mali ve teknik alanlar gibi daha az önemli politika alanlarında başlatılan bütünleşme, zamanla yayılma (spill-over) etkisi diye adlandırılan bir tür tetiklemeyle diğer alanlara da yayılıp siyasal bütünleşmeye dönüşmektedir (Arı, 2004: 462). İşbirliğinin bir başka alana taşınması (spill over) entegrasyon sürecinin en önemli noktasını oluşturmaktadır. Avrupa bütünleşmesinin ilk

olarak ekonomik olarak başlaması ve daha sonra siyasi bütünleşmeye kadar gitmesi yeni işlevselciliğin en güzel örnekleri arasında yer almaktadır.

İşlevci teori ile yeni işlevselcilik arasındaki farkları inceleyecek olursak, Mitranı siyasallaşmayı yayılma sürecine dahil etmezken, Haas teknik, ekonomik bir bütünleşmeden sonra siyasal bütünleşmeye geçişi olanaklı kılmaktadır. İşlevselcilikte uluslararası işbirliği ön planda iken, yeni işlevselcilikte bölgesel işbirliği ön planda tutulmaktadır (Güleç, 2012).

1.2.4. Sosyal İnşacılık

Sosyal inşacılık, realizm ve liberalizm kuramlarının Soğuk Savaş sonrası küresel değişimleri açıklayamamasına yönelik eleştirel bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. İnşacılara göre, Soğuk Savaşın son bulması doğa bilimleri dünyasından farklı olarak uluslararası ilişkiler dünyasının değişmez olmadığını ortaya koymuştur (Stefano, 2000:155). Materyal yapılar kadar normatif yapılarında uluslararası siyasette önemli rol oynadığının, kimliğin siyasi eylemleri şekillendirdiğinin ve aktörler ile yapılar arasında karşılıklı bir etkileşimin olduğunu vurgulamaktadırlar (Burchill ve diğerleri, 2014: 285-286). Devletin ne olduğu, dost ve düşmanlarının kim olduğu ve devletlerin birbirleri ile iletişim içinde oldukları ortamda neyin olası veya istenebilir olduğu konuların sadece maddi ve objektif güç realiteleri tarafından değil aynı zamanda liderlerin bu realiteyi kavramasına yardımcı olan sosyal ve bilişsel süreçler tarafından belirlendiğini savunmaktadırlar (Schonberg, 2009: 3). Gerçekliğin sosyal yapılandırılması sadece dünyayı nasıl gördüğümüz ile ilgili değil, aynı zamanda kendimizi nasıl gördüğümüz, çıkarlarımızı nasıl tanımladığımız ve kabul edilebilir davranışı nasıl belirlediğimiz ile ilgili olmaktadır (Barnett, 2008: 258). Örneğin, uluslararası güvenlik, toplumsal dünyanın dışında maddi, nesnel bir gerçekliğe sahip değildir, sadece özneler arası bir gerçekliğe sahiptir. Uluslararası güvenlik için devletlerin ülkeleri, nüfusları, askeri ve maddi varlıkları inşacılar tarafından gerçekliğin bir tarafı olarak görülseler de bu varlıklara anlam yükleyen, onları ittifaklar, silahlı kuvvetler vb. şekilde örgütleyen düşünsel ögenin şekillenme sürecinde kültür, kimlik, ortak anlayışlar ve benzeri olgulardır (Sönmezoğlu, 2011: 47-48).

İnşacı teoride, uluslararası ilişkilerin sosyal-kültürel yapısını devletlerin tercih ve davranışlarına bağlayan temel bir kavram olan kimlik, devletlerin çıkar tanımlarını, tehdit algılarını ve tercihlerini şekillendirme de önem teşkil etmektedir. Örneğin, ABD'nin İngiliz nükleer kapasitesini bir tehdit aracı olarak görmezken İran ve Kuzey Kore'nin nükleer programlarını hayati bir tehdit olarak algılaması, ABD'nin İngiltere'nin ve İran ve Kuzey Kore'nin kimliklerini farklı algılaması ve tanımlaması ile açıklanabilir (Rumelili, 2014: 159).

İnşacılık kavramı uluslararası ilişkiler literatüründe ilk olarak Nicholas Onuf'un World of Our Making adlı çalışmasında yer almıştır. Onuf'a göre, toplumsal inşa da dil araç olarak kullanılarak, toplum ve birey çift yönlü etkileşimde bulunarak devleti, devletler de etkileşimde bulunarak uluslararası sistemi inşa etmektedirler (Onuf, 1998: 59). Bu uluslararası sistem içerisinde devletler birincil aktör olarak faaliyet göstermektedirler.

İnşacı kuramın düşünürlerinden Alexander Wendt'e göre, devletler, uluslararası siyaset kuramının temel analiz birimleri olup devletler sistemindeki ana yapıları maddi olmaktan ziyade özneler arasındadır ve devlet kimlikleri ve çıkarları insan doğası ve ya iç siyaset tarafından inşa edilmektedir (Wendt, 2014: 682). Özetle, uluslararası sistemin yapısı maddi değil, sosyal bir yapıdır ve bu yapı aktörlerin kimlik ve çıkarlarını belirlemektedir. Sosyal yapılar tanklar ve ekonomik kaynaklar gibi maddi unsurlar içermektedir. Fakat bu maddi unsurlar içinde buldukları ortak bilginin biçimi aracılığıyla anlam kazanmaktadırlar (Baylis, 2012: 161).

İnşacılar, ilkelere, eylemlere ve resmî örgütlere biçim veren unsurları sosyal mekânlar olarak görüp, büyük önem atfetmektedirler. İnşacılar, Westfalya'dan bu yana egemenlik algısında devlet ya da devlet dışı öznelerin etkisiyle meydana gelen değişime dikkat çekerek egemenliğin değişmeden kaldığı fikrini eleştirmektedirler (Karns ve Mingst, 2004: 51). Devletlerin yalnızca davranış biçimlerinin değişmez olmadığını buna bağlı olarak da, asli menfaatlerinin de değiştiğini ileri süren inşacılar, uluslararası örgütlerin devletlerin kimlik tanımlarını ve çıkar anlayışlarını değiştirerek onların eylemlerine şekil verdiğini savunmaktadırlar (Rittberger ve Zangl, 2006: 23).

1.3. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Uluslararası Örgütlerin Rolü

Uluslararası sistemde karşılıklı bağımlılıkların ve belirsizliklerin artması ile güvenlik konularına, kuramlarına ve uygulamalarına yenileri eklenmiş; güvenlik çemberi ulusal güvenlikten kolektif güvenliğe, enerji güvenliğinden çevre güvenliğine kadar genişlemiştir (Brauch, 2008: 177). Çeşitlenen güvenlik sorunlarına ulusal sınırlar içerisinde çözümün yetersiz kalması devletleri işbirliğine yöneltmiş ve uluslararası örgütlere ihtiyacı arttırmıştır. Barışçıl ve istikrara dayalı bir uluslararası sistemin tesisi için işbirliği ve bütünleşme sonucu ortaya çıkan uluslararası örgütler sahip oldukları üst değerler ve ilkelere bağlılık, diğer aktörler ile müzakere edebilme yeteneği ve gerek siyasi gerek ekonomik hedefleri ile uluslararası sistemi etkileyen kurumlar haline dönüşmüşlerdir (Gül, 2014: 514).

Çatışmaların değişen doğasına karşılık, çatışmaların önlenmesi ve çözümü için yeni aktörlerin benimsenmesinin gerekliliğinin artmasıyla uluslararası ve bölgesel örgütlerin rolü daha belirleyici hale gelmiştir. Ulusal ve uluslararası çatışmalarda tarafların uyuşmazlığı daha barışçıl yol ve yöntemlerle çözümünü teşvik eden uluslararası örgütler, çatışmayı azaltan en etkin araçlardan biri olarak kabul edilmektedir (Haas, 1983'den aktaran: Özlük, 2013: 117). Uluslararası örgütlerin üyelerinin ortak amaç doğrultusunda oluşturdukları yapılanmanın kendi adlarına yetkiler kullanmasına olanaklı kılması, uyuşmazlıkların çözümünde tarafların serbest davranma yetkisini kısıtlamasa da en azından onları barışa yönlendiren bir rol oynamaktadır (Mengiler, 2005: 3). Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik işbirliğinin sağlanmasının, bölgesel örgütler kapsamındaki gruplaşmanın ötesinde, evrensel nitelikli örgütler çerçevesinde gerçekleşmesi alınan kararların standartlaşması ve etkisinin kapsayıcı olması açısından önem taşımaktadır (Hafner, 1998: 39). Uyuşmazlıkların çözümünde çok taraflı görüşler alınarak birleştirici kararların alınması çözümün daha kalıcı olmasını sağlamaktadır.

Uluslararası örgütlerin etkinliğinin belirlenmesinde, örgüt organının bağımsızlığı, uyuşmazlık taraflarınca ilgili örgütün organına erişilebilirlik ve barışçı çözümün uygulanmasının gerçekleştirilmesi olarak üç temel ölçüt dikkate alınmaktadır (Keohane vd, 200: 458). Hansen ise, uluslararası sorunlar karşısında uluslararası örgütlerin başarısını

belirleyen unsurları üç başlıkta incelemiştir. İlk olarak örgütün sahip olduğu kurumsal yapının örgütün başarısını etkileyen en önemli unsur olduğunu belirtmektedir. İkinci olarak, örgüt üyelerinin amaçlarının bağdaşması ve homojen bir yapıya sahip olması örgütün başarısını doğrudan etkilemektedir. Son olarak ise, örgütün üyelerin demokratik rejimlere sahip olması daha ılımlı, barışçıl politikalar izlemelerinde önem teşkil etmektedir.

Uluslararası örgütlerin uyuşmazlıkların çözümünde belirledikleri usullerin yapıcı ve rasyonel olması gerekmektedir. Bu yüzden barışçıl yöntemlerle çözüm yoluna gidilmesi ilk adım olarak belirlenmelidir. Taraflar arasında müzakerenin yapılması ve mevcut uyuşmazlığa sebebiyet veren sorunların karşılıklı dile getirilmesi için uygun ortamın oluşturularak taraflar arasında uzlaşmanın sağlanması, örgütün daha hızlı ve etkin hareket etmesini kolaylaştırmaktadır (Tepebaş, 2007: 92).

1.4. Birleşmiş Milletler Sistemi ve BM Güvenlik Konseyi'nin Misyonu

Birleşmiş Milletler günümüze kadar ortaya çıkmış olan en kapsamlı uluslararası örgütlerden birisidir. Uluslararası örgütlerin evrim noktası olan ve ağır eleştirilere rağmen varlığını halen sürdüren BM, Milletler Cemiyeti'nin amaçladığı idealizmin ve İkinci Dünya Savaşı ile belirginleşen koşulların güçlendirdiği muhafazakâr gerçekliğin dengesi olmuştur (Rüma, 2014: 383).

İkinci Dünya Savaş'ının ardından imzalanan BM antlaşması, idealizm duygusunu ve gerçekliği içinde barındırmaktadır (Arıboğan,2002: 129). Antlaşma, barındırdığı ilkeleriyle bu özelliğini yansıtmaktadır (BM Antlaşması, Giriş Notu):

“Biz Birleşmiş Milletler Halkları: Bir insan yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülüklerle saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya, sosyal bakımdan ilerlemeyi kolaylaştırmaya ve bu ereklere ulaşmak için: hoşgörüyle davranmaya ve iyi komşuluk anlayışı içinde birbirimizle barışık yaşamaya, uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye, ortak yarar dışında silahlı kuvvet kullanılmamasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye, tüm halkların ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemesini kolaylaştırmak için uluslararası kurumlardan yararlanmaya, istekli olarak, bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcamaya karar verdik.”

Bu ilke Birleşmiş Milletlerin, yalnız barış ve güvenliğin korunması görevini değil, çok daha kapsamlı konularda aktif rol üstleneceğini göstermektedir. Birleşmiş Milletlerin uluslararası sistem içerisinde, sadece bir hükümetler arası örgütle sınırlı olmaması ve pek çok farklı alanlarda faaliyet gösteren organı ve yapıyı “BM sistemi” olarak anıldığı üzere kendi çatısı altında toplaması onu özel kılan özellikleri arasındadır (Denk, 2014: 542).

1.4.1. Birleşmiş Milletler Sistemine Genel Bir Bakış

BM, dünyadaki en kapsamlı ve evrensel niteliğe sahip siyasal bir örgüttür. Evrenselliği örgütün tabanının bütün ülkeleri kapsamamasından, siyasallığı ise dünya politikasını yönetme, yönlendirme, ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözme çabasında olmasından kaynaklanmaktadır (Karns ve Mingst, 2004: 97). Birleşmiş Milletler tüm dünya uluslarını kapsayacak bir bütünsel yapının ortak merkezi olarak tasarlanmış ve uyuşmazlıklar ulusal ya da bölgesel çapta ele alınmaktansa küresel çapta değerlendirilmiştir (Arıboğan, 2002: 130).

Barış ve güvenliğin sağlanmasında uluslararası hukuk açısından en önemli örgüt konumunda olan BM, barış ve güvenliği sağlamak için ortak güvenlik sistemini uygulamak görevine ve yetkisine sahiptir. Soğuk Savaş Sonrası değişen konjonktürün etkisiyle BM'nin kendisini yeniden konumlandırmasında öncü rol oynayan BM Sekreteri Kofi Annan, “*şu an yeni bir yoldayız, değişime ihtiyacımız var ve eğer bu anı kaçırsak tarih bizi affetmeyecektir*” diyerek BM'nin işlevlerinin artırılmasında ve işlerlik kazanmasında önemli bir rol oynamıştır (Ergül, 2012: 182).

Barış ve güvenliğin sağlanmasının yanında, sömürgeciliğin tasfiyesi ve sömürge halklarının bağımsızlık kazanması sürecinde de önemli roller üstlenen Birleşmiş Milletler, bu ülkelerin iktisadi ve sosyal yönden kalkınmasını desteklemiştir. Uluslararası hukukun gelişmesi, insan hakları ve temel küresel sorunlarda öncü bir aktör olmuştur (Aral, 2013: 14-15).

1.4.1.1. Birleşmiş Milletlerin Tarihsel Gelişim Süreci

Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin, geleneksel Avrupa diplomasisine göre gizli görüşmeler ve ittifaklar yoluyla kurmak istedikleri güç dengesi sistemi yerine, barışın ve refahın inşası için yeni bir uluslararası sistem öneren ABD Başkanı Woodrow Wilson, ulusların evrensel işbirliğine ve uluslararası hukuka dayanan adil ve eşitlikçi bir sistem inşa etmek istemiştir (Henig, 1992: 9). 1918 yılında açıkladığı Ondört ilkeden⁷ oluşan bildirgesiyle dünyada Milletler Cemiyeti şeklinde bir örgüt kurarak savaşın önlenebileceğini düşünen Wilson, küresel düzeyde bir örgütlenme ihtiyacını ortaya koymuştur.

Wilson'un idealizminin somut bir sonucu olan Milletler Cemiyeti, Fransız ve İngilizlerce dengesiz bir uluslararası düzenin güvenlik örgütü olarak kurulmuştur (Hasgüler ve Uludağ, 2004: 51). Bu yüzden, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir savaş önlemek için kurulan Milletler Cemiyeti'nin kuruluş aşamasından sahip olduğu kusurlar barışı korumada etkin rol oynamasını engellemiştir. Cemiyet organlarının mecburi karar alma yetkilerinin ve bu kararları uygulayacak maddi kuvvetinin yeterli olmaması; devletlere kabul ettirilmiş statükoyu muhafaza ve idame ettirme ile görevlendirilmiş olması; kuruluşunda etkili olan ABD'nin bu örgüte katılmaması, büyük devletlerin küçük

⁷ Madde1: Barış görüşmeleri kamuoyuna açık olarak yapılmalı ve görüşmeler sonunda varılacak antlaşmanın hükümleri de yine açık olmalıdır. Madde 2: Denizlerin karasuları dışında kalan bölümleri, uluslararası antlaşmaların gerektirdiği özel durumlar dışında savaşta ve barışta herkesin özgür ve serbest kullanımına açık olmalıdır. Madde 3:Ekonomik engeller olabildiğince kaldırılmalı, ticaret serbestisi ve fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Madde 4:Ulusların silahlanması, iç güvenliğin gerektirdiği en alt düzeylerde olmalı, bu konuda yeterli garantilerin verilmesi sağlanmalıdır. Madde 5:Tüm sömürgecilik savları, ilgili halkların çıkarlarını ve egemenlik istemlerini dikkate alacak biçimde eşitlikçi ve hakkaniyete uygun düzenlemelere tabi tutulmalıdır. Madde 6: İşgal altındaki Rus toprakları boşaltılarak, Ruslara kendi kurumlarını seçme hakkının tanınması sağlanmalı ve onlara istedikleri/gereksinim duydukları her türlü yardım yapılmalıdır. Madde 7:Belçika toprakları boşaltılmalı ve bu devletin ulusal egemenliği yeniden kurulmalıdır. Madde 8: 1871'de Almanya'ya geçen Alsace-Lorraine, Fransa'ya iade edilmelidir. Madde 9: İtalya'nın sınırları ulusal esaslara göre yeniden çizilmelidir. Madde 10: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içindeki halkların özerk gelişmeleri sağlanmalıdır. Madde 11: Romanya, Sırbistan ve Karadağ toprakları boşaltılmalı, Sırbistan'ın denize çıkışı sağlanmalıdır. Tarihsel savları ve ulusal bağları dikkate alınarak çizilecek sınırları içinde Balkan devletlerinin dostça ilişkiler kurmaları sağlanmalı, siyasi ve ekonomik bağımsızlıkları ile toprak bütünlükleri uluslararası güvence altına alınmalıdır. Madde 12: Osmanlı İmparatorluğu'nun, nüfusun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bölümlerinde Türk egemenliği güvence altına alınmalı; İmparatorluk sınırları içindeki diğer ulusların yaşam güvenlikleri ve özerk gelişimleri sağlanmalıdır. Çanakkale Boğazı, uluslararası güvenceler altında tüm gemilere ve ticarete sürekli olarak açık hale getirilmelidir. Madde 13:Polonyalıların yaşadığı topraklarda, denize açılımı olan, siyasi ve ekonomik bağımsızlığı ile toprak bütünlüğü uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmış bir Polonya Devleti kurulmalıdır. Madde 14: Özel antlaşmalarla, küçük, büyük tüm devletlerin siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak güvence altına alacak bir uluslar birliği kurulmalıdır Bkz: Boztaş, 2014:166-169.

işlerini bile yapamayan görüntüsüyle siyasi bakımdan aciz olarak kurulmuştur (Meray, 1968: 60). Bütün bu başarısız tecrübelerle rağmen Milletler Cemiyeti, milletlerarası teşkilatlanmasının ilk örneği olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla tarihe gömülürken küresel barış ümidinin kaybolmaması (Lidell, 2002: 130) Birleşmiş Milletler örgütünün kurulmasını kolaylaştırmıştır.

Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletlerin, her ikisinin de dünya savaşları sonunda kurulmuş olmaları, her iki örgütün de temel hedeflerinin uluslararası güvenliğin sağlanması ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesini amaçlamasından kaynaklanmaktadır (Heywood, 2013: 518).

İkinci Dünya Savaşı sırasında evrensel bir örgütün kurulması yolunda ilk adım, ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in 14 Ağustos 1941 tarihinde yayımladıkları 8 maddeden oluşan Atlantik Bildirisi⁸ ile atılmıştır. ABD'nin savaşa katılmasının ardından, bu defa Almanya'ya karşı savaşa giren 26 devletin imzasıyla 1 Ocak 1942'de Birleşmiş Milletler Bildirisi⁹ yayınlanmıştır. Böylece bildiriye imzası bulunan devletler, zaferin kazanılmasına kadar işbirliği yapmayı ve bazı yükümlülükleri yerine getirmeyi kabul etmişlerdir (Uçarol, 2000: 610). Dışişleri bakanları düzeyinde yapılan Moskova Konferansı ve ardından Tahran Konferanslarında liderlerin savaşın seyrine ve savaş sonrasına yönelik önemli kararlar alınmıştır. Savaş sonrası barış düzenin korunması amacıyla bir uluslararası örgüt kurulması ve büyük devletlerin bu örgütün dışında kalmaması noktası karara bağlanmıştır (Armaoğlu, 1989: 391-394). Örgütü kurmak için ilk çalışmalar 21 Eylül-7 Ekim 1944 tarihleri arasında ABD, Çin, Sovyetler Birliği ve İngiltere katılmış olduğu Dumbarton Oaks'daki toplantıda atılmıştır. Dört ülke kurulacak örgütün amaçları, yapısı ve işlevleri konusunda anlaşmışlardır. Kurulacak örgütte nasıl oy verileceği konusu, 3-11 Şubat 1945'te Churchill, Roosevelt ve

⁸ Atlantik bildirisinde amaçlanan Dünya barışının temelini uluslararası işbirliği, silahsızlanma ve devletlerin self determinasyon hakkına saygı ile gerçekleşebileceğinin ortaya koyulmasıdır. Atlantik bildirisinde alınan 8 temel madde: 1-Savaştan sonra toprak kazanımı olmayacak, 2- Ülke halkının onayı alınmadan toprak değişimi yapılmayacak, 3- Ulusların kendi geleceklerini özgür iradeleri ile belirlemeleri sağlanacak, 4- Uluslararası işbirliği geliştirilecek, 5- Temel hammaddelerden eşit biçimde kullanımının sağlanması, 6- Dünya halklarının korku ve açlıktan kurtarılması, 7- Açık denizlerde ticaret serbestliğinin sağlanması, 8- Mihver Devletleri silahlardan arındırılıp savaşın bitimiyle silahsızlanma sürecinin başlatılması (Sander, 1996:163).

⁹ Birleşmiş Milletler terimi ilk kez ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt tarafından kullanılmıştır. İlk resmi kullanımı ise, 1942 yılında 26 devlet temsilcisi tarafından imzalanan Birleşmiş Milletler Bildirgesinde yer almıştır. Bkz: History of United Nations, <http://www.un.org/en/aboutun/history/> (Erişim Tarihi: 19.12.2014).

Stalin arasında yapılan Yalta Konferansı'nda çözümlenmiş ve beş büyük devlete veto hakkı tanınmıştır (Karluk, 2007: 119). 25 Nisan 1945, San Fransisco Konferansında ise Dumbarton Oaks Önerileri esas alınarak, Birleşmiş Milletler Antlaşması hazırlanmıştır. Bu antlaşma konferansın 26 Haziran 1945 tarihinde gerçekleştirdiği toplantı da 51 devletin oybirliği ile kabul edilmiştir. Gerekli sayıda devlet tarafından onaylandıktan sonra Anlaşma 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. BM Anlaşmasının yürürlüğe girmesi ve BM Örgütünün faaliyete başlaması ile devletler hukuku için yeni bir dönem başlamıştır (Bozkurt, 2009: 58). İkinci Dünya savaşından sonra, manda sisteminin yavaş yavaş yıkılmasıyla, büyük çoğunluğu Afrika ve Asya'da olan altmıştan fazla yeni devlet milletlerarası camiaya katılmıştır (Meray, 1968: 64).

Milletler Cemiyeti ile kıyaslandığında çok daha gelişmiş bir yapıyı temsil eden Birleşmiş Milletler etkinlikten ziyade evrensellik amacını gütmüştür. Üyelik, bağımsız devlet kavramının küresel uluslararası topluma kabul edilmenin simgesi olarak algılanmıştır. Ayrıca örgüt bir dizi çok taraflı uzmanlık kuruluşları oluşturarak karşılıklı işbirliğinin her alanda yayılmasına yardımcı olmuştur (Arıboğan, 2002: 133). Birleşmiş Milletler örgütü, "azınlıkların korunması" şeklinde kısmen kabul ettirilmiş olan İnsan hakları konusunun milletlerarası bir değer kazanmasını da sağlamıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ilan edilmiş ve bu hakların ihlali karşısında müracaat edilebilecek organların kurulmasını sağlamıştır (Meray, 1968: 66).

1.4.1.2. Birleşmiş Milletlerin Kuruluş Amaçları ve İlkeleri

BM'nin amaç ve ilkeleri kuruluş antlaşmasının birinci bölümünde düzenlenmiştir. Giriş bölümünde, "*bir insan ömrü içinde iki defa insanlığa tarif olunmaz acılar yükleyen savaş belasından, geleceğin nesillerini korumayı*" esas aldığı belirtilen antlaşmanın 1. maddesinde örgütün amaçları şöyle belirtilmiştir (BM Antlaşması, Madde:1):

1. *Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak,*
2. *Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak;*
3. *Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözüme ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özelliklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak ve*

4. Bu ereklere ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir merkez olmak.

BM tüzüğüne göre örgütün amacı, barış ve uluslararası güvenliğin sağlanmasının ötesinde temel insan hakları, cinsiyet eşitliği ve bütün halkların ekonomik ve sosyal refahını temin etmek gibi çok geniş amaçlara hizmet etmektir. Milletler Cemiyeti'nden farklı olarak kararların yaptırım gücünü artıracak sosyo-ekonomik ve askeri tedbirlerle desteklenmiştir (Mgboji, 2006: 860).

Birleşmiş Milletler örgütü ve üyeleri, 1. Maddede belirtilen amaçlara ulaşmak üzere aşağıdaki ilkelere uygun biçimde hareket etmeyi taahhüt etmiştir. Buna göre, BM Antlaşmasına göre belirlenen ilkeler (BM Antlaşması, Madde:2) :

1. Örgüt, tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur.
2. Tüm üyeler, üyelik sıfatından doğan hak ve çıkarlardan tümünün yararlanmasını sağlamak için işbu Antlaşma 'ya uygun olarak üstlendikleri yükümlölükleri iyi niyetle yerine getirirler.
3. Tüm üyeler, uluslararası nitelikteki uyuşmazlıkların, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözerler.
4. Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler' in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidinde ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.
5. Tüm üyeler, örgütün işbu Antlaşma gereği giriştiği tüm eylemlerde örgüte her türlü yardımı yaparlar ve Birleşmiş Milletler tarafından aleyhinde önleme ya da zorlama eylemine girişilen herhangi bir devlete yardım etmekten kaçınırlar.
6. Örgüt, Birleşmiş Milletler üyesi olmayan devletlerin de, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği ölçüde bu ilkelere uygun biçimde hareket etmesini sağlar.
7. İşbu antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke VII. Bölümde öngörölmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez.

BM'nin amaç ve ilkeleri değerlendirildiğinde, devletlerin egemen eşitliğine dayalı anarşik uluslararası yapı içerisinde, uluslar arasında savaşın engellenmesi ve barışın kalıcı kılınması temel hedefi çerçevesinde uluslararası savaşı çatışma ve sürtüşmelere neden olabilecek her türlü sorunla ilgilenerak barışçıl bir biçimde çözümlenmesi konusunda gerekli çabaların sarf edilmesi ve girişimlerde bulunması hedef alınmıştır (Karns ve Mingst, 2004: 99-100).

1.4.1.3. BM'nin Teşkilatlanması

Birleşmiş Milletlerin asli ve tali organları olmak üzere 2 çeşit organı bulunmaktadır. BM antlaşmasında faaliyet alanları ve işleyiş usulleri belirlenen asli organlar; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Sekreteryaya, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı olmak üzere 6 adettir. Tali organlar ise, BM Antlaşmasınının 7/2. Maddesine göre uygun görülecek konularda organların işlevine yardımcı olmak amacı ile kurulan organlardır. BM Antlaşmasınının 22. maddesine göre Genel Kurula, 9. maddesine göre Güvenlik Konseyine, 68. maddesine göre ise Ekonomik ve Sosyal Konsey'e organların işleyişini daha etkin hale getirmek için tali organlar kurma yetkisi verilmiştir.

Bu bölümde çalışmanın bütünlüğünü koruyabilmek açısından ele alınan BM organlarına değinmekle birlikte çalışmanın eksenini bozmamak adına detaylı bir şekilde ele alınmaması uygun görülmüştür.

Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 9. maddesine göre Genel Kurul, bütün üye devletlerin yer aldığı ve her devletin bir oy hakkına sahip olduğu en temel organdır. Bu yönü ile hem oluşumu hem de karar alma yöntemi açısından uluslararası hukukun en temel özelliklerinden biri olan devletlerin eşitliği prensibine dayanmaktadır. BM Antlaşmasınının 9/2. Maddesine göre, devletler Genel Kurul toplantılarına en fazla 5 temsilci bulundurma hakkına sahiptirler.

Genel Kurulun görev ve yetkileri BM Antlaşmasınının 10 ile 18 maddeleri arasında belirtilmiştir. Antlaşma kapsamında belirtilen görev ve yetkilerini özetlemek gerekirse;

- BM antlaşması kapsamına giren ve örgütün herhangi bir organının yetki ve görev alanları hakkında görüşebilir ve tavsiyelerde bulunabilir. (10. Madde)
- Silahsızlanma ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması için yapılacak işbirliğinin genel ilkelerini inceleyebilir ve bu ilkeler konusunda örgüt üyelerine hem de Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunabilir, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edilmesi durumunda Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebilir. (11. Madde)

- Güvenlik Konseyi herhangi bir uyuşmazlık ya da duruma ilişkin görevlerini yerine getirdiği sürece, Genel Kurul, bu uyuşmazlık ya da durum konusunda Güvenlik Konseyi'ne herhangi bir tavsiyede bulunamaz. (12. Madde)
- Siyasal alanda uluslararası işbirliğini ve uluslararası hukukun giderek geliştirilmesini ve yasalastırılmasını teşvik eder. Ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda, eğitim ve sağlık alanlarında ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin uluslararası işbirliğini geliştirmek için araştırmalar yapılmasına önayak olur ve bu amaçla tavsiyelerde bulunur. (13. Madde)
- Kamu esenliğine zarar verecek, uluslararasıdaki dostça ilişkileri tehlikeye sokacak nitelikte gördüğü herhangi bir durumun, barışçı yollarla düzeltilmesi için gerekli önlemler alınmasını tavsiye edebilir. (14. Madde)
- Güvenlik Konseyi'nin ve diğer BM organlarının hazırlamış oldukları raporları kabul eder ve inceler. (15. Madde)
- Genel Kurul, uluslararası vesayet rejimi konusunda, kendisine düşen görevleri yerine getirir. (16. Madde)
- BM teşkilatının bütçesini görüşerek onaylar. (17. Madde)

Genel kurul yılda bir kez olağan olarak Eylül ayının üçüncü haftası toplanmakla birlikte olağanüstü toplantılarda yapabilmektedir. Her oturum için bir başkan ve üç başkan yardımcısı coğrafi dağılım ve siyasi denge kriterlerine göre seçilmektedir. Kararlar hazır bulunan ve oy veren üyelerin oy çokluğu ile alınmakla birlikte Antlaşma'nın 18. Maddesine göre Genel Kurul, *önemli sorunlar** hakkında alınan kararlar, hazır bulunan ve oy veren ülkelerin üçte iki çoğunluğu ile alınmaktadır.

Genel kurulun kararlarının niteliği göz önüne alındığında, üyelerine yönelik tavsiye niteliğinde kararlar alırken, üye kabulü, üyelerin hak ve ayrıcalıkların askıya alınması ve ya bütçenin onaylanması gibi örgütün işleyişine yönelik kararları bağlayıcı niteliktedir. Ancak tavsiye niteliğinde alınan kararlar uluslararası kamuoyunda ciddi etkilere neden olabilmektedir. Bunun en önemli sebebi, tüm devletlerin eşit olarak temsil edildiği tek organ olan Genel Kurulun siyasi ağırlığıdır (Denk, 2014: 546).

* Bu önemli sorunlar; uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, Güvenlik Konseyinin Daimi olmayan üyelerinin ve Ekonomik ve Sosyal Konseyi üyelerinin seçimi, üyeliklerin askıya alınması, yeni üyelerin kabulü ve vesayet rejimine ilişkin kararlar ve bütçe ile ilgili sorunlardır. (Madde 18/2)

Veto yetkisinin kullanılması sebebiyle Güvenlik Konseyi'nin işlemez hale gelmesi durumunda yerine Genel Kurulun harekete geçmesi için 1950 yılında "Barış İçin Birlik" kararı alınmıştır. Genel Kurul'a böyle bir yetki verilmesinin arkasında uluslararası barış ve güvenliğin bozulması durumunda ilgili her türlü sorunu müzakere ve tavsiye gücünde karar verme yetkisi bulunmaktadır. 3 Kasım 1950 tarih ve 377A (V) sayılı Barış için Birlik Kararı, 52 kabul oyuna karşılık 5 ret ve 2 çekimsiz oyla Genel Kurulda kabul edilmiştir (UNGA Res 377A (V)). (Topal, 2014:115) Bu karara göre;

"Güvenlik Konseyi daimi üyeler arasında görüş birliği olmaması nedeniyle, barışın tehdidi, barışın bozulması ya da saldırı fiili görünümündeki herhangi bir olay uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki başlıca sorumluluğun yerine getirmese; Genel Kurul; barışın bozulması ya da saldırı fiili silahlı güç kullanımını da içermek üzere üye devletlere uygun gördüğü ortak önlemlerini tavsiye etmek üzere konuyu acil olarak ele alır."

Bu kararla, Genel Kurul, barışın ve güvenliğin bozulması, barışın tehdidi ve saldırı durumunda yetki kullanması durumu ortaya çıkmaktadır. Genel kurul 2/3 oy çokluğuyla silahlı kuvvetlerin kullanılması dahil olmak üzere BM Antlaşmasının yedinci bölümünde belirtilen uygun önlemleri tavsiye etmekle yetkili kılınmıştır (Topal, 2014: 116).

Birleşmiş Milletlerin barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu en önemli organı Güvenlik Konseyidir. 15 üyeden oluşan Güvenlik Konseyi'nin 10 üyesi geçici, 5 üyesi (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin) ise daimi temsilcilerdir. Bu beş daimi üyenin konseyinin kararlarını veto etme yetkisi bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tezimizin ana çalışma konusu olduğu için ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Sekreteryaya, BM örgütünün faaliyetlerini düzenleyen ve yürüten idari bir organdır. Uluslararası hukuka göre, uluslararası bir örgüt olarak tüzel kişiliğe sahip olmanın en temel şartlarının başında, örgüte süreklilik kazandıran ve bu tüzel kişiliğin fiziki ve kurumsal varlığını temsil eden bir sekreteryanın varlığı gelmektedir (Denk, 2014: 545). BM sistemin başında, BM Antlaşmasının 97. Maddesine göre en yüksek memuru olarak tanımlanan Genel Sekreter bulunmaktadır. Genel sekreter, Güvenlik Konseyi'nin önerisiyle 5 yıllık bir süre için Genel Kurul tarafından atanmaktadır. Sekreteryanın görevleri arasında, BM Antlaşmasını 98. Maddesinde, Genel Sekreter, Genel Kurulun, Güvenlik Konseyinin, Ekonomik ve Sosyal Konseyin ve Vesayet konseyinin sekreterliğini yapmak, bu organlar

tarafından kendisine verilen görevleri de yerine getirmek ve örgütün çalışması konusunda Genel Kurula yıllık raporlar sunmak yer almaktadır.

BM Antlaşması'nın 99. Maddesine göre Sekreteryası'nın en dikkat çekici görevi, *“uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebileceğini düşündüğü herhangi bir konuyu Güvenlik Konseyinin dikkatine sunmaktır.”* Bu yetki ile Genel Sekreter bir şahıs olarak uluslararası politikayı etkileme gücüne sahip olmaktadır. Birleşmiş Milletler'in kuruluşundan günümüze kadar BM Sekreterliği görevini üstlenen kişilerin görev süreleri ve uyrukları aşağıdaki Tablo 3'de belirtilmiştir.

Tablo 3:BM Genel Sekreterleri

Genel Sekreter	Dönem	Uyruk/Kıta
Trygve Lie	1946-1953	Norveç/Avrupa
Dag Hammarskjöld	1953-1961	İsveç/Avrupa
U Thant	1961-1971	Burma/Asya
Kurt Waldheim	1971-1981	Avusturya/Avrupa
Perez De Cuellar	1981-1991	Peru/Güney Amerika
Butros Gali	1991-1996	Mısır/ Afrika
Kofi Annan	1996-2006	Gana/Afrika
Ban Ki-mun	2007-	Güney Kore/ Asya

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Milletler Cemiyeti ile kıyaslandığında BM'nin özgün organlarından biri olmakla birlikte, örgütün sadece dünya barışını korumaya yönelik faaliyetlerinde değil ekonomik ve sosyal faaliyetlerde bulunan organdır (Denk, 2014: 548). BM'nin kuruluş çalışmalarında, savaşın nedeninin sadece ülkeler arasındaki siyasal sorunların olmadığı, toplumların içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullarında ülkeleri savaşa sürükleyebileceği düşüncesinden hareket edilerek, uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilebilmesi için ekonomik ve sosyal konularda örgütün görevi içine dâhil edilmiş ve ECOSOC kurulmuştur (Hasgüler ve Uludağ, 2010: 120).

Ekonomik ve sosyal konseyin başlıca görevleri BM Antlaşmasınının 62 ile 67 maddeleri arasında belirtilmiştir. Buna göre görevleri;

- Ekonomik ve Sosyal Konsey, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda, eğitim ve sağlık alanlarında ve bunlarla ilgili başka alanlarda uluslararası sorunlar üzerinde araştırmalar yapar, raporlar hazırlar. (Madde 62)
- Genel Kurul'a sunmak üzere, yetki alanına giren konularda sözleşme tasarıları hazırlar. (Madde 62/3)
- Yetki alanına giren konularda uluslararası konferanslar düzenler. (Madde 62/4)
- Birleşmiş Milletler üyeleri ve ilgili uzmanlık kuruluşlarına tavsiyelerde bulunur ve anlaşmalar yapabilir. (Madde 64)
- Güvenlik Konseyi'ne bilgi verebilir ve Güvenlik Konseyi'nin isteği üzerine ona yardım edebilir. (Madde 65)

Görevlerinden de anlaşılacağı gibi, ECOSOC, siyaset dışı konularla ilgilenen BM organıdır. Genel kurul tarafından üç yıllık süre için seçilen 54 üye ülkeden oluşmaktadır. Üyeler, coğrafi dağılım göz önünde tutularak seçilmektedir. Bu yapıda, BM ve uluslararası sistem içerisindeki güçlü devletlerin doğrudan müdahale edemedikleri bir yapıya sahip olabilmesi anlamına gelmektedir (Denk, 2014: 549).

Ekonomik ve Sosyal Konseyin çalışmalarının idari yönü yardımcı ve ilgili organlarca yürütülmektedir. Konsey'in yardımcı organları arasında, Konseyin danışma kurulları olan dokuz çalışma komisyonu; beş Bölgesel Komisyon; Altı daimi komisyon ve uzman birim; ekonomik, sosyal ve kültürel haklar gibi konularda çok sayıda uzman birim bulunmaktadır.

Milletler Cemiyetindeki manda sistemi yerini almak üzere BM sisteminde bu işlerle uğraşmak için Vesayet Konseyi kurulmuştur. Konsey, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden oluşmaktadır. Vesayet Konseyi'nin amaçları BM Antlaşmasının 76. Maddesinde belirtilmiştir. Buna göre,

- Uluslararası barış ve güvenliği güçlendirmek,
- Vesayet altındaki bölgelerde yaşayan insanların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini kolaylaştırmak, bu bölge halklarının kendi kendilerini yönetmelerini ya da bağımsızlığa doğru giderek gelişmelerini kolaylaştırmak,

- Irk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesini teşvik etmek ve dünya halklarının karşılıklı bağımlılığını geliştirmek yer almaktadır.

1995 yılından bu yana vesayet altında yönetilen bir ülke kalmamasından dolayı konseyin fiilen bir görevi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, BM Antlaşmasında fiilen bir değişiklik yapılmadığı için hukuksal olarak varlığını sürdürmektedir (Pazarcı, 2004: 194).

Uluslararası Adalet Divanı (UAD), BM'nin adli organıdır. Divan, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyince dokuz yıllığına seçilen 15 yargıçtan oluşmaktadır. Divan, üye devletlerarasındaki uyuşmazlıkları, örgüt içi hukuksal sorunları çözüme kavuşturmakla görevlidir. UAD, devletlerarası uyuşmazlıklar ve danışma görüşü olmak üzere temelde iki tür davaya bakmaya yetkilidir. Divanın devletler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde ki yargı yetkisi, devletlerin rızasına bağlıdır. Bir başka deyişle, Divanın devletler arasındaki herhangi bir sorunu çözebilmesi için, tarafların bu sorunu divana götürmeleri gerekmektedir. Uyuşmazlıkların çözümü, uluslararası hukuk çerçevesinde olmakla birlikte BM antlaşmasının 38/2. maddesine göre tarafların açık rızaları alınmak koşulluyla divan, *hakkaniyet ve nısfet* ilkelerine göre de karar verebilmektedir (Toklu, 2006: 469). Taraflar divanın yargı yetkisini kabul ettiklerini açıkça bildirdikten sonra Divanın kararları kesin olup davanın tarafları açısından bağlayıcıdır. Uyuşmazlığın tarafı olan devletlerden birinin Divanın verdiği karara uymaması durumunda, diğer taraf devlet, divanın verdiği kararı uygulatması için Güvenlik Konseyi'ne başvurabilmektedir (BM Antlaşması, Madde 94). BM organlarına sadece kendi çalışma konularında, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyine ise başvurdukları her konuda danışma görüşü verebilir. Bağlayıcı olmayan bu görüşlerle amaçlanan, başvuran kurumun hukuksal tereddüde düştüğü konulara açıklık getirilmesidir (Denk, 2014: 550).

Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 7/2. maddesine göre gerekli görülebilecek durumlarda Genel Kurul, Güvenlik Konseyi ve Ekonomik ve Sosyal tarafından kurulan tali organlar, belirli bir süre için belirli bir konuda karar tasarılarının hazırlanmasında önemli çalışmalar yapmaktadırlar. Tali organlar, 3 başlık altında kategorize edilmekte olup bunlar; alt organlar, teknik ve yardımcı organlar ve özel yardımcı organlardır. Alt organlar, belirli bir ana organın çalışmalarının hazırlıklarını yapmak amacıyla kurulmuş organlardır.

Örneğin, Genel Kurula yardımcı olmak üzere kurulan BM Uluslararası Ticaret Komisyonu. Teknik yardımcı organlar, belirli bir konuda uzmanlaşmış organlardır. Örneğin Birleşmiş Milletler Yönetim Mahkemesi. Özel yardımcı organlar ise, kısmen özerk bir örgütlenmeye sahip olan organlardır. Örneğin, UNICEF (Pazarcı, 2004: 195).

1.4.1.4. BM Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Barışçıl Yöntemlerle Çözümü

Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden en önemli neden uluslararası uyuşmazlıklardır. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (USAD), Mavrommatis Davası'na ilişkin 30.8.1924 tarihli kararında uyuşmazlığı; “iki kişi arasında hukuksal ya da maddi bir noktaya ilişkin anlaşmazlık, hukuksal ya da çıkarsal savların karşıtlığı, çatışması” biçiminde tanımlamaktadır (Pazarcı, 2000: 1).

BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 3. ve 4. fıkrasında belirtildiği üzere üyeler uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını, uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözmekle yükümlü olmakla birlikte; üyelerin, uluslararası ilişkilerinde herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığa karşı, Birleşmiş Milletlerin amaçlarına aykırı biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınmaları öngörülmüştür (BM Antlaşması 2/4. Madde). Bu yüzden uluslararası uyuşmazlıkların çözülmesi konusunda BM Antlaşması'nın uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik (tahkim) ve uluslararası mahkemeler ile bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm arama yükümlülüğü getirmiştir. Bu yolların hiçbiri taraflar açısından bağlayıcı ve zorlayıcı nitelikte olmayıp bu yollardan birine veya birkaçına aynı anda veya farklı zamanlarda başvurulabilmesi mümkündür (Mengiler, 2005: 45). Uyuşmazlığa taraf olan devletler, sorunu barışçı yollardan çözmeye girişiminde bulunmadan bir uyuşmazlığı Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul önüne getirememektedirler.

Uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözüm yöntemleri; “yargı dışı (diplomatik) yöntemler”, “yargısal (hukuksal) yöntemler” ve “uluslararası örgütlerin üyesi

devletler arasındaki çözüm yöntemleri” olarak üç ana başlık altında sınıflandırılıp incelenmektedir (Malanczuk, 1997: 273).

Yargı dışı yöntemler, uyuşmazlığın taraflarının, kendi aralarında veya diğer üçüncü taraf yada tarafların yardımıyla, görüşme, soruşturma, arabuluculuk ve uzlaştırma yöntemlerinin kullanılması suretiyle uyuşmazlığın çözümüne ilişkin iken, yargısal yöntemler, bir mahkeme ya da bir hakemlik yargısıyla soruna çözüm getirmesini içermektedir. Üçüncü sınıflandırma şekli olan Uluslararası örgütlere üye devletler arasındaki çözüm ise devletler arasında var olan bölgesel ve uluslararası anlaşmalara başvurma yöntemidir.

Devletler arasındaki ilişkilerin kaçınılmaz bir parçası olan uyuşmazlıkların çözümü meselesi, yargısal yollarla ya da zorlayıcı önlemler ile çözümü yerine, tarafların kendi iradeleri ile anlaşarak uyuşmazlığa son vermeleri uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Uyuşmazlıkların, barışçı yollarla çözümü konusunda BM'nin en önemli katkısı ise uyuşmazlığın taraflarını katı bir şekilde sınırlanmış çıkar çatışması kalıplarından çıkararak, uluslararası barış ve güvenlik açısından ele alınmasını sağlamak olmuştur (Gönlübol, 1975: 359).

1.4.1.4.1. Yargı Dışı (Diplomatik) Çözüm Yöntemleri

Uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde, yargı dışı yöntemler olarak; görüşme, soruşturma, arabuluculuk ve uzlaştırma faaliyetleri yer almaktadır. Yargı dışı çözüm yöntemlerinin yargısal çözüm yöntemlerine göre çeşitli olumlu tarafları bulunmaktadır. Bu olumlu taraflar arasında, uyuşmazlığa taraf olan devletler sürece doğrudan etkide bulunması, uyuşmazlığın çözüm sürecinde gizlilik ilkesinin geçerli olması, uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasının daha hızlı ve esnek bir şekilde gerçekleştirilmesi ve her iki tarafında kazanmasını sağlayacak bir anlayış egemen olması yer almaktadır (Bulur, 2007: 41-42).

Uluslararası uyuşmazlıkların çözülmesinde en çok kullanılan yöntemlerden birisi görüşmelerdir. Görüşme, bir uyuşmazlıkta, taraf devlet temsilcilerinin yüz yüze görüşerek sorunu çözme girişiminde bulunmasıdır. Görüşme, iki taraflı veya çok taraflı

olabilmektedir. Görüşme yöntemi, bir taraftan tarafların uyuşmazlığın çözümü için karşılıklı diplomatik teşebbüste bulunarak anlaşma fırsatı sağlarken, diğer taraftan ise uyuşmazlık sorunun çözümüne yardımcı olacak tarafsız bir mekanizmanın bulunmamasından dolayı pazarlık gücü yüksek olan tarafın aşırı talepleri nedeniyle sonuç alınamamasına yol açabilmektedir. Eğer görüşmelerden olumlu bir sonuç alınamazsa, taraflar sorunun çözümü için daha sonra hangi yöntemle başvurulacağını aralarında kararlaştırabilmektedirler (Malanczuk, 1997: 275). Görüşmelerde, tarafların kolay anlaşabileceği konuların öncelikle çözüme kavuşturulması uyuşmazlığın çözümünde önemli etken teşkil etmektedir.

Soruşturma yöntemi, uyuşmazlık hakkında tarafsız bir tespitin ortaya koyularak, olayın gerçekte ne olduğunun ortaya çıkarılmasının ve böylece görüşmeler yoluyla bir çözüme ulaşmak için zemin hazırlanmasını sağlamak amacıyla soruşturma komisyonlarının kurulmasını öngörmektedir (Malanczuk, 1997: 277). Soruşturma yöntemi, ilk kez 1899 tarihli La Haye Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir. 1907 tarihli La Haye Sözleşmesi ile geliştirilen soruşturma komisyonları, uluslararası nitelik taşıyan ve tarafların maddi unsurları üzerinde birbiriyle çatıştığı uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini sağlayan bir araç olarak; üzerinde görüş ayrılığı yaşanan maddi unsurların tespitiyle görevlendirilmiş ve özel biçimde oluşturulmuş olan komisyonlar olarak tanımlanmaktadır (Bozkurt ve diğerleri, 2009: 254).

Arabuluculuk, uyuşmazlığı barışçıl yollarla sona erdirmek amacıyla, üçüncü devletin veya devletlerin ya da bir uluslararası örgütün veya tanınmış bir kişinin uyuşmazlığın tarafları arasında görüşmeler yapılmasını sağlamak; tarafların kabul edebileceği çözümler önermek amacıyla yaptığı girişimlerin tümünü oluşturmaktadır (Mengiler, 2005: 53). Arabuluculuk yönteminde, üçüncü bir devletin ya da kişinin gönüllü olarak uyuşmazlığa taraf olan devletlere yardım etmek amacıyla hukuki uyuşmazlığın çözümü konusunda müzakereler düzenleyerek hem müzakerenin sağlıklı bir şekilde ilerlemesini hem de tarafların karşılıklı çözüm önerileri sunmalarını sağlamaktadır. Arabulucu hukuki uyuşmazlık konusu ile ilgili herhangi bir karar verememekte ve taraflara tartışabilecekleri çözüm önerilerinde bulunamamaktadır. Karar tamamıyla taraflara aittir. Arabulucunun görevi, sistematik bir biçimde iletişim teknikleri uygulamak suretiyle, taraflar arasında iletişimin kurulmasını kolaylaştırmak ve bir diyalog sürecinin işlerlik

kazanmasına ve sonucunda sorumlulukları tümüyle uyuşmazlığın taraflarına ait olmak üzere, kendi çözümlerini kendilerinin bulmasına yardımcı olmaktır (Tanrıver, 2006: 165).

Uzlaştırma, tarafların aralarındaki anlaşmaya göre hukuki uyuşmazlığın çözümü konusunda öneriler ve değerlendirmeler sunması amacıyla oluşturdukları bir komisyonun kurulmasıdır. Taraflar, uzlaştırma komisyonlarının nasıl oluşacağını, görev ve yetkilerini, bu görev ve yetkilerin nasıl kullanılacağını aralarındaki ikili anlaşma ile belirlemektedirler. Uzlaştırıcı komisyonun amacı, somut olayın koşullarına ve özelliklerine göre şekillenecek çeşitli çözüm önerileri sunup; tarafların bu çözüm önerilerini müzakere etmesini ve sunulan somut çözüm önerilerinden birisi üzerinde mutabakata varmalarını sağlamaktır. Uzlaştırıcı, sürecin işleyişinde ve sonucun elde edilmesinde arabulucuyla karşılaştırıldığında, daha etkin bir konumda yer almaktadır. Çünkü tarafların karşılıklı olarak menfaatlerinin korunması ve uyuşmazlığın ortadan kaldırılması için çözümler üretip taraflara sunmaktadır (Tanrıver, 2006: 166).

1.4.1.4.2. Yargısal (Hukuki) Çözüm Yöntemleri

Uluslararası uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümünün ikinci temel sınıflandırması ise yargısal yöntemlerdir. Yargısal yöntemler, hakemlik (tahkim) ve uluslararası mahkemeler olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Uluslararası hukuk düzeninde yargı dışı yollara başvurma konusunda olduğu gibi, yargısal yollara başvurma konusunda da tarafların iradesi esas alınmaktadır. Bu nedenle, tarafları uyuşmazlıklarını bir yargısal yöntemle çözmeye zorlayan herhangi bir genel hukuk kuralı bulunmamaktadır (Pazarcı, 2004: 454).

Her iki yargısal çözüm yöntemin ortak özelliği arasında, genellikle yargısal olmayan yöntemlerden olumlu bir sonuç alınmadığı durumlarda devreye girmeleridir. Bir diğer ortak özellikleri ise tarafların ortak rızasının alınmasının gerekliliğidir, çünkü çıkan sonuçlar her iki taraf için de hukuken bağlayıcı niteliktedir (Malanczuk, 1997: 281).

Uluslararası mahkemeler, bir uyuşmazlığın bağımsız ve uzman yargıçlardan oluşan sürekli bir organ tarafından alınacak bağlayıcı bir kararla çözümünü içerir. Birleşmiş Milletlerin ana organlarından biri olan Uluslararası Adalet Divanı (UAD), uluslararası

mahkemelerin örnekleri arasında yer almaktadır. UAD statüsünün 36'ncı maddesi uyarınca, uyuşmazlık içerisindeki devletlerce önüne getirilen tüm davalar ve yürürlükte bulunan uluslararası antlaşmalarda öngörülen tüm hususlar Divan'ın yetkisi kapsamındadır (Mengiler, 2005: 66).

Hakemlik (tahkim), tarafların sorununun hakemliğe sunulması için iradesinin öne çıktığı ve uyuşmazlığa özgü olması dolayısıyla spesifik/ad hoc (geçici) nitelikte olan bir çözüm yoludur. Taraflar hakemlik/tahkim sözleşmesi ile hakemlik mahkemesinde yer alacak hakemleri, inceleyecekleri uyuşmazlıkları ve bu uyuşmazlıkların çözümüne uygulayacakları kuralları belirleme hakkına ve imkânına sahip olmalarına rağmen hakemlik mahkemesinin verdiği karara uymak zorundadırlar. Bu açıdan hakemlik mahkemesinin kararları her iki taraf için de bağlayıcı niteliktedir (Taşdemir, 2011).

Devlet yargısı oluşuncaya kadar taraflar arasındaki uyuşmazlıklar, ya diplomatik yöntemler ya da çatışmalar yoluyla çözümlenmeye çalışılmış ancak bu yöntemlerden olumlu sonuç alınmadığı durumlarda, güvendikleri bir veya birkaç kişinin yardımlarıyla uyuşmazlıklarını çözmek istemişlerdir. Bu bakımdan bir tür özel yargı olan ve taraflar için tek hukuki çözüm yolu olarak ortaya çıkan hakemlik, devlet yargısı olmadan ortaya çıkmış ve devlet yargısından sonra da varlığını sürdürmüştür (Karayalçın, 1998: 3).

Hakemliği uluslararası mahkemelerden ayıran temel özellikler arasında, hakemlik mahkemelerinin sürekli görevli olmaması; yargıçların seçiminde, hakemlerin seçiminde olduğu gibi, uyuşmazlığın tarafı olan devletlerin etkili olamaması ve son olarak hakemlik ise taraflar arasında uyuşmazlıkta önlerindeki uyuşmazlıkla sınırlı kalarak sadece taraflar arasındaki hakkaniyet ilkesini gözeterek karar verirken mahkemenin uluslararası hukuk kurallarını dikkate alarak karar vermesi yer almaktadır (Doğan, 2008: 305; Sönmezoğlu, 1989: 562-563; Pazarcı, 2004: 467).

1.4.1.4.3. Bölgesel Kuruluş ya da Anlaşmalara Başvuru Yöntemi

Devletler arasındaki uyuşmazlıkların barışçı yöntemler kullanılarak çözümlenmesinde uluslararası ya da bölgesel kuruluşların rolü her geçen gün daha çok artmaktadır. Bu nedenle, uyuşmazlığın tarafı olan devletler için bir diğer barışçıl yöntem,

bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurmadır. BM Antlaşması'nın 52 ile 54. Maddeleri arasında düzenlenmiştir. BM Antlaşması'nın 52. Maddesi, taraflar arasındaki uyuşmazlığı Güvenlik Konseyi'ne getirmeden bölgesel anlaşmalar ya da bölgesel kuruluşlar aracılığıyla barışçı yoldan çözülmesinin gelişmesini teşvik etmektedir.

Bölgesel örgüte üye olan devletlerin yalnızca onlara uygulanabilecek kurallar, ortak deneyim ve değerler temelinde bir araya gelmeleri, uyuşmazlığa taraf olan devletlerin örgüt organlarınca sunulan çözümü kabul etme olasılığını arttırabilmektedir. Ayrıca, uyuşmazlıkların çözümünde ortak bir paydada bir araya gelen tarafların barışçıl bir çözüme yönlendirilmesini kolaylaştırmaktadır (Mengiler, 2005: 77-78).

1.4.2. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Yapısı

Güvenlik Konseyi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında etkin işleyebilecek bir ortak güvenlik¹⁰ sistemi kurulmasına duyulan gereksinim sonucu, büyük güçlerin ve diğer devletlerin çıkarlarının bağdaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Her BM üyesi devletin eşit olarak temsil edildiği Genel Kurul'dan farklı olarak, Güvenlik Konseyi, savaşın galibi beş daimi üyenin ve sınırlı sayıda geçici üyenin temsil edildiği bir organdır.

ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesidir. BM'nin kuruluşunda daimi üye olan Sovyetler Birliği 1991 yılında dağıldıktan sonra yerini ana varisi olan Rusya Federasyonu'na bırakmıştır. 1949 yılında komünist rejimin iktidara gelmesiyle ABD'nin itirazlarına karşı Konsey'de temsil edilemeyen Çin ise 1971 yılından sonra Konsey toplantılarına katılmaya başlamıştır (Ateş, 2012: 162).

İkinci Dünya Savaşı sonrası, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında beş daimi ülkenin söz sahibi olmaları ve uluslararası bir örgüt kurulmasına öncülük etmelerinden dolayı belirleyici kararın verilmesinde kendilerini yetkili kılmışlardır. Bu bakımdan Güvenlik Konseyinin yapısı, İkinci dünya savaşı sonrası jeopolitik dengesi

¹⁰ Ortak güvenlik anlayışı, iki ana temel üzerine inşa edilmiştir. İlk olarak uluslararası güvenlik ve barışı ihlal eden durumların ortaya çıkması durumunda yaptırımlar ile barışın yeniden sağlanması, ikinci olarak ise önleyici ve askeri tedbirler olarak barış ortamının sağlanmasına katkıda bulunmak yer almaktadır. Bkz: Bayraktar, 2013:23.

yansıtmaktadır. Güvenlik konseyinin yapısı dikkate alındığında konseyin esasında uluslararası güvenliği sağlama noktasında Meternich'ci güç dengesi sistemi ile Wilson'cu İdealizm'in karışımının bir ürünü görüntüsü verdiğini söylemek mümkündür (Laurenti, 1997: 6).

Birleşmiş Milletler örgütünün diğer üyelerinin de Güvenlik Konseyi'nde temsili için daimi üyelerinin haricinde Güvenlik Konseyine iki yıllık bir süre için seçilen geçici üye devletlerinde yer alması kararlaştırılmıştır. Güvenlik Konseyi, BM Teşkilatı'nın kuruluşundan 1963 yılında alınan kararla gerçekleştirilen reforma kadar 5 daimi üye ile 6 geçici üyeden oluşmaktayken 31 Ağustos 1965 yılında yürürlüğe giren değişiklikle geçici üye ülke sayısı altıdan ona yükseltilmiştir. Böylece, Güvenlik Konseyi'nin üye sayısı 5 daimi ve 10 geçici üye ülke olmak üzere 15'e yükselmiştir. Bu değişikliğin altında, 1960'lı yıllardan sonra bağımsızlıklarını kazanan Afrika ve Asya'daki devletlerin temsil edilme sorunu yatmaktadır. 1963 yılında üye sayısı 52'den 113'e yükselen BM, yeni üyelerinin katılımıyla yapısını da değiştirmek zorunda kalmıştır.

Tablo 4:Güvenlik Konseyi Geçici Üye Ülke Dağılımı

Coğrafi Dağılım	Üye Dağılımı
Avrupa ve diğerleri	2
Latin Amerika ve Karayipler	2
Doğu Avrupa	1
Asya	2
Afrika	3

Geçici üyeler iki yıllığına coğrafi dağılım esasına göre seçilmektedir. Geçici üye ülkeler, coğrafi yapı göz önünde tutularak Genel Kurul tarafından 2/3 çoğunlukla seçilmektedirler. İki yıl için seçilen üye devletler, bir sonraki dönem için aday olamamaktadırlar. Tablo 4'e göre, geçici üyelerin seçiminde, Afrika devletlerinden üç, Asya devletlerinden iki, Doğu Avrupa devletlerinden bir, Latin Amerika ve Batı Avrupa devletleri grubundan ikişer temsilci seçilerek, dağılımda coğrafi denge dikkate alınmıştır. Bu coğrafi dağılım yoluyla farklı çıkarları yansıtan görüşlerin dile getirilmesi ön plana alınması ve üye devletler arasında dengenin korunması amaçlanmıştır. Coğrafi dengenin yanı sıra geçici üye devletlerin seçiminde barışa sundukları katkıda nazara alınmıştır.

Güvenlik Konseyinde daimi üyeye sahip olmayan sadece üç geçici üyesi bulunan Afrika grubuna nazaran Avrupa grubunun Güvenlik Konseyinde üç daimi üye ve iki'de geçici üye sayısı ile konseyin 1/3'ü üzerinde hakim olması, Güvenlik Konseyi'nin politik ağırlık yönünü ortaya koyan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konseyin çalışma sistemi incelendiğinde, devamlılık unsurunun ön planda olduğu görülmektedir. Acil bir durumda konseyin hızlı bir şekilde toplanıp kısa sürede karar almasını sağlamak için konsey üyesi her devletin konseyin merkezi olan New York'ta bir temsilci bulundurma zorunluluğu bulunmaktadır. Konseyin belirli dönemlerde yapılan rutin toplantılarda üyelerden her biri isterse bir hükümet üyesi veya özel olarak atanmış başka bir temsilci tarafından temsil edilebilmektedir (Genç, 1999: 131-144). Düzenlenen resmi toplantılar, Güvenlik Konseyi dönem başkanın çağrısıyla gerçekleşmektedir. Güvenlik Konseyi başkanlığı, toplantılarının yöneticisi olarak çalışmalarda düzenin sağlanması, üye devletlerin çıkarlarının uzlaştırılması ve Konseyin uluslararası alanda temsili olmak üzere iki farklı işlevi bulunmaktadır. Bir aylık süreyle dönüşümlü olarak yerine getirilen başkanlık görevi, şahsen değil temsil edilen üye devlet adına üstlenilmektedir (Mengiler, 2005: 95-97).

Güvenlik Konseyi yapısı içinde kendisine bağlı alt komiteler bulunmaktadır. Bunların bir kısmını daimi komiteler bir kısmını ise belirli bir sorunu çözmek için kurulmuş olan ad- hoc komiteler oluşturmaktadır.

1.4.2.1. BM Güvenlik Konseyi'nin Barış ve Güvenliğin Korunmasına Yönelik Görev ve Yetkileri

BM Antlaşması'na göre, örgütün uluslararası uyuşmazlıkların ve durumların çözümünde asli sorumluluk Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin ana görevi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıdır (BM Antlaşması, Madde 24/1). Barış ve güvenliğin korunması kapsamında uyuşmazlıkların çözümü sorumluluğunun Güvenlik Konseyi'ne verilmesinin nedeni Güvenlik Konseyi'nde yer alan beş büyük gücün daimi üye devlet statüsünde olması ve bu sayede de daha çabuk harekete geçilebileceği fikridir (Starke, 1984: 616). Örgütün sağlıklı işlemesi için, beş daimi üyenin işbirliği ve dayanışmasına bağlı bu yapı da ileride meydana gelen durumlarda çok sağlam bir fikir

olmadığı ortaya çıkmıştır (Meray, 1968: 194). Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının daimi üyelerin çıkarlarının bağdaşmasına bağlı olması, daimi üyeler arasında meydana gelen herhangi bir anlaşmazlık durumunda uluslararası barışı tehdit boyutuna yol açma olasılığı içermektedir (Goodrich, 1973: 194).

Güvenlik Konseyi'nin görev ve yetkileri BM Antlaşmasının ilgili maddelerinde belirtilmiştir. Antlaşma kapsamında belirtilen görev ve yetkilerini özetlemek gerekirse:

- Örgüt, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne devretmiştir. Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında gerekli tedbirleri almakta yükümlüdür. (Madde 24)
- Uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü konusunda ilgili taraflara çağrıda bulunur. (Madde 33)
- Barışın tehdit edildiği ya da bozulduğu durumlarda tavsiye niteliğinde karar alabilir, (Madde 39); geçici önlemlere başvurabilir (Madde 40) ekonomik, ticari ya da diplomatik önlemler alabilir (Madde 41), askeri önlemlere başvurabilir. (Madde 42)
- BM'nin Vesayet rejimi uyarınca yüklendiği bütün sorumlulukları yerine getirir. (Madde 83)

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 25. Maddesine göre, üyeler, Güvenlik Konseyi'nin kararlarını uygulama konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bu düzenleme ile Güvenlik Konseyi'nin diğer devletler açısından bağlayıcı karar alabilmesine imkân sağlanmış; uluslararası hukuk açısından Güvenlik Konseyi'nin kararlarını uygulamakla yükümlü tutulmuşlardır (Kütükçü ve Erdal, 2011: 20). Diğer üyelerin böyle bir ayrıcalığı kabul etmelerinin nedenleri arasında uluslararası barışın ancak söz konusu bu beş üyenin uzlaşma içinde hareket etmeleri ve birbirlerini dengelemeleri ile mümkün olacağını düşüncülerinden kaynaklanması yatmaktadır (Birdişli, 2010: 178).

Güvenlik Konseyi'nin bir uyuşmazlığın ve sorunun çözümünde görev ve sorumluluğu üstlenebilmesi için bir takım koşulların yerine gelmiş olması gerekmektedir. Bu koşulların birincisi, Güvenlik Konseyi'ne gelen uyuşmazlıkların uluslararası barış ve

güvenliği tehdit eder boyutta olmasıdır. İkincisi ise, uyuşmazlık konusunun özü itibariyle bir devletin ulusal yetkisi içinde bulunmamasıdır (Pazarıcı, 2004: 485). Bu çerçevede Konsey iki tür yetki ile donatılmıştır. Birincisi, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edilmesi ve saldırı durumunda alacağı bağlayıcı karar yetkisi, ikincisi ise, uyuşmazlıkların barışçı çözüm yolları kapsamında vereceği tavsiye karar yetkisidir.

Uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülememesi durumunda BM Antlaşması'nın 39. Maddesine göre Güvenlik Konseyi uygulayacağı yaptırımın türüne kendisi karar vermektedir. Güvenlik Konseyi BM Antlaşmasının 41. Maddesinde belirtilen, ekonomik ilişkilerin kesilmesi ve her türlü iletişim ve ulaştırma imkanının ortadan kaldırılması ve siyasi ilişkilerin kesilmesine kadar varan silahlı yaptırım içermeyen önlemleri alabilmektedir. Uyuşmazlığın devam etmesi halinde ise BM Antlaşmasının 42. Maddesine göre, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla gerekli gördüğü her türlü girişimde bulunabilmektedir.

Konsey'in uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki yetki kullanımına ilişkin sorumluluğu, BM amaç ve ilkelerine uygun olmakla sınırlandırılmıştır (BM Antlaşması Madde 24/2). Güvenlik Konseyi uluslararası barışın tehdit altında olduğunu düşündüğünde sahip olduğu yetkileri kullanırken diğer BM organları ya da üye devletlerin talep ve iddialarıyla bağlı olmayıp kararlarının BM amaç ve ilkelerine uygunluğunu denetleyecek bir makam da bulunmamaktadır (Bozkurt, 2007: 29-30).

1.4.2.2. BM Güvenlik Konseyi'nin İşleyiş Usulü

Güvenlik Konseyi'nin oylama ve usulüne ilişkin kararlar BM Antlaşmasının 27 ile 33. maddeleri arasında belirtilmiştir. Antlaşmanın 27. Maddesine göre Güvenlik Konseyi on beş üyenin dokuzunun olumlu oyu sonucunda karar alabilmektedir. Daimi üyelerden birinin olumsuz oy kullanması kararın alınmasına engel teşkil etmektedir. BM Antlaşmasında veto terimi kullanılmamakla birlikte bir daimi üyenin olumsuz oy kullanarak karar alınmasını engelleme durumuna veto hakkı denilmektedir (Gönlübol, 1993: 544). Karar alma süreci bakımından her bir üyenin bir oy hakkına sahip olduğu Güvenlik Konseyi, bu yönüyle demokratik bir karaktere bürünmüş olsa da, daimi üyelerin sahip oldukları veto yetkisi bu yapıyı olumsuz etkilemektedir. Daimi üyelerin bir karara

çekimser oy kullanması kararın alınmasına engel olmamaktadır. 5 daimi üye konseyin gündemine gelen karar tasarılarında veto yetkisine sahip olmasına rağmen geçici üyelerin ise oylamalarda veto yetkisi bulunmamaktadır. Barış ve güvenliğin korunması ile ilgili yetki kullanımında beş daimi üye devlete tanınan veto yetkisiyle hukuki bir ayrıcalığa sahip olmaları, Güvenlik Konseyi'nde devletlerin eşitliği anlayışında istisnai bir durum oluşturmaktadır.

Daimi üyelerden biri veya bir kaçının bir konuda karar alınmasını istemedikleri durumlarda bunu hem usule hem de yönetime ilişkin oylamalarda veto edebilmektedirler. Bu duruma çifte veto sistemi denilmektedir ve esas itibarıyla konseyin etkinliğini ve karar alma sistemini doğrudan etkilemektedir (Pazarcı, 1998: 143).

BM örgütü, kurulduğu 1945 yılından Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990'ların başına dek kendisinden beklenen işlevleri yeterince yerine getirememiştir. Çift kutupluluğun tetiklediği Soğuk Savaş, Güvenlik Konseyi'nin etkin bir şekilde harekete geçirilmesini âdeta imkânsız kılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde uluslararası krizler patlak verip de konu Güvenlik Konseyi'ne getirildiğinde, ya sürekli üyelerden biri tarafından çoğunlukla veto edilmiş ya da hiçbir zaman Konsey'e getirilememiştir (Aral, 2013: 11). Veto sistemi sayesinde BM'nin Milletler Cemiyeti'nden daha uzun süre ayakta kalabilmesi ve varlığını halen sürdürebildiği iddiasına göre veto hakkı olmasaydı, Büyük Beşli'nin biri veya birkaçının BM'den çekileceği düşüncesi bulunmaktadır. Bu yargıya göre, Güvenlik Konseyinde veto hakkı bir evin elektrik tesisatındaki sigortaya benzetilmekte ve tesisatın aşırı ısınmasına karşı evin yanma riskine karşı sigortanın atmasının (veto) daha iyi olduğu kanısı ön plana alınmıştır. Ancak tesisatı bu şekilde ayakta tutmanın bedeli ise, anlaşmazlıkların çözümünde yetersizliklerin yaşanması olmuştur (Roskin ve Berry, 2014: 435).

1.4.3. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Güvenlik Konseyi'nin Rolü

İkinci Dünya Savaşından sonra etkin bir kolektif güvenlik sistemine ihtiyaç duyulması nedeniyle, büyük güçler ve diğer devletlerin uzlaşması sonucu Güvenlik Konseyi ortaya çıkmıştır (Mengiler, 2005: 89). Kolektif güvenliği sağlamak amacıyla

oluşturulan ve güvenlik sorunlarının çözümünde Soğuk Savaş şartlarından etkilenen Konsey, Soğuk Savaş boyunca temel görevi olan uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda küresel aktörler arasındaki mücadelenin bir kamufleji olarak işlev görmesinden dolayı etkin bir şekilde temel sorumluluğunu yerine getirememiştir (Ruggie, 1985: 356). Birleşmiş Milletler'in Soğuk Savaş dönemi yaşadığı sorunlar, iki blok arasındaki ideolojik çatışmanın/rekabetin arasında kalmasından kaynaklanmıştır. Silahsızlanma, atom teknolojisi ve silahların denetlenmesi, sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanması, üyelik, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden sorunlar/uyuşmazlıklar, uluslararası işbirliği ve dayanışmanın gerçekleştirilmesi, BM operasyonları ve bunların finansmanı vb. tüm konular, ideoloji eksenli yaklaşımlarla ele alınmış, blok liderlerinin BM organlarında ortaya koydukları tutum ve yaklaşımlar örgütün işlevselliğine önemli ölçüde darbe vurmasına neden olmuştur. Bu ideolojik çatışmaya Soğuk Savaş dönemi olarak geçen 1946-1990 yılları arasında, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri tarafından 279¹¹ kez veto mekanizması kullanılması örnek gösterilebilir. Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için kurulmuş olan bir örgütün, birçok konuda veto kararlarıyla işlemez hale getirilmesi, negatif bir görünüm olarak değerlendirilse de, Soğuk Savaş dönemi bloklar arası yaşanan dengeyi yansıtmaktadır (Emiroğlu, 2006: 73-74).

Soğuk Savaş sonrası güçlü devletlerin genel arzusu statükonun korunması yönünde olmuştur. İdeolojik kutuplaşmanın azalması, artan karşılıklı bağımlılık ve demokratikleşme gibi etkenler Soğuk Savaş sonrası dönemde devletleri işbirliğine yöneltmiştir. 1991-1997 yılları arasında BM Güvenlik Konseyi'nde veto mekanizmasının üç kez işletilmesi küresel güçler arası çatışmanın yerini göreceli uyuma bırakmasının daha adil ve barışçıl bir dünya düzenine katkıda bulunmaktan ziyade, yeni çatışma unsurlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun nedeni olarak, Güvenlik Konseyin de karar alma sürecinde ABD'nin en önemli güç haline dönüşmesi ve ona karşı denge unsuru olabilecek etkili bir devlet ya da bloğun olmaması ve Birleşmiş Milletleri, ABD'nin kendi küresel çıkarlarını hukuki bir zeminde müdafaa edebileceği bir platforma dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır (Wiener, 1995: 53). Nükleer tehdidin önemli ölçüde azalmasına rağmen, 1990'ların

¹¹44 yıllık bu süre içerisinde veto mekanizması 279 kez çalıştırılmış bu vetoların, 124 tanesini Sovyetler Birliği, 82 tanesini ABD, 33 tanesini İngiltere, 22 tanesini Çin ve 18 tanesini Fransa kullanılmıştır. Bkz. Thalakada, 1997: 84.

dünyasının pek çok insanın ümit ettiğinden çok daha istikrarsız olduğu ortaya atılmıştır (The United Nations at Fifty: Notes for Speakers, 1995: 67).

Soğuk Savaş sonrası dönemde, devletler arası, bir yandan uluslararası bütünleşme ve karşılıklı işbirliği artarken, diğer yandan yeni tehdit odakları ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası artan devlet-içi etnik, dini ve diğer çatışma konularında güçlü devletlerin bir arada hareket ettiği gözlenmiştir (Yılmaz ve diğerleri, 2005: 15-16). Dünya siyasetinin ana gündemine taşınan etnik sorunlar ve iç çatışmalar, Birleşmiş Milletlere duyulan ihtiyacı arttırmış, örgüt zamanla kendi rolünü ve sahasını genişleterek birçok alana yayılan barışı sağlama ve kurma faaliyetlerinden sorumlu olmaya başlamıştır (Seren ve Özer, 2013: 131).

BM, bu faaliyetlerine ek olarak çevre sorunları, mültecilik ve göç sorunları, silahlanma gibi yeni güvenlik sorunlarına da odaklanmıştır. BM, küreselleşen dünya şartlarında barışın ve güvenliğin sadece politik değişkenlerden değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal değişkenlerden geçtiğini göz önünde bulundurmaya başlamıştır. Bünyesinde oluşturulan Dünya Şartında yer verdiği “*sosyal ve ekonomik adalet olmaksızın ve fakirlik yok edilmeksizin*” mesajları bunu ortaya koymaktadır (İşyar, 2008: 6).

Birleşmiş Milletlerin sorumluluk sahasının genişlemesinde ABD’nin, Soğuk Savaş sonrasında küresel çıkarlarını korumak ve sürdürmek amacıyla özellikle 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında ‘önleyici savaş doktrini’ çerçevesinde BM’ye yüklemeye çalıştığı çokuluslu barışı koruma kuvvetlerinin oluşturulmasının teşvikinin büyük payı bulunmaktadır. Böylece BM’yi bu sürecin en önemli aracı kılmaya çalışmaktadır.

1.4.3.1. Uyuşmazlıkların Barışçıl Yöntemlerle Çözümü

Bir uyuşmazlığın Güvenlik Konseyi tarafından incelenebilmesi için uyuşmazlığın taraflarınca ya da üçüncü devletlerce ve BM organlarınca uyuşmazlığa dikkat çekilmesi gerekmektedir. Uyuşmazlığa taraf olan devletlerin uyuşmazlığı Güvenlik Konseyi’ne sunmaları için ortak hareket etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ayrıca 37. Madde belirtildiği üzere, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edilmesi durumunda tarafların kendi aralarında çözüm aramaları koşullarının aranmasına gerek kalmadan Güvenlik Konseyi uyuşmazlıkta yetkili kılınmaktadır. Ancak Güvenlik Konseyi’nin böyle bir karar

alabilmesi için uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye atıldığını saptamak için soruşturma açması gerekmektedir.

BM antlaşmasının 33. Maddesinde belirtilen barışçıl çözüm yöntemlerinin denenmesine karşılık sonuç alınamaması durumunda, antlaşmanın 37. maddesinin 1. fıkrasında, uyuşmazlık taraflarına uyuşmazlık konusunu Güvenlik Konseyine taşımaları gerektiğini belirtilmiştir. Güvenlik Konseyi 36. Madde uyarınca uyuşmazlığın çözümü için tavsiye niteliğinde kararlar alabilirken, 37. Madde gereğince de uygun gördüğü başka çözüm yollarını da tavsiye edeceğini kendisi kararlaştırmaktadır.

Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik iki çeşit barışçıl yetkileri bulunmaktadır. Bunlardan ilki soruşturma yetkisi ikincisi ise tavsiye de bulunma yetkisidir. BM Antlaşmasının 34. Maddesine göre, Güvenlik Konseyi, herhangi bir uyuşmazlık veya uluslararası bir anlaşmazlığa yol açabilecek ya da uyuşmazlık doğurabilecek bir durum konusunda, bu uyuşmazlık ya da durumun sürmesinin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürme eğiliminde olup olmadığını saptamak için soruşturmada bulunabilmektedir. Soruşturma yetkisi kapsamında Güvenlik Konseyi'nin uyuşmazlığın taraflarınca yapılan açıklamaların ve sunulan belgelerin incelenmesi, rapor hazırlanmasının istenmesi, ilgili tanıkların dinlenmesi ya da özel komitelerin görevlendirilmesi gibi yetkileri bulunmaktadır (Jordan,1950: 122).

BM Antlaşmasının 36. Maddesine göre, Güvenlik Konseyi 33. Madde de belirtilen nitelikte bir uyuşmazlığın ya da benzeri bir durumun herhangi bir evresinde, uygun düzeltme yöntem ya da yolları tavsiye edebilmektedir. Uyuşmazlığa düşen taraflara uygun iki farklı içerikli tavsiye niteliğinde karar verme olanağına sahip bulunmaktadır. İlk olarak, uyuşmazlığa uygun çözüm yöntemlerine başvurulmasını, ikinci olarak ise doğrudan bir çözüm önerisinde bulunabilmektedir. Güvenlik Konseyi öngörülen tavsiyelerde bulunurken, hukuksal nitelikteki uyuşmazlıkların taraflarca Uluslararası Adalet Divanı hükümlerine göre Divan'a sunulması gerektiğini de göz önünde tutmaktadır.

1.4.3.2. Uyuşmazlıkların Zorlayıcı Yöntemlerle Çözümü

Dünyada barış ve güvenliğin sağlanmasını temel ilke olarak kabul etmiş uluslararası bir örgüt olan Birleşmiş Milletler, üye ülkelerinin uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını barışçıl yöntemlerle çözmeleri, devletlerin uluslararası ilişkilerinde başka devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmaları üzerine kurulmuştur (BM Antlaşması 2/3-4). Bir devletin diğer devlete karşı tek taraflı askeri müdahalede bulunması hukuka aykırı bir durum olarak tanımlanmasına rağmen BM antlaşması bu duruma iki istisna getirmiştir. Bunlardan birincisi 51. Madde de belirtilen devletler bakımından doğal bir hak olarak nitelendirilen meşru müdafaa halinde kuvvet kullanımı ikinci ise, antlaşmanın 7. Bölümünde belirtilen Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet kullanım ilkesidir (Bozkurt, 2007: 23).

Uluslararası barış ve güvenliğin bozulması halinde Güvenlik Konseyi'nin alacağı zorlayıcı önlemler antlaşmanın yedinci bölümünde yer alan 39 ile 51. Maddeler arasında yer alan "barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi durumunda yapılacak hareket" başlığı altında düzenlenmiştir. BM Antlaşması'nın 39. Maddesine göre Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu belirledikten sonra uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur. Durumun ağırlaşmasını önlemek üzere, 40. Madde gereği tarafları geçici önlemlere uymaya çağırabilir. Barışa yönelik artan tehdidin devam etmesi sonucunda 41. ve 42. maddeler uyarınca silahlı olmayan ya da silahlı kuvvet içeren önlemlerin alınmasını kararlaştırabilir. Bu yüzden zorlayıcı önlemlerin alınmasında ve uygulanmasında başlıca sorumlu organ Güvenlik Konseyidir (BM Antlaşması Md. 24).

Güvenlik Konseyi'nin başvuracağı zorlayıcı önlemler, geçici, silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen ve silahlı kuvvet kullanılmasını içeren önlemler olarak üç grupta toplanmaktadır.

1.4.3.2.1. Geçici Önlemler

Yaptırım kararlarına başvurmadan önce Güvenlik Konseyi geçici önlemlere başvurabilmektedir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 40. Maddesi uyarınca, durumun

kötüleşmesini önlemek amacıyla, 39. Maddenin işaret ettiği tavsiyelerde bulunmadan ya da önlemleri kararlaştırmadan önce, ilgili tarafları gerekli gördüğü gerekçelerle geçici önlemlere uymaya çağırabilmektedir. Bu önlemlerin amacı, durumun kötüleşmesini önlemektir (Bozkurt, 2007: 30). Geçici önlemlerin neler olacağı antlaşma da belirtilmemiş olsa da uygulamada silahlı çatışmaların durdurulması, işgal edilen topraklardan kuvvetlerin çekilmesi, gözlemcilerin gönderilmesi alınacak önlemlere örnek olarak gösterilmektedir (Hilaire, 2005: 253-260). Geçici önlemlerin ne olduğu antlaşmada belirtilmemiş, Güvenlik Konseyi'nin takdirine bırakılmıştır.

1.4.3.2.2. Silahlı Kuvvet Kullanılmasını İçermeyen Önlemler

Silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen yaptırımlar, BM Antlaşması'nın 41.maddesinde düzenlenmiştir. Bu yaptırımlar ekonomik, diplomatik ve her türlü ilişkilerin kesilmesini kapsamaktadır. Ekonomik yaptırımlar arasında ihracat veya ithalata getirilen kotalar, ticaret antlaşmalarının feshi ya da askıya alınması, nakit hareketlerine getirilen yasaklar, uluslararası örgütlerin teknik yardım programlarının askıya alınması ya da yaptırımların uygulandığı devletin başka ülkelerdeki mal varlığının dondurulması veya bunlara el konması yer almaktadır (Shrijver, 1994: 129).

Antlaşmada diplomatik yaptırımlar hakkında bir açıklık bulunmayıp yalnızca kuralı ihlal eden devlete karşı hukuka aykırı davranıştan vazgeçirmek ve hukuka uymayı sağlamak için diplomatik ilişkilerin kesilmesinden bahsedilmektedir (Pazarcı, 1994: 200).

Uygulamada, yaptırım kararlarından istenilen sonuçlar elde edilememektedir. Yaptırım uygulanan tarafının yaptırımlardan etkilenmeyecek kadar güçlü bir ekonomik yapıya sahip olması, yaptırım kararlarının uygulanması sonucu, ekonomik kayıplara uğrayacak olan üye devletlerin bulunması ve buna bağlı olarak devletlerin, konulan yasakları gizlice ihlal ederek o devlete yardım göndermeleri yaptırımların sonuçsuz kalmasına neden olabilmektedir (Duran, ty: 131).

1.4.3.2.3. Silahlı Kuvvet Kullanılmasını İçeren Önlemler

Güvenlik Konseyi, 41. Madde de belirtilen ekonomik ve siyasal ilişkilerin kesilmesi önlemlerinin yeterli olmayacağını düşünürse uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacı ile Antlaşmanın 42'nci maddesi gereğince kara, hava ve deniz kuvvetleri aracılığıyla gerekli gördüğü her türlü girişimde bulunabilmektedir.

Güvenlik Konseyi'nin yaptırım uygulayabilmesi için 39. Madde de belirtilen; barışın tehdit edilmesi, barışın bozulması ve saldırı halinin varlığını tespit etmesi gerekmektedir. Ancak hangi durumlarda barışı tehdit eder bir durum olduğu ve hangi durumlarda barışın bozulmuş sayılabacağı ilkesi Birleşmiş Milletler Antlaşmasında açıkça belirtilmemiş olup bu konuda Güvenlik Konseyi'ne geniş yetkiler tanınmaktadır (Bozkurt, 2007: 25-26). Silahlı kuvvet kullanımına ilişkin üçüncü durum ise saldırı durumudur. Saldırı durumu, Genel Kurulun 14 Aralık 1974 tarihi kararında, *“bir devletin, bir başka devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı silah kullanması ya da bu tanımlamaya uygun olarak BM Antlaşmasıyla bağdaşmaz bir yola başvurmaları”* olarak tanımlanmıştır (Gündüz, 1994: 62). Aynı kararın üçüncü maddesinde saldırı kavramı içerisine dâhil edilen fiiller ele alınmıştır.

Silahlı kuvvet kullanımını gerektiren durumlarda Güvenlik Konseyi'nin karar almasında, Antlaşmanın 27/2. Maddesine göre, daimi üyelerinin tamamının oyları da olmak üzere toplam 9 üyenin oyu gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler'in silahlı kuvvet kullanılmasını gerektiren yaptırımları uygulamak için, kendisine ait bir askeri gücü bulunmamaktadır. Bu yüzden, Güvenlik Konseyi'nin kararlaştırdığı önlemlerin yürütülmesinde 49. Madde de belirtildiği üzere işbirliği içerisinde hareket etmekle yükümlü olan üye devletler, Güvenlik Konseyi'nin talebi doğrultusunda silahlı kuvvetlerini hazır bulundurmamakla ve birliklerinin kullanılması adına bu kararlara uymakla görevlendirilmişlerdir (Taşdemir, 2007: 100).

1.4.3.2.4. Barışın Korunması Kapsamında Diğer Müdahale Şekilleri

Soğuk Savaş boyunca uygulanan, insan haklarının güçlendirilmesi çabaları ve “geleneksel barış gücü” uygulamaları iç savaş ve devlet içi çatışmalara barışçıl çözümler bulunmasında yeterli olamamıştır (Evans, 1993: 103). Bu bağlamda BM eski Sekreteri Bouthros Bouthros Ghali, 1992 yılında hazırladığı “Barış için Gündem Raporu’nda”: artan bir biçimde etnik çatışmaların çözümü konusunda daha etkin ve daha hafif güç kullanımı gerektiren önleyici diplomasi, barış yapma, barış koruma, barış inşası stratejilerine dikkat çekmiştir. Ghali, barışı sağlama ve koruma operasyonlarının başarılı olabilmesi için çatışma sonrası barışı inşa etmenin temel unsur olduğunun altını çizmiş; insanlar arasında güven ve refah duygusunu arttıracak yapıların bulunmasını barışı destekleyici uygulamalar olarak değerlendirmiştir. Bu uygulamalar arasında, savaşan tarafların silahsızlandırılması, mültecilerin evlerine dönmesi, devlet kurumlarının güçlendirilmesi, seçimlerin desteklenmesi, insan haklarını koruma çabalarının artırılması gibi faaliyetler yer almıştır (Seren ve Özer, 2013: 133).

Önleyici diplomasi, taraflar arasında uyuşmazlıkların doğmasını önlemeye, mevcut uyuşmazlıkların tırmanarak çatışmaya dönüşmesini engellemeye ve çatışmaya dönüşmesi halinde sınırlandırmaya yönelik çabalardır (Duran, 2001: 134). Bouthros-Ghali önleyici diplomasiyi “çatışmayı muhtemel taraflar arasında anlaşmazlıkların çıkmasını, taraflar arasında var olan uyuşmazlıkların çatışmaya tırmanmasını ve çıkmış olan çatışmaların yayılmasını önleyen mekanizmalardan oluşan diplomasi çeşidi” olarak tanımlamıştır (Bouthros-Ghali, 1992: 11). Örneğin, Yugoslavya’nın dağılması esnasında yaşanan çatışmaların Makedonya Cumhuriyetine sıçramasını önlemek amacıyla Sırbistan ile sınırına yerleştirilen BM barış gücü, çatışmaların Makedonya’ya sıçramasını önlemekte başarılı olmuştur.

Ulusal ya da uluslararası çatışmaların çözümünde kullanılan araçlardan birisi olan barış yapma (peacemaking) girişimi, bir çatışmanın sona erdirilmesine aracılık yapılarak uzlaşmanın sağlanmasına yönelik diplomatik bir süreçtir. Barışın sağlanmasına yönelik yaygın olarak üç tür girişimde bulunmaktadır. Bunlardan ilki çatışan taraflar arasında görüşmelerin başlamasının ve etkin bir şekilde yürütülmesinin sağlanması ikincisi, hukuksal girişimlerde bulunarak tarafları bağlayıcı kararlar alınması ve son olarak ise,

diplomatik bağlayıcı özelliği olmayan ancak tarafların uzlaşabileceği önerilerin sunulmasının gerekliliğidir. Bu üç girişim sürecin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Bertovitch, 2007: 167).

BM, Soğuk Savaş boyunca Güvenlik Konseyindeki veto mekanizmasından dolayı barış ve güvenliğin tesisi için etkin karar alınamamış ve bunun sonucunda barışa katkı amacıyla, sınırlı güç kullanım yetkisi içeren barışı koruma (peacekeeping) harekâtı ortaya çıkmıştır. Barışı koruma operasyonları BM Antlaşmasında yer almamakla birlikte, BM Antlaşmasının “uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi” başlıklı 6.bölümü ve “barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi durumunda alınacak önlemler” başlıklı 7.bölümü arasındaki boşluğu dolduran üçüncü bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır (Nalcioğlu, 1997: 20). Birleşmiş Milletler’ in ikinci Genel Sekreteri olan Dag Hammarskjöld tarafından altı buçukuncu bölüme ait sorumluluk olarak tanımlanmıştır (Heywood, 2013: 523). Barışı koruma operasyonlarının rızaya dayalı operasyonlar olması nedeniyle Güvenlik Konseyi alacağı tavsiye niteliğindeki kararlarla barışı koruma operasyonları düzenleyebilmektedir. Barışı koruma operasyonları, tarafların rızası, tarafsızlık ve kendini koruma ya da yaptırımların korunması mecburiyeti durumları haricinde kuvvet kullanılmamasını içeren üç temel ilkesi bulunmaktadır (Langholtz, 2011: 45). Barışı tehdit eden veya bozan bir tarafı cezalandırmak ya da zorlama tedbirler içeren operasyonlar olmayıp tarafların rızasına dayalı olan bu operasyonlarda devletlerin içişlerine karışılmaması gerekmektedir.

Barışı koruma operasyonları ilk olarak 1948 yılında Arap- İsrail uyuşmazlığında kullanılmıştır. İlk başlarda uyuşmazlığa taraf olan devletleri ayırmak ve ateşkesi sağlamak üzere kurulurken zamanla misyonları da genişlemiştir. Bu misyonlar arasına karar yetkisi Güvenlik Konseyinde ait olmak üzere kuvvet kullanma yetkisi eklenmiştir. Bunun yanı sıra, tampon bölge oluşturma, devlet alt yapısının inşası, demokratik koşulların oluşturulması ve seçimlerin yapılması ve silahsızlandırma gibi görevler de üstlenmeye başlamıştır (Sur, 2012: 2542).

Barışı koruma operasyonları, Güvenlik Konseyi tarafından oluşturulmakta ve Genel Sekreter tarafından yönetilmektedir. Uyuşmazlığın tarafları arasında sağlanan işbirliği sayesinde elde edilen başarılı sonuçlar karşısında barışı koruma harekâtı, örgütün devamlı ve vazgeçilmez bir siyaseti haline gelmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle, BM

çerçevesinde tesis edilen barış operasyonlarının sayısında bir artış kaydedilmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca on üç barış gücü operasyonu düzenlenmişken, sadece 1989'den 1994'e kadarki dönemde yirmi yeni barış operasyonu gerçekleştirilmiştir. 1994'ten bugüne kadar ise, toplam otuz altı barış operasyonu gerçekleştirilmiş ve toplam sayı 69'e yükselmiştir (Peacekeeping Fact Sheet, 2015, <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>).

Çatışma sonrası yaşanan girişimleri içeren barışın inşası çalışmaları, sorunun çözülmesi ardından kalıcı bir barışın tesisi için yapılması gereken faaliyetleri kapsamaktadır. Bu girişimler vasıtasıyla uluslararası örgütler, sadece çatışmanın önlenmesi ve riskin azaltılması değil, çatışma sonrası devletlerin ekonomik, siyasi ,teknik alanlarda kalkınmalarını sağlayacak desteklerde bulunması amaçlanmaktadır (Hagan, 2006: 61).

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİLİSTİN COĞRAFYASINDA TARİHİN İZLERİ VE SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

Günümüz uluslararası siyasetinin en karmaşık yapısını bünyesinde barındıran Filistin sorununu anlamak için tarihsel yapısının ve ideolojik kökenlerinin ortaya konulması gerekmiştir. Siyonizm hareketleriyle birlikte ortaya çıkan Yahudiler için bir vatan oluşturulması fikri, Balfour deklarasyonu ile İngiliz hükümetinin garantisi altına alınmış; ardından Birleşmiş Milletlerin Taksim kararıyla onaylanmıştır.

2.1. Filistin Bölgesi ve Yahudi Tarihi

Filistin adı, M.Ö. 1150'lerde bölgenin güneyindeki kıyı kesimlerine yerleşen Filistlilerden gelmektedir. İbranice de "Filistliler Ülkesi" anlamına gelen Pleşet adı ilk çağda Yunancaya Palaistina biçiminde geçmiş, Romalılar M.Ö. 159 yıllarında Suriye eyaletinin en güney kesimini Suriye Palaestine olarak adlandırmışlardır (Süer ve Atmaca, 2006: 3). Farklı haritalar üzerinde bir çok farklı isimle anılan bölge, Osmanlı döneminde herhangi bir coğrafi tanımlama ve sınırlandırma olmadan, Filistin adı ile kullanılmıştır (Gideon, 2004: 13).

Filistin bölgesinde yaşayan ilk halk, Arabistan Yarımadası'ndan göç eden Sami ırkına mensup kabilelerdir. Bu kabileler arasında Araplar, Babil'in halkı Akadlar, Asuriler, Kenaniler ve İbranilerin de yer aldığı Aramiler yer almaktadır (Armaoğlu, 1989: 5). Kenan uygarlığı yaklaşık M. Ö. 3000-1100 yılları arasında bugünkü İsrail, Batı Şeria, Lübnan ve Suriye ile Ürdün'ün büyük kısmını içine alan topraklarda hakimiyetini sürdürmüştür. Tek bir ırktan meydana gelmeyen Kenan halkının bazıları denizden bazıları çölden gelen halkların harmanından oluşmuştur (Mansfield ve Pelham, 2012: 18).

Kenan ülkesi, Doğu ile Batı arasındaki köprü vazifesi görmesi açısından stratejik olarak önemli bir konuma sahiptir. Doğu'dan gelip Mısır'a saldırmak veya aksine Mısır'dan gelerek Doğu Ürdün'e geçmek isteyen bütün kralların geçmek zorunda oldukları bir köprü konumunda yer almaktadır (Susa, 2005: 59).

Kenan garip bir ülkedir, doğal sınırı olarak denizden başka bir şeyi yok gibi görünür, İbrahim'in ana yurdu Mezopotamya'dan ve soyunun sürgün yeri olan firavunlarının Mısır'ından, sadece çöllerle, kuzeydoğuda Suriye Çölü, kuzeybatıda Sina çölü ile ayrılmaktadır. Garip bir ülkedir şu Kenan ili; belirli sınırlardan yoksun olduğu için, kendisi sınır toprağı işlevi, basit bir geçit yeri görür, birbirine rakip iki büyük çekim merkezi arasında kalmıştır çünkü. (Kark, 1989'dan aktaran: Attias ve Benbassa; 1998: 26).

Yahudiler, Hz. Nuh'un oğlu ve Sami ırkının atası sayılan Sam neslindedir. Uzun süre Arabistan çöllerinde yaşadıkdan sonra Fırat ve Dicle Nehirleri arasında kalan Yeşil Hilal olarak adlandırılan tarıma elverişli alanlara göç etmişlerdir. Mezopotamya ile Suriye arasında çobanlıkla geçinip ve göçebe bir yaşam tarzı benimsemişlerdir (Kocabaş, 1987: 9). Tevrat'a göre, Yahudi kavminin başlangıcı Hz. İbrahim, oğlu İsak ve torunu Yakub'a dayanmaktadır. Tevrat'ın yaratılış bölümünde, Hz. İbrahim'e Allah (Yehova) tarafından yeni topraklarda yeni bir milletin kurucusu olacağı, onu ve soyunu koruyup kutsayacağı bildirilir (Yaratılış: 12, 1-20). Yaklaşık olarak M.Ö. 20. ve 19. yüzyıllar arasında, Hz. İbrahim ve soyu, Kaldelilerin Ur kentinden Harran bölgesine daha sonra ise Kenan bölgesine yerleşmişlerdir. Bu bölgenin Tevrat'ta adı geçen, "Ken'lerin, Keniz'lerin, Kadmon'ların, Hitit'lerin, Periz'lerin, Refa'ların, Amor'ların, Kenan'ların, Girgaş'ların ve Yevus'ların ülkesi olduğu belirtilmektedir (Yaratılış: 25, 1-20).

Kenan bölgesine yerleşen İbraniler, burada göçebe yaşam tarzını benimsemişlerdir. İnanışa göre Hz. Yakub'un adı Tanrı tarafından ilahlarla mücadele eden anlamına gelen İsrail olarak değiştirilmiş, onun oğullarının adlarıyla anılan Oniki Kabile'de¹², "Beni İsrail", İsrailoğulları adını alarak İsrail kavmini meydana getirmiştir. Bu olayla Tevrat'ta şöyle açıklanmaktadır:

"Ve Yakup yalnız başına kaldı, o gece sabah oluncaya kadar birisi onunla mücadele etti. Bu kimse Yakup'u alt edemeyince, onun kalçasına vurup kaçtı. Sonunda Yakup'a adın nedir? diye sordu. Yakup dedi. Bundan böyle senin adın İsrail olacak, çünkü sen Allah ile ve insanlarla uğraşıp yendin" (Yaratılış: 32).

¹² Hz. Yakub'un on iki oğlu, Ruben, Levi, Şimeon, Yahuda, İssakar, Zebulun, Yusuf, Benyamin, Naftali, Dan, Gad ve Aşer adlarıyla anılan on iki kabile, İsrail Kavmini meydana getirmiştir.

M.Ö. 16. ya da 15. yüzyıllar arasında Kenan bölgesinde yaşanan kuraklıklar sırasında Yakup ve on iki oğlu Mısır'da Nil deltasının doğusunda yer alan Goşen'e yerleşmişlerdir. İbraniler, M.Ö. Hiksos devleti yıkılıncaya kadar Mısır'da durumları iyi devam etmiştir. Bu tarihten sonra, Mısır'ın hakimiyetinin firavunlara geçmesiyle zorla çalıştırılmaya ve köle olmaya zorlanmışlardır (Reich, 2008: 2).

Tevrat'a göre İbraniler, bazı hesaplamalara göre Mısır'da 270 yıl bazı hesaplamalara göre ise 400 yıl kadar kalmışlardır. Bu sürenin sonunda İsrailoğullarını esaretten Hz. Musa çıkartmıştır. Hz. Musa, Musevi dininin kurucusu ve tarihindeki en büyük lideri olup, ulusuna ve insanlığa tek tanrılı dinin yasalarını (on emir¹³) vermiş ve halkını Kenan topraklarının eşiğine getirmiştir (Besalel, 2003: 35-36). M.Ö. yaklaşık 1176 yılında gerçekleştiği tahmin edilen Mısır çıkışı (exodus), Yahudi ulusunun uzun ve acı esaretten kurtuluşunu anlatan, gerek baskıdan gerekse fakirlik ve gerilikten sıyrılmayı, tutsaklıktan özgürlüğe geçme iradesini simgeleyen bir olgu olup (Besalel, 2003: 39), her yıl Yahudiler tarafından Pesah (hamursuz) bayramı adıyla kutlanmaktadır. Mısır'dan kaçan İsrailoğulları, Kenan diyarına girmeden önce Hz. Musa önderliğinde çölde kırk yıllık bir göçebelik hayatı yaşamışlardır. Kuran'ı Kerim'e göre, Hz. Musa, İsrailoğullarına Filistin'e girme buyruğunu ilettiğinde halkının savaşmaktan çekinmesi üzerine Kutsal saydıkları topraklara girmeleri kırk yıl süreyle haram kılınmıştır (Süer ve Atmaca, 2006:4).

Hz. Musa'dan ölümünün ardından yerine Hz. Yuşa geçmiştir. Bundan sonra Yahudiler Kenan diyarına hakim olan Sami asıllı yerleşik düzende yaşayan ve tarımla uğraşan bir halka karşılaşmış ve mücadele etmeye başlamışlardır. Hakimler dönemi¹⁴ olarak tanımlanan bu dönemde Kenanlılara ve bölgedeki diğer halklara karşı bir mücadeleye başlanmıştır. Hakimler dönemi İsrailoğulları için bitip tükenmeyen savaşlar

¹³ Seni Mısır ülkesinden köleler evinden çıkararak Tanrı benim. 2- Bende baika Tanrı'n olmayacaktır. 3- Yalanına inandırmak için Tanrı adını kullanmayacaksın. 4- Şabat gününü kutlamayı unutmayacaksın. 5- Anana ve babana saygı göstereceksin. 6- Adam öldürmeyeceksin. 7- Zina yapmayacaksın. 8- Çalmayacaksın. 9- Komşuna yalancı şahitlik etmeyeceksin. 10- Komşunun malına tamah etmeyeceksin. Bkz: Meydan Larousse, 1971:696.

¹⁴ Yahudiler devlet olma safhasına gelmeden önce hakimler dönemi olarak adlandırılan Yahudi kavimleri aralarından seçilen geçici liderler tarafından yönetilmişleridir. Bir sorun meydana çıktığında, sorunu gidermek için, geçici olarak kavmin başına geçen ve sorun giderildiğinde bırak bu lider tipine hakim adı verilmiştir. Bkz. Sharon, 1981: 9-13. Tevrat'ta Hakimler ya da Şofetimler, zaman zaman ortaya çıkan kurtarıcılar olarak sorun yaşayan kabilelerin yönetimini ellerine alan güçlü önderlerdir. Askeri hareketleri ve başarılı olmaları açısından manevi bir nüfus sahibi olmalarına rağmen güç ve otoriteleri hiçbir zaman İsrailoğullarının hepsi tarafından tanınmamıştır. Bkz. Montet ve diğerleri, 2006:53.

dönemi olarak hatırlanmaktadır. Karışıklıklar, iç çatışmalarla geçen bu dönemde İbraniler, Lotanu'nun eski halkı olan Kenanlılar, Moablar, Ammonlar İmlikler Amurrular, Edomlar, Madyanlar gibi kavimler ve kabilelerle çarpışmış ve Kenan ülkesini ele geçirmeye çalışmışlardır (Montet ve diğerleri, 2006: 58). Hz. Yuşa, Kenan diyarını fethettikten sonra burasını on iki kabilesine paylaşmıştır (Kocabaş, 1987: 14).

Uzun mücadeleden sonuç alınamaması ve İsrailoğulları arasında bölünmenin yaşanması M. Ö. 1040 yılına doğru tek bir hükümdarın yönetimi altında toplanmalarını sağlamıştır. Bu dönemde ilk Yahudi kralı olarak Saul başa geçmiştir. Saul döneminde, dağınık kabile yapısını bir arada tutmaya çalışmıştır. Kral Saul'dan sonra yerine Davut geçmiştir. M.Ö. 1004-965 yılları arasında geçen Davud döneminde, on iki İsrail kabilesini bir araya toplanmış ve Kudüs bölgesi ele geçirilerek Yahudi Devleti'nin başkenti yapılmıştır.

M.Ö. 965-930 yılları arasında hükümlanlık süren Hz. Süleyman döneminde krallık tarihinin en parlak dönemini yaşamıştır. İsrail Krallığı On kabile'nin (Yahuda ve Benyamin kabileleri dışındaki) Mısır'dan Fırat Irmağı'na kadar uzanan topraklarını içine almıştır (Turan, 2002: 17). Kral Süleyman döneminde Yahudiler için kutsal sayılan Bet-Amikdaş¹⁵ (Kutsak Mabet) inşa edilmiştir. Hz. Yakub'a yakıştırılan bir kahramanlık efsanesi nedeniyle İsrailoğulları adını alan kavim, Hz. Musa'dan sonra Musevi, Süleyman'dan sonra Yahudi adlarıyla anılmıştır (Küçük Hayat Ansiklopedisi, 1968: 1194).

Saul ile başlayan ve Süleyman'ın ölümüne kadar süren krallık zamanı, İsrailoğullarının yükselme dönemini temsil etmektedir. Bu dönemde İbraniler, siyasal birliklerini kazanarak ulus durumuna gelmiş, Filistin bölgesinde yaşayan kavimlerin çoğunu yönetimleri altına almışlardır (Montet ve diğerleri, 2006: 79).

Kral Süleyman'ın yönetiminin sonlarında, kendi kabilesine artan imtiyazların olması halkın arasında memnuniyetsizlik yaratmış, bu sebeple, krallık ile kabile ayrılıkçıları arasında büyüyen bir husumet ortaya çıkmıştır (İsrail Hakkındaki Gerçekler, 2003: 11). Süleyman'ın ölümün (İ.Ö. 930) ardından çıkan isyan neticesinde, Krallık

¹⁵ Ağlama Duvarı olarak bilenen Bet- Amikdaş'tan kalan batı duvarı, Mesih inancı ile birlikte Yahudilerin milli ve dini şuurunu ayakta tutan önemli yapılardan birisidir. Bkz: Küçük ve Günay, 2002: 212.

güneyde başkenti Urşelim olan Yahuda ve kuzeyde başkenti Samerra olan İsrail olmak üzere ikiye bölünmüştür. Yahuda Krallığı, Yehuda ve Binyamin kavimlerinden oluşurken, İsrail Krallığı geri kalan on kavimden oluşmaktaydı. Yaklaşık olarak, 200 yıl ayakta kalan İsrail Krallığı, M.Ö. 722 yılında Asurlular tarafından ele geçirilip vatandaşları sürgüne gönderilmiştir. 350 yıl varlığını koruyan güneydeki iki kabileden oluşan Yahuda devleti ise M.Ö. 589 yılında Babil Kralı Nabukadnezar tarafından ortadan kaldırılmış ve Kutsal tapınak yıkılmıştır. Bu tarihten sonra, Yahudiler için sürgün hayatı başlamış ve ilk tapınak devri sona ermiştir. Ancak Yahudi halkının bu topraklarla bağlantısı yaşatılmaya çalışılmıştır: *“Ey Kudüs, seni unutursam, sağı elim islemez olsun. Seni hatırlamazsam, seni en yüksek sevincimin üstünde tutmaz isem, dilim damağıma yapışsın”* (Mezmurlar 137: 5-6).

M.S. 70'ten sonra, M.S. 132-135'te ki Roma'ya karşı son ve felaketle sonuçlanan başkaldırı dışında, Yahudi Halkı, her türlü siyasal egemenlik iddiasından vazgeçmiştir. Filistin Yahudi kolonisinin siyasal bakımdan zayıflaması ve Babil'de rakip bir merkezin önlenemez yükselişi bir araya gelme umutlarını etkileyerek, belirsiz bir sona doğru gidilmesi, İsrailoğulları'nın toprağıyla giderek uzaklaşmasına ve ata toprağıının bir parçası üzerinde yeniden bağımsız bir ulus devlet kurması için yaklaşık yirminci yüzyılın ortasını beklemesine neden olmuştur (Attias ve Banbassa, 1998: 51 ve 70-71).

Yahudilerin Babil esareti yaklaşık 70 yıl sürmüştür. Bu süre sonun da Pers Hükümdarı Keyhüsrev M.Ö. 538 yılında Babil Krallığına son vermiş ve sürgünde ki Yahudilerin yurtlarına dönmelerine izin vermiştir. Pers hükümdarı II. Dara zamanında özerk bir yönetime kavuşan Yahudiler, yıkılan tapınağın yerine M.Ö. 515 yılında ikinci bir tapınak inşa etmişlerdir (Armaoğlu, 1994: 9). Bu dönemde, Yahudilerin serbest bırakılmasına fırsat tanınmış ve böylece Babil Yahudileri Filistin'e ve Doğu Akdeniz çevresindeki çeşitli bölgelere dağılarak yaşadıkları toplumlara uyum sağlayarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Kraabel, 1998'den aktaran: Erdemir ve Erdemir, 2010: 120).

Filistin bölgesi üzerinde Pers hakimiyeti M. Ö. 535-331 yılları arasında sürmüştür. M.Ö. 332 yılında Büyük İskender'in Filistin bölgesini ele geçirmesiyle bölge Helen hakimiyetine girmiştir. Yahudiler, Büyük İskender döneminde vergiye bağlanmakla birlikte dinlerinde ve yaşayışlarında serbest olmuşlardır. Büyük İskender'in ölümünün

ardından Mısır'da ki Ptolemelerle¹⁶ Suriye'de ki Selevkuslar arasında Filistin bölgesi için mücadeleler başlamıştır. M.Ö. 220'de Mısır imparatoru Ptoleme Filistin'i işgal edip Kudüs'ü ele geçirmesiyle mücadeleler şiddetlenmiş Selevkus Kralı III. Antiochus Epiphanes'in M.Ö. 198 yılında Ptoleme ordusunu yenmesiyle Kudüs Selevkusların hakimiyetine geçmiştir (Nana, 2008: 326).

Yahudiler, M.Ö. 200-142 yılları arasında, Selevkusların yönetimi altında yaşamışlardır. Bu dönemde Yahudiler, dini ve sosyal yaşantılarında rahat bir ortam da yaşarken, daha sonra yönetimle araları bozulan Yahudiler, dini kurallarına uymaktan men edilmiş ve Büyük Tapınağın adı Zeus olarak değiştirilmiştir (Sharon, 1981: 57-58). Yahudiler üzerinde artan hellenleştirme politikaları ve artan baskılar sonucunda M.Ö. 163 yılında Makabi ailesinin önderliğinde Makabi isyani başlatılmış, Kudüs tekrar fethedilip kutsallığı bozulan tapınak restore edilmiştir. Günümüzde bu olay Yahudiler tarafından sekiz günlük Hanukka Bayramı (Yeniden Adanma) aracılığıyla Yahudilerin kolektif belleğinde yer edinmiştir (Brenner, 2011: 42).

Romalıların M.Ö. 64 yılında Doğu'ya saldırıp Suriye bölgesindeki Selevkusları mağlup etmesiyle bölgede yaklaşık 250 yıl sürecek bir Roma hakimiyeti kurulmuştur. Kudüs'ün M.Ö. 63 yılında Roma'ya bağlanmasıyla, Kudüs devleti Roma taraftarı vassal bir krallık olarak hareket etmeye başlamıştır. Tek tanrılı dine inan Yahudilerin özgün bir cemaat olmalarından dolayı Roma hakimiyeti döneminde diğer inançlara göre serbestiyeti daha fazla olmuştur.¹⁷ Roma hakimiyeti döneminde başlangıçta bazı ayrıcalıklar kazanan Yahudiler daha sonra artan vergilerin ağırlığı, arazilerin işletilmesi konularındaki aksaklıklar, feodal yöneticilerin kötü davranışları ve dini gerekçeler nedeniyle huzursuzlanmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak Kudüs'te yaşayan Yahudi kesimin Roma ile bağlantılarını kopararak kendi kendilerine bir güç haline gelmek istemeleri isyanın çıkmasına neden olmuştur (Goodman, 1995: 250-251). İsyen eden Yahudiler, M.S. 70

¹⁶ Ptolemeler de Selevkuslarda putperest Makedonyalılar olup her iki ülke yöneticilerin yönetim anlayışı ve şekilleri birbirinden farklılık arz etmekteydi. Büyük İskender'in ölümünün ardından İmparatorluğun üçe bölünmesiyle sonuçlanan haleflik savaşları başlamıştır. Avrupa'da ki Makedonya İmparatorluğuyla birlikte Yakınoğu merkezi Suriye olan Selevkus Krallığı ve Kuzey Afrika'da ise merkezi Mısır olan Ptoleme Krallığı hüküm sürmeye başlamıştır. Bkz. Brenner, 2011: 33.

¹⁷ Milli dine inananların dini görevlerini yerine getirmesine izin verilmiş, herhangi bir zorunlu hizmet ya da askeri görevlendirmeden muaf tutulmuşlardır. Ayrıca Şabath günü mahkemeye çıkmamalarına, kendi üyelerini belirli cezalardan muaf tutabilmelerine ve imparatorun hükümlerinin bir kısmından muaf tutulmalarına izin verilmiştir. Bkz. Erdemir ve Erdemir, 2010: 122-123.

yılında Romalı komutan Titus tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış ve Yahudilerin kutsal tapınağı Bet-Amiktaş yıkılmıştır. Tapınaktan geriye sadece batı tarafındaki Ağlama duvarı olarak bilinen duvar kalmıştır.

Romalılara karşı ikinci Yahudi isyanı, Simon Bar-Kohba liderliğinde gerçekleşmiştir. M.S. 135 yılındaki Bar-Kohba isyanının ardından Romalılar, Babilliler'in yaptığını yaparak Yahudilerin büyük çoğunluğu esir alıp sürgüne göndermiş ve Yahudilerin ismini tarihten silmişlerdir. Kudüs'e Aelia Capitolina ve yıkılan Yahudi Tapınağı'nın yerinde Jüpiter'e bir tapınak inşa edilmiştir. Samariya ve Yahuda adları kaldırılarak yerine Filistin adı verilmiştir (Lewis, 2005: 35).

İmparator Konstantin tarafından Hristiyanlığın kabul edilmesi (313) ve Bizans İmparatorluğu'nun kurulmasının ardından, dördüncü asrın sonuna kadar bölgede Hristiyanlar egemen olmuştur. Kudüs, Bethlehem ve Celile'deki kutsal Hristiyan alanlarında kiliseler inşa edilmiş, ülkenin birçok yerinde manastırlar kurulmuştur. Yahudiler bu dönemde, eskiden sahip oldukları nispi muhtariyetten ve resmi makamlarda bulunma hakkından mahrum edilmiş ve Tapınağın matemini tutmak için yılın bir günü (Tişa B'av-Av ayının dokuzuncu günü) hariç Kudüs'e girmeleri yasaklanmıştır (İsrail Hakkındaki Gerçekler, 2003:21).

İslamiyet'in doğuşu, Yahudiler için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Filistin bölgesi, M.S. 4. yüzyıldan itibaren Hristiyan nüfuzuna, 638 yılından sonra ise yerli halkın çoğunun din değiştirmesiyle Müslüman Arapların hakimiyetine girmiştir (Karaman, 1991: 13). İkinci Tapınak'ın yıkılışının ardından Yahudi olmayan bir insanın yolculuğu Yahudi toplumunda büyük değişimlere yol açmıştır. Hz. Muhammed'in 622 yılında Mekke'den Yesrib'e (Medine) yola çıkması Müslümanların zaferinin başlangıcı ve tek bir yüzyıl içinde Doğu Akdeniz, Kızıldeniz ve Basra Körfezi arasındaki bölgenin tamamının ve bununla birlikte Yahudilerin yaşadıkları bölgelerinde Müslüman egemenliği altına girmesini sağlayan bir dönemin başlangıcı olmuştur (Brenner,2011: 65). Hz. Muhammed, Arap milli uyanış ve yayılışının gizli kuvvetlerini harekete geçirmiş, bunu tamamına erdirmek ise kendinden sonra gelenlere kalmıştır (Lewis, 2009: 69).

Hz. Muhammed, Mekke'den Medine'ye seyahatinde, (Hicret) Mekkeli muhacirlerle Medineli kabileler ve bu ikisiyle Yahudiler arasındaki ilişkileri belirleyen Medine Vesikasını düzenlemiştir. Bu vesikaya göre, Müslümanların şehirdeki konumları belirlenmiş, Yahudiler belirtilen şartlara uyduğu sürece ilişkilerin barış içinde devam edeceği ve Yahudilerin kendi dinlerinde serbestçe ibadet yapmalarına ve mallarına sahip olmalarına izin verilmiştir (Lewis, 2009: 61). Hz. Muhammed, Yahudileri putperest toplumla mücadelesinde doğal müttefiki olarak görmesine rağmen Yahudiler onu ve dinini tanımamışlardır. Hicretin ilk beş yılında Vesika'da ki şartlara uymadıkları için Medine'den çıkarılmışlardır. Cemaatin ibadet ederken yönünü değiştirerek Kudüs'ten Mekke'ye dönmesi ile Hz. Muhammed ve Hz. İbrahim arasındaki manevi bağın yeniden vurgulanması Yahudilerle kopmanın bir belirtisi olarak gösterilebilmektedir (Hourani, 2014: 41). Ancak, Medine'de Yahudilerle yaşanan olumsuz ilişkilere rağmen ilk fetihlerle genişleyen İslam dünyasında hakimiyet altına alınan yeni Yahudi cemaatlerine bu durum yansıtılmamıştır. Müslümanlar, Medine'deki olayları, Yahudilerin Hz. İsa'ya karşı tutumunu bahane eden Hıristiyanlar gibi, bir kan davasına dönüştürerek ebedî düşmanlık konusu haline getirmemişlerdir (Arslantaş, 2011: 65).

Hz. Muhammed'in ölümünün ardından Hz. Ebubekir, dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan İslam toplumunu bir araya getirerek Mekke'de denetimi sağlamıştır. Ardından, Hz. Ömer döneminde kabileler arası çatışmalara son verilmiş ve Sasani ve Bizans İmparatorluklarını yenerek İslami bir imparatorluğun temellerini atılmıştır. İslam nüfuzunun genişlemesi Hz. Ömer'den sonra da devam etmiş ve 670 yılında Tunus, 680 yılında ise Cezayir ve Fas ele geçirilerek Atlas Okyanusu'na kadar olan toprakların denetim altına alınması sağlanmıştır (Arı, 2004: 41).

Hz. Muhammed'in ölümünden sonraki yirmi yıl içerisinde Müslüman Araplar, Sasani hanedanlığını mağlup edip İran ve komşu topraklarda yönettikleri imparatorluğu fethederek, aynı zamanda Bizans İmparatorluğunun bir parçası olan Suriye, Mezopotamya, Mısır gibi toprakların büyük bir kısmını ve Arap yarımadasının geri kalan bölümlerini ele geçirerek büyük bir alana yayılmışlardır (Lockman, 2013: 64). İslam fetihleri, Yahudiler için çeşitli yönleriyle durumlarında düzelme anlamına gelmiştir. Yahudiler, Kilise tarafından zulmedilen, dışlanmış bir topluluk statüsünden özel bir statüye sahip tebaa konumuna yükselmişlerdir. Bunda İslam hukukunun, Yahudilerle Hıristiyanlar arasında

herhangi bir ayırım yapmaması rol oynamıştır. Yahudiler için bir diğer umut ışığı ise, Sasani ve Bizans imparatorluklarının mağlup edilmesiyle neticelenen değişimler, özellikle Yahudi halkının Mesahi restorasyonu için ümitler doğurmuştur (Goitein,2011: 91-92).

Dört halife dönemin ardından, Emevi Hanedanı'nın lideri Muaviye'nin (661-680) iktidara gelmesi bir dönemin sonu ve bir başka dönemin başlangıcı olarak görülmüştür. Hz. Ebubekir'den Hz. Ali'ye kadar ilk dört halife Müslümanların çoğu tarafından Raşidin ya da "Doğru Rehberlik Edenler" olarak bilinirken, daha sonraki halifeler farklı biçimlerde değerlendirilmişlerdir. Muaviye dönemiyle birlikte halifelik konumu kalıtsal hale dönüşmüştür. Halifeyi cemaat önderlerinin seçmesi ya da onaylanması düşüncesi muhafaza edilse de bu zamandan sonra iktidar bir ailenin, ailenin atası olan Emevi ismiyle anılan Emevilerin eline geçmiştir (Hourani, 2014: 49).

Emeviler dönemi Yahudilerin İslam toplumuna entegre süreci olarak kabul edilebilmektedir. Bu geçiş sürecinde Yahudiler, yeni kurulan şehirlere başlayan göç hareketleriyle beraber İslam toplumuyla da bütünleşmeye başlamışlardır (Arslantaş, 2011: 69). Yaklaşık yüzyıl iktidarda kalan Emevi hanedanlığı, Hz. Ali zamanında Mekke'den Kufe'ye taşınan imparatorluk merkezi, Muaviye döneminde Şam'a taşınmıştır. Hanedanlık içerisinde Arapların ayrıcalıklı bir konuma sahip olması halk arasında tepkilere ve hoşnutsuzluklara neden olmuş ve 749-750 yılında çıkan bir ayaklanma sonucunda Emevi hanedanlığına son verilmiştir. Emevi Hanedanlığının ardından iktidar Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın soyuna geçmiştir (Arı, 2004: 55).

Abbasiler döneminde İslamiyet fetihlerle Keşmir ve Hindistan'a yayılırken bir diğer taraftan devletin merkezden uzaklaşmasıyla sınırlarında kopmalar yaşanmaya başlamıştır. İberya yarımadasında Endülüs Emevileri, Doğu İran'da Safaviler, Horosan'da Samaniler, Mısır'da Tolunoğulları ve Fatımiler, Irak ve Suriye'de Hamdaniler ve Tunus'ta Aglebiler gibi yerel hanedanlar ortaya çıkmıştır (Bosworth, 1967: 5). 945 yılında Büheyvilerin Irak'ı ele geçirmesiyle siyasi otoritelerini kaybeden Abbasiler, halifelikten kaynaklı sembolik dini yetkilerini korumuşlardır.

Abbasiler döneminde Başkent'in Şam'dan Bağdat'a taşınmasıyla doğu vilayetlerine daha çok önem verilmiş ve bu yüzden Şam ve Kudüs çevresinin durumu gerilemiştir

(Besalel, 2003: 73). Bu dönemde Yahudilerin ya da gayri Müslimler yüksek vergiler ve bazı sosyal haklardan maruz olmalarına rağmen Batı Avrupa'daki kiliseden ayrı düşünenlerden çok daha üstün durumda olup inançları için idam ve ölüm cezasına çarptırılmamışlardır (Lewis, 2006: 129).

Ağlebilerin egemenliğine son vererek Tunus'ta halifeliğini ilan eden Ubeydullah'ın 969'da Mısır'da hakimiyeti devralmasıyla bölgede Fatımilerin egemenliği başlamıştır. Fatımiler, kendilerini köken olarak Hz. Peygamberin kızı Fatma'ya dayandırmıştır. Fatımilerin altıncı halifesi Hakim Biemrillah döneminde Yahudilere ve genel olarak gayrimüslimlere bazı yasaklar getirilmiştir. Yahudilerin boyunlarına buzağı kafası şeklindeki sembolü takmaları zorunlu tutulmuştur. Ayrıca bunların ata binmeleri, sağ ellerine yüzük takmaları ve aleni bayram kutlamaları yasaklanmıştır. Hakim idaresinin sona ermesiyle halkın eski inancına dönmesine ve baskıdan dolayı göç edenlerin geri dönmesine izin verilmiştir (El-Antaki, 1909'dan aktaran: Bağlıoğlu, 2012: 16-17). Fatımilerin Filistin bölgesini ele geçirmesiyle birlikte Bizans'ın öncülüğünde İslam dünyasına karşı başlatılan akınlarda başarılar sağlamışlardır.

Kutsal topraklara ilk haçlı seferleri, 1097 yılında Avrupalı Hıristiyanlar tarafından Hz. İsa döneminde kalan kutsal yerleri Müslümanlardan kurtarmak için başlatılmıştır. 1097 yılında Haçlılar, Selçuklu hakimiyetindeki topraklara ilerleyerek 1099'da Kudüs'ü ele geçirmiş ve Suriye ve Filistin'de Latin Hıristiyan soylularının yönettiği çok sayıda prenslik kurmuştur. Bunun üzerine yabancı işgalcileri kovmak için başlatılan Müslüman zaferlerinin ardından 1145 yılında ikinci haçlı seferi çağrısı yapılmış ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1187 yılında Müslümanlar, Selahaddin Eyyübi önderliğinde Kudüs'ü yeniden fethederek haçlı krallıklarını bozguna uğratmışlardır. Bunun üzerine gelişen üçüncü haçlı seferlerinde Haçlılar, Suriye ve Filistin kıyısı boyunca toprak şeridini almışsa da Kudüs'ü almayı başaramamışlardır. Bundan sonra düzenlenen Haçlı seferlerine ilgi ve destek az olmasına rağmen dördüncü haçlı seferinde Latin hakimiyetinde bir krallık kurmayı başarmışlardır. 1291 yılında Memlukların bölgedeki tek haçlı karargâhını ele geçirmesiyle, 1917 İngiliz işgaline kadar Müslüman hakimiyetinde kalmıştır (Lockman, 2013: 73-74).

1099 yılında haçlılar tarafından Kudüs'ün işgal edilmesiyle birlikte Haçlılar, Hıristiyan olmayan tüm halkı kılıçtan geçirerek kanlı katliamlar yapmışlardır. 1099-1187 yılına kadar hüküm sürdükleri zaman içerisinde Yahudiler genellikle kıyı şeridinde ki kentlerde yaşamak zorunda kalmışlardır. Yahudilerin Kudüs'e girmesi yeniden yasaklanmıştır. Ziyaret amaçlı girmelerine izin verilen Yahudiler dışında şehrin kralı, sadece kumaş boyama işlemi için birkaç Yahudi'nin yerleşmesine izin vermiştir. 1187 yılında Selahaddin Eyyübi'nin Kudüs'ü fethiyle Yahudiler tekrar yerleşmeye başlamışlardır. 1291 yılında şehrin Memlukların hakimiyetine geçmesiyle Yahudiler için yine karanlık döneme girilmiştir (Besalel, 2003: 74). Memluklar yönetiminde Yahudilerin yoğunlukla yaşadığı topraklar Şam'dan yönetilen denizle bağlantısı kesilmiş bir yer haline dönüşmüştür. Akra, Yafa ve diğer limanlar Haçlı seferlerinden korunmak için yıkılmış, bölgede bulunan şehirler harabeye dönmüş ve Kudüs'ün büyük bir kısmı terkedilmiştir (İsrail'in Gerçekleri, 1997: 21).

11. yüzyılda Haçlı seferleri sırasında Avrupa'da yaşayan Yahudiler içinde karanlık dönemin başlangıcı olmuştur. Haçlı seferleri sırasında artan Yahudi düşmanlığının siyasi, ekonomik ve sosyal etkileri giderek şiddetlenmiştir. 14. yüzyılda toplumdan soyutlanmaları için kanın dışı sayılarak gettolarda¹⁸ yaşamaya mecbur edilmiş ve Yahudi olduklarını simgeleyen kıyafetleri giymek zorunda tutulmuşlardır. Özellikle Batı Avrupa'da görülen Yahudi düşmanlığı sonucunda, 1290 yılında İngiltere'den, 1392 yılında Fransa'dan, 1492 yılında İspanya'dan ve 1497 yılında ise Portekiz'den kovulmuşlardır. Yahudilerin Avrupa'dan dışlanmasında ki nedenler arasında dini sebepler ön planda tutulsa da Yahudilerin yaşadıkları ülkedeki ekonomik yapının önemli unsurları haline gelmeleri hem içinde yaşadıkları toplum tarafından hem de yöneticiler tarafından göç etmeye zorlanmalarına neden olmuştur. Bu göçler sonucunda bazı Yahudiler Hollanda, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya giderken, bazı Yahudiler ise Osmanlı topraklarına sığınmışlardır (Schick, 1986: 293).

¹⁸ Getto kavramı ilk defa, Venedik'te surlarla örülmüş giriş çıkışı denetim amacıyla yapılan 10. Yüzyıl Yahudi yerleşkesi olarak kullanılmıştır. ticaret rotaları üzerinde yer alan uluslararası bir şehir olan ve bir çok azınlığı bünyesinde barındıran Venedik, azınlıkları denetlemek amacıyla kısıtlayıcı kurallar uygulamışlardır. Yahudilerin kendilerine ayrılmış mahallelerde zorunlu olarak tutuldukları bu türden gettolar Fransız Devrimi sonrasında kadar devam etmiştir (Vaughan, 1997).

Osmanlı Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1308 yılında yıkılmasının ardından yerine kurulan bağımsız beyliklerin, Osmanlı Beyliği'nin diğer beylikleri denetim altına alması sonucu ortaya çıkmıştır (Arı, 2004: 67). Osmanlı devleti, ilk defa Yahudi cemaatiyle Bursa'da karşılaşmış ve onlara orada sinagog kurma iznini vermiştir. Yahudilerin Osmanlı devletinin sınırlarına dahil olmaları iki şekilde gerçekleşmiştir. İlk olarak imparatorluk sınırlarının genişlemesiyle devlete dahil olmuşlardır. İkinci olarak ise Avrupa'da yaşadıkları toplumsal hayattan çıkarılma ve zulümden kaçarak Osmanlı himayesi altına girmişlerdir. Osmanlı devletine sığına ilk Yahudi göçmenleri, II. Murat zamanında, 1394'te Fransa Kralı VI. Charles tarafından kovulan Yahudilerdir (Berber, 2012: 1780-1783).

Yahudiler zaman içerisinde dahil oldukları Osmanlı İmparatorluğu'na adaptasyon sorunu yaşamamışlardır. Osmanlı'nın "millet sistemi"¹⁹ içerisinde kendilerine yeni tanım bulan ve yasal düzenlemelerle devlet yapısındaki konumları belirlenen Yahudi cemaati dinlerini, dillerini, gelenek ve göreneklerini yüzyıllar boyunca yaşama imkanı bulmuşlardır. 19. Yüzyıla kadar Osmanlı'nın sadık tebaası olarak adlandırılmışlardır (Berber, 2012:1781).

Yavuz Sultan Selim'in 1517 yılında Ridaniye savaşında Memlukları yenmesiyle birlikte bölgede Osmanlı hakimiyeti başlamıştır. Yavuz Sultan Selim'in Suriye ve Filistin bölgesini fethetmesinin ardından Filistin Yahudilerine karşı Osmanlılar hoşgörülle yaklaşmış ve Yahudilerin kutsal topraklara girmelerine ve yerleşmelerine izin vermişlerdir (Arafat, 2007:12-13 ve 30). Bu tarihten sonra tüm etnik ve dini gruplara iyi davranılmasından dolayı Avrupa'da baskıdan kaçan Yahudiler, Filistin'e yerleşerek refah içinde yaşamaya başlamışlardır. Sosyal ve idari açıdan bakıldığında Arz-ı Filistin olarak adlandırdıkları bu bölgeyi Akka (Galile), Nablus (Batı Şeria- Samatia) ve Kudüs şeklinde üç kısma ayırmışlardır. 1880'den sonra yeni düzenlemenin ardından Akka ve Nablus'u Beyrut vilayetine bağlı, Kudüs ise ayrı olarak idare edilmiştir (Karaman, 1991:14-15).

Islahat sonrasında devletin bütünlüğüne yönelik yeni zorluklarda bile Osmanlı idaresi gayrimüslimlere ayrımcı davranmamış tersine farklı alanlarda ve özellikle kamu

¹⁹ Yüzyıllar boyunca birbirinden farklı bir milleti bünyesinde barındıran Osmanlı devleti hakimiyeti altında bulunan toplulukları, din ya da mezhep esasına göre örgütleyip yönetmesine millet sistemi denilmektedir. Bkz. Eryılmaz, 1996:17.

hizmetinde istihdam edildiği görülmüştür. Yahudiler bu süreçte yerel meclislere girmiş, 1876 Anayasası'na göre ilk Osmanlı Meclisinde yer almışlardır (Yarar, 2006: 35).

Büyük devletlerin paylaşım kavgaları sürecinde 1880'li yıllarda Avrupa'da antisemitizmin yükselişi ve 1881 yılında Rus Çar'ının öldürülmesiyle zirveye ulaşması sonucu Osmanlı İmparatorluğuna kitlesel Yahudi göçleri başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde yeni bir halkanın eklenmesi, yani Milliyetler Sorununun açılması endişesiyle kitlesel göçleri sınırlayıcı tedbirler alınmak zorunda kalmıştır. Kıta Avrupası ve özellikle İngiltere başta olmak üzere finans sistematığı içinde ve bürokratik hiyerarşide Yahudilerle paylaşmak istemediği otoriteyi Osmanlı coğrafyasına ihraç etmek istemiş bu yüzden antisemitizm emperyalizmin işine gelmiştir. Böylelikle hem Yahudilerden kurtulmuş olunacak hem de Filistin'de Yahudi devleti kurularak sömürge imparatorluklarının ileri karakolu olması sağlanmış olacaktır. Bu nedenle batılı güçler 1830 yılında Osmanlı'dan ayrılan Yunanların, daha sonraları Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan'da yaşanan Hristiyan olmayan her etnik unsura şiddet uygulanmasına sessiz kalması, Yahudilerin sığınacağı tek yerin Osmanlı İmparatorluğu kalmasına neden olmuştur (Yarar, 2006: 41).

2.2. Siyonizm'in Doğuşu ve Gelişim Süreci

Siyonizm sözcüğü, Avrupa'da on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde doğmuş bir ideoloji ve siyasal bir hareketin adı olmuştur. Yahudi milletini yeniden Filistin topraklarında egemen bir devlet kılmak bu hareketin temel amacını oluşturmuştur (Greilsammer, 2007:7). Siyonizm kelimesi "siyon" sözcüğünden türetilmiştir. Kudüs ile eş anlamlı olarak kullanılan Siyon kelimesi, Kudüs'e hakim bir tepenin adı olup bu kelimeye Bet- Amiktaş'ın Babiller tarafından yıkılmasının ardından bir anlam yüklenmiş ve "siyon" yurtlarından kovulmuş Yahudi Halkının yurtlarına (Filistin toprakları) dönme arzusunu ve özlemini yansıtan bir olgu olmuştur (Öke, 2002: 22-23). Bu topraklar Tevrat'a göre Yehova tarafından kıyamete kadar İbrahim ve soyuna adanmıştır. Bu inanç Yahudilerin benliklerinde dünyanın dört bir yanına dağılmış olan Yahudi cemaatinin, Kral Davut'un altı köşeli yıldızı altında toplayacak ve onlara kutsal topraklara kadar önderlik edecek bir Mesih'in gelişini sabırla beklemeye yöneltmiştir (Öke, 1982: 32).

Siyonizm fikri, Yahudi ve Hristiyan düşüncesinin bir parçası olarak yüzyıllar boyunca var olmuştur. Yahudi düşüncesine göre Museviliğin Filistin'deki eski İbrani krallığıyla olan birlikteliğinin bir sonucudur. Hristiyan düşüncesine göre ise Milenyumun başlangıcına Yahudilerin Filistin'e geri dönüşlerinin eşlik edeceğinin düşünüldüğü Cromwell döneminden beri mevcut olmuştur (Taylor, 2001: 13).

Siyonizm hareketiyle birlikte Yahudiler, Avrupa'da ortaya çıkan Yahudi sorununa yönelik çözüm üretmek amacıyla yüzyıllar boyu devam eden dinsel dogmatizmi terk ederek Museviliği bir din olarak değil bir ulusun ideolojisi olarak yeniden keşfedilmesinde ve geleceğin biçimlendirilmesinde Yahudi tarihiyle birlikte değerlendirerek öncü bir model olarak ele almaya başlamışlardır (Pappe, 2007: 34). 1800'lerde Avrupa'da ortaya çıkan antisemitizm dalgasından kurtuluşun Yahudilerin Filistin bölgesine yerleşmesiyle gerçekleşeceğine inanan bir grup Yahudi tarafından politize edilerek bir anlamda seküler bir ideolojiye dönüştürülmüştür. Bu Yahudilerden Zvi Hirsch Kalisher, Yahudilerin sürgün boyunca Tanrının verdiği cezayı çektiklerini ve Filistin'e dönmenin dinsel anlamda Tanrı'nın emirlerine karşı çıkış olmayacağını savunmuştur (Attias ve Benbassa, 2002: 176). Bundan sonra, Museviliğin sadece bir inanç felsefesi, bir kültür birikimi olmadığı düşüncesi, yerini bir devlet oluşturabilecek nitelikte öğelere sahip olduğu düşüncesine bırakmış ve siyasal Siyonizm ortaya çıkmıştır (Yılmaz ve diğerleri, 2005: 6). Siyonizm'in siyasal bir düşünce akımı olarak kullanımını ise 19. Yüzyılın son çeyreğinde Nathan Birnbaum tarafından ortaya atılmıştır. Birnbaum, Siyonizm'i Musevileri Filistin'e yerleştirmek amacını güden ve üyelerinin Yahudilerden oluşan bir siyasal örgüt kurulması olarak dile getirmiştir (Kressel, 1973'den aktaran: Öke, 2002: 23). Siyasal Siyonizm'in temelini oluşturan dinsel kaynaklı Sion'a dönme arzusu, Yahudilerin dini inançlarını, ulus devlet ve kimlik oluşturmada kullandıkları bir psikolojik ve sosyolojik yapı taşına dönüştürmüştür. Bu açıdan ele aldığımızda Yahudi toplumunun dini kimliğini ideolojiye dönüştüren kavramın Siyonizm olduğunu söyleyebiliriz. Yahudilerin tarihleri boyunca aşağılanması ve asimile edilmesiyle sonuçlanan döngünün Tevrat'ta vaat edilen topraklarda milli hakimiyet esasına dayalı Yahudi devletin kurulmasıyla aşılabileceği temasının işlenmesi, dünya Yahudilerini dini ve milliyetçi anlamda birleştirerek Yahudi ulusal ruhunu geliştirmeyi sağlamıştır. Ayrıca Filistin toprağına ilişkin duygusal, kültürel ve dini özlem Yahudilerin diasporada kimliklerinden asimile olmadan yaşamalarında da önemli bir yer tutmuştur (Balpınar, 2012: 82-84).

Bernard Lewis'e göre Siyonizm'in tanımlanması zor bir iş olup bu kavram Yahudilerin içinde buldukları zor durumdan kurtulmak için kullandıkları bir reçeteyi ifade etmek için kullanılmıştır. Yahudilerin her ülkede yabancı konumda oldukları ve bir vatanları olmadığı için hor görülüp dışlandıkları bir durumdan kurtulmaları için nihai çözüm olarak Yahudi devletine dönüşecek bir Yahudi ulusal yurdu oluşturmayı hedeflemiştir. Bazı Siyonistler bu yerin dünyanın herhangi bir yerinde boş bir arazi ya da gönüllü bir devlet (Uganda, Avustralya, Sina, Güney Amerika, Moğolistan sınırlardaki Sibirya ili Birobidzhan) olabileceği görüşünü savunurken bu düşünceler tartışma aşamasının ötesine geçememiş ve herhangi bir sonuç alınamamıştır. *“Yahudilerin tarihsel olarak hak iddia ettikleri, gerekli çaba ve tahammül gücününün gösterilmesini sağlayacak kadar güçlü bir duygusal cazibeye sahip tek bir yer vardı: eski İsrail toprakları”* (Lewis, 2004: 9-10).

Yarar'a göre, Siyonizm feodalizm ile gelişmiş kapitalizm arasında sıkışıp kalan Yahudi burjuvazisinin ideolojisi olup Avrupa'da artan antisemitizme tepkinin daha gerisinde duran bir motivasyondur. Siyonizm kapitalizm ve emperyalizmin bir ürünü olup Yahudiler için içinde buldukları sıkışmışlıktan çıkış kapısıdır (Yarar, 2006: 45-46).

Garaudy'e göre ise; Siyonizm'i tanımlayan üç temel özellik bulunmaktadır. İlki, Siyonizm siyasi bir doktrindir. İkincisi, Yahudilikten değil, 19. Yüzyıl Avrupa milliyetçiliğinden doğmuş milliyetçi bir doktrindir. Sonuncusu ise sömürgeci bir doktrin olmasıdır (Garaudy, 2003:18-19).

2.2.1. Siyonist İdeolojinin Ortaya Çıkışı

19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik akımıyla birlikte, İtalyanların ve Almanların ulusal birliklerini kurma çabaları, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu gibi çok uluslu devletlerin bünyesinde barındırdıkları etnik grupların bağımsızlık mücadeleleri düşünce sistemi oldukça etkilemiştir (Öke, 2002: 15). Yahudiler için dini ve ulusal kimliği oluşturmakta etkili kılınmaya çalışılan Tevrat'ın belirlediği sınırlar, 19 ve 20. Yüzyıl içinde Siyonist liderler tarafından vurgulanmaya başlanmıştır (Erdemir ve Erdemir, 2010: 131). İsrail'in ilk başbakanı David Ben Gurion'a

göre, “Toprakların kurtarılması Siyonistler için önemli bir milli siyasi hedef olup bir toprağın kurtarılabilmesi için Yahudi olmayanlardan alınıp Yahudilere verilmesi ile mümkün” olabilmektedir (David Ben-Gurion-A Brief Biography & Quotes, 2001).

Fransız devriminin Avrupa’ya getirdiği liberal düşünce sistemi içerisinde insan hakları, eşitlik, özgürlük gibi kavramların öne çıkması bu ülkelerde yaşayan Yahudiler için toplumun bir parçası olabilecekleri düşüncesini uyandırmış ve bu dönemde ulus olma düşüncesinden uzaklaşmaya başlamışlardır (Erdoğdu, 2005: 55). Yahudilerin İsrail topraklarına geri dönüş düşüncesi, 1799 yılında Napolyon Bonapart’ın Yahudilere yönelik yayınladığı bildiride, Afrika ve Asya Yahudilerine eski Kudüs’ü kendi bayrakları altında yeniden kurmaları için çağrıda bulunmuştur. Napolyon’un bu planının temelinde ise, İngiltere ile bölge üzerinden rekabetinden ve İngiltere’nin sömürgeleri ile irtibatını kesmeye çalışarak Mısır hakimiyetiyle bölge hakimiyetini ele geçirmeyi hedeflenmesi yatmıştır (Marks ve diğerleri, 1970: 183). Bundan dolayı, Afrika, Asya ve Filistin’deki Yahudilerden yararlanarak askeri birliklerine takviye oluşturmak istemiştir. Ancak Yahudiler bu çağrıya ilgi göstermemiş ve Osmanlı İmparatorluğu’na karşı bir isyanda bulunmamışlardır (Montet ve diğerleri, 2006: 576). Bir diğer girişim ise 1840 yılında ise İngiliz İmparatorluğu’nun lordlarından olan Shaftesbury’nin “Filistin’in Kolonizasyonu Tasarısı” ile ortaya atılmıştır (Montet ve diğerleri, 2006: 15). Lord Shaftesbury bir yandan İngiltere başbakanı Palmersone’a Filistin’de Yahudi kolonisi kurulmasının İngiliz dış politikasında yararlar sağlayacağını savunurken bir diğer yandan da Avrupa’nın bütün Protestan kral ve prenslerine mektuplar göndererek Yahudilerin Filistin’e geri dönüşlerinin dini bir görev olduğunu vurgulamıştır (Sokolow, 1918: 229-231).

Ilan Pappé’ye göre Siyonizm, Avrupa’da iki aşamalı bir biçimde ortaya çıkmıştır. İlk olarak Avrupa Yahudiliğinin içinde bulunduğu açmazların entelektüel yönden kavramlaştırılması olarak Orta Avrupa’da; ikinci olarak ise bu açmazlara yönelik pratik bir çözüm olarak Doğu Avrupa’da kendini göstermiştir (Pappé, 2007: 33-34). Avrupa’da Yahudi karşıtlığının (anti-semitizm) nedenleri dini, ekonomik ve siyasal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Yahudilerin dinsel kaynaklı olarak yaşadıkları toplumlardan farklı davranışlara (erkeklerin sünnet olması, bir Yahudi erkeğinin Yahudi olmayan bir kadınla evlenmemesi) sahip olmaları onların dışlanmasına neden olmuştur (Groepler, 1999: 7-8). En önemli dini neden ise Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesinden sorumlu tutulmaları olmuştur.

Siyasal nedenler arasında Avrupa’da gelişen milliyetçilik akımı yer almaktadır. Milliyetçilik akımının etkisiyle ırksal ayrımların yapılarak Yahudilerin toplum tarafından aşağılanmasına neden olmuştur. Ayrıca, Çarlık Rusya’sının yıkılmasında Yahudi asıllı Marx’ın sosyalizm fikirlerinin yer alması Yahudilerin suçlanmasında yeterli kanıtlar olarak görülmüştür. Anti-semitizm’in ekonomik nedenleri arasında Yahudilerin ticaret ve tefecilikle uğraşması, borsa da etkin olmaları ve orta sınıfın ekonomik etkinliğini kaybetmeye başlaması, kapitalizmin yarattığı olumsuz ekonomik ve sosyal koşullar, endüstrileşmeyi finanse eden Yahudi bankerlerin kapitalizmin kurucuları olarak değerlendirilmeleri bu yüzden şimşekleri üzerlerine çekmelerine neden olmuştur (Öke, 2002: 18). Anti-semitizm, Siyonist hareketinin başarısında büyük rol oynamıştır. Theodor Herzl, Yahudileri buldukları ülkelerden çıkararak Filistin bölgesine göç etmeye ikna etmek için Siyonizm’in anti-semitizm’e ihtiyacı olduğunu bilmektedir (Garaudy, 2000: 108).

Yaşanan dönemin gereksinimleriyle birlikte evrilerek farklı bir düşünce yapılarına dönüşen Siyonizm’in farklı akımları ortaya çıkmıştır. Siyasi Siyonizm Yahudi ulusuna güvenli bir yurt bulma ihtiyacını vurgularken politik, milliyetçi ve sömürgeci bir yaklaşım benimsemiştir (Garaudy, 2003: 19). Yehudah Alkalai, Zvi Kalischer ve Scmel Mohilever gibi hahamların etkili olduğu dini Siyonizm, Yahudilerin siyasi anlamda bağımsızlıklarını Tevrat’ın ışığı altında Yahudi dini ve Tanrı’nın emirlerini yeniden etkin hale getirerek Filistin’e yerleşmeyi amaçlamaktadır. Sosyalist Siyonizm, Filistin’de emekçi bir Yahudi toplumu oluşturularak Filistinlilerle eşitlik bağlamında yaşamayı esas almıştır. Vladimir Jabatinsky’in liderliğinde oluşan revizyonist Siyonizm ise Yahudi devletinin güç kullanımıyla alınması gerektiğini savunmuştur (Liebman,1985: 42-50). Revizyonist Siyonizm’in hedefleri arasında İngiltere üzerinde baskı kurarak Ürdün nehrinin iki kıyısında bir Yahudi devleti kurmak, Filistin’de Yahudilerin çoğunluk haline gelmesini sağlamak, Yahudi birliklerinin yeniden kurulması ve gençlerin silahlı eğitim almasını sağlamak yer almıştır (Çağlayan, 2004:387). Ortaya çıkan Siyonist akımların hedefleri aynı olmakla birlikte hedefe ulaşmak için seçtikleri yol birbirinden farklı olmuştur.

2.2.2. Siyonist Kongreler

Siyonizm'in babası olarak tanımlanan kişi 1860'da Budapeşte'de doğan Theodor Herzl'dir. 1894 yılında Fransız ordusunda Almanlar lehine casusluk yapmakla suçlanan Yahudi asıllı subay Alfred Dreyfus'un²⁰ suçlu bulunarak idam edilmesinden etkilenerek 1894 yılında yazdığı "Judanstat" (Yahudi Devleti) adlı kitabında Yahudi sorunun altında yatan etkenlere değinmiştir. Herzl'in başlangıçtaki amacı, Batı'da yaşayan Yahudileri bilinçlendirmek olmuştur. Bununla birlikte Yahudi bankerler ve sanayicilerle görüşmeler yaparak Siyonist davaya para sağlamak peşinde koşmuş ancak başlarda olumlu sonuçlar alamamıştır. Orta ve Doğu Avrupa'da yaşayan çok sayıda entelektüel tarafından benimsenen görüşleriyle Herzl, arkadaşları ve Doğu Avrupa'dan gelen 200 delegenin katılımıyla 1897 yılında Basel'de ilk Siyonist kongresi toplanmıştır (Pappe, 2007: 35-36). Herzl açılış konferansın açılış konuşmasında toplantının amacını özetliyordu: "*Biz Yahudi ulusunu barındıracak olan evin temelini atmak için buradayız.*" Kongre'de Filistin bölgesinde bir Yahudi devleti oluşturabilmek için bazı adımların izlenilmesine karar verilmiştir (Halloum,1989: 35 ve Vital,1975: 368):

- 1- Filistin'de Yahudi tarım, esnaf ve sanayi işçilerin koloniler kurmasının sağlanması,
- 2- Her ülkenin yasalarına uygun bir şekilde yerel ve uluslararası örgütlerle Yahudilerin bir araya gelerek örgütlenmesinin sağlanması,
- 3- Yahudi ulusal duygularının ve bilincinin güçlendirilmesi,
- 4- Siyonizm amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için ilgili hükümetlerin onayının alınması için çalışmaların başlatılması

Herzl'in başkanlığında Dünya Siyonist Örgütü kurulmuştur. Yeni harekete bağlılığın işareti olarak bir "shekel" in satın alınması, merkezi Londra'da bulunan Colonial Bank (Koloni Bankası) adı altında bir bankanın ve çeşitli dillerde resmi bir basının kurulması gelecekte ki devletin habercisi olan bütün işaretler bu kongrede planlanmıştır (Greilsammer, 2007:46). Herzl, 1897 yılındaki ilk Siyonist toplantısının ardından yazdığı hatıralarına şu notu düşmüştür (Göze, 2002:129) :

²⁰ Yahudi asıllı Alfred Dreyfus'un, 1894'te Fransız Genelkurmayındayken el yazısına benzeyen bir belgenin Paris'deki Alman elçiliğinde bulunmasından dolayı vatan hainliği suçlamasıyla yargılanmasına ve mahkûm edilmesine neden olmuştur. Bkz. Mithat Aydın, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/23/90.pdf>

“Bugün Basel’de Yahudi Devleti’ni tesis ettim. Ben bunu bugün yüksek sesle söylesem bütün dünyada bir kahkaha tufanı yükselir. Fakat bundan beş sene sonra, belki elli sene sonra ise muhakkak herkes bunun böyle olduğunu anlayacaktır .”

1898 yılında ikincisi düzenlenen Siyonist kongresinde Eretz İsrail’in kolonize edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Pappe, 2007: 36). Parasal sorunlar geniş olarak ele alınmış ve Filistin’de bir Yahudi devleti kurulması için göç edenleri destelemek hem de II. Abdülhamit’i ikna etmek için gerekli paranın toplanmasını sağlamak için Yahudi zenginlerinin ikna edilmesi konusu konuşulmuştur. Bu kongrede Yahudi Koloni Tröstü (Jewish Colonial Trust) kurulmuştur (Montet ve diğerleri, 2006: 609). Üçüncü Siyonist kongresi 1899 yılında düzenlenmiştir. Bu kongrede, Osmanlı padişahından toprak kiralanarak bölgeye meşruiyet kazandırılması önerilmiştir. Paranın ve Avrupa’nın baskılarının Osmanlı padişahını böyle bir kiralama işlemine razı edilebileceği düşünülmüştür (Pappe, 2007: 36). Theodor Herzl bu amaç için İstanbul’a gelmiş, II. Abdülhamit ile görüşmek için çok uğraşmış ve Osmanlı devletinin dış borçlarına karşılık Filistin’de bir yer istemiş ancak II. Abdülhamit’ten şu cevabı almıştır (Göze, 1995:143):

“Mösyö Herzl, benim bir karış toprak vermem söz konusu olamaz. Zira istenen toprak bana ait değildir. O milletime aittir. Herhangi birisine vermek ve ya bizden koparılmasına razı olmaktansa, yeniden kanımızla yıkamayı tercih ederiz. Bu imparatorluğun hiçbir parçasını hiçbir kimseye veremem. Yahudiler şimdilik paralarını biriktirsinler. Kim bilir, bir gün bu imparatorluk paylaşılırsa, onlarda istediklerini belki de bir şey ödmeden elde edebilirler. Fakat ancak kadavramız paylaşılır, canlı vücuttan parça koparılmasına müsaade edemem.”

II. Abdülhamit’ten aldığı cevaba karşılık olarak Herzl, Avrupa devletlerinin Siyonizm’e yakınlık duymalarını sağlamak için Avrupa’nın belli başlı şehirlerine giderek Siyonizm tezini batılılara sunmaya çalışmıştır. Buradaki amaç, Batı’nın Osmanlı İmparatorluğu üzerinde baskı yaparak hatta kuvvet kullanarak Filistin’i Yahudilere tahsis etmesini sağlamak olmuştur (Öke, 1981:36). Herzl, Osmanlı’nın içinde bulunduğu durumu ve Avrupalı devletlerin siyasetini Yahudilerin iyi değerlendirmesi gerektiğini şu sözleriyle dile getirmiştir (Robert,1919: 389):

“Türkiye’nin bizi reddetme ve hatta anlamama ihtimali vardır. Amacımıza ulaşmak için başka yollara başvurabiliriz. Doğu sorunu artık bugünün sorunudur. Er ya da geç devletler arasında bir ihtilaf çıkacaktır. O kötü anın gelmesini elime saatim bekliyorum. Bu büyük savaş bitince, bu kez barış konferansı olacak. İşte o gün için şimdiden hazırlı olmalıyız.”

Beşinci Siyonist kongresinde Yahudilerin gönüllü bağışlarının toplandığı Yahudi Ulusal Fonu (Jewish National Fund)²¹ kurulmuştur. Bu fonla, Filistin’de toprak sahibi olmak isteyenlere kredinin açılması, kooperatiflerinin kurulması ve Filistin’de Yahudi kültürünü yaymaya kadar varan çalışmalar yapılması hedeflenmiştir (Montet ve diğerleri, 2006: 609-610). Yahudi Ulusal Fonu’nun Filistin bölgesinde ilk toprak alımını 1905 yılında üç parsellik toplam 5600 dönüm olarak yapmıştır (Walter, 1982: 88). Bu fona, Arap topraklarının satın alınması ve yerleşim yerlerinin kurulması için Yahudi banker Baron Edmund de Rothschild önemli bir kaynak sağlamıştır.

Herzl için Yahudi devletinin nerede kurulacağını ilk başta bir önemi bulunmamıştır. Yazdığı “Yahudi Devleti” kitabında “*Filistin’i mi Arjantin’i mi seçmeliyiz?*”²² ikilemiyle karşı karşıya kalmıştır. Herzl için önemli olan, güçlü bir devletin kurulması olmuştur. Bunu da şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Biz bir devlet, hem de örnek bir devlet kurabilecek kadar güçlüyüz. Bu amaç için gerekli beşeri ve maddi her türlü malzemeye sahibiz. Bir ülkenin bütün haklı ihtiyaçlarını tatmin edecek büyüklükte dünya üzerinde bir yörede bize egemenlik verin, gerisini biz tamamlarız ”

Osmanlı İmparatorluğunda sultanla görüşmesinden olumlu sonuç alamayan Herzl, yüzünü İngiltere’ye dönmüştür. İngiliz hükümetiyle görüşmesinde Kıbrıs’ı kendilerine vatan olarak istemiş, İngiliz Dışişleri bakanı Chamberlain kendisine Yunanlılarla Müslümanların çoktandır Kıbrıs’ta yaşamak olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Herzl: “*Müslümanlar defolur giderler, Yunanlılarsa topraklarını iyi bir pahaya satmaktan memnun olup Atina veya Girit’e göç ederler*”, diyerek karşılık vermiştir. Portekiz’den sömürgesi Mozambik’i, Belçika’dan Kongo’yu istemiştir. 23 Ocak 1904’te İtalya Kralı Victor Emmanuel III ile görüşerek, onun devreye girmesini ve karşılığında İtalya’nın Libya’yı işgal etmesini sağlayabileceğini söylemiş, Kral “*ama orası bir başkasının yurdu*” deyince, Herzl “*ama Türkiye’nin parçalanması da an meselesi değil mi Majesteleri?*” diye cevap vermiştir. Sonunda İngiliz hükümeti kendisine Uganda’yı teklif etmiştir. 1903 yılında

²¹ Altıncı Siyonist kongresinde Yahudi Ulusal Fonunun amaç ve hedefleri belirlenmiştir. Buna göre: 1- Yalnız Filistin ve komşu ülkelerden toprak satın alınması için Yahudilerden para toplanması 2- her türlü arazinin (tarım, orman vb.) satın alınması 3-Alınan toprakların Yahudi bireylere bile satılmaması 4- Toprakların kırk dokuz yıllığına Yahudilere kiralanması ya da Yahudi ulusal fonu tarafından işletilmesi. Bkz. Walter, 1982: 87-88.

²² Yahudi devleti kitabında Arjantin’den: “geniş arazileri olan, seyrek bir nüfusun yaşadığı ılıman iklime sahip, yaşamak için elverişli bir ülke olarak bahsetmiştir. Bkz: Herzl, 2007:41.

toplanan altıncı Siyonist kongresinde bu teklifi oylamaya sunmuş ancak teklif delegeler tarafından kabul edilmemiştir (Garaudy, 2011: 219-220). Bu oylama, “*Sion’suz Siyonizm olmaz*” söylemiyle hareket eden delegeler arasında bölünmeler yaşanmasına neden olmuştur (Goldschmidt ve Davidson,2011: 364).

1904 yılında Herzl’in vefatının²³ ardından Siyonistler arasında var olan huzursuzluk açığa çıkmış ve Siyonistler “politikacılar” ve “pratikçiler” olmak üzere ikiye bölünmüştür. Politikacılara göre Yahudi sorununa uluslararası bir onayın sağlanması ve Filistin veya dışında herhangi bir yerde acil bir çözümün bulunması gerekmektedir. Diğer grup ise Siyon’u Sevenler Derneği’nin üyelerinden oluşmakta ve Filistin dışında herhangi bir yerde Yahudi devletinin kurulmasına karşı düşüncesine karşı çıkmaktaydılar. Bu grubun lideri ileride kurulacak olan İsrail Devleti’nin ilk cumhurbaşkanı olan Chaim Weizmann’dı (Taylor, 2001: 20 ve Montet ve diğerleri, 2006: 614). 1905 yılında yedinci Siyonist kongresinde “pratikçilerin önerisiyle Siyonizm’in ancak Filistin ile ilgili bir şey olduğunu deklare eden bir önerge kabul edilmiştir (Taylor, 2001: 20).

2.3. Siyonist Göç Dalgaları

19. yüzyılın başlarında, farklı tahminlere göre Filistin’in toplam nüfusu 150.000 ile 300.000 arasında olmakla birlikte bu nüfus içinde Yahudi nüfusunun en fazla 10.000 kadar olduğu belirtilmektedir. En büyük Yahudi cemaati ülkenin kuzeyinde yer alan Safad bölgesinde yaşamıştır. Siyonist göç dalgası başlamadan önce Filistin’de ki Yahudi halkı, diaspora’da yaşayan Yahudi halkından toplanan paralarla (haluka)²⁴ geçinmiştir (Brenner, 2011: 217 ve Montet ve diğerleri, 2006: 585).

Ortodoks Hristiyanlar, Hz. İsa’nın öldürülmesinden Yahudileri sorumlu tutmalarından ve Yahudilerin Hristiyanları Musevileştirme amacıyla olduklarını inandıklarından dolayı Çarlık Rusya’sı Ortaçağ’dan beri Yahudi karşıtlığını barındırmıştır (Coşkun, 2003). Rusya’da ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören Yahudiler, ayırım yerleşim yerlerinde (getto) yaşamaya zorlanmışlardır. Rusya’da yaklaşık üç milyonu bulan

²³ 1904 yılında Theodor Herzl’in ölümünün ardından Dünya Siyonist Örgütü’nün başkanlığına David Wolffson gelmiştir.

²⁴ Kutsal ülkedeki yerleşim, dini bir emir olarak kabul edildiği için Filistin topraklarında yaşamayı üstlenen kardeşlere yapılan bir hayırseverlik olarak değerlendirilmektedir Bkz. Brenner, 2011: 217.

Yahudi nüfusu 1881 yılında Çar II. Aleksander'in öldürülmesiyle yoğun bir saldırıya maruz kalmışlardır. Bunun üzerine Yahudiler kitleler halinde başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu kitle halindeki yaşanan göçlere aliya (yükseliş) adı verilmiştir (Sacher, 1958'den aktaran: Kodak, 2007: 135). 1881 yılında II. Aleksander'in ölümünün ardından Rus tahtına çıkan III. Aleksander'in Pan-slavizm politikası izleyerek Rusyalı Yahudileri ya Ruslaşma ya da yaşadıkları topraklardan göç etme seçenekleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu politika; *“Tahtın dokunulmaz haklarını muhafaza etmek ve Rusya'yı devlet bir devlet (Çarlık), tek bir millet (Rus) ve tek bir görüş (Ortodoksluk) haline getirmektir.”* Mayıs 1882'de Çar hükümetinin kabul ettiği “Yahudiler Hakkında Muvakkat Nizam” adlı kanun çıkartılmış ve Yahudilerin yaşantısını kısıtlayıcı süreç daha da hızlanmıştır (Arslan, 2006: 35). Çarın danışmanı, eski öğretmeni Konstantin Pobiyedomostsev, *“Rusya Yahudilerinin üçte birinin Ortodoksluğu kabul edeceğine, üçte birinin göç edeceğine, kalan üçte birinin de açlıktan öleceğine ant içmiştir.”* (Schneer, 2012: 34).

Yahudiler için Doğu Avrupa'da Çar'ın suikastı ve 1881 pogrom dalgasının ardından kötüleşen durumlarının Yahudi devleti kurma yönünde itici bir faktör olmuştur. Odessalı saygın bir doktor olan Leon Pinsker'in “kendi kendini özgürleştirme” broşüründe asimilasyon yönteminin başarısızlığa uğradığını, Yahudilerin ulus olarak kendilerini özgürleştirmeleri gerekliliğini savunmuştur (Brenner, 2011: 215). Rus çarına suikastın düzenlenmesinin ardından Yahudilerin maruz kaldığı şiddetin etkisiyle Rusya'da “Siyonu Sevenler Derneği” adı verilen temel amacı Yahudileri Filistin'e yerleştirmeyi amaçlayan bir hareket ortaya çıkmıştır (Parlar, 2002: 374).

1881 yılında Rusya'dan Filistin'e göç eden Yahudiler, burada dört yerleşim alanı kurmuşlardır. Yafa yakınlarında kurulanlardan birinin adı Risho Zion (Zion'a başlangıç), diğerleri ise Petach Tikvah (Ümit kapısı), Zichron Jacob (Yakup'un Hatırası) ve Rosh-Pina (Köşetaşı) kolonileridir (Montet ve diğerleri, 2006: 589).

Osmanlı imparatorluğu aliya döneminde artan göç hareketlerine önlem almak için 1883 yılında çıkarılan irade-i seniyye²⁵ ile göç eden Yahudilerin hatta Osmanlı Yahudileri de dahil olmak üzere toprak satın alınması yasaklanmıştır. Hac için Kudüs'e gelen

²⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nda özel veya resmi işler hakkında alınan padişah emridir.

Yahudilerin ise Osmanlı konsolosluklarında vize almak, geri döneceklerini dair bir garanti almak için bir para teminatı yatırmak ve girişlerinden itibaren en geç bir aylık süre içerisinde Filistin'den ayrılmak zorunluluğu getirilmiştir (Armaoğlu, 1991: 15-16). Ancak batılı devletlerin artan baskısı sonucu Siyonistlere karşı alınan tedbirler Yahudilerin Filistin bölgesine göç etmesini engel olamamıştır. Batılı devletler için Yahudilerin Filistin bölgesine yerleşmesiyle ülkelerindeki burjuva rekabetinden kurtulacak ve bölgede çıkarlarını koruyacak bir devletin kurulması temin edilecekti.

II. Abdülhamit aldığı önlemlere karşılık ileride ki yıllarda bir Yahudi devletinin kurulacağını şu sözleriyle dile getirmiştir: *“Para kuvveti her şeyi yapar. Siyonistler bugün Filistin’de hükümet teşkil edecek değiller ya, bu bir mukaddemdir. Gaye ve emeldir. Şimdi işe başlayıp birçok sene, hatta bin sene sonra maksatlarına muvaffak olabilirler ve zannedirim olacaklardır da”* (Karal, 1962: 486). 1908 yılında II. Abdülhamit’in tahtan indirilip İkinci Meşrutiyet döneminin ilan edilmesiyle Osmanlı Devletinde İttihat ve Terakki yönetimi devri başlamıştır. Bu dönemde Yahudilerin Filistin bölgesine göç etmesine sıcak bakılmış, Haç için Filistin’e gidecek Yahudilere uygulanan kısıtlamalar ve en önemlisi Filistin’de toprak satın almaları serbest bırakılmıştır (Öke, 1982: 125). Yahudiler ve İttihat ve Terakki cemiyeti arasındaki bu olumlu hava uzun sürmemiş 1909 yılında kaldırılan kısıtlamalar yeniden getirilmiştir.

Rusya’daki Yahudilerin göç etmeye zorlanmaları ve yaşadıkları dram tüm Avrupa’da basın yayın organları aracılığıyla işlenerek kamuoyu oluşturulmaya çalışılmış ancak bu gazetelerde ki haberlerden anlaşıldığı üzere sadece Yahudilerin huzur içinde yaşamaları amacından çıkmış, Yahudi önde gelenleri tarafından desteklenen siyasi bir harekete dönüşmüştür. “Filistin’e Amerika’ya değil” başlıklı haberlerle göçün yönü belirtilmiştir (Şeber, 2012: 46).

1891 yılında Kudüs’e yapılan Yahudi göçü idarecileri endişelendirecek boyuta ulaşmış ve Babıali’ye gönderilen raporda nüfusu 45.000 civarında olan şehirde Avrupa ülkelerinin pasaportuna sahip 30.000’den fazla Yahudi’nin bulunduğu belirtilmiştir (Öke (b),1981:133-135). İlk aliya döneminin sonu olan 1903’lerde bir dizi yeni Yahudi köyü kurulmuş; 350.000 dönümlük toprak satın alınmış ve kırsal kesimde yaklaşık 10.000 Yahudi yerleşmiştir (Karaman, 1991:19). İkinci aliya dönemi olarak geçen 1904-1914

yılları arasında başta Rusya olmak üzere pogramlardan ve anti-semitizm'den kaçan göçmenlerden oluşmuştur. Sosyalist ve milliyetçi duygulara sahip gelenlerle savunma birliklerinin kurulması, İbranicenin yeniden canlandırılması ve Yahudi organizasyonlarının kurulması gibi önemli adımlar atılmıştır (Bir yükseliş hikayesi “Aliya”, <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/6299-Bir-yukselis-hikayesi-Aliya.aspx>). Bu zaman içerisinde yaklaşık 40.000 Yahudi Filistin'e göç etmiştir (Immigration to Israel: Second Aliyah, http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Immigration/Second_Aliyah.html).

1904-1914 yılları arasında Doğu Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya yaklaşık 85.000 Yahudi göç etmiştir. Aynı dönem içerisinde Filistin bölgesinde Yahudi nüfusu 50.000'den 80.000'e yükselmiştir. On yıl içinde hem personel hem de ideolojik olarak Filistin'deki Yahudi nüfusunun gelecekteki kalkınmasında ve siyasetinde önemli kişiler göç etmiştir. Bunlar arasında İsrail Devleti'nin ilk başbakanı olan David Ben-Gurion ile Levi Eşkol gibi isimler bulunmaktadır (Brenner, 2011: 217-218).

Birinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'daki imparatorlukların ve Rusya'daki iç savaş gibi olaylardan sonra meydana gelen pogromlar nedeniyle Yahudilerin yine kitlesel göçü (üçüncü aliya/1919-1923) söz konusu olmuştur. Bu göçler sırasında Filistin bölgesine yaklaşık 37.000 kadar Yahudi göç etmiştir. 1925 yılında Yahudiler için tekrar bir göç dönemi (dördüncü aliya/1925-1929) başlamıştır. 1923'te yaşayan 93.000 Yahudi'ye 18 ay içerisinde 48.000 Yahudi daha eklenmiştir. Bu sayının yarısı iktisadi güçlükler ve antisemitizm nedeniyle güçlük yaşayan Polonya'dan, diğerleri de Sovyetler, Romanya, Litvanya, Yemen ve Irak gibi ülkelerden gelmişlerdir. Göçmenler çoğunluklu olarak orta sınıfa ait insanlar olup çoğu Tel-Aviv başta olmak üzere kentlere yerleşmişlerdir (Besalel, 2003: 98).

1929 ile 1939 yılları arasında Nazi iktidarının başa gelmesiyle, Filistin'e 230.000 Yahudi göçmen yerleşmiştir. Ülkedeki Yahudi nüfusu 175.000'den 475.000'e yükselmiştir. Bu döneme beşinci aliya denilmektedir. 1936-1939 yıllarında göçün niteliği karmaşık olup savaştan ve soykırımdan kaçan binlerce kişi “yasal olmayan yollara ülkeye girmiştir (Besalel, 2003: 98-101). Beşinci aliya döneminde Alman göçmenlerin arasında meslek sahibi, genellikle yanlarında önemli miktarda sermaye getiren işadamları olduğundan diğer göçlerden farklılık arz etmiştir. Bunlar diğer gelen göçmenler gibi

toprakla ilgilenmeyip kıyı şehirlerine yerleşerek mesleklerini ve ticaretlerini yapmayı sürdürmüşlerdir (Cleveland, 2008: 282).

2.4. Birinci Dünya Savaşında Britanya'nın Ortadoğu Diplomasisi: Vaatler ve Karşı Vaatler

İngiltere, 1914-1918 yılları arasında müttefiklerine karşı çatışan çıkarlarını korumak adına farklı taahhütlerde bulunmuştur. Bu nedenle, Britanya bir taraftan Arap birliğini kurmak isteyen ve bu konuda Britanya'nın işbirliğine ihtiyaç duyan Mekke Şerifi Hüseyin'e Filistin bölgesi dahil olmak üzere Orta Doğu'da toprak vaadinde bulunup bütün Arapların bağımsızlığını destekleyeceğinin (Casese, 1995: 232) sözünü verirken bir diğer taraftan 1917 Balfour Deklarasyonu ile Yahudilere Filistin'de ulusal bir vatan kurmalarının sözünü vermiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin Ortadoğu bölgesine yönelik üç boyutlu siyaseti türlü diplomatik girişimleriyle Arap, Fransız ve Yahudilerle ilişkilerinin temelinde şekillenmiştir. Filistin'in tarihe "iki kere vaat edilen toprak" diye geçmesine sebep olan İngiliz-Arap İlişkileri, askeri güç kullanımının yanında mahalli liderleri elde etmeye ve onlarla iyi ilişkiler sürdürmeye çalışan geleneksel İngiliz siyasetinin en güzel örneğini teşkil etmektedir. İngiltere bu amaçla, dağılacak Osmanlı İmparatorluğu topraklarında çıkarlarını korumak için Arap milliyetçiliğine destek vermiştir. Ancak hiçbir zaman birleşik bir Arap Krallığının kurulmasını istememiştir. Sudan Valisi General Sir Reginal Wingate'nin belirttiği üzere, "*Avrupa'nın rehberliği ve gözetimi altında yarı bağımsız bir Arap Devletleri federasyonu oluşturmak ve yarı insana benzer Arapların İngiltere'ye sadık olmalarını, ona patron ve hami olarak bakmalarını sağlamaktır* (Katz, 1986: 47). İkinci boyutunu İngiliz-Fransız ilişkileri oluşturmaktadır. Özellikle savaş sonrası alevlenen ve temelde Fransa'ya karşı kendi nüfuz bölgesi saydığı için İngiltere'nin anlaşma dışında bırakmaya özen gösterdiği bu bölge, üçlü ilişkilerin çelişen vaatlerinin odağını teşkil etmektedir. Son olarak ise Filistin sorununun önemli bir kilometre taşını oluşturacak Yahudi-İngiliz ilişkileri İngiltere'nin Orta Doğu siyasetinin son boyunu temsil etmektedir (Karaman, 1991: 23-24). 1917 yılında Balfour bildirisi Siyonistlere armağan edilmiş ve yerel nüfus ile çatışmamaları koşuluyla Yahudilere bir vatan kurmaları konusunda izin verilmiştir. Balfour bildirisiyle savaş yıllarındaki Arap milliyetçiliği ile İngiltere arasında

yaşanan balayı, Filistin’de Arap egemenliğinin kurulması ile değil İngiliz hakimiyeti ile son bulmuştur. Kasım 1917 yılında Filistin’i işgale başlayan İngilizler, bu dönemde bölgede tek bir Fransız askerine rastlamadıkları için bölgenin defacto yöneticisi konumuna gelmiş ve 1948 yılına kadar bölgede kalmışlardır. Filistin’in yerli halkı ne İngiliz emperyalizmini ne Siyonist kolonyalizme ne de yerel milliyetçiliğe ilgi duymalarına rağmen bu üç akımın kurbanı olmaktan kurtulamamışlardır (Pappe, 2007: 81-83).

1869 yılında Süveyş Kanalı’nın²⁶ devreye girişi, Filistin’i yeni Ortadoğu’nun merkezi haline dönüştürmüştür. Bu açıdan İngiltere’nin Osmanlı Devleti’nin bütünlüğüne yaklaşımı değişime uğramış²⁷ ve Rusya’nın stratejik girişimlerde bulunması engellenmeye çalışılmıştır (Yarar, 2006: 39). Bununla birlikte, İngiltere’nin denge politikasını değiştirmeye iten nedenlerden bir diğeri ise, Almanya ve Osmanlı İmparatorluğunu yakınlaştıran ve bölgedeki İngiliz varlığına tehdit oluşturan Bağdat Demiryolu projesi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunda kurulacak bir demiryolu ağının ulaşım kolaylığı sağlayacağı için Sultan’ın etkisini artıracığı düşüncesiyle Müslümanların ayaklanmasını kolaylaştıracağı varsayılmıştır. Güçlü bir Almanya tarafından desteklenen Osmanlı, İngiliz İmparatorluğu’nun bel kemiği Süveyş kanalını tehdit edebilir, Mısır, Hindistan ve Yakındoğu ülkelerinde İngilizlere karşı ayaklanma çıkarabilirdi (Earle,2003: 188). İngiltere’nin Savaş Bakanı Kitchener’in Müslüman Arap dünyasıyla bir İngiliz İttifakı başlatmasının; bölgedeki Türk imparatorluğunun korunmasını sağlamak yerine İngiltere ve Fransa’nın Ortadoğu’yu işgal ederek bölmelerinin, Dışişleri Bakanlığının Filistin’de bir Yahudi devletinin kurulması için ilan ettiği İngiliz desteğinin ve savaş sonrası Bolşevizm’e karşı Ortadoğu’da bir hattı tutmaya kendilerini zorunlu hissetmelerinin en önemli nedenleri arasında Rusya yer almıştır. İngiltere’nin bundan sonraki stratejisi, Müslüman Asya’nın çürümekte olan rejimlerini İngiliz Hindistan’ı ve Mısır’dan gelen yol ile Ruslar arasında dev bir tampon gibi kullanmak olmuştur (Fromkin, 2013: 16-29). İngiltere açısından Ortadoğu coğrafyanın bir başka önemi ise sahip olduğu enerji kaynaklarıdır. Birinci Dünya Savaşı emperyalist devletler için bir paylaşım savaşı olmuş ve uluslararası iktisadi

²⁶ Süveyş Kanalı, İngiltere için yaşamsal bir önem taşımıştır. İngiltere, iflas eşiğindeki Mısır Hidivi İsmail Paşanın, Süveyş Kanalı’nda ki tüm hisselerini satın alarak kanal şirketine milyonlarca yatırımda bulunmuştur. Daha da önemlisi İngiltere’den Hindistan’a giden en kısa rota olması ve Mısır’ın yönetimi, iç barışı ve ülkenin dış tehditlere karşı savunulması gibi jeostratejik özelliklere sahip olması kanalın önemini bir kat daha arttırmıştır. Bkz: Lock,2011:12.

²⁷İngiltere’nin Osmanlı’nın bütünlüğünü korumaya yönelik stratejisi değişmiş yerini “merkeziyetçilikten uzaklaşmış Osmanlı İmparatorluğundan beş büyük vilayetin yarılmaya öngörülmüştür: Suriye, Filistin, Ermenistan, Anadolu ve Cezire- Irak (Mezopotamya’nın kuzeyi ve güneyi) Bkz. Fromkin, 2013: 124.

rekabetin yeni aktörü petrole ulaşmak ise ana amaç haline dönüşmüştür. İngiltere, 1899'da Osmanlı toprağı olan Kuveyt'te petrol arama girişimlerinde bulunmuş ve Osmanlı bölgesinde ilk petrol kuyusu 1900 yılında European Petroleum Company tarafından açılmıştır. İngiliz donanması 1912 yılı itibariyle kömürden petrole dönüşüm işlemlerini başlatmış ve Ortadoğı petrolü uluslararası siyasette giderek önem kazanmıştır (Yarar, 2006:75).

Bu konjonktürel yapı içerisinde Yahudi ve Arapların durumlarını ele alacak olsak, Birinci Dünya Savaşı yılları bütün Yahudi dünyasının üç açıdan önemli ölçüde değişmesine yol açmıştır. İlk olarak, bir çok Yahudi'nin entegrasyonun tamamlanmasına bağladığı umutlar savaş sırasında yok olmuştur. İkincisi, savaşın getirdiğı olumsuz etkiler hiç bilinmeyen boyutta fiziksel şiddet ve ırkçı düşüncelere yol açmıştır. Son olarak ise Yahudilerin içinde yaşadıkları imparatorlukların çöküşü ve yeni ulus devletlerin ortaya çıkması Yahudilerin siyasi geleceğini önemli ölçüde etkilemiş ve İngiltere tarafından Yahudilere, 1917 yılında "Filistin'de milli bir yurt" vaat edilmiştir. Siyonizm'in savaş sonrası başarısı devam etmiş, 1920 yılında San Remo Konferansında Filistin manda yönetimi Yahudilerin beklentileri doğrultusunda İngiliz denetimine verilmiş, Yahudiler için ulusal bir yurt yaratma sözü devletler hukuku temeline oturtulmuştur (Brenner, 2011: 234-253). Bu dönem Arap halkı için hayal kırıklıkları ve uzun yıllar devam edecek manda yönetimi ile son bulmuştur. Filistin için ise kendi topraklarında yabancı konuma düşmelerine neden olacak bir yönetimin başa gelmesiyle sonuçlanmıştır. Manda yönetimi uluslararası hukuka aykırılık teşkil ettiğini savunan Araplar, bu aykırılığın manda yönetiminin yetki kaynağı olan Milletler Cemiyeti Misakının 22. Maddesinden²⁸ kaynaklandığını savunmuşlardır. Manda yönetiminin Filistin halkının refah ve gelişimi için oluşturulmamış olması; mandater devlete tanınan geniş yargısal ve yönetsel yetkilerin

²⁸ Milletler Cemiyeti'nin 22. Maddesi: 1. Savaştan sonra, daha önce kendilerini yöneten Devletlerin egemenliğine bağlı olmaktan çıkmış ve çağdaş dünyanın özellikle güç koşulları altında kendi kendilerini yönetme yeteneğinden henüz yoksun halkların oturduğu sömürgelere ve ülkelere şu ilkeler uygulanır: Bu hakların gönençleri ve gelişmeleri kutsal bir uygarlık görevidir ve bu görevin yerine getirilmesi için işbu Misak'a güvenceler konulması gerekir. 2. Bu ilkenin uygulamada gerçekleştirilmesi için en iyi yöntem, bu halkların vesayetini, kaynakları, görgüleri ya da coğrafya durumları bakımından, bu sorumluluğu yüklenmeğe en elverişli bulunan ve bunu kabule razı olan uluslara emanet etmektir. Bunlar *mandat'ı* (4), *mandataire* (5) sıfatıyla ve Cemiyet adına yapacaklardır. 3. *Mandataire*'liğin niteliği, halkın gelişme derecesine, ülkenin coğrafya durumuna, ekonomik koşullarına ve buna benzer bütün öteki durumlara göre değişik olmasını gerektirmektedir. 4. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bulunan kimi topluluklar, kendi kendilerini yönetmeye yetenekli olacakları zamana kadar, yönetimlerine bir *mandataire*'in öğütleri ve yardımı kılavuz olmak koşuluyla, bağımsız uluslar olarak varlıkları geçici nitelikte tanınabilecek bir gelişme düzeyine erişmişlerdir. *Mandataire*'in seçilmesinde, her şeyden önce, bu toplulukların dilekleri göz önünde tutulmalıdır (...). Bkz: Denk, <http://www.erdemdenk.com/mcmisaki.doc>.

Filistin halkının yararına kullanılmaması ve mandater devletin Filistin hakkının isteklerini göz ardı etmesi misakın maddeleriyle örtüşmemektedir (Halloum, 1989: 162-163). Filistinli Araplar ikinci darbeyi Mekke Emiri Şerif Hüseyin'den almıştır. İngilizler, Balfour bildirisini Ocak 1918 yılında Şerif Hüseyin'e resmen bildirmişlerdir. Şerif Hüseyin başta bildiriye tepki göstermesine rağmen İngiltere'nin, Yahudilere ve Araplara aynı politik ve ekonomik özgürlüklerini vereceklerini, Kutsal yerler konusunda özel bir düzen kurulacağını vaadini vermesiyle Hüseyin korkulacak bir durum olmadığını ilan etmiştir (Montet ve diğerleri, 2006: 644-645). 2 Ocak 1919 yılında Siyonist lider Weizmann ile Filistin'de bir Yahudi devletin kurulmasını onaylayan Londra anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre (Montet ve diğerleri, 2006:646-647):

“Balfour bildirisinin her iki tarafça onaylanması; Filistin'de sınırlarının karşılıklı uzlaşma ile çizilmesi; Filistin'e Yahudi göçlerinin desteklenmesi ve buna karşılık Arap köylülerin ekonomik haklarının gözetilmesi; Müslümanların kutsal mekanlarının onların yönetiminde olması; sosyal ve siyasal hakların kullanılmasında dinsel farklılıklar gözetilmemesi; arap devletine Siyonist uzmanların yardımlarda bulunması, onun ekonomik olanaklarını geliştirmek için çaba göstermesi karara bağlanmıştır.”

Mekke Şerifi Hüseyin'in bu anlaşmayı imzalanmasında savaş sonrası ortaya çıkan gizli anlaşmaların Hüseyin'e vaat edilen topraklarla çelişmesinden dolayı Siyonistlerin aracılığıyla ABD Başkanı Wilson'a ulaşabilme ümidi ve Sykes –Picot'u iptal etme gücüne sahip olmalarına inanmaları önem teşkil etmiştir (Öke, 2002: 328-329). İngiltere'den ek garantiler alan Şerif Hüseyin'in onayıyla oğlu Emir Faysal, Paris Barış Konferansında sunduğu muhtıradaki *“Yahudiler, biz Araplara kan olarak çok yakındır, hatta Araplar ile Yahudiler birdir, aramızda karakter farkı da yoktur, yine de dini fark nedeniyle herhangi bir sürtüşme olmaması için Filistin'de büyük bir gücün gözetimini arzuluyoruz.”* demiş ve Filistin'de İngiliz mandasının peşinen kabul etmiştir (Hurewitz, 1956'dan aktaran: Yazar, 2006: 88-89).

İngiltere, savaş sırasında Osmanlı topraklarını birçok devletle paylaşmış ve birçok devlete bu topraklarla ilgili birbiriyle çelişen vaatlerde bulunmuştur. Özetle, Filistin'in geleceğine yönelik pazarlıklar sürecinde üç belge hazırlanmış ve bu belgelerde yerel halklara vaatler sunulurken muğlak bir dille sunulan bu vaatler birbiriyle çelişmiştir. Birincisinde Filistin'in geleceği, Arap dünyasında kurulacak olan bir Arap Haşimi

krallığıyla ilişkilendirirken ikincisinde Filistin'in İngiliz sömürge yönetimi altında yönetilmesinde, üçüncüsün de ise, Yahudi devleti olarak öngörülmüştür (Pappe, 2007: 83).

2.4.1. McMahan Planı

Osmanlıların savaşa girmesinin İngiltere için yarattığı kaygıların başında Osmanlı'nın halifelik unvanına sahip olması yatmaktadır. Halifelik makamının düşmanın elinde geçmesi ya da ittifak devletlerine karşı cihat ilanı, İngiltere'nin Hindistan, Mısır ve Sudan'da ki durumunun sarsılması için yeterli bir neden olarak görülmüştür. Çünkü, o dönemde İngiltere İslam dünyasının yarısına hakim güç konumundadır. Yalnızca Hindistan'da yetmiş milyon Müslüman yaşamakla birlikte Sudan ve Mısır'da Hindistan'a giden deniz yolunu oluşturan Süveyş Kanalı boyunca yaşayan milyonlarca Müslüman nüfusu yönetmekteydi (Fromkin, 2013: 85). Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında savaşa girmesi Filistin topraklarının geleceğini meçhul hale getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar hasta adam olarak nitelendirdiği Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyetini destekleyen İngiltere güçlü bir devlet yerine Osmanlı'nın bölgede hakim olmasının daha yararlı olacağını düşünmüştür. Ancak savaşta Osmanlı'nın İngiltere'nin karşısında yer alması, İngiltere'yi Arapların tarafında olmaya yöneltmiştir (Ataöv, 1975: 40).

İslam dünyasının kutsal yerlerinden sayılan Hz. Muhammed'in doğduğu Mekke ile hicret ettiği Medine, Arap yarımadasının Kızıldeniz'e bakan batı yanındaki dağlık Hicaz'a büyük önem kazandırmıştır. İngilizler ve İttihatçılar, Hicaz'ı 20. yüzyıl politikalarının merkezi haline getirmiştir. Mekke Emiri²⁹ Osmanlı idaresinde Hz. Muhammed'in soyundan gelen rakip kabilelerden seçilmiştir. Hüseyin, İttihat ve Terakki adayına karşı 1908 yılında II. Abdülhamit tarafından desteklenmiş ve göreve gelmiştir (Fromkin, 2013: 95-96). Göreve geldiği günden beri nihai amacı Arabistan'ı Osmanlı topraklarından ayırarak şahsını halife ilan edip yörede hakimiyeti eline almak olmuştur (Öke, 2002: 234). İttihat ve Terakki yönetiminin, İmparatorluk içerisinde idari merkezileştirmeyi

²⁹ Osmanlı imparatorluğunda en prestijli Arap-İslam makamı Mekke Emirliği olup emir kutsal Mekke ve Medine şehirlerinin koruyuculuğunu yapmaktadır. Aslında bölgenin idari işleri ve askeri güvenliği Hicaz'ın Osmanlı valisi tarafından yerine getirilmekte olsa da Mekke Emirinin iki kutsal şehri koruma ve haccın güvenli bir şekilde yapılmasını sağlama sorumluluğu bulunmaktadır. Mekke Emiri, Hz. Muhammed'in soyundan geldiği ailelerden seçilmekle birlikte şerif unvanını taşımaktadır. Bkz.Cleveland, 2008: 176.

güçlendirme çabalarından çekinen ve hedeflerine ulaşabilmek için Birinci Dünya Savaşının öncesinde Mekke Emiri Şerif Hüseyin, oğlu Abdullah'ı Kahire'de görev yapan İngiliz Yüksek komiseri Lord Kitchener'e göndermiş ve Osmanlı Devleti ile muhtemel bir çatışmada kendilerine destek olunup olunamayacağı konusunda görüşünü almıştır. Bu girişime temkinli davranan İngiliz yetkilileri: "*Hicaz Araplarının İngiltere'den cesaret görmeyi beklememeleri gerektiğini*" ifade ederek Abdullah'a ret cevabı vermişlerdir (Gülen, 2011: 10). Ancak Birinci Dünya Savaşının başlaması ve Osmanlı'nın ittifak devletleri arasında savaşa katılmasıyla İngiltere'nin stratejisi dönüşüme uğramıştır. Şerif Hüseyin diğer Arap devletlerine nazaran İngiltere için iki açıdan farklı önem arz etmiştir. İlk olarak yarımada bulunan Osmanlı kuvvetlerinin merkezinde stratejik avantajlara ve İngiltere'nin Arap kabilelerden oluşturacağı bir birlikle Osmanlı kuvvetlerini merkezden vurabilmesi açısından önemli bir konuma sahiptir. İkinci olarak ise peygamber soyundan gelmesi nedeniyle Araplar nezdinde sahip olduğu güç ve prestijdir (Hülagü, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1152/13544.pdf>).

Hüseyin, temeli Arap milliyetçiliği olan bir Arap Krallığını gerçekleştirmek için Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş içinde olduğu İngiltere ile anlaşma yoluna gitmiş ve Kitchener'ın I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Savaş Bakanı olarak tayin edilmesi üzerine yerine atanan Mısır'da ki Yüksek Komiseri Henry McMahon ile Temmuz 1915'ten Mart 1916'ya kadar süren yazışmalar yapmıştır. İngiltere ile Mekke Emiri Hüseyin arasında Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla artan yazışmalarda İngiltere'nin Mekke Emirini maddiden çok ruhani bir güç olarak görmüştür. Ve İngiltere'nin bütün çabası savaşın başlamasıyla bu ruhani halifelik gücünü İngiltere'nin aleyhine kullanmasını sağlamaya yönelik olmuştur. Şerif Hüseyin'in McMahon'a yazdığı 14 Temmuz 1915 tarihli ilk mektubunda bütün Arap milletinin hürriyetlerini gerçekleştirmeye ve yönetimlerini kendi ellerine almaya karar verdiğini ve böyle bir emelin gerçekleştirilmesinin İngiltere'nin çıkarına olduğunu ileri sürmüştür. Teklifinde ayrıca (Armaoğlu, 1991: 29):

"Kuzeyde 37. enleme kadar olup Mersin, Adana, Birecik, Urfa, Mardin ve Midyat'ı içine alıp İran sınırına kadar uzanan topraklar; doğuda İran sınırından Basra Körfezine kadar uzanan topraklar; güneyde Aden hariç Hint Okyanusu, batıda ise Kızıldeniz ve oradan da Mersin'e kadar uzanan Akdeniz kıyıları arasında kalan bölgede Arap ülkelerinin bağımsızlığının İngiltere tarafından tanınması; İngiltere'nin "Arap İslam Hilafeti ilanını onaylanması; bütün Arap ülkelerindeki ekonomik girişimlerde İngiltere'ye tercih hakkının tanınması; İngiltere ile Şerif

Hüseyin'in başında olacağı bu Arap Devleti arasında 15 yıl süreli ittifak anlaşmasının imzalanması yer almıştır”

Hüseyin'den 1915 yazında gelen mektubunda kendisini Arabistan kralı ilan ettiğini belirtmiş ancak bu İngiliz hükümeti tarafından hoş karşılanmamakla birlikte Mısır'daki İngiliz Yüksek Komiseri Sir McMahon Ortadoğu'daki sınırları hakkındaki tartışmanın savaşın sonuna kadar ertelenmesi gerekliliği üzerinde durarak İngiltere'nin Hüseyin'in krallık titrini tanımasını sağlamıştır. McMahon, Suriye konusunda gelecekte yapılacak görüşmeler ve Irak'ın bazı bölgelerinde İngiltere'nin varlığını kabule bağlı olarak Hüseyin'in toprak taleplerini kabul edip, *“Büyük Britanya, Mekke Şerif'inin önerdiği sınırlar içinde kalan bölgedeki bütün Arapların bağımsızlığını tanımaya ve korumaya hazırdır”*, sözünü vermiştir (Hurewitz,1979'dan aktaran: Cleveland, 2008: 178). Ancak MacMahon, Mersin ve İskenderun bölgeleri dışında Şam, Humus, Hama ve Halep bölgelerinin tamamen Arap olmadığı ve Fransa'nın özel ilgisinin olmasından dolayı belirtilen sınırların dışında tutulması gerektiğini bildirmiştir (Abdul Hadi, 1932: 13). Hüseyin, sınırlar konusunda belirsizliğe rağmen Osmanlı Devleti aleyhine 5 Ocak 1916 tarihinde harekete geçmiştir. 1916 yılında çıkan isyanlarının itici gücü ne Arap ulusçuluğu nede ayrılıkçı hareketler olmuştur. İsyen savaş koşullarında İngiltere ve Fransa'nın bölgesel çıkarları doğrultusunda planlanmış bir politikanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Şahin ve diğerleri, 2014:109).

Çabasının bir sonuca ulaştığını düşünen Hüseyin, 1916 yılında Sykes-Picot anlaşmasının neticesinde ortaya çıkacak paylaşım planı ortaya çıkınca yanıldığını çok geç de olsa anlamıştır (Yarar, 2006: 83). İngiltere bu anlaşma ile Fransa'ya verdiği bölgeleri aynı zamanda Şerif Hüseyin'in kuracağı Arap Devletinin sınırları içerisinde de bırakmış ve bir yandan da Necd Bölgesi Emiri İbn-i Suud ile de Aralık 1915'de bir anlaşma imzalayarak, Şerif Hüseyin'e vermiş olduğu Basra Körfezi'nin güney kıyılarını da Suud'un egemenliğine bırakmıştır (Armaoğlu, 2009: 165). İngiltere'de hiçbir zaman Ortadoğu'ya hakim olacak bir Arap Krallığı istememiştir: *“Biz bir Birleşik Arap Krallığı istemiyoruz. Bizim istediğimiz bizim egemenliğimizde olan ve mümkün olduğu kadar çok parçaya ayrılmış zayıf ve birbirinden kopuk prensliklerden oluşan bir Arabistan'dır. Bize karşı ortak harekete girişmeyecek olan devletler, Batılı güçlere karşı tampon olacaktır.”* (Frokin, 2013: 91). Şerif Hüseyin'in isyanı, Filistin'den Türklerin kazanmasına neden birlikte İngiltere'nin Ortadoğu stratejisinin ilk adımını oluşturmuştur (Öke, 2002: 245).

2.4.2. Sykes-Picot Anlaşması

İngilizler ve Fransızların Çanakkale'ye saldırımları üzerine meydana gelen gelişmeler sonucunda, Rusya'nın kağıt üzerinde de olsa, Boğazlar ve çevresini alması ve Doğu Anadolu'dan isteklerde bulunması, İngilizler ve Fransızları harekete geçirerek imparatorluğun geri kalan topraklarının bölüşülmesi konusunda anlaşma yapmaya itmiştir (Uçarol, 2000: 496-497). Ayrıca, Mekke Emiri Hüseyin ile İngiltere'nin savaştan sonra Orta Doğu'da bir Arap Krallığının kurulmasını öngören bir mektuplaşmanın Fransa tarafından öğrenilmesi Ortadoğu'yu İngiliz üstünlüğü altına koymaya yönelik girişim olarak değerlendirilmiş ve Fransa'nın kuşkulanasına yol açmıştır (Ülman, 1973: 232). Savaşın kazanılması açısından Fransa, savaşa sekiz milyon insanını seferber etmiş, sanayileşmiş bir güç iken sinai, mali, askeri yada insan gücü kaynakları olmayan Hüseyin ise Osmanlı tarafına olan bağılıkları saptırmak konusunda belirsizlikler vaat eden bir yerde olmuştur (Fromkin, 2013: 154). Bu yüzden İngiltere, Fransa'yı yanına çekmeye çalışmıştır. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı imparatorluğunun doğu topraklarını paylaşmak üzere İngiltere ve Fransa 21 Ekim 1916 yılında görüşmelere başlamıştır. Bu anlaşmaların müzakerelerini Fransa adına Georges Picot, İngiltere adına Sir Mark Sykes yürüttüğü için bu anlaşmaya Sykes-Picot Anlaşması³⁰ denmiştir.

³⁰ 1916 Sykes-Picot Anlaşması Metni: 1.Fransa ve Büyük Britanya, bir Arap şefin himayesinde, ekli haritada (A) ve (B) olarak işaretlenmiş bölgelerde bağımsız bir Arap Devleti ve ya Arap Devletleri konfederasyonunu tanımaya ve savunmaya hazırdırlar. (A) bölgesinde Fransa'nın ve (B) bölgesinde Büyük Britanya'nın girişim hakkı ve yerel borçlar açısından önceliği olacaktır. (A) bölgesinde Fransa ve (B) bölgesinde Büyük Britanya Arap devletinin veya Arap devletleri konfederasyonunun isteğiyle danışmanlar veya yabancı memurlar sağlayabileceklerdir. 2. Mavi bölgede Fransa ve Kırmızı bölgede Büyük Britanya doğrudan veya dolaylı yönetim veya denetimi isteklerine göre kurma hakkına ve Arap devleti veya Arap devletleri konfederasyonu ile ilgili uygun gördükleri düzenlemeleri yapma hakkına sahip olacaklardır. 3. Kahverengi bölgede, biçimi daha sonra Rusya ile ve öteki bağlaşıklık ülkelerle ve Mekke Şerifinin temsilcisiyle danışılarak kararlaştırılacak olan uluslararası bir yönetim kurulacaktır. 4.Büyük Britanya'ya: a-Hayfa ve Akka limanları b- (A) bölgesinde ki Dicle ve Fırat'tan (B) bölgesine su sağlanması garantisi verilecektir. Majestelerinin hükümeti, kendi adına, daha önce Fransa Hükümetinin onayı alınmadan Kıbrıs'ta üçüncü bir tarafa bir imtiyaz verilmeyeceğini ve görüşme girişimlerinde bulunmayacağını kabul eder. 5. İskenderun Britanya İmparatorluğu ticareti için açık liman olacak, Britanya gemiciliği ve malları açısından liman olanaklarından yararlanmada ödeme ayrımı gözetilmeyecek; Britanya mallarının İskenderun'dan demiryoluyla Mavi bölgeye nakledilmesi, bu mallar Kırmızı bölgeden, (B) bölgesinden veya (A) bölgesinden çıkarsa veya bu bölgelere götürülüyor olsa da serbest olacak, Britanya mallarına yönelik olarak hiç bir demiryolunda ve Britanya mallarına ve gemilerine yönelik olarak hiç bir limanda dolaylı veya doğrudan hiçbir ayırım olmayacaktır. (...) 6. (A) bölgesinde Bağdat Demiryolu Musul'un güneyine uzanmayacaktır ve (B) bölgesinde, Bağdat'ı Fırat havzasından geçip Halep'e bağlayacak demiryolunun tamamlanması ve daha sonra iki hükümetin anlaşması dışında, Samarra'dan öteye demiryolu uzanmayacaktır. 7. Büyük Britanya Hayfa'yı (B) bölgesine bağlayan demiryolu inşa etme, yönetme ve tek sahibi olma hakkına sahiptir ve bu hatta her zaman birlik taşımaya hakkı olacaktır. (...) 8. Yirmi yıllık süre boyunca Türk gümrük tarifelerinin (A) ve (B) bölgeleri dahil bütün mavi ve kırmızı bölgelerde uygulanmasına ve iki hükümetçe kabul edilmedikçe gümrük vergileri ve malların değerleri üzerinden uygulanan özel oranların değişmemesine karar verilmiştir. (...) 9. Fransız hükümeti Mavi bölgede ki haklarıyla ilgili olarak üçüncü bir tarafla hiç bir zaman görüşmelere gitmeyecek ve bu hakların

Sykes- Picot anlaşması Ortadoğu'yu beş bölgeye ayırmıştır. Mavi bölge diye adlandırılan birinci bölge Kilikya (Adana ve Antakya) bölgesi ile Suriye kıyıları ve Lübnan' kapsayan bölge Fransa'ya bırakılmıştır. Kırmızı bölge diye adlandırılan ikinci bölge, Musul hariç bütün Irak'ı kapsayan bölge İngiltere'ye bırakılmıştır. Fransa ve İngiltere kendilerine ayrılan yerlerde istedikleri yönetimi kurmak konusunda özgür tutulmuşlardır. (A) bölgesi diye adlandırılan Suriye ve Musul ile (B) bölgesi olarak adlandırılan Ürdün'de Büyük Arap Krallığı'nın kurulması ancak (A) bölgesi Fransız, (B) bölgesi de İngiliz üstünlüğü altında olması kararlaştırılmıştır. Beşinci bölge olan Filistin ise başta Rusya olmak üzere öteki müttefikler ve Şerif Hüseyin ile birlikte kararlaştırılacak olan uluslararası bir yönetimin kurulması planlanmıştır (Ülman, 1973: 232). Sykes- Picot Antlaşmasının ekonomik maddelerinde ise, İskenderun limanının İngiltere ve Hayfa limanının da Fransa için serbest liman olması kararlaştırılmıştır ve her iki ülke karşılıklı olarak gümrük vergisi almamak konusunda anlaşmışlardır (Güzel, 2012: 6).

İngiltere, Fransız etki alanının Akdeniz kıyılarına doğuya, Rusların elinde olan bölgelere kadar uzanmasını ve Fransız bölgesi İngiltere için Rusya'ya karşı bir kalkan görevi üstlenmesini istemiştir. Böylece, Fransa ile Rusya birbirlerini dengelemiş olacak ve Fransız Ortadoğu'su Çin seddi gibi; İngiliz Ortadoğu'sunu kuzeydeki Ruslardan korumuş olacaktır (Fromkin, 2013: 156).

Sykes-Picot anlaşması ile Ortadoğu'nun haritası Fransız ve İngilizler tarafından yeniden çizilmiştir. Filistin bölgesi özelinde ise, Filistin'in uluslararası denetime bırakılmasını getiren Sykes-Picot anlaşması Arap denetimi ihtimalini ortadan kaldırarak Filistin bölgesine yerleşmeleri için Siyonistlere zaman kazandırmıştır (Taylor, 2001: 31). Antlaşma, Filistin'in kaderine, Osmanlı Devleti'nin Filistin'de etkinlik sahasının fiilen

devrini söz konusu etmeyecek ancak Majestelerinin hükümetinin önceden alınan onayıyla bu hakların Arap Devletine veya Arap Devletleri konfederasyonuna devri söz konusu olabilecek, Majestelerinin hükümeti de Kırmızı bölgede ki haklarıyla ilgili olarak Fransız hükümetine karşı aynı yükümlülükleri taşıyacaktır. 10. İngiltere ve Fransa hükümetleri Arap yarımadasında üçüncü bir tarafın toprak elde etmesini kabul etmeyeceklerinde ve bunu öngörmeyeceklerinde üçüncü bir tarafın sahilinde, adalarda veya Kızıl Deniz'de deniz üssü elde edemeyeceğinde anlaşılır. Fakat bu durum, son dönemde ki Türk saldırganlığı sonucu zorunlu olabileceğinden Aden cephesinde engelleyicilik taşımayacaktır. 11. Arap devletinin veya Arap devletleri konfederasyonunun sınırlarıyla ilgili olarak Araplarla yürütülecek görüşmeler, şimdiye kadar iki hükümet adına yürütülmüş olan görüşmelerin gerçekleştirildiği kanallarla sürdürülecektir. 12. Arap topraklarına sokulacak silahların kontrolüyle ilgili olarak alınacak önlemlerin iki hükümetçe kararlaştırıldığında anlaşılacaktır. Bkz. Halloum, 1989: 179-181.

delinmesine, işgalcilerin bölgeye yerleşmesine, Kırım savaşı öncesi hasta adamın artık fiilen öldürülmesine, ileride kurulacak olan İsrail Devleti'nin bölgesel nüfus içerisinde çatışmalı kuruluş sürecinin açılmasına giden sürecin ilk adımı olmuştur (Yarar, 2006: 83-84).

2.4.3. Balfour Deklarasyonu

İngiltere 1830'ların ikinci yarısından itibaren Yahudilere ilgi duymaya başlamıştır. Yahudilerin Filistin'e yerleşmesi konusunda çalışmalar yapan ve Londra'da ki Yahudilerin lideri konumunda olan Yahudi asıllı İngiliz vatandaşı Moses Montefiore, 1839 yılında Filistin'de İngiltere'nin himayesinde bir Yahudi devleti kurulması fikrini ortaya atmıştır (Arslan, 2006:37). İngiltere, 1838 yılında Kudüs'te ilk konsolosluğunu açıp misyonerleri destekleyerek himayesindeki nüfusu arttırmayı hedeflemiştir (Buzpınar, 2003: 112-113). 1840 yılında kurduğu Londra Yahudi Cemiyeti ve Londra Misyoner Cemiyeti adlı iki Yahudi misyoner örgüt sayesinde Kudüs'te Anglikan Kilisesi, kız ve erkek okulları vb. kurumlar açarak Filistin'de Protestan kolonisi meydana getirmiştir.

Herzl'in 1904 yılında vefat etmesinin ardından Siyonist hareketin önemli bir lideri olan Weizmann, Yahudi Devleti'nin kurulmasının İngiltere'nin desteği ile gerçekleştirilebileceğine inanmıştır. Bu düşüncelerini şu sözleriyle dile getirmiştir: “... akla uygun olarak söyleyebilirim ki, Filistin'in İngiltere'nin nüfuz alanına girebilir. İngiltere sömürgesi gibi sayarak buraya Yahudi yerleşimini teşvik edebilir. Biz yirmi ya da otuz yıl içerisinde buraya bir milyon, belki daha fazla Yahudi'yi dışardan getirip yerleştirebiliriz. Onlar ülkeyi geliştirecekler, uygarlığı geri getirecekler ve Süveyş Kanalı için çok etkili bir bekçi olacaklardır.” (Montet ve diğerleri, 2006: 630). Bu açıdan değerlendirildiğinde, Birinci Dünya Savaşı sırasında Yahudiler dört temel strateji izlemişlerdir. İlk olarak İtilaf devletlerin kazanmasını sağlamak; daha sonra Filistin'de bir İngiliz manda yönetiminin kurulmasına çalışmak, İngiliz manda yönetimi kurulduktan sonra yirmi yada otuz yıllık bir süre içinde Filistin'e bir milyonun üzerinde Yahudi göçünün sağlamak ve son olarak Filistin'de manda yönetimine son vermekle birlikte İngiltere'nin çıkarlarını korumaya devam etmek olarak belirlenmiştir (Taylor, 2001: 27).

Siyonizm'in Yahudi olmayanlar tarafından tanınmasına ve ülkelerin Siyonist davaya çekilmesinde önemli bir yere sahip olduğunu düşünen Weizmann, bunun için Siyonizm'in müttefiki olarak İngiltere'nin kazanılması gerektiğini savunmuştur. Bu görüşünü şu sözleriyle dile getirmiştir: *“Politik Siyonizm, Yahudi meselesini uluslararası bir sorun haline getirmeyi ifade eder. Uluslara gidip hedefimize ulaşmak için sizin yardımınıza ihtiyacımız var demek anlamına gelir.”* İngiliz liderleri Siyonist davaya çekmek için dört bir yandan Siyonist liderler tarafından diplomatik girişimlerde bulunulmuştur. Weizmann'ın dumansız barut yapımında kullanılan kimyasal bir madde olan asetona dair çalışmaları, Savaş Cephane Komitesi'nin başkanı Lloyd George ile görüşmesinde etkili olmuştur. İngiliz kabinesinde Siyonizm taraftarı liderlerin artmasıyla birlikte Yahudilerin görüşlerini İngiliz hükümetine yaptırabilme fırsatları da giderek artmış ve 1917 Şubatında Mark Skyes, Siyonistlerle resmi görüşmeler başlatmakla görevlendirilmiştir. Siyonizm'i desteklemek için İngiliz yönetiminin resmi beyanatında somutlaştırılacak olan Siyonist önerilerin taslağı, Sir Balfour tarafından imzalanmış ve 2 Kasım 1917'de Siyonist teşkilatın bilgisine sunmak üzere Lord Rothschild'a gönderilmiştir (Taylor, 2001: 24-37). Deklarasyonda şöyle denilmekteydi (Abdul Hadi: 1932: 14):

“Sevgili Lord Rothschild, size Majestelerinin hükümeti adına, Yahudi- Siyonist çabaları için, kabineye sunulmuş ve onaylanmış aşağıdaki sempati açıklamasını bildirmekten dolayı çok sevinçliyim. Majestelerinin hükümeti, Filistin'de Yahudi halkın ulusal yurdunun kuruluşunu dostane duygularla izlemektedir ve Filistin'de ki Yahudi olmayan toplulukların vatandaşlık ve dinsel haklarını veya diğer ülkelerdeki Yahudilerin haklarını ve politik durumunu zarara uğratabilecek hiçbir şeyin meydana gelmemesi şartıyla, bu amaca erişilmesini teşvik etmede hiçbir gayretten kaçınmayacaktır. Siyonist federasyonu bu açıklamadan haberdar ederseniz size müteşekkir kalırım. Dostunuz A.W. James Balfour”

Balfour Deklarasyonu'nu İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşındaki siyasi ve askeri durumu karar almasında konjonktürün etkisini yansıtmaktadır. İngiliz hükümeti Siyonistlere destek vererek bir taraftan Rusya'da ki Yahudilerin Rusya'yı savaşta tutmasını amaçlarken, diğer taraftan Amerikan Yahudilerinin ABD'nin tarafsızlık politikasını bıraktıracak kayıtsızlığını azaltmayı hedeflemiştir (Balcı, 2010: 203). İngiltere, eğer Yahudilere taviz verilirse, Amerikan politikasında etkili bir güç olan Yahudilerin Amerikan hükümetini savaşa katılmaya ve ayrıca Rus ihtilalinde önemli yer tutan Yahudi devrimcilerin ise Rusya'yı savaşa zorlayacaklarını düşünmüştür (Ülman, 1973: 233). Winston Churchill'e göre Balfour bildiri, *“ duygusal sebeplerle yapılmış bir vaat olarak görülmemelidir; ortak bir dava lehinde , bu davaya hizmetin ihmal edilmeyecek bir faktörü*

olduğu bir anda, bunu maddeten veya manen destelemek için alınmış pratik bir tedbirdir.” (Garaudy, 2011: 258). 1917 Balfour Deklarasyonu ve bununla aynı paralelde olan 1922 Filistin mandası Yahudi halkının Filistin ile olan tarihsel bağları Britanya tarafından tanınmıştır (De Waart, 1994: 42). Balfour Deklarasyonuna kadar Filistin’de azınlık olan Yahudiler savaşın ardından kurmuş oldukları koloniler ve modern ziraat usulleri ile sistematik bir şekilde sürekli artan bir Yahudi nüfus yapısına sahip olmaya başlamışlardır (Buhl, 1988: 638).

Lloyd George, 1936 yılında Arap isyanlarına dair tartışmalar sırasında Balfour bildiri hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (Fisk, 2011: 331):

“Balfour bildirisi ilk hazırlandığı sırada savaşın en karanlık dönemlerinden biriydi. Fransız ordusunda ayaklanma çıkmıştı; İtalyan ordusu çöküşün eşiğindeydi; Amerika ciddi hazırlığa daha yeni başlamıştı. Dünyanın o güne kadar gördüğü en güçlü askeri ittifaka Britanya’dan başka karşı duran kimse kalmamıştı. Bizim için meşru olan bütün yardımları aramak önemliydi. Hükümet, dünyanın her köşesinden toplanan bilgiler ışığında şu sonuca vardı: Yahudi toplumunun sempatisini kazanmak bizim için hayati önemdeydi... Araplara karşı kesinlikle önyargımız yoktu, zira o günlerde Arapların Türklere özgürleşmesi için savaşan yüzbinlerce askerimiz vardı. Bu koşullar altında ve aldığı tavsiyeler uyarınca Hükümet, dünya çağındaki en etkileyici topluluğun, yani Yahudilerin sempati ve işbirliğini sağlamanın arzu edilir olduğuna karar verdi. Amerika’da bize büyük yardımları dokundu; hatta o dönem Rusya’da da yardımcı oldular, zira Rusya savaştan çekilmenin ve bizi yalnız bırakmanın eşiğindeydi. Bu şartlar altında bu fikri müttefiklerimize de önerdik. Fransa, İtalya ve ABD kabul etti... Yahudiler, sahip oldukları tüm nüfuzu kullanarak, kendilerine yapılan bu teklifin hakkını fazlasıyla verdi.”

Balfour bildirisi, Filistin’in Osmanlı egemenliğinden çıkartılmasının, II. Abdülhamid dönemindeki reddin ve geri çevrilin rövanş belgesi olup uzun vadeli bir eylem zincirini başlatan Sykes-Picot’tan sonraki ikinci adımı olmuştur. Koestler’a göre Balfour Deklarasyonu, “Bir devletin başka birine üçüncü bir milletin toprağını vermesi” olarak tanımlanmıştır (Koestler, 1949: 4).

2.5. İngiliz Manda Yönetimi (1918-1945)

Arap halkları için Osmanlı İmparatorluğu’nun savaştan sonra parçalanması sadece bir devletin sonunun gelmesi anlamını değil, aynı zamanda 400 yıldır sosyal, kültürel, dini, siyasal ve toplumsal hayatlarını şekillendiren davranışlarının da sonu anlamını taşımıştır (Cleveland, 2008: 188). Barış anlaşmalarının imzalanması ve manda yönetiminin bölgede kurulmasıyla birlikte yeni bir düzen ortaya çıkmış ve İkinci Dünya savaşına kadar sürecek

olan bu düzenin bölgedeki kurucuları İngiltere ve Fransa olmuştur. Manda sistemi adı altında İngiltere ve Fransa, bölgede ki devletlerin kendi kaderlerini tayin etme ilkesi bağıllık adı altında, Ortadoğu’da kendi çıkarlarını koruma fırsatını elde etmişlerdir. Manda sistemi, 19 yüzyıl emperyalizminin yeniden yorumlanarak halkların kendi kaderini tayin edene kadar sömürge yönetimi altında tutulmasından başka bir şey getirmemiştir. İngiltere, Filistin bölgesi ve Irak’ı hakimiyeti altına alırken, Fransa ise Faysal’a vaat edilen Arap Krallığı’nın bir parçası olan Suriye’nin manda yönetimini almıştır.

General Allenby tarafından 9 Aralık 1917 tarihinde Kudüs’ün işgal edilmesiyle Filistin bölgesinin yönetimini sağlamak üzere geçici bir siyasi çerçeve oluşturulmuştur. Eylül 1918’de Filistin’in kuzeyinin ve 1919 yılında ise Celile bölgesinin Fransız Suriye’sinden alınmasıyla bugünkü şeklini alan Filistin ve İsrail, tek bir jeopolitik birim ve İngiltere’nin Ortadoğu’da ayrılmaz bir parçası haline dönüşmüştür (Pappe, 2007: 91). San Remo Konferansında Balfour Deklarasyonunun esaslarına dayanarak Milletler Cemiyetinde Filistin manda yönetiminin İngiltere’nin idaresine bırakılması kararlaştırılmıştır. San Remo Konferansıyla birlikte Filistin’deki İngiliz askeri hükümeti yerini sivil idareye bırakmış ve Sir Herbert Samuel sivil yüksek komiser olarak atanmıştır. Filistin bölgesinin sınırları ise “Akabe Körfezinde Akabe şehrinin 2 mil batısından başlayıp, Araba vadisi ve Ölü Denizden geçip, Şeria nehri ile birleştiği noktaya uzanan Suriye sınırına uzanan hat olarak belirlenmiş, bu çizginin doğusu Ürdün batısı ise Mısır ile sınır olarak çizilmiştir” (Moore, 1975’den aktaran: Armaoğlu, 1991: 37). Sınırların nihai olarak belirlenmesi, Siyonist hareketin İsrail ülkesi kavramına coğrafi bir boyut kazandırmasına da yardımcı olmuştur (Pappe, 2007: 101). Milletler Cemiyeti’nin 24 Temmuz 1922 yılında aldığı 28 maddelik kararında, Filistin’deki İngiliz Manda yönetiminin esasları belirlenmiş ve Manda yönetimi şartları arasına dahil edilen Balfour Bildirisi’ne özel atıflarda bulunulmuştur: “Filistin yönetimi, nüfusun diğer kesimlerinin haklarının ve mevcut durumlarının zarar görmemesi sağlanırken, Yahudi göçünü kolaylaştıracak (...) ve Yahudilerin kamu yararı için gerekli olmayan devlet arazileri dahil olmak üzere ülkede birbirlerine yakın yerleşmelerinin teşvik edilmesi sağlanmıştır.” (Mansfield, 2012: 295). Filistin bölgesi o dönem için, İngilizler tarafından yönetilmiş, Siyonistler tarafından arzu edilmiş ve 1919’lara kadar Faysal’ın Filistin bölgesini Arap Krallığı’nın ayrılmaz bir parçası olarak görmesinden dolayı Haşimiler tarafından sahiplenilen bir bölge olmuştur (Khalidi, 1997:96).

İngiltere hükümeti, Filistin ve genelinde sömürgelerini yönetmeleri konusunda iki yaklaşım tarzı geliştirmiştir. İlk strateji, Filistin'deki İngiliz varlığının uzun dönemli olmasına dayanan “İngiliz Uluslar Topluluğu Yaklaşımı” na göre ekonomik özerklikten hem sömürgecilerin hem de sömürgelerin yararlanabilmesi için yerel altyapıya yatırım yapılmasına dayanmaktadır. Ancak başlangıçta olması istendiği bu anlayıştan daha sonra müdahaleci bir politika izlemeye başlamıştır. İngiltere hükümetinin açıkça hedefi, Mısır ve Hindistan'da uyguladığı gibi İngiliz yönetim modeline benzer bir Arap-Yahudi yönetiminin oluşturulması bu bağlamda Arap- Yahudi yasama ve yürütme mercilerinin üzerinde İngiliz bir manda komiserinin atanması planlanmıştır (Pappe, 2007: 93-94 ve 98). Bunun için 10 Ağustos 1920'de çıkarılan Kraliyet kararnamesinde 12 üyesi seçimle iş başına gelen bir yasama konseyinin kurulması kararlaştırılmış ancak Araplar bu fikre sıcak bakmamıştır.

2.5.1. Manda Yönetimi ve Filistin Arap Toplumu

Filistinli Arapların liderliğini, güç ve prestijlerini toprak sahipliğinden ve dini ve belediye makamlarına hakimiyetlerinden alan şehirli yerel eşraflar yürütmüştür. İngiliz hükümeti ise mevcut düzen içerisindeki hükümet ile halk arasındaki ilişkilerinin yürütülmesi için eşrafları aracı olarak kullanmışlardır. (Cleveland, 2008:275). İngiltere'nin böl ve yönet politikalarıyla aşiretler üzerindeki etkisi Filistin içerisindeki rekabetlerinin artmasına ve bütünleşememelerine neden olmuştur. El-Hüseyni ve Nashashibiler gibi Kudüslü diğer aşiretlerin üyeleri arasında çıkan anlaşmazlıklar kutuplaşmalara neden olarak ulusal hareketin zayıflamasına yol açmıştır. Her iki tarafta Filistin'i Siyonizm'in varlığından özgürleştirmeyi amaçlasa da izledikleri yöntem açısından birbirlerinden farklılık taşımışlardır. Hüseyiniler, pan- Arabizm'in Siyonizm'e karşı direnişte kendilerine yardımcı olacağına inanırlarken, Nashashibiler İngiliz politikalarının Filistin lehine çevrilmesi için yeni kurulan Ürdün Kralından yardım beklemişlerdir (Pappe, 2007: 111).

Bu dönemde siyasi olaylara karışan Filistinli tüm önde gelen ailelerin İngiliz yanlısı olmasından dolayı manda yönetimine karşı herhangi bir eylemde bulunulmamış sadece Siyonizm yanlısı politikalara karşı çıkmıştır (Pappe, 2007: 112). Balfour bildirisinin birinci yıl dönümünde düzenlenen gösteri yürüyüşü ve kutlamalar sırasında Arapların

büyük tepkileri ortaya çıkmış, buna karşılık Siyonist hareketine, İngilizlerin Siyonizm yanlısı tutumuna ve Suriye ile birleşme hedefine karşı Müslüman-Hıristiyan dernekler kurmaya başlamışlardır. (Elpeleg, 1999:12-28). Filistinli Arapların Yahudi yerleşimlerine karşı ilk örgütlü tepkisi 1918 ve 1919 yıllarında büyük şehirlerde kurulmuş olan Müslüman-Hıristiyan derneklerinin yerel şubelerinden gelmiştir. Bu derneklerden otuz kadarı Kudüs'te bir araya gelerek Birinci Filistin Arap Kongresini düzenlemişlerdir. Her yıl yapılan kongrelerde Kudüs eski belediye başkanlarından Musa Kazım el-Hüseyini başkanlığında bir Arap İcra kurulu kurulmasına karar verilmiştir. Kurulun yapı eksikliğinden kaynaklanan sorunları, yaygın idari bir mekanizmasının bulunmaması, halkın desteğinin yeteri kadar sağlanmaması gibi nedenlerle çok etkili olamamış, 1934 yılında Musa Kazım'ın ölümüyle kurulun işlevi de sona ermiştir (Cleveland, 2008: 275-276).

Arap İcra Kurulu'nun İngiliz politikalarını değiştirmekteki başarısız girişimleri Hacı Emin el- Hüseyini'nin ve kurmuş olduğu Yüksek İslam Konseyi'nin önemini arttırmıştır. Hacı Emin el-Hüseyini, Filistin sorununu Müslüman ülkeler arasında hızla uluslararasılaştırmış ve Müslüman vakıflarını, mahkemelerini ve dini kurumları kontrol eden Yüksek İslam Konseyi'nin seçilmesini sağlamıştır (Fisk, 2011: 325). Hacı Emin'in müftülükle birlikte Yüksek İslam Konseyi başkanlığı gibi iki önemli makama gelmesinin ardından Hüseyinilere karşı diğer ailelerin iktidar mücadelesinin başlaması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu iktidar mücadelesinin temelinde aileler arasında gelenekselleşmiş rekabet yatmakla birlikte siyasal ve ekonomik iktidarı ele geçirme mücadelesi bulunmuştur (Elpeleg, 1999: 40).

1930'lu yıllara gelindiğinde Filistin Arapların siyasi görüşleri bölünmüş bir yapı içerisinde olmuştur. Bu partiler arasında Hüseyini ailesinin partisi olan Filistin Arap Partisi; lideri Nashashabiler ailesinden olan Milli Savunma Partisi ve milli savunma partisinin karşısında yer alan İstiklal Partisi ve Halidi ailesinin Reform Partisi öne çıkmaktadır (Armaoğlu, 1991: 41). Bu partilerin 1930'lu yılların ortalarında siyasal alanda ortaya çıkmasında, "Musa Kazım'ın ölümüyle birlikte Hüseyini ve Nashashabi hiziplerini bir araya getiren bir nedenin kalmaması; Hacı Emin'in uzlaşmaz kişiliği nedeniyle kutuplaşmanın artması ve yerel seçimler sırasında Halidi ve Hüseyini aileleri arasındaki uzlaşmanın muhalefetteki çatlakların artmasına yol açmasında rol oynamıştır. Bütün

partiler, Siyonizm'e karşı olma konusunda birleşseler de her birinin kendilerine özgü yanları bulunmaktaydı (Elpeleg, 1999: 70-71).

Filistinli Arap toplumun kendi içlerinde yaşamış oldukları bu bölünmüşlüğün yanında, kendilerinin ayrı bir ulusal varlık olarak harekete geçmelerinin önünde, Balfour bildirisini hayata geçirmeye çalışan İngiliz manda yönetimi; mandater devletin gözetiminde kurulan yeni komşu Arap devletleri ve dünyadaki tüm Yahudilerin desteğini alan Filistin'de ki Yahudi ulusal hareketi engel teşkil etmiştir (Elpeleg, 1999: 14). Bununla birlikte, kırsal bölgelerde yarı feodal, kentsel bölgelerde ise otoriter yapıya sahip olan liderler, eşraf politikasını aşmakta zorlanmış ve birbirleriyle kıyasıya mücadele içinde oldukları, dar görüşlü ve çıkar merkezli bir yapının oluşmasına neden olmuştur (Pappe, 2007: 114). Ayrıca ortaya çıkan kurumlar daha çok Filistinli entelektüel kesimleri temsil ettiği için halkla bütünleşmesi oldukça sınırlı kalmıştır. Siyasal yollardan İngiliz yönetimine etki etmede yaşanan olumsuz girişimler, militan ve yeni örgütlerin gelişimine temel hazırlamış ve Arap-Yahudi çatışmasının kapsamını genişletecek bir sürecin başlamasına neden olmuştur (Elpeleg, 1999: 64).

2.5.2. Manda Yönetimi ve Yahudi Toplumu

Filistin bölgesindeki Yahudilerin durumları Arapların siyasal ve ekonomik durumlarından oldukça farklılıklar göstermekle birlikte Siyonist örgütlerin yapılanması Arapların kurdukları örgütlerden daha yaygın ve etkin bir işleyiş göstermiştir. İngiliz yetkililere Yahudi milli yurdunun kurulmasına ilişkin konularda ya da mandater devlete danışmalarda bulunulması için 1921 yılında Filistin Siyonist İcra Kurulu kurulmuş, bu kurul 1929 yılında Yahudi Ajansı adı altında yeniden örgütlenmiştir. Yahudi Ajansı, Filistin'de Yahudi toplumunun yarı hükümeti olmuş, bankacılıktan sağlığa ve göç yerleşimine kadar bir dizi önemli hizmet başlatmıştır. Ayrıca Yahudi toplumunun işleri, 1920 yılında kurulan milli meclis, milli konsey ya da Vaad Leumi (Yahudi toplumunun parlamentosu) üyeleri arasından seçilen 300 delegeden oluşan bir temsilci örgütler hiyerarşisi tarafından yürütülmüştür (Cleveland, 2008:277-278).

Siyonist liderlik, Yahudi toplumunu Yahudi devletinin kurulabilmesi için bir hedefe doğru yönlendirebilmiş ve Yahudi toplumunu sömürge bir devletin statüsünden

çıkartabilmeyi amaçlamıştır. Bu politikanın ilk hedeflerinden birini eğitim sistemi oluşturmuş ve İngiliz manda sisteminin yardımıyla 1923 yılında eğitim ayrımcılığını gerçekleştirmişlerdir. Eğitim sistemi iki dilli ve iki uluslu olmasına rağmen tüm eğitim kurumlarına özel bir nitelik kazandırmışlardır. Yerleşimcilerin kültürel inşasında ise Siyonist göç dalgalarıyla Doğu Avrupa'dan göç eden Yahudiler merkezi bir rol oynamıştır. Filistin'deki Yahudi cemaatinin kültürel kodunu, kanunlarını, iddialarını belirlemiş ve kendilerini batı toplumunun ayrılmaz bir parçası olarak görerek kendi toplumlarında yer alan Arap özellikleri dışlamaya başlamışlardır. Doğu Avrupa'dan gelen göçler, 1970'lere kadar İsrail'in siyasi seçkinlerinin yer aldığı bir grubun çekirdeğini oluşturmuştur. Siyonizm ile ilgili o dönem içerisinde birbiriyle rekabet halinde olan dört temel ideolojik yorum farkı ortaya çıkmıştır. Bunlardan en güçlüsü çoğunlukla Doğu Avrupa kökenli göçmenler oluşan işçi partisi, daha sonra sosyalist görüşe sahip Hashomet Hazair, dindar ve milliyetçi Mizrahi hareketi ve son olarak sağ kanat revizyonistler izlemiştir. (Pappe, 2007: 114-117). Sosyalist çoğunluk Siyonizm hayallerini realpolitik yoluyla gerçekleştirmeye çalışmalarına karşılık, revizyonist azınlıklar ise Ürdün'ün doğu sınırına kadar uzanan geleceğin İsrail Krallığı'nın yaratılmasını hedefleyen aşırılıkçı bir vizyona sahip olmuştur (Pappe, 2007: 145).

Yahudiler, ayaklanmalar ve çıkan isyanlar sonucunda farklı şekillerde sıkıntılar yaşasalar da büyük ölçüde çıkar sağlamışlardır. Siyonist hareket, İngiltere ile birlikte ortak düşmana karşı savaşmak amacıyla silahlanma ve askeri örgütlenme konusunda İngilizlerin vermiş oldukları destekten yararlanmışlardır. 1930'ların sonunda 6000 Yahudi destek polis gücü isyanı sonlandırmak için İngilizlere yardım etmiştir. 1939'a gelindiğinde ise Yahudiler, demografik ağırlığı karadaki stratejik alanların denetimini ve ülkeyi on yıldan kısa sürede ele geçirmek için silah ve askeri örgütlenmenin büyük çoğunluğunu elde etmişlerdir (Rogan ve Shlaim, 2012: 54). Yahudiler, 1920 yılında Haganah (savunma) ilk silahlı örgütünü kurmuş ve bu örgüt Yahudilerin 1920'lerdeki ve 1930'lardaki mücadelelerinde oldukça etkili olmuştur. Yahudilerin kendilerini korumak için kurdukları bir çeşit askeri teşkilatlanmanın kurulması düşüncesini ortaya atan I. Dünya savaşı sırasında Yahudi Lejyonunun kurucusu Vladimir Jabotinskydir (Armaoğlu, 1991: 47). Vladimir Jabotinsky, Arap-Yahudi anlaşmazlığına bakışını şöyle dile getirmiştir: *"Araplarla bizim aramızda gönüllü bir uzlaşmaya varılması hayaldir... Ne şimdi, ne de ileride gerçekleşmesi imkansızdır... Ancak Yahudi süngülerinden örülmüş bir duvar*

Arapları kaçınılmaz sonucu kabul etmeye zorlayabilir.” (Johnson, 2000: 410). İsrail 1948 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra Haganah, İsrail’in silahlı kuvvetlerinin temelini oluşturmuştur. Yahudilerin ikinci silahlı örgütü ise 1929 yılında Arap ayaklanmaları karşısında Haganah’ın siyasi organının pasif kalmasına tepki gösteren revizyonist bir grup 1931 yılında ayrılarak Irgun’u kurmuşlardır. Irgun silahlı teşkilatının lideri katı milliyetçi ve dini görüşleriyle tanınan Menaham Begin olmuştur. Bir diğer silahlı örgütleri ise 1940 yıllarında Irgun’un İngilizlere karşı yumuşak tutumunu eleştiren bir ayrılarak kurdukları Stern örgütüdür. Bu örgütün liderliğini ise Avraham Stern üstlenmiştir (Armaoğlu, 1991: 47-48).

2.5.3. Filistinli Arap ve Yahudi Topuluklarının Çatışması Karşısında Manda Yönetiminin Tutumu

İngiltere Manda yönetimi boyunca çıkan Arap-Yahudi çatışmalarında taraflar arasındaki sorunu çözmek için her seferinde bir araştırma komisyonu kurmuş ve sorunun çözülmesine yönelik çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerin ortak özelliğine baktığımızda ise Araplara yönelik politikalar gerçekleştirmek yerine Siyonist emellerin gerçekleşmesine yönelik politikalar izlenmesi olmuştur. Her üç taraf içinde yaşanan görüş ayrılıkları 1920’den 1939 yılına kadar şiddetlenerek devam eden çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1920 yılında Müslümanların el-Nebi ve Hıristiyanların da paskalya etkinliklerinin kısa süre sonra gösteriye dönüşmesi Araplar ve Yahudiler arasında çatışmaların çıkmasına yol açmıştır. Filistinli Arapların bu coşkusunun altında Faysal’ın Suriye kralı olarak kendisini ilan etmesinin büyük etkisi olmuştur. Faysal’ın krallık tacı giymesi ve İngiltere tarafından Filistin topraklarının Faysal’a bağlanacağı yönündeki rivayetlerin dolaşması hem İngiliz yönetimini hem de Yahudileri baskı altına almak için fırsat yaratmıştır. Ancak, aynı yıl Fransız birliklerinin Faysal’ın destekçilerinden oluşan küçük bir birliği yenmesiyle Faysal kaçarak İngiltere’ye sığınmış ve kendisine Irak hükümdarlığı verilene kadar orada kalmıştır (Pappe, 2007: 108). Arapların Faysal’dan beklentisi böylece başlamadan bitmiştir. Çıkan olaylardan İngiliz yönetimi Hacı el Hüseyini, Arif el- Arif ve Vladimir Jabotinsky’i sorumlu tutmuştur.

İngiltere'nin politikasında yaşanan değişimler sonucunda dönemin Sömürge Bakanı Winston Churchill, 1922 tarihli Beyaz Raporda, İngiltere'nin Filistin'i, "*İngiltere'nin İngiliz olduğu kadar Yahudi yapmaya*" niyetli olmadığını açıklamıştır (Brenner, 2011: 253-254). Yahudilerin göç edilmesine izin verilmekle birlikte ülkenin ekonomisinin karşılayabileceğinden fazla olmasına izin verilmemesine ve Ürdün'ün mandadan ayrılarak başka bir bağımsız devlet olmasına karar verilmiştir (Brenner, 2011: 254). Ürdün Devleti'nin kurulmasıyla Filistin'in Ürdün nehrinin doğusunda kalan üçte ikilik bölümü Yahudilerin kuracakları alandan çıkartılmıştır. Siyonistler bu girişimi Arap milliyetçiliğine gereksiz bir imtiyaz olarak değerlendirmişlerdir (Goldschmidt ve Davidson, 2011: 370). Haziran 1922 yılında Churchill'in sorumluluğunda hazırlanan Beyaz Raporda Yahudi göçüne belirli oranda bir sınırlama getirilirken bir yandan Balfour bildirisi resmileştirilmiş ve Yahudi milli yurdu hedefine yeniden bir açıklık getirilmiştir. Churchill, ileriki yıllarda yapacağı açıklamalarda söz ettiği gibi belgenin hedefinin Filistin halkının kendisini yönetmesi için tedbirlerin alınması değil Yahudi milli yurdunun kurulması önünde engellerin kaldırılması için atılan bir adım olarak değinmiştir (Karaman, 1991: 35).

2.5.3.1. İngiltere'nin Bölgedeki Çözüm Arayışları

1928 yılına gelindiğinde Filistin'de İngiliz manda yönetimi, iki taraf arasında bitmeyen çatışmaların yaşanmasından dolayı Filistin'de iki devletli modern bir devletin kurulmasının olanak dışı olduğu ayrımına varıp bir taraftan çatışan tarafları dizginlemeye çalışırken bir diğer taraftan ise bölgenin hakimiyetini ellerinde tutmanın yollarını aramıştır (Pappe, 2007: 118).

1929 yılında Weizmann'ın öncülüğünde Filistin'e göçün, arsa alımının ve kültürel inşanın koordineli bir şekilde sağlanabilmesi Yahudi Ajansı kurulmuştur. Ancak 1929 yılı Yahudiler için manda yönetiminin başlamasından bu yana en büyük huzursuzlukların yaşandığı bir yıl olmuştur. 1929 yılında Wall Street borsanın çöküşü ve büyük buhranın yaşanması Filistin'in inşasını etkilemiştir. Ayrıca Ağlama duvarının statüsü³¹ sorgulanmaya başlanmış ve çıkan protesto eylemlerinde 133 Yahudi'nin ve 116 Arap'ın

³¹ 1928 yılında duvar önünde dua eden Yahudilerin, yaşlılar için oturmak üzere sandalyelerin konulması ve kadınlar ve erkekleri ayıran bir duvarın inşa edilmesini Yahudilerin Barı duvarına yönelik taleplerini güçlendirecek bir girişim ve statükonun ihlali olarak değerlendiren Müslümanlar arasında çıkan protestolar küçük ölçekli bir iç savaşa dönüşmüştür.

öldürülmesine yol açmıştır. Protesto eylemlerinin sebebi dini bir yerin gelecekte ki statüsünün belirlenmesi gibi görünse de bu şiddet olaylarını araştırmak üzere İngiliz hükümeti Sir Walter Shaw başkanlığında Filistin'e bir araştırma heyeti göndermiştir. Yapılan araştırmaların ardından komisyon raporunda, gerilime neden olan başlıca sorunların manda içinde topraksız bir Arap sınıfının yaratılması, köylülerin yaşam koşullarında ortaya çıkan bozulmalar ve Arapların süregelen Yahudi göçünün sonuçlarının Filistinli Araplar için olumsuz sonuçlanacağı düşüncesi bulunduğunu bildirmiştir. Ayrıca, Arap toplumuna İngiliz hükümetinin yükümlülüklerinin kesin bir ifade ile bildirilmesinin ve Yahudi göçünün kısıtlanarak Arap kiracıların yerlerinden atılması uygulamasından vazgeçilmesi gerektiğini önermiştir (Cleveland, 2008: 284-285). İngiliz hükümeti Shaw komisyonu raporunu dikkate almak yerine Filistin'e başka bir komisyon göndermeye karar vermişlerdir. Bunun üzerine, Britanya sömürge Bakanı Lord Passfield tarafından bir inceleme komisyonu atanmıştır. (Brenner, 2011: 256-267). Passfielf Beyaz Kitabında³²,

“Filistin’de ekilebilir toprakların miktarı 6.544.000 dönümdür. Yahudilerin iyi bir teşkilatlanma ile ve başarılı bir toprak politikası takip ederek 1 milyon dönüm toprağa sahip olmasına karşılık, Arap nüfusun üçte biri topraksızdır. Her Arap ailesinin normal yaşantısı için kuru arazide 130 dönüme ihtiyaç olduğu halde, ortalama ancak 90 dönüm araziye sahip bulunmaktadır. Arap kitlesinin nüfusunu göz önüne alınca aradaki farkı kapatabilmek için daha 8 milyon dönüm ekilebilir toprağa ihtiyaç vardır. İngiliz Manda Yönetimi’nin esas görevi, “Filistin halkının diğer kesimlerinin” zararına olmamasını sağlamak iken, bu göçler Araplar için hem toprak yetersizliğine ve hem de işsizliğe sebep olmaktadır. Dolayısıyla hem göçler ve hem de Yahudilere toprak satışı sınırlandırılmalıdır.”

Passfield Beyaz kitabında Arap-Yahudi işbirliğine dayalı bir yönetim tavsiye edilmiştir. İngiltere'nin çözüm arayışları için hazırladığı belgeler arasında Arapları destekleyen ve Arapların görüşlerini dile getiren tek belge olmuştur. Bu belge Arapları memnun ederken, Siyonistler açısından ihanet olarak algılanmış, Chaim Weizmann Dünya Siyonist Örgütü başkanlığından istifa etmiştir. Weizman öncülüğünde Siyonist grupların İngiltere hükümetine yönelik yoğun baskıların başlaması sonucu 1931 Şubat ayında Başbakan Mac Donald, Avam kamarasında Passfield Beyaz Kitabının geri alındığını içeren Weizmann'a yazdığı mektubu (Kara Mektup) okumuştur (Cleveland, 2008: 285). Mektubunda Balfour deklarasyonu ile ilgili olduğu politikadan hiçbir değişiklik yapılmadığını, göçler ve toprak alımı konularında yumuşak ifadeler kullanarak Siyonistler tepkisinden kaçınmayı amaçlamıştır.

³² Passfield Beyaz kitabının genel başlıkları arasında Güvenlik, taraflar arası uzlaşma sonucu ortaya çıkarılacak anayasayı geliştirme çabaları, ekonomik ve sosyal kalkınma başlığında Filistin’de ki arsaların tarımsal kalkınmada ki payı ve göçmenlik konularına yönelik çalışmalar bulunmaktadır.

Dünyadaki ekonomik bunalım beşinci aliya dalgasının büyük göçüyle birleşince hem Arap hem de Yahudi toplumunda işsizliğe neden olmuştur. Siyonizm'e, İngiliz emperyalizmine ve yerine kök salmış Arap liderliğine karşı kendiliğinden doğan bir halk tepkisi başlamış ve 1936 yılında genel grev ile devam etmiştir. 1936-1937 yılları arasında Filistinlilerin grev, boykot ve ayaklanmaları ve Avrupa yaşanan krizlerin ve gerginliklerin artmasıyla birlikte İngiltere yeni çözüm arayışlarına itmiştir. Çünkü Nazi Almanya'sı ve Faşist İtalya'nın Ortadoğu üzerindeki faaliyetlerine hız vererek Araplara dönük propagandalar yapmaları çözüm bulmak amacıyla İngiltere hükümetinin eski Hindistan İşleri Bakanlarından Lord William Robert Peel başkanlığında "Kraliyet Filistin Komisyonu" kurul ve rapor hazırlamak üzere Filistin'e gönderilmiştir. Sunulan raporda Arapların ve Yahudilerin şikayetleri dikkate alınarak ortaya konulan sonuçta çözüm olarak "hangisi Filistin'i yönetecek?" sorusuna cevap olarak "hiçbiri" olmuş, gerektirdiği çözüm ise Filistin bölgesinin Araplarla Yahudiler arasında taksimi olmuştur (Armaoğlu, 1991: 55). Rapora göre Filistin topraklarında kurulacak olan bağımsız Arap ve Yahudi devletlerinin İngiltere'nin 1932'de Irak ve 1936 yılında Fransa'nın Suriye ve Lübnan'la yaptığı anlaşmalar gibi İngiltere'ye bağlı kalması ve Kudüs'ün kutsal bir bölge sayılmasından dolayı İngiliz manda yönetimine bırakılması öngörülmüştür (Öz, 1983: 113).

1938 yılında koşullar iyice kötüleşmeye başlamış, demiryollarına sabotajlar düzenlenmiş, şehirlerarası tren seferleri durdurulmuş, polis karakollarına baskınlar düzenlenerek silahlar ele geçirilmiş ve bir çok Arap şehirlerinde ve kırsal bölgelerde isyancılar kontrolü tamamen ele geçirmiştir. İsyanların artması sonucunda İngilizler harekete geçerek bütün ülkeyi yönetecek askeri bir hükümetin kurulduğunu bildirmişlerdir. İngiliz hükümeti aynı zamanda, Peel komisyonu raporunda taksim kararında belirtilen sınırların kabul edilmemesi üzerine 1938 Nisan ayında John Woodhead başkanlığında yeni bir komisyon görevlendirmiştir. Peel komisyonunda taksimin sınırlarını ayrıntılı belirlemek için çalışmalara başlayan komisyon, Filistin'in her tarafını incelemiş, İngiliz yönetimi ile Yahudi ve Hıristiyan temsilcilerini dinlemek için 41 oturum düzenlemiş ancak Araplar boykot kararı alarak toplantılara katılmamışlardır (Elpeleg, 1999: 95-96).

İngiltere bölgede çatışmaların artmasının ardından 7 Şubat 1939'da Araplar ile Yahudiler arasında işbirliğini sağlamak için Londra konferansı adı altında bir toplantı düzenlemiştir. Konferansa sadece Filistinli Araplar değil, Mısır, Irak, Suudi Arabistan, Yemen ve Ürdün delegeleri de katılmışlar, ancak Araplar ile Yahudilerin aynı masada oturmak istememesinden dolayı İngilizler toplantıları ayrı ayrı gerçekleştirmişlerdir. Arap tarafı, Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasından vazgeçilmesi, Yahudi göçünün durdurulması ve Filistin'de Arap bağımsızlığının tanınmasını şart koşarken, Yahudi tarafı manda rejiminin, Yahudi göçünün devam ettirilmesini ve Yahudi yurdunun kurulması politikasının devam ettirilmesi gerektiğini öne sürmüştür (Armaoğlu, 1991: 58). Tarafların istediklerinin birbirleriyle uzlaşamaz olmasından dolayı Londra konferansının başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Ardından İngiltere Sömürgeler Bakanı Malcolm Mac Donald tarafından 1939 yılında Mac Donald Beyaz Kitabı adlı resmi bir belge yayınlanmıştır. Bu bildiriyle Yahudi göçü ve toprak satın alımları sınırlandırılmıştır. Filistin mandasına olan Yahudi göçüne beş yıl sürecek ve yılda 15.000 Yahudi göçmenin yararlanabileceği bir kısıtlama getirilmiştir. Beş yılın sonunda ise Yahudi göçü Araplarının iznine bırakılmıştır. Ayrıca manda toprakları çeşitli bölgelere ayrılarak Yahudilerin bazı toprakları satın alması sınırlandırılmış bazıları ise tamamen yasaklanmıştır (Ojalvo,2014). Belge, “ *Kraliyet Hükümeti Filistin'in bir Yahudi Devleti olmasının politikaları arasında bulunmadığını açık bir şekilde deklere eder.*” (Cleveland, 2008: 288). Mac Donald bildirisinde Filistin toprakları A, B, C olmak üzere üç bölgeye ayrılmıştır. A bölgesi olarak belirtilen ve Araplara ayrılan bölgede Yahudilere toprak satışının yasaklanması; B bölgesinde Araplara toprak satışının serbest olmasına karşılık Yahudilere toprak satışının belli koşullara bağlanması ve C bölgesinde ise Yahudilere toprak satışının serbest olması öngörülmüştür (Arı, 2004: 218).

Mac Donald beyaz kitabı her iki taraf içinde tepki ile karşılanmıştır. Araplar tarafından Yahudi göçünün ve toprak satışının tamamen yasaklanmamasından dolayı reddedilmiştir. Yahudiler ise beyaz bildiriye illegal ilan etmişlerdir. Beyaz bildiriyle birlikte Yahudiler İngiltere ile amaçlarına ulaşamayacaklarını görerek Amerika üzerinde yoğunlaşmaya başlamışlardır.

1936-39 yıllarında yaşanan ayaklanmalarda İngiliz hükümeti çevrelerinde manda yönetimini sürdürmenin olanaksız olduğuna inandırmıştır. Ayrıca Avrupa'da yükselen

radikal akımların İngiliz çıkarlarını sekteye uğratabilecek kapasitede olması, Arapların İtalya'nın ve Almanya'nın yanında savaşa girmesi ile birlikte Hindistan'ın Irak-Basra-Ürdün-Filistin yolu ile Mısır ile bağlantısının stratejik öneminin artması, İngilizleri Araplar dünyasıyla dostluğunu pekiştirmeye yöneltmiştir. Mac Donald Beyaz bildirisi İngilizlerin bu dostluk karşısında ödemeye hazır oldukları bedelin kanıtı niteliğindedir (Güzel, 2012: 20 ; Elpeleg, 1999: 101). Mac Donald Beyaz kitabıyla amaçlanan ise Avrupa'da durum açıklığa kavuşuncaya kadar statükonun korunması olmuştur (Pappe, 2007: 143).

1936, 1938 ve 1939 yıllarında yaşanan Arap-Yahudi çatışmalarının sonucunda 329 Yahudi ve 135 İngiliz hayatını kaybederken, ayaklanmalara katıldığı gerekçesiyle 110 Arap idam edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı döneminde ise hem Siyonist yer altı örgütlerinin hem de Arap örgütlerinin şiddet eylemleri artmış barışı yakalamak imkansız hale dönmüştür (Çakmak, 2009: 1366). Bu süreçte, İngilizlerin iki toplumun ortak bir biçimde İngiltere himayesi altında var olmalarını sağlamaya yönelik girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunun altında yatan nedenler arasında her üç tarafında sorumluluğu bulunmaktadır. Siyonist hareketin Filistin bölgesinde kurumsallaşmaya ve merkezileşmeye başlamasıyla birlikte manda yönetimine karşı politikalarının giderek sertleşmesi önemli bir yer tutmaktadır. Bir başka neden ise, toplumsal bölünmüşlükle birlikte artan ekonomik yoksunlukla mücadele eden Filistinli Arapların artan protesto eylemlerdir. Tarımsal üretimin irat getiren ürünlere endekslenmesi, Yahudilerin hızla toprak satın alması ve bölge ekonomisine yönelik etkilerin artması Filistinli Arapların ekonomik yoksunluğunun artmasına yol açmıştır. Ayrıca manda yönetiminin 1929 yılına kadar ülkede tek ekonomik birim olarak sterlini kullanmaktan vazgeçmesi ve ülke ekonomisinin ikiye ayırmaya karar vermesinin ardından Yahudi Yerleşimcilerin (Yishuv) ayrı bir ekonomik varlık olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Manda yönetimi, manda rejimine aykırı davranarak bir bütün olarak Filistin halkının ilerlemesi ve refahı için gayret edeceğini taahhüdünü böylelikle çiğnemiştir. 1929'dan sonra Yahudilerin sermaye ile Filistin'de gerçekleştirdikleri yatırımlardan sağlanan fonlar Yishuvların zenginleşmesini sağlamış ve 1930'lu yılların sonuna doğru Yahudi ajansının toplam harcamalarının %40'ı toprak satın alma ve tarımsal kolonizasyona ayrılmıştır. İngiltere'de yeni iktidara gelen İşçi Parti'sinin "sömürgeleştirme" politikasıyla sosyal emperyalizm olarak tanımlanabilecek yeni bir siyaseti anlayışı benimsemesi İngiltere bünyesinde kamu harcamalarının arttırılmasının yoğunlaştırılmasını amaçlarken manda bölgelerine yönelik kamu

harcamalarının azaltılmasını öngörmüştür. Bir başka neden ise, Filistinli Arapların liderliği konusunda yaşanan artan kutuplaşmanın yarattığı boşluk yerel toplulukların örgütsüz ve hazırlıksız bir biçimde Yahudi yerleşimcilere karşı kışkırtılmaları Arap hareketinin başarısız olmasına neden olmuştur (Pappe, 2007: 118-137).

2.6. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Filistin Sorunu

İkinci Dünya Savaşı, Rommel'in Kuzey Afrika'da süratle ilerlemesi üzerine olası bir Nazi işgalinin ortaya çıkması, İtalyanların kıyı şehirlerini havadan bombalamaları ve Filistinli Arapların mihver devletleriyle olan yakınlığı Filistin'i farklı dönemlerde farklı yoğunlukta etkilemiştir (Pappe, 2007: 156).

Filistinli Arapların bölünmüş yapısına ek olarak Filistinli Arapların lideri konumunda bulunan Hacı Emin el- Hüseyini'nin sürgün edilmesi, kendilerini idare edecek ve harekete geçirecek etkin bir siyasal ve askeri güçten yoksun kalmalarına neden olmuştur. Ayrıca, Emin el-Hüseyini'nin sürgün sırasında Almanya'ya giderek Hitlerle görüşmeler³³ yapması ulusal hareketin çatlamasına neden olmuştur. Bu sebeple, Arap devletleri ile yeni oluşmaya başlayan Arap Ligi³⁴, Filistinli Arapların davasını üzerine almıştır. Arap liginin kurulmasıyla birlikte Arap devletleri Filistin meselesini ortak bir şekilde ele almış olsalar da ayrı ayrı olarak bu devletlerin Filistin bölgesi üzerinde farklı amaç ve çıkarları olmuştur (Armaoğlu, 1991: 70). Filistinli Araplar, diplomasiyi Arap Birliği'ne teslim etmelerinden dolayı diplomatik kanallarını kullanma olanağını yitirmişlerdir. Arap Birliği'nin savaşı bir yapı ile her tür uluslararası çözümün ertelenmesini amaçlayan politikasını kabul ederek BM'nin kararlarını boykot etmeyi sürdürmüşlerdir (Pappe, 2007: 171).

³³1940 ve 1941 yılında Almanlarla yapılan görüşmelerde somut sonuçlar alınamamıştır. Almanya'nın müttefiklerinin Kuzey Afrika ülkelerinde ki çıkarlarına ters düşmemek ve onları gücendirmemek için Arap ülkelerinin bağımsızlıklarını destekleyici bir bildiri yayınlamaktan çekinmiştir. Bu nedenle 1941 yılının nisan ayında İngiliz mandası altındaki belirli Arap devletlerinin bağımsızlığını destekleyen bir bildiri yayınlamış ve eğer İngilizlerle süregelen gerilim bir isyana dönüşürse Araplara askeri yardım vaadinde bulunmuştur. Bkz: Elpeleg, 1999: 109.

³⁴ Arap ligi resmi adıyla Arap Devletleri Birliği, Suriye, Ürdün, Irak, Suudi Arabistan, Lübnan, Mısır ve Yemen arasında 22 Mart 1945 yılında imzalanan bir pakt ile kurulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı boyunca Siyonistler, İngiliz yönetimin yayınladığı Mac Donald Beyaz bildirine rağmen, Nazi Almanya'sına karşı tercih şansının olmamasından dolayı müttefiklerle birlikte hareket etmişlerdir. Ben Gurion, *"Bu savaşta Beyaz Kağıt yokmuş gibi Büyük Britanya ile birlikte savaşacak, savaş yokmuş gibi de Beyaz Kağıt ile mücadele edeceğiz"*, demiştir. Müttefikleri desteklemek amacıyla binlerce Yahudi gönüllü olarak İngilizlerin yanında savaşa katılmışlardır. İngiliz askerlerinin yanlarında kazandıkları modern savaş deneyimi ve ileride İngilizlere karşı savaşacak eğitimli bir kadro sağlamıştır. 1942 yılından sonra Mihver tehdidi kalmamasına rağmen silahları iade etmedikleri gibi, Filistin'de İngiliz askeri hakkında gizli bilgilerin sahibi de olmuşlardır (Cleveland, 2008: 289-290). Bir Siyonist taraftarın sözlerinde bahsettiği gibi, *"Manda yönetiminin önceden farkına vardığı gibi, Yahudi tugayını oluşturan eski askerler, gelecekteki İsrail ordusunun çekirdeğini oluşturdu ve İngiliz politikasının bir yenilgisi anlamına gelen Arap bozgununda belirleyici bir faktör olmuşlardır."* (Koestler, 1949: 83-84).

Siyonistler bir yandan İngilizlerle birlikte savaşa katılırken bir yandan da Amerika ile işbirliği içinde bulunarak İngilizleri bölgeden çekilmeleri için baskı yapmaya başlamışlardır. 1942 yılında Amerikan Siyonistleri, İngiltere'yi yürürlükteki raporu iptal etme ve Filistin'i bir Yahudi devletine dönüştürme çağrısında bulunan Biltmore³⁵ programını (11 Mayıs 1942) kabul etmişlerdir. Bu bildiri özetle İngiliz mandasının sona erdirilmesi ve bir Yahudi devleti kurulması için Yahudilerin Filistin'e göçünün programlı bir şekilde yürütülmesi kararlaştırılmıştır (Arı, 2004: 220). Savaşı izleyen yıllarda Siyonistler aynı zamanda İngilizlerin bölgeden çekilmesi durumunda toplumlarını bu olası senaryo için iyice hazırlamışlardır. Ürdün Kralı Abdullah ile manda yönetimi sonrası dönemde Filistin'in Haşimiler ve Siyonistler arasında bölünmesine yönelik müzakereler yapmışlar ve bu amaç için vergilendirme ve askere alma gibi konularda topluluk üzerinde ki kontrollerini iyice sıkılaştırmışlardır (Pappe, 2007: 160). Kralın Ürdün vadisinde bulunan Şuna'da ki evinde iki kere buluşarak bir Yahudi devletinin yaratılması ve Filistinli Arapların topraklarının Ürdün Emirliği tarafından ilhak edilmesi konusunda anlaşmışlardır (Shlaim, 1988: 76-84).

³⁵ Biltmore programı: Balfour Deklarasyonu ve Manda metnindeki Yahudilerin Filistin ile tarihi bağlarını deklare eden maddelerin amacının, burada bir Yahudi Cumhuriyetinin temellerini atmak olduğunun kabul edilmesi; Mac Donald Beyaz Bildirisinin geçersiz kılınması; savaş sonrası düzenlemenin bir parçası olarak Yahudilerin vatan probleminin çözüme kavuşturulması; Filistin'e göçün denetiminin Yahudi bürosu tarafından yapılması; Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması. Bkz: Taylor, 2001: 82.

İkinci Dünya Savaşının Avrupa'da etkisi yavaş yavaş sönerken Filistin'de şiddet olayları tırmanışa geçmiştir. Irgun ve Stern gibi Siyonist terör örgütleri Amerikan yönetiminin desteğiyle Filistin'de binaları ve İngiliz tesislerini yakarak İngiliz manda yönetimine baskı yapmaya başlamışlardır. 1945 yılında Haganah terör örgütünün Palmach olarak bilinen Yahudi komanda grubunun, Irgun ve Stren terör örgütlerinin ortak giriştiği eylemlerde³⁶ İngiliz yetkililerin faaliyetlerine engel olmaya çalışması ve sonunda İngiltere'nin manda yönetiminden vazgeçmesini ve Filistin meselesini ileride Birleşmiş Milletler'e havale etmesini sağlayacak terör kampanyasının başlamasını sağlamıştır (Arı, 2004: 224).

Savaş döneminde Filistin dışında gelişen olaylar, İngiliz yönetiminin gelecekteki statüsünü belirleyici nitelikte olmuştur. Bu olaylardan ilki Nazi Almanya'sında yaşanan Yahudi soykırımının uluslararası alana etkisi dolayısıyla Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerinin önündeki engellerin kaldırılması şeklinde İngiliz manda yönetimine yoğun bir şekilde ABD tarafından yapılan baskıların artmasıdır. Bir diğer olay ise Amerika'nın Siyonistleri destekler nitelikteki kararları olmuştur (Cleveland, 2008: 289). Yahudi ve Filistinli Arapların cephesinde yaşanan gelişmelere karşılık, İngiliz yönetimi çatışmaların sona ermesi için farklı girişimlerde bulunmaya çalışmıştır. Bunlardan 1944 yılında ilan edilen Morrison Beyaz Kitabında taksim planı üzerinde durulurken ayrıca üniter bir devlet veya manda yönetiminin devamı gibi alternatiflerde yer almıştır (Arı, 2004: 220). Siyonist terör faaliyetlerinin artması ve son olarak 18 Haziran 1946 tarihinde Irgun terör örgütünün Tel Aviv ve Kudüs'teki askeri kulüplere baskın yapması sonucu 6 İngiliz subayını kaçırmaya üzerine İngiliz manda yönetiminin Yahudi terörüne karşı tutumu sertleşmiştir. Agatha operasyonunda, yaklaşık olarak 17.000 İngiliz askerinin katılımıyla Filistin'de arama ve tutuklama operasyonu gerçekleştirmiş ancak Siyonistlerin terör faaliyetlerinde bir azalma yaşanmamış aksine bu operasyona cevap olarak Kind David otelini havaya uçurmuşlardır (Armaoğlu, 1991: 67).

³⁶ 1946 yılı içerisinde Yahudi terör örgütlerinin düzenledikleri şiddet olayları arasında; 27 Aralık 1945 tarihinde polise ve askeri mahallere terörist saldırılarda bulunmak; 20 Şubat 1946 tarihinde Palmach terör örgütünün kaçak Yahudi göçmen getiren gemileri izleyen Hayfa radar istasyonunu havaya uçurması; 25 Nisan 1946 gecesi Tel -Aviv'de ki 7 İngiliz askerinin öldürülmesi; ülkede ki ulaşım sistemini felce uğratmak amacıyla demiryolu ve kara bağlantılarının tahrip edilmesi gibi eylemler yer almaktadır. Bkz: Armaoğlu, 1991:66-67.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte, Amerikan Siyonistleri Biltmore planını hayata geçirmek amacıyla ABD Başkanı Truman'a başvurmuş ve İngiltere'den 100.000 Yahudi'nin Filistin'e göç etmesine izin vermesini istemiştir. Bunun üzerine İngiliz hükümeti her iki ülkenin kabine üyelerinden oluşan bir komisyonun kurulmasını önermiştir (Güzel, 2012: 21).

Filistin meselesinde çıkmaza giren İngiliz manda yönetimi yükümlülüklerinden kurtulabilmek için konuyu 2 Nisan 1947 tarihinde Birleşmiş Milletlere taşımıştır. İngilizlerin ülkeyi terk etmelerinin ardında yatan neden arasında sadece Siyonist örgütlerin terörist faaliyetleri yatmamaktadır. 1946-47 kışının çok sert geçmesi ve İngiltere'nin ABD'ye olan borçları konusunda Amerikalıların sert bir tavır içinde bulunması, İngiltere'de ekonomik krizin yaşanmasına ve bu gelişmeler sonucunda İngiliz hükümeti'nin Hindistan ve Filistin mandalarında sınırlı bir sömürgeleşme girişimini başlatmalarına neden olmuştur (Pappe, 2007: 163). İngiltere başvurusunda Filistin meselesinin Dünya barışını tehdit etmesi sebebi ile BM Antlaşmasının 10. Maddesine atıf yaparak Filistin'in geleceğinin BM tarafından belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir (Güzel, 2012: 22). İngiliz hükümeti 30 yıldır devam eden manda yönetimini bırakırken şu açıklamaları yapmıştır (The Question of Palestine, 1979: 16):

"Majestelerinin hükümeti... barıştırlamaz bir ilkeler çelişkisi ile karşı karşıya kalmış... Bu şartlar altında hem Araplar, hem de Yahudiler tarafından önerilen çözümleri kabul edemeyeceğimize ya da kendimizin üreteceği bir çözümü uygulamaya koyamayacağımıza karar verdik. Bizim için açık olan yegane yolun sorunu BM'nin hükmüne teslim etmek olduğuna karar verdik."

Sorunun uluslararası alana taşınmasıyla birlikte Filistin'in yaklaşmakta olan dramatik senaryosu Filistin bölgesinin dışında Birleşmiş Milletler üye devletleri tarafından yazılmıştır (Pappe, 2007: 167).

2.6.1. Filistin Sorununun Uluslararasılaşması

İngiltere'nin isteği üzerine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 28 Nisan'da toplanmış ve 15 Mayıs'ta Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi'nin (UNSCOP) kurulmasını kararlaştırmıştır. BM Filistin Özel Komitesi Avustralya, Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hindistan, İran, Hollanda, Peru, İsveç, Uruguay ve Yugoslavya'dan oluşan 11

devletten oluşmuştur. UNSCOP'un kurulması, İsrail Devleti'nin milletlerarası kabulünün bir habercisi olmuştur (Karaman, 1991: 41).

Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi 16 Haziran'da Kudüs'e giderek Filistin'in çeşitli yerlerinde görüşmelerde bulunmuştur. UNSCOP'un Filistin'de düzenlenen girişimleri Siyonistler tarafından olumlu karşılanırken Filistinli Araplar tarafından temel haklarının açık ve tanınmalarının şart olduğunu öne sürerek boykot edilmiştir. UNSCOP'un Filistin'e düzenledikleri ziyaretlerde, gördüklerinden çok Avrupa'daki soykırımdan kaçabilenlerin toplandıkları kamplara yaptıkları ziyaretler gözlemlerinde etkili olmuştur. İngilizlerin soykırımdan canlarını kurtaran Yahudi mültecilerle dolu Exodus adlı geminin Almanya'ya geri gönderilmesi ile Yahudi göçlerinin sınırlandırılması amaçlayan girişimleri, UNSCOP'un bölgeye yaptığı ziyaretlerle aynı döneme denk gelmiş ve soykırım ile bir Yahudi Devleti'nin kurulması arasındaki bağın daha da belirgin hale gelmesine sağlamıştır (Pappe, 2007: 167-168). Özel komite 31 Ağustos'ta raporunu tamamlayarak, Genel Sekretere sunmuştur. Raporunda, Filistin meselesinin çözümü için çoğunluk ve azınlık planı olmak üzere iki rapor teklif edilmiştir. Komitede Çekoslovakya, Guatemala, Hollanda, Peru, İsveç ve Uruguay tarafından desteklenen Çoğunluk planına (ekonomik birimlerle bölüşüm) göre (UN A/364, 1947):

“Filistin, 1 Eylül 1947'den itibaren iki yıllık bir geçiş döneminden sonra mevcut sınırlarıyla, bağımsız bir Arap ve bir Yahudi devleti ile Kudüs şehri olacak şekilde yapılandırılmalıdır. (...) Filistin'de ikamet eden Filistin vatandaşları, Filistin vatandaşlığı olmayan Araplar ve Yahudiler bağımsızlık tanınması üzerine hangi devlete ikamet ediyorlarsa oranın vatandaşı olacaklardır. (...) Filistin'in ekonomik birliği için iki devlet arasında bir anlaşma imzalanmalıdır.”

Çoğunluğun planına göre özetle, *“bağımsız bir Arap devleti ve bağımsız bir Yahudi devleti ve uluslararası bir statüde (corpus seperatum) Kudüs şehri oluşturacaktır.”* (Fraser, 1980: 47).

Hindistan, İran ve Yugoslavya tarafından önerilen azınlık planının da ise; federal bir Filistin devleti ve Filistin vatandaşlığı öngörülmüştür. Azınlık kararına göre (UN A/364, 1947):

“Filistin halkı, bağımsızlıklarının tanınması hakkına sahiptir ve üç yılı aşmayan bir geçiş dönemi sonrası bağımsız bir Filistin federal devleti kurulmalıdır. (...) Bağımsız Birleşik Filistin devleti bir Arap ve bir Yahudi devletinden oluşmalıdır. (...) Geçiş dönemi süresince, Filistin nüfusu tarafından kurucu bir meclis seçilmeli ve bağımsız Filistin Federal Devleti'nin anayasası oluşturulmalıdır. (...) Araplar, Yahudiler ve

diğer halklara verilecek tek bir Filistin uyruğu ve vatandaşlığı olmalıdır. (...) bağımsız birleşik Filistin Devleti'nin başkenti olacak Kudüs, Arap ve Yahudi kesimlerinden oluşan iki ayrı belediyeden oluşmalıdır.”

2.6.2. BM Genel Kurulu 181 (II) Sayılı Taksim Kararı

Çoğunluk planı 25 Kasım 1947 tarihinde oy çokluğuyla kabul edilerek Genel Kurul'a sunulmuştur. 29 Kasım 1947 tarihinde Genel Kurul'da yapılan oylama da Çoğunluk planı 181 (II) A sayılı tavsiye kararı olarak 13 ret, 10 çekimser oya karşılık ve 33 kabul oyu ile geçmiştir.³⁷ Taksim kararının alınmasında ABD'nin kendisine bağımlı Liberya, Filipinler ve Haiti gibi Üçüncü Dünya Ülkeleri üzerindeki baskısı lehte oy kullanmaları yönünde etkili olmuştur (Lewis, 1996: 284). Karara göre (UN A/RES/181 (II),1947:1):

“Filistin mandası mümkün olduğu kadar kısa zamanda fakat 1 Ağustos 1948'den geç olmamak koşuyla sona erecektir. (...) Bağımsız Arap Devleti ve Yahudi Devletiyle bu planın III. Bölümünde belirlenen Kudüs şehri uluslararası rejimi mandatör hükümetin silahlı kuvvetlerinin çekilişinin tamamlanmasından iki ay içinde fakat 1 Eylül 1948'den geç olmamak kaydıyla kurulmuş olacaktır.”

Taksim planına göre kurulacak olan Arap devletine Gazze ve Refah sahil şeridi, Celile, Nablus, El Halil ve Berşeva civarı verilirken, Yahudi devletine ise Tel-aviv ve Hayfa civarındaki sahil bölgesi Necef, Yizreel ve Vadi verilmiştir. Kudüs şehri ise her üç dinin kutsal bölgesi olmasından dolayı corpus seperatum statüsünde kabul edilerek Birleşmiş Milletlerin idaresine bırakılmıştır (Filistin'in Taksim Planları, <http://www.dunyabulteni.net/haberler/315627/filistin-in-taksim-planlari:2014>)

BM taksim kararıyla nüfusun 2/3 çoğunluğunu oluşturan Filistinli Arapların kendi geleceklerini belirleme hakları ihlal edilerek BM temel kuruluş ilkeleriyle çelişmiştir (Halloum, 1989: 166).

³⁷ Kabul oyu kullanan devletler: Avustralya, Belçika, Bolivya, Beyaz Rusya, SSCB, Kanada, Kosta Rika, Çekoslovakya, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Fransa, Guatemala, Haiti, İzlanda, Liberya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Panama, Paraguay, Peru, Filipinler, Polonya, İsveç, Ukrayna, Güney Afrika Birliği, ABD, Uruguay, Venezuela, Brezilya. Karşı oy kullanan ülkeler: Afganistan, Hindistan, Irak, İnan, Küba, Lübnan, Mısır, Pakistan, Suriye, Suudi Arabistan, Türkiye, Yemen, Yunanistan. Çekimser oy kullanan ülkeler: Arjantin, Çin, El Salvador, Etiyopya, Honduras, İngiltere, Kolombiya, Meksika, Şili, Yugoslavya .

UNSCOP'un raporu Birleşmiş Milletlere sunulduğunda İngiltere, Genel Kurul'da ki oylamayı beklemeden Filistin mandasının 15 Mayıs 1948'de sona ereceğini bildirmiştir. Bu bildiriyle İngilizlerin çekildikleri tarih arasında Filistin bölgesi tam bir kaos ortamına dönüşmüş ancak toplumlararası savaş boyunca İngiliz yönetimi düzeni sağlamak adına herhangi bir girişimde bulunmayıp manda yönetiminin son bulacağı gün için çekilme hazırlıklarına yoğunlaşmıştır. Toplumlararası savaş döneminde Yahudi güçleri, BM kararıyla Yahudi devletine ayrılan toprakları Arap çetelerinin direnişine karşı Haganah'ın disiplinli güçlerinin çatışmasında belli başlı Arap merkezleri Yahudilerin kontrolüne geçmiş ve 400 bin Filistinli bu topraklardan kaçmak zorunda bırakılmıştır. Toplumlararası bu savaşta en acımasız 9 Nisan 1948 tarihinde Irgun örgütü tarafından gerçekleştirilen Deir Yasin Katliamı olmuş, yaklaşık 250 sivil hayatını kaybetmiştir (Cleveland, 2008: 295). 1948 Deir Yasin Katliamından sonra Irgun lideri Menahem Begin operasyonla ilgili düşüncelerini ifade etmiştir (Sehoenman, 1992: 37):

“Bizim Irgun savaşçıları Arapların gözünde korkulu birer efsaneydi... İsrail Devleti'nin bugünkü hükümlerlik alanı içinde var olan 800.000 Arap'tan bugün ancak 165.000'i kalmış durumda. Bu gelişmenin siyasi ve ekonomik önemi küçümsenemez.”

İsrail Devleti'nin kurulması öncesinde yaşanan bu şiddet olaylarında Yahudilerin iç siyasetinde yaşanan sosyalist ve revizyonist akımlar arasında yaşanan kayma etkili olmuştur. Revizyonizm doğrultusunda askeri araçlar kullanarak tüm Filistin coğrafyasının tamamının ele geçirilmesi hedef olarak benimsenmiştir (Balpınar, 2012: 87). Yahudi yaşam yerlerinin Deir Yasin katliamında görüldüğü gibi çatışma ortamı yaratılarak Filistinli Araplarının bölgeden kaçmaya zorlanması plan Dalet³⁸ çerçevesinde düzenli

³⁸ Plan Dalet kapsamında Arap yerleşim yerlerine 1948 Nisan ayından başlayarak bir dizi operasyon gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında; 1 Nisan'da Tel-aviv ve Kudüs arasında bağlantı koridorunu oluşturmak ve Arap devletini iki parçaya bölmek için Nachshon operasyonunu (başarısız); 15 Nisan'da Nachshon operasyonuna bağlantılı olarak Latrun yakınlarındaki Arap kasabalarına saldırmak amacıyla Harel operasyonunu (başarısız); 21 Nisan'da Hayfa ve civarında Arap nüfusunu bozguna uğratmak amacıyla Misparayim operasyonunu (başarılı); 27 Nisan'da Jaffa civarında Arap kasabalarını yok ederek Filistin bölgesi ile bağlantılarını kesmek amacıyla Chametz operasyonunu (başarılı); yine aynı gün Kudüs bölgesi civarındaki Arap kasabalarını ve Kudüs'ü izole etmek amacıyla ulaşan yolları ele geçirmek için Jevussi operasyonunu (başarısız); 28 Nisan'da Güney Galile bölgesinde yaşayan arapları temizlemek amacıyla Yiftach operasyonunu (başarılı); 3 Mayıs'ta Güney Galile ve Tiberya arasındaki Arap kasabalarını yok etmek amacıyla Mateteh operasyonunu (başarılı); 7 Mayıs'ta Kudüs'ün kuzeyinde bulunan Ramallah bölgesine nüfuz etmek ve Latrun yakınlarındaki kasabaları yok etmek amacıyla Maccabi operasyonu (başarısız); 11 Mayıs'ta Beisan bölgesini işgal ederek yerleşik yaşayan bedevileri defetmek amacıyla Gideon operasyonu (başarılı); 12 Mayıs'ta Negev yolu üzerinde yer alan Bureir Arap yerleşkesini yok etmek için Barak operasyonu (kısmen başarılı); 14 Mayıs'ta Acre ve Galile bölgesini işgal etmek için Ben Ami Operasyonu (başarılı); yeni Kudüs civarındaki Arap yerleşimcilerinin yaşadığı yerleri işgal etmek amacıyla Pitchfork

olarak yapılmıştır. Mart 1948 yılında tasarlanan Dalet planı, taksim sınırları içerisinde ve olası sınırları boyunca Yahudi kontrolünün hat ve takviye güçlerle sağlanması, olası Arap kuvvetlerinin saldırı, taciz ve müdahalelerine karşı önlemlerin alınması için ortaya çıkmıştır. Planın amacı Yahudi devletinin ve sınırlarının korunması olmuştur. Görevler arasında, karmaşık bir savunma sistemi oluşturarak bölgenin savunmasını sağlamak; savunma sistemlerinin sağlamlaştırılması ve önemli şehirlere dağıtılması; ülke genelinde ana ulaşım arterlerinin kontrolünün sağlanması; düşman şehirlerinin kuşatılması; ülke içerisinde ve dışında karşı hücumların yapılmasının sağlanması bulunmuştur (Slutsky, 1972'den aktaran: Khalidi, 1988: 24). Yapılan bu stratejinin başarısının sağlanması için Arap varlığının Yahudi devletinin sınırları boyunca temizlenmesi; Arap sınırı boyunca Yahudi yerleşim yerlerini güçlendirme ve vur kaç akınları yaparak Arap birliklerine baskınlarda bulunma esas alınmıştır (Tal, 2004: 165). Bu plan, yerleşim yerleri askeri talepleri karşılama görevi üstlenirken ayrıca göçlerin güvenlik sistemine aktarılmasını kolaylaştırmıştır (Gurion, 1971: 368).

Sonuç olarak taksim kararı, iki devlet ve uluslararası statüdeki Kudüs şehrinin sınırlarını çizmiş ve İngiliz mandasını sona erdirmiştir. Ardından İngiltere, Filistin'deki çetin mücadeleden sorumlu olmadığını açıklayarak hızla geri çekilmeye başlamış ve gerisinde ciddi bir çatışma atmosferi bırakarak (Taylor, 1991: 140), 14 Mayıs 1948 günü geldiğinde Filistin'de ki İngiliz yönetimi kargaşanın tam ortasında iki halkı bırakarak sessizce ayrılmıştır. Bu olaya tanık olanlar bu çekilişi şöyle anlatmıştır: *“İngiliz bayrağı indirildi ve Filistin'de ki İngiliz yönetimi, bir idamın hızıyla ve gece geçen bir geminin sessizliğiyle sona erdi.”* (Marlowe, 1959'dan aktaran: Cleveland, 2008: 295).

2.6.3. İsrail Devleti'nin Kuruluşu

Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Ulusal Konseyi'nin 14 Mayıs 1948 tarihinde açıkladığı bağımsızlık bildirisinde şu ifadeler yer almıştır:

“İsrail toprakları Yahudi halkının doğum yeridir... bu tarihsel bağla hareket eden Yahudiler yüzyıllar boyunca babalarının toprağına dönebilmek için ve tekrar devlet olabilmek için çaba harcadılar. Son yıllarda kitleler halinde buraya döndüler...”

operasyonu(başarılı); yine aynı gün Eski Kudüs bölgesini işgal etmek amacıyla Schifon operasyonu (başarısız) düzenlenmiştir. Bkz: Khalidi, 1988:17-88 pp.4-33.

ülkenin bütün sakinlerine ilerlemenin nimetlerini getirdiler ve bağımsızlığı kazanacakları günü beklediler.

...Ulusal Konseyin üyeleri olan bizler Filistin'de ki Yahudi halkın ve Dünya Siyonist hareketinin temsilcileri olarak, bugün Filistin'de İngiliz mandasının sona erdiği gün, Yahudi halkın doğal ve tarihsel haklarının ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun (Taksim) kararının verdiği yetkiyle kutsal bir toplantı yaptık. Bu nedenlerle, Mediath Yisrael (İsrail Devleti) adı verilmek üzere Filistin'de Yahudi Devleti'nin kurulduğunu ilan ediyoruz."

Siyonistler uzun zamandır planlamış oldukları bu sürecin son aşaması olan uluslararası arenada tanınma aşamasını ABD Başkanı Truman'a başvurarak tanınma talebinde bulunmuşlardır. Weizmann, Amerikan Başkanı Truman'a yazmış olduğu mektupta, *"Yahudi devleti sizin liderliğinizdeki Amerikan yönetiminin desteği sonucu kurulmuştur. İlan edeceğimiz devletin tarafınızdan derhal tanınacağına inancım tamdır."* (Letter from Weizman to Truman, 13.05.1948). Amerika ise bu talebi İsrail Devleti'nin ilanından on bir dakika sonra de-facto olarak tanımıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN FİLİSTİN-İSRAİL SORUNUNA YÖNELİK KARARLARININ İNCELENMESİ

Uluslararası sistem içerisinde Birleşmiş Milletlerin çatışmaların çözülmesindeki rolü çok önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde uluslararası güvenliğin ve barışın tesisinde, dünya hükümetinin kurulmasında, kötünün iyisi olarak değerlendirilen güç dengesi sisteminin çalışmasında ve geliştirilmesinde, Birleşmiş Milletlerin büyük bir politik katkısı bulunmuştur (Claude, 1962:131).

Birleşmiş Milletlerin, uluslararası güvenliğin ve barışın sağlanmasındaki politik katkısına rağmen Filistin sorunun çözümünde yaptığı yoğun ve kapsamlı çalışmalar çözümsüz kalmıştır (The Question of Palestine ve the UN, 2008: 3). Filistin topraklarının geleceğini belirleyen çatışmanın fiili başlangıcı sayılan BM Genel Kurulu Taksim kararının ve İngiliz manda yönetimin bölgeden kısa süre içinde ayrılışının ardından birdenbire devletleşen Yahudiler karşısında devletsizleşme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Filistinliler arasında başlayan savaş, Filistin sorununu Birleşmiş Milletler örgütünün gündemine taşınmasında ilk adım olmuştur (Karaman, 1991: 58). Bu sürecin ardından, Filistin sorunu, Birleşmiş Milletler örgütünü kuruluşundan günümüze kadar sürekli meşgul eden bir sorun haline gelmiştir.

Birleşmiş Milletler Filistin sorununa yönelik arabuluculuk faaliyetlerini yapmasının yanı sıra kurulduğu günden bu yana geniş kapsamlı bölgesel barışın teşvik edilmesi ve taraflar arasında çatışmanın sona erdirilmesi amacıyla çeşitli diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Birleşmiş Milletlerin yer almadığı müzakere girişimlerinde bile Güvenlik Konseyi tarafından alınan 242 ve 338³⁹ sayılı kararlara dayalı bir çözüm etrafında

³⁹ Ateşkes ve 242 Sayılı Kararın Bütünüyle Uygulanmasına Yönelik Çağrı niteliğinde, 22 Ekim 1973 tarihinde 338 karar alınmıştır. Güvenlik Konseyi, 1- Şimdiye dek savaşan tüm tarafları, bu kararın kabulünü takiben 12 saat içinde, işgal altında tuttıkları bölgelerde acilen ateşkese ve bütün askeri hareketi durdurmaya davet eder; 2- İlgili tarafların, ateşkesin hemen ardından Güvenlik Konseyi 242 (1967) sayılı Kararını bütün yönleri ile uygulamaya başlamasını talep eder, 3- Orta Doğu'da adil ve kalıcı bir barış tesis etmeyi

uzlaşılması istenildiği için BM dolaylı olarak müzakere sürecine dahil olmaktadır (Englander, 2009: 5).

Birleşmiş Milletlerin arabuluculuk çabaları 1947 yılına kadar uzanmaktadır. Soruna yönelik ilk çalışmaları arasında, Britanya Hükümeti'nin bölgeden çekileceğini açıklaması üzerine, 1947 yılında Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesinin (UNSCOP) kurulması yer almıştır. Özel komitenin tavsiyesi üzerine çoğunluk ve azınlık planı olmak üzere, iki karar tasarısı hazırlanmış ve Çoğunluk planı, 29 Kasım 1947 yılında Genel Kurul'un kabul ettiği 181 sayılı taksim kararıyla kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler savaşın başlamasının ardından gerek Genel Kurul gerekse Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlarla çıkan çatışmanın sona erdirilmesi için çağrıda bulunmuştur (Englander, 2009: 5-6). Birleşmiş Milletler, Filistin-İsrail sorununda arabuluculuk faaliyetlerinde bulunarak barışı sağlamak için İsrail Devleti'nin tutumu, Filistin halkının durumu gibi çatışmanın bütün yönlerini Birleşmiş Milletler görüşmelerinde ve kararlarında ele almaya çalışmıştır.

Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan çalışmalarda, Filistin'in üye olmayan devlet statüsüne ilişkin yapılan oylama sırasında uluslararası kamuoyu, Filistin sorununa ilişkin temel parametreleri ortaya koymuştur. Bunlar arasında, 1967 sınırları öncesi sınırlarla iki devletli çözüm üzerinden Filistin sorununun çözülmesi, Filistin Devleti'nin başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız bir devlete sahip olması; İsrail'in bağımsız bir devlet olarak güvenliğini ve varlığını korumaya çalışmasının doğal olması ve son olarak taraflar arasında karşılıklı müzakere yoluyla soruna çözüm bulunması yer almıştır (Efegil, 2013: 61).

3.1. Filistin Sorunu Özelinde Arap-İsrail Çatışmasına Yönelik Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları

Filistin bölgesinin taksimini öneren 181 sayılı Birleşmiş Milletler kararıyla alevlenen, 1948 yılında başlayan Filistin savaşı, 1949 Haziran ayında İsrail ve Suriye arasında imzalanan anlaşmayla yirmi aydan daha kısa sürede sona ermiştir. Ancak geçen bu kısa süre, Ortadoğu'nun siyasal görünümünü oldukça etkilemiş ve tüm bölge için bir

amaçlayan uygun denetim eşliğinde ilgili taraflar arasında ateşkes ile görüşmelerin derhal başlaması gerektiğine karar verir.

dönüm noktası olarak kabul edilmiştir (Rogan ve Shlaim, 2012: 23). 1948 savaşı, İsrail'in kesin zaferiyle yerlerinden atılmış Filistinlilerin trajedisini yaratmakla birlikte Arap dünyasında savaşa hazırlıksız yakalanan rejimlerin gözden düşmesine de yol açmıştır. Filistinliler açısından, Felaket (Nekba) sözcüğü ile anılmaya başlanan 1948 savaşı, Filistin'in Arap ve Yahudi sakinleri arasındaki özgün çatışmayı, Arap-İsrail çatışmasına dönüştürmüştür (Cleveland, 2008: 299).

Başlayan Arap-İsrail çatışmasını önlemek amacıyla Birleşmiş Milletler sayısız özel toplantılar düzenlemiş ve kararlar almıştır. Yapılan bu özel toplantılarda, bir çok özel kuruluş oluşturulmuştur. Bunlar arasında, Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu (UNSCOP), Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı (UNWRA), Birleşmiş Milletler Acil Gücü (UNEF), Birleşmiş Milletler Gözlem Gücü (UNDOF), Birleşmiş Milletler Geçici Lübnan Gücü (UNIFIL) gibi çatışmanın çözümüne katkı sağlamak amacıyla bir çok yapı kurulmuştur. BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi, bu süreçte almış olduğu kararlarında Arap-İsrail sorununa yönelik bütüncül kararlar almaya çalışarak sorunun farklı boyutlarını ele almayı amaçlamıştır.

Filistin sorunu özelinde başlayan Arap-İsrail çatışması Ortadoğu'da dengelerin değişmesine yol açmıştır. Filistin sorununun, savaşan Arap devletlerine yansımaları birbirinden farklı boyutları bünyesinde barındırmıştır. Yaşanan savaşlar boyunca Mısır, bir dönem Sina yarım adasını; Suriye Golan tepelerini kaybederken; Ürdün ve Lübnan ise Filistin'den göç eden mültecilerin ülkelerindeki faaliyetleriyle karşı karşıya kalmışlardır.

1948 yılından 1967 yılına kadar Mısır'ın İsrail'e yönelik politikası hiç bir zaman merkezi öneme sahip olmamıştır. 1948-1956 yılları arasında Mısır'ın İsrail politikası, Britanya hükümetinin güvenlik sisteminin ortadan kaldırmaya yönelik olurken, 1956-1967 yılları arasında ise, Araplarla ilişkilerini dengede tutmak için büyük güçlerin saygısının kazanılmaya çalışılmasıyla geçmiştir (Doran, 2003: 115). 1950'den 1967 savaşına kadar şiddetin egemen olduğu bir dönem yaşanmış ve İsrail, Filistin'deki İngiliz Mandasının altında olan tüm bölgeyi işgal etmiştir. Bu süreç içerisinde, 1956 savaşının ardından Genel Kurul acil bir ateşkes çağrısında bulunmuş ve ateşkesin sağlanmasının ardından bölgede Birleşmiş Milletler Acil Gücü'nü (UNEF I) konuşlandırmıştır. UNEF, Birleşmiş Milletlerin ilk barış gücü olarak tarihe geçmiştir. Mısır topraklarında ve Gazze Şeridinde

konuslanan UNEF, Mısır'ın talebi üzerine 1967 yılında bölgeden çekilmiş ve hemen ardında üçüncü Arap-İsrail savaşı başlamıştır. Savaşın ardından İsrail, Mısır'da Sina yarımadasını, Gazze Şeridini; Suriye'den Golan tepelerinin bir kısmını ve Doğu Kudüs'ü işgal etmiştir.

1967 savaşıdan sonra ise Mısır elitinin gözünde Mısır'ın Arap politikasının bir parçası olarak İsrail ile nasıl başa çıkılacağı sorusu önemini yitirmiş; Mısır, kendi iç sorunlarına yönelmiştir. Yıpratma savaşları ve ardından 1973 savaşının ardından Mısır'ın İsrail ile karşı karşıya gelmesine rağmen bu durum iki ülke arasındaki stratejik dengenin değiştirilmesine yönelik olmuştur (Doran, 2003: 115). Arap devletlerinin kaybettikleri toprakları geri almak adına başlattıkları 1973 savaşının (Yom Kippur) ardından tekrar bir yenilgiye uğramaları üzerine; bölgede kalıcı bir ateşkesin sağlanması için Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar ikinci Acil Güç (UNEF II) oluşturulmuş ve Mısır ile İsrail arasında 1979 yılında imzalanan Camp David anlaşmasına kadar varlığını devam ettirmiştir.

Güvenlik Konseyi, İsrail ve Suriye arasındaki anlaşmaları ve ateşkesi denetlemekle görevlendirilen Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlem Gücü'nü (UNDOF) kurmuştur. 1967 savaşında, İsrail'in işgal etmiş olduğu Golan Tepelerinde, İsrail ve Suriye orduları arasındaki bölgede tampon oluşturulması için kurulmuş ve bu güne varlığını sürdürmektedir.

İsrail güçlerinin 1978 yılında, İsrail'deki Filistinli komando baskınına takiben Güney Lübnan'ı işgal etmesinden sonra Güvenlik Konseyi, İsrail'e geri çekilme çağrısında bulunmuş ve İsrail'in geri çekilmesini teyit etmek, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve Lübnan'ın bölgedeki otoritesini yeniden kurmasına destek vermek amacıyla 425 ve 426 sayılı kararlarıyla Birleşmiş Milletler Geçici Lübnan Gücü'nü (UNIFIL) kurmuştur. 1982 yılında, FKÖ ile İsrail arasında çatışmalarının artması üzerine, İsrail, Lübnan'da bulunan Filistin Kurtuluş Örgütü'nü silahsızlandırmak ve FKÖ lider kadrosunu Lübnan'dan sürmek için Güney Lübnan'a yönelik bir askeri hareket yapmış ve bir hafta içinde Beyrut'a kadar ilerlemiştir. İsrail kuvvetleri, 2000 yılında, 1978 Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak bölgeden geri çekilmiştir. BM Güvenlik Konseyi kararıyla, Lübnan-İsrail sınırında istikrar ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunan UNIFIL'in görev süresi "Lübnan'da

durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit teşkil ettiği” gerekçesiyle 31 Ağustos 2016'ya kadar uzatılmıştır (Uluslararası Barış ve Güvenlik, <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>).

Ürdün’ün, Batı yanlısı politikaları nedeniyle İsrail ile aralarında ciddi sınır sorunlar yaşanmamış hatta diğer Arap devletleriyle karşılaştırıldığında nispeten sorunsuz düzeyde olmuştur. İlişkiler, 1994 yılında su sorunları ve toprak anlaşmazlıklarını çözmek amacıyla imzalanan barış anlaşmasıyla rayına oturmuştur. İmzalanan anlaşmada, taraflar arasında savaş durumunun sona erdiğini ve BM Güvenlik Konseyi’nin 242 ve 338 sayılı kararlarının temel alındığı bir barışın sağlanacağı konusunda hem fikir olmuşlardır. Böylece Ürdün, Mısır’ın ardından İsrail ile barış yapan ikinci Arap devleti olmuştur.

Tablo 5: Arap-İsrail Çatışmasına Yönelik BM Güvenlik Konseyi Kararları

Ülke/Sorun	1940-1949	1950-1959	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2015	Toplam
Filistin Sorunu	15	3	8	4	13	8	10	61
İsrail	3	-	-	-	-	-	-	3
Suriye	-	3	3	12	21	19	25	83
Mısır	-	6	-	11	-	-	-	17
Ürdün	-	1	5	-	-	-	-	6
Lübnan	-	-	2	17	40	21	28	108
Ortadoğu (Genel)	-	2	4	3	-	-	-	9
Tunus	-	-	-	-	2	-	-	2
Irak	-	-	-	-	1	-	-	1
Diğer	1	-	-	1	1	-	-	3
Toplam	19	15	22	48	78	48	63	293

Birleşmiş Milletler kurulduğu günden beri, İsrail hakkında çıkan kararlar diğer konulara göre daha fazladır. 1990 yılından önce alınan BM Güvenlik Konseyi kararlarından 646 tanesinin 181’i İsrail ile bağlantılıdır (Gruenber, 2008: 494). Tablo 5’de belirtildiği gibi, 1946 ve 2015 yılları arasında geçen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının 293 tanesi Arap-İsrail çatışmasına yönelik alınmıştır (Tablo 5).

3.2. Birleşmiş Milletlerin Filistin-İsrail Sorununa Yönelik Çalışmaları

Güvenlik Konseyi'nin Filistin-İsrail çatışmasına yönelik faaliyetleri, daha geniş uluslararası siyasal gerçekliklerin bir yansıması şeklinde olmuştur. Uluslararası politikada temel güç olan Birleşik Krallık'tan ABD'ye geçiş dönemi, Sovyetler Birliği'nin yükselişi, Soğuk Savaş ile birlikte artan gerilimin, ardından Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ABD'nin egemenliği ve 9/11 sonrasında ve 2003 Irak savaşında Arap dünyasının siyasi yönünü şekillendirmek isteyen ABD'nin iddialı rolünün yansıması karar alma sürecini etkileyen faktörler arasında yer almıştır (Jones, 2010: 322).

Birleşmiş Milletlerin Arap-İsrail çatışmasındaki rolünü kamu algısından ziyade olayların etkisi üzerinden değerlendirdiğimizde, üç farklı safhada evrimleşmiştir. 1946-1978 arası dönemde Güvenlik Konseyi, Süveyş Krizinden başka her Arap-İsrail çatışmasında çatışma yönetiminin tanımlanması ile meşgul olmuştur. Bu süreçte, taraflar arasında düşmanlıklara son verilmesine katkıda bulunmuş olmasına rağmen, çatışmayı önlemede etkili bir rol üstlenememiş; sadece dönemin sonuna doğru barış yapma ilkelerini ve parametrelerini ortaya koyduğu süreç başlamıştır. 1979-99 yılları arasında BM Güvenlik Konseyi'nin rolü giderek azalmış ve ABD'nin öncülüğünde bir barış süreci başlatılmıştır. 1999 yılından günümüze kadar ise BM, çatışmanın yönetimi, barış yapma ve Filistin-İsrail çatışmasında siyasi dönüşümün sağlanmasında aktif katkıda bulunmuştur (Jones, 2010: 299-300).

Filistin Sorunu, özellikle Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kurulması ve Filistin'de siyasi sürecin başlatılmasıyla uluslararası arenaya tekrar taşınmıştır. 1974 yılında Arafat'ın Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unda konuşma yapması uluslararası arenada diplomatik bir hamle olarak nitelendirilmiştir. 1988 yılında Arafat iki devletli çözüm modelini kabul ederek, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda terörizmi reddetmiştir. Filistin Sorunun çözümünde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, çatışmaların sonlanmasında daha aktif bir rol üstlenerek, tarafları insan haklarına saygı duymaya çağırmıştır. Bu açıdan bakıldığında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bazı spesifik konularda, Güvenlik Konseyinden daha etkili bir konumda işlev görmüştür.

3.2.1. Filistin-İsrail Sorununa Yönelik Kararların Analizi

BM kararları doğrultusunda, 1947-1953 yılları arası Filistin Sorununu yalnızca mülteciler sorunu olarak değerlendirilmiş, 1953 yılından sonra ise mülteci sorunu olarak bakışı devam etse de, 1967 savaşından sonra, Ortadoğu'daki çatışmanın bir parçası olarak daha kapsamlı siyasi bir bağlamda algılanmaya başlanmıştır (Karaman, 1991: 190). Ortadoğu'daki çatışmanın ilk dönemlerinde, Güvenlik Konseyi, düşmanlıkların sona erdirilmesine katkı sağlasa da, çatışmayı önlemede başarılı olamamıştır (Jones, 2010: 299-300).

Tablo 6: Filistin-İsrail Sorununa Yönelik Kararların Analizi

Ateşkes	Çağrısı	49,50,53,66,1402,1860
	Uygulanması ve Denetimi	48,56,60,61,62,73,89
	İhlali	54
Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi- Barışın Korunması		42,43,44,46,100,127,242,250,251,338,468,469,904,1073,1397 1435,1515,1850
Cenevre Sözleşmesi	Mülteci (Sınır dışı edilenler)	89,237,259,468,469,484,607,608,636,641,694,726, 799
	Yerleşimciler	446,452,465,471,904
Uluslararası Hukuk İhlali		252,259,267,298,592,605,672,673,1403,1405,1544

Filistin-İsrail sorununa yönelik BM Güvenlik Konseyinde 61 karar alınmıştır (Tablo 6). Bu kararların 29 tanesi İsrail'in 1967 savaşından sonra işgal etmiş olduğu topraklardaki Filistinlilere yönelik insan hakları suçlarını belirten Dördüncü Cenevre Sözleşmesine aykırı hareket ettiği durumları kapsamaktadır. 17 tanesi şiddet eylemlerinin durdurulması ve barışın tekrar sağlanmasına yönelik çağrı kararlarıdır. Örneğin, 1850 ve 1860 sayılı kararlarında, tarafların güven ortamını bozacak eylemlerden kaçınması ve Annapolis görüşmelerine geri dönülmesi için çağrıda bulunmuştur. Diğer 15 karar ise taraflar arasında ateşkesin sağlanması, uygulanması ve ihlaline yönelik kararlar olmuştur.

3.3. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarına Göre Tespit edilen Barışın Önündeki Engeller

İntifada süreci, İsrail'in yıllardır devam eden, işgal altındaki Filistinlilerin haklarını çiğneyen uygulamalarına yenilerini eklerken, bu duruma uluslararası kamuoyunun ilgisini arttırmış ve İsrail'in uygulamalarına yönelik tepkileri de yoğunlaştırmıştır. Bu süreçten sonra, 1990'lı yıllar iki taraf içinde birbirlerini tanıma ile başlayan ve barış anlaşmalarıyla geçen yılları kapsamıştır. Soğuk Savaşın bitiminin ardından Ortadoğu'da değişim rüzgarı barış tarafından gelmiş taraflar Madrid süreciyle başlayan 9 yıl devam edecek olan bir adım atmışlardır.

13 Eylül 1993'te Norveç'te altı ay süren gizli görüşmelerin ardından, Oslo anlaşmaları⁴⁰ olarak bilinen "Prensipler Deklarasyonu" imzalanmıştır. Bu deklarasyonda, İsrail'in Gazze Şeridi ve Batı Şeria'nın bazı bölgelerinden kademeli olarak çekilmesi, çekilmenin başlamasının ardından 5 yıllık bir dönem içerisinde FKÖ'nün kendi kendini yönetebilen bir Filistin Yönetimi oluşturulması öngörülmüştür (Arı, 2004: 686). Ancak İsrail'in devredeceği toprakların büyüklüğü, İsrail yerleşim yerlerinin ve Yahudi yerleşimcilerin geleceği, su kaynaklarının kullanımı, Filistinli mülteciler sorununun çözümü ve Kudüs'ün statüsüne yönelik kilit sorunlar nihai statü anlaşmasında çözülmek üzere bir kenara bırakılmıştır.

Tablo 7: Oslo Süreci Öncesi ve Sonrası Tarafların Pozisyonları

	Oslo Süreci Öncesi Dönem		Oslo Süreci (1993)	
	İsrail	FKÖ	İsrail	FKÖ
Amaçlar	-Güvenli sınırlar içerisinde uluslararası tanınma -FKÖ'yü saf dışı bırakma	-FKÖ'nün İsrail tarafından tanınması -Filistin Devleti	-Güvenli sınırlar içerisinde uluslararası tanınma	-Filistin Devleti

⁴⁰ 1993- 2000 yılları arasında taraflar arasında imzalanan Oslo Barış süreci anlaşmaları: Prensipler Deklarasyonu (13 Eylül 1993), İsrail Devleti ile FKÖ arasında ekonomik ilişki üzerine Protokol (29 Nisan 1994), Gazze ve Eriha anlaşmaları (29 Nisan 1994), Oslo II (28 Eylül 1995), Hebron Protokolü (17 Ocak 1997), Wye River Memorandumu (23 Ekim 1998), Şarm El-Şeyh Anlaşması (4 Eylül 1999), Camp David Anlaşması

	Oslo Süreci Öncesi Dönem		Oslo Süreci (1993)	
	İsrail	FKÖ	İsrail	FKÖ
Stratejiler	-Askeri caydırıcılık, nitel üstünlük -ABD ile özel dostluk -İşgal altındaki bölgelerde kontrol	-Özgürlük için Gerilla savaşı, silahlı devrim -Sovyetler Birliği ve diğer bölgesel ortakların askeri ve ekonomik desteği	-Askeri caydırıcılık, ABD ile özel dostluk -siyasi yakınlaşma, ikili anlaşmalar yoluyla işbirliği ve bölgesel istikrar	-Ulusal hakların tanınması -Siyasi yakınlaşma, uzlaşma, terör eylemlerin durdurulması ve siyasi meşruiyet
Yöntem	Şiddetli çatışma	Şiddetli Çatışma	Müzakereler	Müzakereler

Kaynak: Brobakk, 1998:9

Tablo 7’de Oslo süreci öncesi ve sonrasında tarafların pozisyonları değerlendirilmiş ve onları barışa iten etkenler ve barış sürecinden beklentileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Tarafların birbirinden beklentisi, iki tarafında belirli tavizler vermesi sonucu kurulacak bir düzene işaret ederken, seçtikleri yöntem aynı olmuştur.

Yedi yıl devam eden barış görüşmelerinin ardından nihai statünün belirlenmesi için bir araya gelen taraflar arasında Camp David görüşmelerinde sonuç alınamamış ve ardından yaşanan ikinci intifada hareketiyle barış süreci tıkanma noktasına gelmiştir. İlk intifadayı başlatan nedenler doğrudan İsrail’in uygulamış olduğu işgal ve baskı politikası olmasına karşın ikinci intifadayı başlatan neden ise yedi yıl süren barış sürecinin mantıksal sonucu olmuştur (Bishara, 2003: 50). Dörtlünün girişimleriyle, Yol haritası (2002) barış planında İsrail’in güvenlik sorunu dikkate alınmış, taraflar arasında hayati sorunların görüşülmesi son aşamaya bırakılmıştır.

Ocak 2007’de göreve gelişinden bu yana, Genel Sekreter Ban Ki-Moon, Filistin sorunun çözümünde “barış için toprak ilkesi kapsamında Ortadoğu’da adil ve kalıcı bir barış sağlanmasın için 242 (1967), 338 (1973), 1397 (2002) ve 1515 (2003) sayılı Güvenlik Konseyi kararlarına tam bağlılık sağlanması konusunda vurgu yapmıştır. Genel Sekreter konuşmasında, “Birleşmiş Milletler kırk yıl önce başlayan işgale son verilmesi ve iki devletli bir çözümü sağlamaya yönelik uluslararası çabaları desteklemeye devam edeceğini” belirtmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin Filistin-İsrail sorununa yönelik kararları genel olarak incelendiğinde bu kararları dört başlık altında toplayabiliriz. Bu kararlar, Kudüs, mülteciler, yerleşimciler ve Filistin Devleti'nin toprak bütünlüğü konusundaki sorunlardan oluşmaktadır.

Tablo 8: BM Güvenlik Konseyinin Kudüs Sorununa Yönelik Kararları

BM Güvenlik Konseyi Kararları	Kudüs'ün Statüsü Sorunu	Mülteciler Sorunu	Yerleşimciler Sorunu	Filistin Devleti'nin Toprak Bütünlüğü Sorunluğu (İlhak)
	127,250,251,252,267,271,298, 476, 478, 672,1073,	89,93,242,237	446,452,465,471,904	242,252,267,271,298, 476,478,681,1397,1515, 1850,1860

BM Güvenlik Konseyinin Kudüs sorununa yönelik 11 adet kararı bulunmaktadır (Tablo 8). Bu kararlar, İsrail'in Kudüs'e yönelik saldırılarını durdurması, Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik eylemlerinin kınanması ve geçersiz sayılmasına ilişkindir. Kudüs statüsünü belirten Genel Kurul'un 181 sayılı kararında "corpus seperatum" yapısı zamanla kararlardaki ifadelerde yer almamıştır. Kudüs sorunu, uluslararası toplum tarafından tolere edilen uluslararası hukukun alenen ihlalinin klasik bir örneğini yansıtmakta ve bu durum, herhangi bir yaptırım mekanizmasının yokluğu ve uluslararası hukukun uygulanmasını sağlayacak iradede yoksun olmasından kaynaklanmıştır (Kuttab, 1995: 4).

1948 savaşının ardından ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan Filistinliler için, Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unda mülteci sorununa yönelik alınan en önemli karar 194 sayılı karardır. Güvenlik Konseyi içerisinde ise mülteci sorunundan ilk kez 1950 yılındaki 89 sayılı kararda bahsedilmiştir.

Yerleşimciler sorununa yönelik olarak 5 adet Güvenlik Konseyi kararı bulunmaktadır. Bu kararlarda İsrail'in yerleşim faaliyetinin barışın önünde engel teşkil ettiği ve geçerliliği olmadığı ortaya koyulmuştur.

İsrail'in Filistin topraklarını işgalinin ardından Filistin'in statüsüne yönelik, Güvenlik Konseyinde 12 adet karar alınmıştır. Bu kararların 6 tanesi, İsrail işgalinin yoğunlaştığı 1968-1980 yılları arasında alınmıştır. Filistin devletinin toprak bütünlüğü sorunu İsraili yerleşimciler sorunu ile bağlantılı bir yapıya sahip olmuştur. Batı Şeria'da "üniter bir toprak" yapılanmasını imkansız hale getiren Yahudi yerleşim merkezlerinin mevcudiyeti ileride tamamen bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasını imkansız hale gelmesine yol açmaktadır (Balcı, 2010: 53).

3.3.1. Kudüs'ün Statüsü Sorunu

Ortadoğu'yu diğer bölgelerden ayıran temel özelliklerden bir tanesi sahip olduğu tarihi derinliğin getirdiği jeokültürel özellikleri olmasının yanı sıra, insanlığı etkileyen inanç tarihi açısından en köklü dini düşünce açıklamalarının bu bölgede gerçekleşmiş olmasından kaynaklanmıştır. Kudüs'te bu özellikleri bünyesi barındırması bakımından bugün Ortadoğu barış sürecinin düğümlendiği alanlardan bir tanesidir (Kılıç, 2008: 66). Kudüs, bir kentin adı olmaktan çok öte bir anlam ve değer taşımaktadır (Ataöv, 1980: 29). Üç önemli dinin merkezlerinden birisi olan Kudüs, bu yönüyle sadece bölgesel nitelikli bir bunalım alanı olmamakla birlikte, müzakere masasındaki tarafların, Kudüs söz konusu olduğunda iki siyasi aktörün aracıları olmaktan çıkıp dünya çapına yayılmış üç büyük dinin temsilcileri niteliğine bürünmelerine neden olmaktadır (Davutoğlu, 2001: 328).

3000 yıllık bir tarihi geçmişe sahip olan Kudüs şehri, Musevilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi tek tanrılı üç büyük dinin kutsal merkezi⁴¹ olmuş ve sürekli olarak şehri elde etmeye çalışan güçler tarafından istilaya maruz kalmıştır.

⁴¹ Yahudi inancına göre; Tanrı'nın belirlediği ve Hz. Süleyman tarafından inşa edilen mabet Kudüs'te yer almıştır. Mabet M.Ö 586'da birinci, M.S. 70'de Romalılar tarafından ikinci kez yıkılmıştır. Yahudi inanç ve geleneklerine göre dini bir sembol durumundaki mabet'in yeniden inşa edilmesi, İsrailoğullarının sürgünden kurtulmaları ve eski günlerine yeniden dönmeleri ve Mesih'in gelişi anlamına gelmektedir. Mesih ile birlikte İsrail devleti yeniden kurulacak, inanca göre sürgündeki Yahudiler vaat edilmiş topraklara geri döneceklerdir (Aydın, 2004:23). Hıristiyanlar için, Kudüs tarih başladığı ve biteceği yerdir. Hz. İsa'nın bu topraklarda yaşadığına ve öldüğüne inanılmaktadır. Müslümanlar için ise; Kudüs, Mekke ve Medine'den sonra en kutsal üçüncü şehir arasında yer almıştır. Müslümanların ilk kabeşidir. Kudüs'ün ve özelde de Harem-i Şerif alanının İslamiyet'teki öneminin özel sebebi ise, Miraç hadisesinin burada gerçekleşmesidir. Bkz: Erol, 2002:35 ve Reiter and Khalaf, 2001: <http://www.pij.org/details.php?id=169>.

Tablo 9: Osmanlı İdaresinden Önce Kudüs'e Hakim olan Güçler

Doğu Roma	Müslümanlar	Haçlılar	Eyyübler	Haçlılar	Memlük
400-638	638-1099	1099-1187	1187-1229	1229-1244	1244-1516

Kudüs bölgesi, Hz. Ömer'in Yermuk Savaşında (637) Bizanslıları yenmesi ile birlikte Müslümanların egemenliğine girmiştir. 1099 yılında Haçlıların bölgeyi işgal ederek Kudüs Latin Krallığını kurmuşlardır. 1187 yılında Selahaddin Eyyübi, Haçlıları yenerek Filistin'de tekrar Müslüman egemenliğini tesis etmiştir. 1229 yılında şehrin yeniden Haçlıların eline geçmesiyle yeniden Kudüs Krallığı kurulmuş ancak uzun süreli olmamıştır. 1244 yılında Memlüklerin Kudüs'ü ele geçirmesiyle 1917 yılına kadar devam edecek olan Müslüman hakimiyeti başlamıştır (

Tablo 9).

Tablo 10: Kudüs Şehrinin İdari Yapısı

Kudüs Şehri	1877	Merkeze bağlı bağımsız bir mutasarrıflık haline getirilmiştir.
	1948	Arap-İsrail savaşı sonrası şehir Ürdün ve İsrail devleti tarafından yeşil hat çerçevesinde ikiye bölünmüştür.
	1950	Ürdün, işgal ettiği Doğu Kudüs'ü kendi yönetimine bağladığını açıklamıştır.
	1967	1967 savaşı sonrası İsrail, Doğu Kudüs'ü işgal etmiştir.
	1980	İsrail hükümeti, Kudüs'ü bölünmez ebedi başkenti ilan etmiştir.

Kaynak: Khamaisi ve Nasrallah, 2003

Kudüs, Osmanlı idaresinden sonra geçen süre içerisinde tarihsel gelişiminde İngiltere, Ürdün ve İsrail'in idaresinde kalmıştır (Tablo 10). Bu idari dönüşümler sırasında şehrin sınırları, idari karakteri ve demografik yapısı, gibi birçok yönü derin değişimlere uğramıştır.

Tablo 11: Kudüs Şehrinin Demografik Yapısı

Yıl	Yahudi	Arap/Müslüman	Hıristiyan	Toplam
1948	100.000	40.000	25.000	165.000
1967	195.700	54.963	12.646	263.309

Şehrin demografik yapısı ise, özellikle 1948 yılında İsrail Devleti'nin ilanı ve 1967 savaşıyla birlikte Doğu Kudüs bölgesinin işgal edilmesiyle büyük nüfus değişimlerinin yaşandığı gözlenmiştir (Tablo 11).

3.3.1.1. BM Taksim Planı ve Kudüs'ün Statüsü

Kudüs'ün statü sorunu, şehrin nevi şahsına münhasır yapısından kaynaklanmaktadır. Kudüs, Osmanlı'nın son döneminde özel bir statüye sahip olarak otonom bir şekilde doğrudan merkeze bağlı bir sancak olarak yönetilmiştir.⁴² 1917 yılında

⁴² Osmanlı idaresinde Filistin toprakları birkaç idari bölgeye ayrılarak yönetilmiştir. 1876 mahalli idare kanununa göre, diğer eyaletlerde yapıldığı gibi Filistin'de de sınırlar yeniden çizilmiş ve bölge eşit nüfus yoğunluğuna göre bölgelere ayrılmıştır. Kudüs 1887 yılına kadar merkeze bağlı bağımsız bir mutasarrıflık

General Allenby kumandasındaki kuvvetlerin Güney Filistin bölgesini işgal etmesiyle İngiliz hakimiyetine de geçen bölgede bu statü devam etmiştir. 12 Temmuz 1922 yılında Filistin üzerindeki İngiliz Mandasının tanınmasının ardından, Kutsal yerlerin korunmasına yönelik manda yönetimine bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklar, Filistin manda anlaşmasının 13. maddesinde belirtilmiştir:

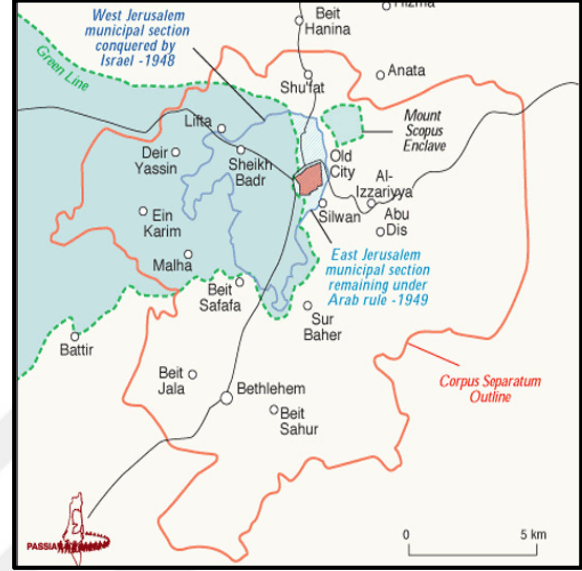
“Filistin’de bulunan Kutsal Yerler, dinsel binalar ve mevkilerin sorumluluğu, mevcut hakların korunması ve Kutsal Yerlere, dinsel binalara, ve mevkilere serbest girilmesi, serbestçe ibadet edilmesi, kamu düzeni ve genel ahlakın zorunluluklarının yerine getirilmesini sağlamakla birlikte, güvence altında bulunacak, Mandatör bu konuyla ilgili olarak yalnızca Milletler Cemiyetine karşı sorumluluk taşıyacak ve bu maddedeki hiçbir hüküm Mandatörü bu madde yükümlülüklerini yerine getirmek üzere yönetimle ilgili düzenlemeler yapması, Mandatörün İslam kutsal emanetlerinin, garanti altına alınmış bağımsızlıklarının yönetimi veya bünyesine müdahale etmesi yolunda yetkisini yorumlaması mümkün olmayacaktır.”

Milletler Cemiyetinin Filistin mandasına yönelik kararında, Britanya hükümetinin 2 Kasım 1917 yılında açıkladığı Yahudi halka Filistin’de ulusal bir yurt kurulmasının kabul edilmesi ve Yahudi halkın Filistin’le tarihsel bağlarını ve bu ülke yeniden ulusal yurt edinmelerine hakları olduğu tanınmıştır. Bu yüzden, Manda yönetimiyle birlikte Filistin’e yığınsal Yahudi göçleri başlamıştır. Artan göçle birlikte Kudüs’ün demografik yapısı hızla değişmiştir. Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi tarafından Genel Kurul’a sunulmak üzere hazırlanan raporda, Aralık 1946 yılı itibarıyla Kudüs’e bağlı alt bölgelerle birlikte yaklaşık olarak 102.000 Yahudi, 104.000 Müslüman ve 46.000 Hıristiyan yaşamaktaydı (The Survey on Palestine, 1947’den aktaran: Abdelrazek, 2011:2).

1938’de İngiliz Manda yönetimi altında Peel Komisyonunun hazırladığı raporda artan Yahudi göçünün bölgedeki ortamı gerginleştirdiği ve iki toplum arasında çatışmalara sebep olduğu ortaya koyulmuş ve Komisyon tarafından sunulan öneride, Filistin için bir bölünmede, Kudüs ve Bethlehem’in kutsallığını korunmanın tüm dünya için buralara serbest ve güvenli bir erişimin sağlanmasının öncelikli gereklilik olduğuna değinilerek, Kudüs bölgesi için uluslararası bir yapının oluşturulması vurgulanmıştır (United Nations Information System on the Question of Palestine, 2011). Ancak artan sorunlar karşısında İngiliz idaresi etkisiz kalmıştır. İkinci Dünya Savaşının ardından İngiltere’nin sorunu

iken 1888 tarihinde Beyrut vilayeti oluşturulunca Filistin bölgesinin kuzeyindeki Nablus ve Akka sancakları Beyrut’a bağlanmıştır. Beyrut vilayetinin güneyinde kalan Kudüs mutasarrıflığı dört kazaya bölünerek, merkez Liva 127, Yafa kazası 58, Gazze kazası 91 ve Halilürrahman kazası ise 52 köyden oluşmaktadır. Bkz: Öke, Mim Kemal, 1981:12-13.

Birleşmiş Milletlere taşınmasıyla BM Genel Kurulu 1948 tarihli 181 sayılı kararında Kudüs'ün statüsünü⁴³; “Kudüs şehri özel bir rejim altında bir corpus seperatum⁴⁴ olarak kurulacak ve BM tarafından yönetilecektir” hükmüne bağlamıştır. Bu karara göre; kurulacak Kudüs özel rejiminin BM adına oluşturulacak mütevelli heyeti tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır.

3.3.1.2. 1948 Savaşı ve Kudüs'ün de facto Bölünmesi

Şekil 2: Kudüs Haritası

Arap-İsrail savaşının çıkmasının ardından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kudüs'teki kutsal yerlerin korunmasına yönelik 29 Mayıs 1948 tarihli 50⁴⁵ sayılı kararında taraflara çağrıda bulunmuştur. Ardından 15 Temmuz 1948 tarihli 54⁴⁶ sayılı kararında taraflara Kudüs bölgesinde ateşkes yapılması konusunda gerekli adımların atılmasını ve atanacak arabulucuya, şehrin siyasi statüsüne değinmeden serbest girişin sağlanması için

⁴³ 181 sayılı taksim kararı, Kudüs şehrinin statüsünü üçüncü bölümde düzenlemiştir. Şehrin sınırları; Kudüs ile çevresindeki kasaba ve köyleri içerecek, en doğuda Abu Dis, en güneyde Beytlehem, en batıda Ein Karim ve en kuzeyde Shu'fat'a kadar uzanacaktır. Şehrin statüsü; Vesayet Konseyi tarafından tasarının kabulünden sonra beş ay içerisinde şehrin statüsüyle ilgili ayrıntılı bir plan hazırlayarak kabul edecek, *inter alia* hükümleri içerecektir. Bunlar; Hükümet organları ve özel hedefler; vali ve yönetim kadrosu; yerel özerlik; güvenlik önlemleri; yasama örgütlenmesi; adaletin işleyişi; ekonomik birlik ve ekonomik rejim; transit geçiş ve ziyaret serbestliği; ikamet edenlerin kontrolü; Arap ve Yahudi devletleriyle ilişkiler; resmi diller; yurttaşlık; yurttaşların özgürlükleri; kutsal yerler; şehirde ve Filistin'in başka yerlerinde bulunan kutsal yerler, dinsel binalar ve alanlarla ilgili valinin özel yetkilerin belirlenmesi. Bu Özel rejimin süresi; vesayet konseyi bu hükümlerin daha önce incelenmesine karar vermedikçe ilk aşamada on yıl yürürlükte kalmasına karar verilmiştir.

⁴⁴ Corpus Seperatum terimi latince “ayrı beden” anlamına gelmektedir.

⁴⁵ 50 sayılı BMGK kararının 5. Maddesinde “ilgili tüm hükümet ve yönetimlerden kutsal yerlerin ve Kudüs şehrinin korunması için her türlü önlemi almaları için, kutsal yerlere girme ve orada ibadet etme hakkına sahip olan kişilerin bu kutsal yerlere girişine engel olacak her türlü eylemlerden kaçınmaları için ısrarlı çağrıda bulunur”.

⁴⁶ 54 sayılı kararın 6 maddesinde, “ Arabulucuya, şehrin gelecekteki siyasi statüsüne değinmeden, şehrin askersizleştirilmesi için tüm gayretini göstermeye devam etmesi, Filistin'de ki kutsal yerlerin, dini binaların ve yerlerin korunmasının ve bunlara serbest erişimin sağlanması için çaba sarf etmesi için görevlendirir.”

gerekenin yapılmasını istemiştir. Kudüs bölgesinde devam eden çatışmalar neticesinde BM arabulucusu Kont Bernadotte'nin Kudüs'te ki durum hakkında ki raporunu dikkate alan Güvenlik Konseyi, 56⁴⁷ sayılı kararını almıştır. Bu kararda, tarafları ateşkesi bozacak adımlar atmamaları konusunda uyarılmıştır.

İsrail Devletinin kurulmasının ardından Arap-İsrail çatışmasıyla Kudüs şehri de facto (fiilen) olarak bölünmüş bu da yeni sorunları beraberinde getirmiştir. Kudüs'ün batısını İsrail Devleti, Eski kent, Ağlama Duvarı ve Haremüşşerif gibi kutsal yerleri kapsayan doğusunu ise Ürdün Devleti işgal etmiştir. 30 Kasım 1948 tarihli İsrail-Ürdün ateşkesi ile belirlenen şehrin de facto bölünmesi (yeşil hat), iki ülke arasında 3 Nisan 1949 tarihinde yapılan ateşkes anlaşmasıyla resmi hale getirilmiştir. BM Genel Kurulu şehrin 181 ve 194 sayılı kararlar çerçevesinde *corpus separatum* ilkesini korumaya yönelik tutumu devam etmiştir. 194 sayılı kararda uluslararasılaştırma ilkesi üzerinde durulmuştur: “... mevcut haklara göre; Nazaret dahil olmak üzere Filistin'deki kutsal mekanlar, dini yerler ve alanlar korunmalı ve serbest kullanımı teminat altına alınmalıdır.”

Ateşkes anlaşmalarının tamamlanmasının ardından, Kudüs'ün uluslararası statüsüne yönelik çok fazla görüşme olmasa da, 9 Aralık 1949 tarihinde 303 sayılı karar alınmış ve kararda şehrin statüsüne yönelik daha önce alınmış olan 181 ve 194 sayılı kararlara atıfta bulunulmuştur. 303 sayılı kararla şehrin sınırları, “*mevcut Kudüs şehri belediye sınırları ile çevre köy ve kasabaları kapsayacak şekilde en Doğu sınır Abu Diz, en güneyi Beytüllahim, en batısı Ayn Kerim ve en kuzey bölgesi Şufat*” olarak belirlenmiştir. Bu kararda ayrıca Kudüs'ün kalıcı bir şekilde küresel sistemin kontrolünde olması gerektiği açıklanarak Vesayet Konseyini “Kudüs anayasasını” hazırlamaya çağırılmıştır. Genel Kurul'un 303 sayılı kararı, Kudüs'ün uluslararası hale getirilmesi için çıkarılan son karar olmuştur. Bu fikir daha sonra unutulmaya mahkum bırakılmıştır. (Lauterpacht, 1968:

⁴⁷ 19 Ağustos tarihli, Güvenlik Konseyi kararında, 1-İlgili hükümet eve yönetimlerin dikkatini, kendisinin 15 Temmuz 1948 tarih ve 54 sayılı kararına dikkat çeker, 2- Kendisinin 54 sayılı kararına uygun olarak ilgili hükümet ve yönetimlere aşağıdaki bilgilendirmeyi yapmayı kararlaştırır: a-Her bir taraf kendi kontrolü altındaki bölgede veya kendi yönetimi altında faaliyet gösteren düzenli ve düzensiz askeri birliklerin eylemlerinden sorumludur, b- Her bir taraf sahip olduğu tüm araçları kullanarak, kendi hükümetine bağlı ya da onun kontrolündeki bölgede yer alan kişi ya da grupların ateşkesi bozucu davranışlarını engellemekle yükümlüdür, c- Her bir taraf ateşkesin bozulmasına karışmış olan yargı yetkisi altındaki kişi ve kişileri, kısa sürede yargıya teslim etmekle ve mahkûmiyet halinde hemen cezalandırmakla yükümlüdür, d-Taraflardan hiçbirine, karşılıklılık esasına istinaden diğer tarafa karşı ateşkesi bozucu davranışta bulunma hakkı tanımamaktadır, e-Taraflardan hiç biri ateşkesi bozarak, askeri ya da siyasi üstünlüğü elde etme hakkına sahip değildir.

33). 1949-67 yılları arasında, Kudüs sorunu hakkında, Birleşmiş Milletler, Genel Kurul nezdinde sadece bir karar kabul etmiştir. 9 Aralık 1949 tarihli, 303 sayılı kararında Kudüs'ü uluslararası rejim altında olması gerektiği fikri savunulmuş ancak bunun sağlanması için herhangi bir plan sunulmamış ve işgalci taraflar kınanmamıştır.

23 Ocak 1950 yılında İsrail, Kudüs'ün İsrail Devleti'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu açıklayarak, Kudüs şehrini İsrail'in başkenti ilan etmiştir (Abdulrazek, 2011). Ancak bu karar, Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplum tarafından uluslararası hukuk prensiplerine aykırı görülerek tanınmamıştır. 24 Ekim 1950 tarihinde ise Ürdün, Batı Şeria ile birlikte Kudüs'ü kendisine kattığını ilan etmiştir. Kudüs'ün uluslararası bir yapı tarafından yönetilmesi fikri, 1952 yılından sonra unutulmuş ve Birleşmiş Milletler Kudüs'ü kontrol altında tutan taraflarda kalmasına ses çıkarmayıp sadece şehir etrafındaki kutsal yerlerin korunmasına saygı duyulmasına yönelik kararlar almıştır (Lauterpacht, 1968: 33).

3.3.1.3. 1967 Savaşı: Doğu Kudüs'ün İşgali

1952 yılından 1967 yılında Doğu Kudüs'ün İsrail tarafından işgal edilmesine kadar Birleşmiş Milletler Kudüs'ün statüsü hakkında herhangi bir karar almamıştır. 1967 savaşında İsrail, Kudüs şehrini tamamını işgal etmiştir. Ürdün nehrine kadar Batı Şeria bölgesinin kontrol altına alınmasıyla Kudüs'ün doğusundaki 28 Filistin köyünü kapsayan 65 kilometrekarelik bir alanı Kudüs belediyesine katıp bu bölgeleri Yahudi yerleşimcilere açmasıyla kentin demografik yapısını değiştirmeye başlamıştır (Bayraktar, 2013: 156).

1967 savaşının hemen ardından İsrail'de başta bulunan İşçi partisi hükümeti işgal altındaki toprakları İsrail ile birleştirmek için harekete geçmiştir. Doğu Kudüs'ün İsrail kuvvetleri tarafından işgalinin ardından, Savunma Bakanı Moşe Dayan, “ *İsrail Savunma Kuvvetleri Kudüs'ü kurtarmıştır. Parçalanmış bir şehri bir araya getirerek İsrail'in başkenti yaptık. Bir daha ayrılmamak üzere en kutsal tapınağımıza geri döndük*” açıklamasında bulunmuştur (Abdulrazek, 2011). Doğu Kudüs bölgesini kendi yönetimine sokan kararlar almaya çalışması üzerine Pakistan bu sorunu Genel Kurul'a taşımıştır (Arı, 2004: 334). Buna yönelik olarak, 1967 savaşında İsrail'in Doğu Kudüs'ü de işgal etmesiyle BM Genel Kurulu 4 Temmuz 1967 2253 (ES-V) sayılı kararında, Genel Kurul'un “*şehrin statüsünü değiştirmek için İsrail tarafından alınan tedbirlerin bir sonucu olarak Kudüs'teki hüküm süren vaziyetten derin endişe duyduğunu, 1.bu tedbirlerin geçersiz olduğunu düşündüğünü; 2.İsrail'e almış olduğu tüm tedbirleri yürürlükten kaldırması ve Kudüs'ün statüsünü değiştirecek herhangi bir eylemde bulunmaktan derhal vazgeçmesi için çağrıda bulunduğunu*” ifade etmiştir. Daha sonra İsrail'in Kudüs'ün statüsünün değiştirilmesiyle ilgili uygulamalarının devam etmesi üzerine 2253 (ES-V) sayılı kararını anımsatarak 14 Temmuz 1967 tarihinde 2254 (ES-V)⁴⁸ sayılı kararını almıştır.

İsrail'in Genel Kurul'un almış olduğu bu iki karara tepkisi sert olmuş ve gerginliği keskinleştirmek ve ayrımcılığı yaratacak bölünmelerin ve engellerin kurumlar tarafından uluslararası veya diğer çıkarlara hizmet olacağı iddiasıyla uymayı reddetmiştir. Genel

⁴⁸ Bu kararda: “İsrail'in 2252 (ES-V) kararına uymadığını en derin üzüntü ve endişe ile dikkate alarak, 1- İsrail'in Genel Kurul'un 2253 (ES-V) kararını uygulamamasını teessüfle karşılar, 2- Bu kararıyla İsrail'e alınmış olan bütün önlemlerin durdurulması ve Kudüs'ün statüsünü değiştirecek önlemlerden vazgeçilmesi çağrısını yinelemektedir.

Kurul tarafından yapılan açıklamada ise, “ tüm şehrin sakinlerine eşit haklar ve fırsatlar sağlanması için içsel bir gereklilik olduğu” ortaya konulmuştur (Shepard,1968: 170).

BM Güvenlik Konseyi, taraflar arasındaki çatışmaların sona ermesi ve özellikle Kudüs'ün statüsünün belirtilmesi açısından önem taşıyan 242 (22 Kasım 1967) sayılı kararını kabul etmiştir. Bu kararında, savaş ile toprak kazanımın uluslararası hukuk tarafından kabul edilemez olduğunu belirterek, İsrail'in işgal etmiş olduğu topraklardan geri çekilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Kararda, İsrail'in 1967 savaşında işgal etmiş olduğu doğu Kudüs'ten çekilmesi istenmekle birlikte Batı Kudüs hakkında herhangi bir açıklamanın olmaması kararı 181 sayılı karar ile çelişkili hale getirmiş ve çözüm için yetersiz kalmıştır (Cattan, 1981: 129).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nin kararlarının genel yapısı değerlendirildiğinde, 1967 savaşından önceki Birleşmiş Milletler kararlarında Kudüs'ün uluslararası statüsünün korunması vurgulanırken, 1967 savaşından sonraki kararların ortak özelliği ise, İsrail'in Doğu Kudüs'e yönelik işgalinin ve ilhakının kınanması ve geri çekilmesi yönünde olmuştur.

3.3.1.4. Kudüs'ün Statüsüne Yönelik İsrail'in Girişimleri ve Bu Duruma İlişkin BM Güvenlik Konseyi Kararları

İsrail Devleti kuruluşundan itibaren Kudüs'ün meşru statüsünü, şehri işgal ve ilhak ederek, demografik yapısını değiştirerek ve Araplara ait mülklere el koyarak değiştirmeye çalışmıştır (Cattan, 1980: 30). İsrail Devleti'nin sürdürdüğü stratejiler arasında, Doğu Kudüs'ün dahil edildiği yeni belediye sınırlarının ilan edilmesi; yerleşim birimlerin inşa edilmesi; stratejik yol inşaatlarının planlanması; Doğu Kudüs bölgesine Yahudi yerleşimcilerin yerleştirilmesi; bölgede Filistin nüfusunu azaltıp, demografik yapının değiştirilmeye çalışılması gibi faaliyetlerde bulunmuştur (Hodgkins, 1996:http://www.passia.org/jerusalem/publications/HODGKINS_Jud_of_J_txt.htm; Occupation Realities, 2004: 5).

1967 yılından sonra İsrail hükümeti sistematik olarak Kudüs'te yaşayan Filistinli nüfusu sınırlandırmaya çalışmıştır. Bu çalışmalar arasında, İsrail hükümeti tarafından

yapılan nüfus sayımında 66.000 Filistinli yeni idari sınırlar içerisinde yer alan Doğu Kudüs bölgesinde “kalıcı Kudüs yerleşimcileri” olarak sınıflandırılmış ve aile birleşiminden yararlanmaları, yurt dışında okumaları ve akrabalarını ziyaret etmeleri gibi temel haklarından yoksun bırakılmışlardır (Jerusalem: PASSIA, 2014: 4).

İsrail’in 2 Mayıs 1968’de Kudüs’te gerçekleştirmeyi planladığı askeri operasyondan vazgeçmesi için Güvenlik Konseyi 27 Nisan 1968 tarihinde 250 sayılı kararı çıkartmıştır. Bu kararında “bölgedeki gerilimi artıracak” gerekçesiyle yapılacak olan operasyonun iptal edilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu karara uymayıp, Kudüs’te askeri operasyon düzenleyen İsrail için 2 Mayıs 1968 tarihinde yapılan girişim için “üzgünüz” açıklaması yer alan 251 sayılı kararı çıkartmıştır.

Doğu Kudüs’ün İsrail tarafından işgal edilmesiyle, İsrail hükümeti tüm şehir üzerinde egemenlik iddiasında bulunmaya başlamış (Basic Law, 1968) ve Genel Kurul’un Kudüs’e yönelik almış olduğu kararlarına uymamasından dolayı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 21 Mayıs 1968 tarihinde Kudüs’ün statüsüne yönelik ilk kararı olan 252⁴⁹ sayılı kararını kabul etmiştir. Bu kararında İsrail’in Kudüs’ün statüsünü değiştirmeye yönelik alınmış bütün tedbirlerin iptal edilmesi ve daha ileri adımlar atmaması gerektiği açıkça belirtilmiştir. İsrail’in bu karara uymamasından dolayı Güvenlik Konseyi 252 sayılı kararı hatırlatarak 3 Temmuz 1969 yılında 267⁵⁰ sayılı kararı almıştır. Bu kararda, İsrail’in Kudüs’ün meşru statüsünü değiştirmeye yönelik her türlü girişiminin geçersiz olduğu tekrar ifade edilmiştir.

⁴⁹ Güvenlik Konseyi, 4 Temmuz 1967 (tarih) 2253 (ES-V) ve 14 Temmuz 1967 (tarih) 2254 (ES-V) sayılı Genel Kurul kararını hatırlatarak, (...) acil ve kalıcı barış için çalışmak gereğini hatırlayarak, askeri fetih yoluyla toprak ediniminin kabul edilemez olduğunu teyid ederek; 1- İsrail’in Genel Kurul’a ve yukarıda belirtilen kararlarına itaat etmedeki ihmali katiben tasvip etmez; 2- İsrail tarafından alınmış olan, arazi ve üstündeki mülkün kamulaştırılması da dahil, Kudüs’ün meşru statüsünü değiştirmeye yönelik almış olduğu bütün kanuni ve idari tedbir ve hareketler geçersizdir ve bu statüyü değiştiremez; 3- İsrail’i halihazırda almış olduğu bütün tedbirleri terk etmeye ve Kudüs’ün statüsünü değiştirmeye yönelik daha ileri herhangi bir harekette bulunmaktan derhal vazgeçmeye acilen çağırır.

⁵⁰ Güvenlik Konseyi, “Askeri fetih yoluyla toprak edinimin kabul edilemez olduğu ilkesini teyid ederek, 1- 252 (1968) sayılı kararını teyid eder, 2-İsrail’in yukarıda zikredilen Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi kararlarına saygı göstermedeki ihmali katiben tasvip etmez, 3- Kudüs şehrinin statüsünü değiştirmek için alınan bütün tedbirleri en sert şekilde kınar, 4- İsrail tarafından alınmış olan, arazi ve üstündeki mülkün kamulaştırılması da dahil, Kudüs’ün meşru statüsünü değiştirmeye yönelik bütün kanuni ve idari tedbir ve hareketlerin geçersiz ve bu statüyü değiştiremez olduğunu teyid eder; 5- İsrail’i Kudüs’ün statüsünü değiştirmeye yönelebilecek halihazırda almış olduğu bütün tedbirleri terk etmeye ve gelecekte ihtimal ki böyle bir etkisi olacak bütün hareketlerden sakınmaya acilen çağırır. (...)

1967 savaşının ardından geçen iki yıl sonra, Kudüs'te Müslümanlar açısından önemli bir değer taşıyan Mescid-i Aksa caminin 12 Ağustos 1969 yılında yakılması eyleminin ardından Güvenlik Konseyi, 15 Eylül 1969 tarihinde alınan 271⁵¹ sayılı kararında, İsrail tarafından işgal edilen Kudüs şehrinin statüsünü değiştirmeye yönelik alınan tedbirler karşısında Genel Kurul tarafından alınmış kararlara atıfta bulunulmuş, askeri işgal yoluyla toprak kazanımının kabul edilemez olduğunu ve Cenevre Konvansiyonu hükümleri ve uluslararası hukuk kurallarına uyması konusunda çağrı yapılmıştır.

25 Eylül 1971 tarihinde Güvenlik Konseyi 298⁵² sayılı yeni bir karar alarak, Kudüs'ün statüsü hakkında almış olduğu diğer kararlara atıfta bulunarak İsrail'in Kudüs'e ilişkin almış olduğu tüm idari ve kanuni tedbirlerin tamamen geçersiz olduğunu ilan etmiştir.

⁵¹ Güvenlik Konseyi, İsrail'in askeri işgal altında tuttuğu Kudüs'te ki Mescid-i Aksa camine 21 Ağustos 1969 tarihinde düzenlenen kundaklamadan kaynaklı yoğun hasardan dolayı büyük üzüntü duymaktadır, İnsani kültür kaybı sonucunu gözeterek, İnsanlığın en kutsal sayılan türbelerinden birine saygısızlık olayından dolayı evrensel öfkeyi yansıtan Konsey, Güvenlik Konseyi'nin 252 (1968), 267 (1979), Genel Kurulu'nun 2253 (ES-V) ve 2254 (ES-V) sayılı daha önceki Kudüs şehrinin statüsünü etkileyen İsrail tarafından alınan eylem ve önlemlerine yönelik kararları hatırlatarak, Askeri fetih yoluyla toprak edinimin kabul edilemez olduğu ilkesini teyid ederek, 1- 252 (1968) ve 267 (1969) kararlarını teyid eder, 2-Kutsal yerlere yönelik saygısızlık ve tahribe yönelik her hareketin, Kudüs'te ki dini binalara ve bölgelere herhangi bir tür eylemi, uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atabileceğini tanır, 3- Mescid-i Aksa camisinin kutsallığını bozma ve saygısızlık eylemini vurgulayarak İsrail'in derhal anılan kararlara aykırı hareket etmekten vazgeçmesi gerekliliğini ve Kudüs'ün statüsünü değiştirmek için tasarlanan tüm tedbirlerin iptal edilmesini karar verir, 4- İsrail'i, Cenevre sözleşmesinin ve askeri işgali düzenleyen uluslararası hukuk hükümlerini titizlikle incelenmesine ve Kudüs Yüksek Müslüman Konseyi'nin işlevlerini yerine getirmeleri için herhangi bir engellemeden kaçınmalarına çağırır (...). 5- alınan kararlara İsrail'in uymamaktaki başarısızlığını kınar ve bu hükümlere derhal uymaya çağırır. 6- 267 sayılı kararın 7. Paragrafında ki kararı yineleyerek, negatif bir yanıt veya yanıt alınamaması halinde, Güvenlik Konseyi gecikmeksizin bu konuda harekete geçilmesi için toplanır. 7- Genel Sekreterden bu kararın uygulanmasını takip etmesi ve Güvenlik Konseyine en yakın tarihte rapor etmesi istenir.

⁵²Güvenlik Konseyi, İsrail'in işgal altındaki Kudüs topraklarının statüsünü değiştirmesinden kaynaklanan tedbirlerine yönelik alınan (1968), 267 (1969) ve Genel Kurul'un 2253 (ES-V) ve 2254 (ES-V) kararlarını hatırlatarak, (...) Askeri fetih yoluyla toprak edinimin kabul edilemez olduğu ilkesini teyid eder, İsrail'in belirtilen kararlara riayetsizliğini kaygıyla belirtir, Yukarıda belirtilen kararların kabulünden bu yana İsrail'in Kudüs'ün işgal altındaki bölgelerinde statüsünü değiştirmeye yönelik tedbirlerine karşı endişe duyulduğu belirtilmiştir. 1-252 (1968) ve 267 (1969) kararlarını teyid eder, 2-Kudüs şehrinin statüsünü etkilediği belirtilen İsrail tarafından tedbir ve eylemlere ilişkin Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen kararlara saygı konusundaki İsrail'in başarısızlığından üzüntü duyar, 3-İsrail tarafından alınan Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik; Arazi ve mülklerin kamulaştırılmasını, nüfusun yer değiştirmesini ve işgal edilmiş bölgenin dahil edilmesini amaçlayan yasayı kapsayan tüm yasal ve idari işlemlerin tamamen geçersiz olduğunu ve statünün değiştirilemez olduğunu onaylar, 4- İsrail'in önceki tüm tedbir ve eylemlerini iptal etmesi için, Kudüs'ün statüsüne yönelik belirtilen değişikliklerin ya da Kudüs'te yaşayanların haklarına zarar verilmesine ilişkin ve uluslararası toplumun çıkarları ve adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasına yönelik işgal altındaki Kudüs bölgesine herhangi bir adım atılmaması yönünde acil çağrıda bulunur. 5- Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi başkanı ile istişare de bulunarak, Kararın uygulanmasına ilişkin (...) altmış gün içerisinde Konseye rapor sunmalıdır.

1980’li yıllar boyunca Birleşmiş Milletler, 1967’den beri İsrail tarafından işgal altında tutulan Filistin topraklarında Dördüncü Cenevre Sözleşmesi’nin uygulanmasını talep eden, kuvvet kullanma yoluyla toprakların işgal edilemeyeceğini vurgulayan ve Kudüs sorununu ele alan kararlara imza atmıştır. Bu kararlarda Doğu Kudüs Filistin topraklarının bir parçası olarak ele alınmış ve İsrail tarafından işgal edilmiş bölgeler olarak nitelendirilmiştir (The Status of Jerusalem, <http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch12.pdf>).

İsrail Devleti’nin 22 Haziran’da (1980) Başbakanlığını Kudüs’e nakledeceğini açıklamasının ardından Güvenlik Konseyi 30 Haziran 476⁵³ sayılı kararı çıkartmıştır. Bu kararda, İsrail’in Kudüs’ün statüsünü değiştirmek için aldığı tedbirlerin geçersiz sayıldığı ve bu tedbirlerin Ortadoğu’da sağlanması planlanan adil ve devamlı bir barışın önünde engel teşkil ettiği ve geri alınması belirtilmiştir. Konsey, İsrail’in karara uymaması halinde, bu kararın bütünüyle uygulanmasının garanti altına alınması için gerekli yöntem ve yolların incelenmesi hususunda kararlılığını bildirmiştir.

1980 yılında Kudüs, İsrail’in başkenti olarak temel kanunda onaylanmış ve bütün ve bölünmez olduğu ülkesi kabul edilmiştir (Basic Law: Jerusalem, Capital of Israel: http://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/basic10_eng.htm). İsrail’in bu tutumuna karşı Güvenlik Konseyi; Kudüs ile ilgili temel kanunun kabul edilmesini müteakip üye devletlere Kudüs’teki diplomatik misyonlarını geri çekme çağrısını yapan 20 Ağustos 1980

⁵³ Güvenlik Konseyi, (...) Askeri fetih yoluyla toprak ediniminin kabul edilemez olduğu ilkesini teyid eder, Kudüs’ün statüsünü ve özellikle şehirdeki kutsal yerlerin dini ve manevi çeşitliliğinin korunmasını göz önünde bulundurur, Kudüs’ün statüsü ve karakterine uygun olarak 252 (1968), 267 (1969), 271 (1969), 298 (1971) ve 465 (1980) çıkarılan kararları teyid eder, 12 Ağustos 1949, Cenevre Sözleşmesinin Savaş zamanı Sivil kişilerin korunmasına yönelik kararını hatırlatır, İsrail’in, Kutsal Kudüs şehrinin statüsünü, demografik ve fiziksel karakterini değiştiren tutumuna üzüntü duyar, Kutsal Kudüs şehrinin karakterini ve durumunu değiştirme amacıyla İsrail Meclisinde başlatılan yasal adımlardan dolayı ciddi endişe duyar, 1- Kudüs de dahil olmak üzere 1967 yılından bu yana İsrail tarafından işgal edilen Arap topraklarının, işgalini sona erdirmenin gerekliliğini teyid eder, 2- İşgalci güç İsrail’in, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararlarına razı olmayı sürekli reddetmesinden derin üzüntü duyar, 3- İşgalci güç, İsrail tarafından Kudüs Kutsal şehrinin statüsünü ve karakterini değiştirmek için aldığı tüm yasal ve idari tedbirlerin ve eylemlerin, ilişkin savaş zamanı sivillerin korunmasına ilişkin Cenevre sözleşmesine göre hukuki geçerliliği yoktur, ayrıca, Ortadoğu’da kapsamlı, adil ve kalıcı bir barışın sağlanması için ciddi engel oluşturduğunu teyid eder, 4-Kudüs Kutsal Şehrinin coğrafi, demografik ve tarihsel karakterini ve durumu değiştiren tüm tedbirleri geçersiz ve hükümsüz olduğunu ve Güvenlik Konseyi’nin ilgili kararlarına uygun olarak iptal edilmesi gerektiğini yineler, 5- İşgalci güç İsrail’i, Güvenlik Konseyi’nin daha önce almış olduğu kararlara uymaya ve Kudüs’ün statüsünü etkileyen tedbirlerden derhal vazgeçmesini acilen çağırır, 6- Birleşmiş Milletler şartının ilgili hükümleri uyarınca, bu kararın tam olarak uygulanmasını sağlamak için pratik yolların incelenmesini ve bu karara İsrail tarafından riayetsizlik durumunda kararlılığını teyid eder.

tarihli 478 sayılı kararını almıştır. Kararda, İsrail'in 476 sayılı kararı tanımayarak Kudüs'ün statüsünü değiştiren hukuki düzenlemelerine devam ettiği tespit edilmiştir. Güvenlik Konseyi bu kararda,

*“1.İsrail'in, Kudüs ile ilgili temel kanunu yürürlüğe koymasını ve konuyla ilgili güvenlik konseyi kararlarına uymayı reddetmesini şiddetle kınar,
2. İsrail'in temel kanunu yürürlüğe koymasının, uluslar arası hukuku ihlal etmek olduğunu ve 1967'den beri işgal altındaki Arap topraklarında Kudüs dahil, savaş zamanında sivillerin korunmasıyla ilgili 12 Ağustos 1949 tarihli dördüncü Cenevre sözleşmesinin devam eden geçerliliğini etkilemeyeceğini vurgular,
3. İsrail'in güç kullanarak Kutsal Şehir Kudüs'ün karakterini ve statüsünü değiştiren ve ya değiştirme görüntüsü veren tüm kanuni ve idari tedbirleri ile eylemlerinin, özellikle Kudüs ile ilgili son temel kanunun hükümsüz olup derhal yürürlükten kaldırılması gerektiğini belirtir. (...)”*

İslam dünyasının üçüncü kutsal mekanı olarak kabul edilen Mescidi Aksa'nın bulunduğu Harem-i Şerif'te meydana gelen şiddet olaylarının ardından Güvenlik Konseyi, 12 Ekim 1990 tarihinde 672⁵⁴ sayılı kararı almıştır. Bu kararda, insan kaybına ve yaralanmalara yol açan, İsrail tarafından işlenen şiddet eylemlerini kınadıktan sonra İsrail'den 1967 yılından bu yana işgal ettiği topraklarda 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesine uyması; adli yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve işgal altındaki yerlerde gerçekleştirilen katliam için sorumluluğu üzerine alması istenmiştir.

3.3.1.5. Barış Süreci

Uluslararası kamuoyu, tek taraflı olarak Kudüs'ün statüsünün değiştirilmesine karşı çıkmıştır. Bu nedenle, barış sürecinde de BM Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 (barış karşılığı topraklardan çekilme) sayılı kararlarına dayanan adil ve kapsamlı bir barış anlaşması çağrısında bulunulmuştur (Beşli, 2003:294). 1991 yılında gerçekleştirilen Madrid Konferansında Kudüs meselesinin müzakere başlığı olması İsrail tarafından kabul

⁵⁴ Güvenlik konseyi, 476 (1980) ve 478 (1980) kararlarını hatırlatır, Filistin halkının meşru siyasi hakları ve Arap-İsrail çatışmasına adil ve kalıcı bir çözüm İsrail'i de dahil olmak üzere, etkin müzakere sürecinde Arap-İsrail çatışmasının 242 (1967) ve 338 (1973) sayılı kararlara dayalı olmasını gerektiğini teyid eder, (...) 1-8 Ekim tarihinde haremüşşerif ve Kudüs'ün kutsal mekânlarında işlenen şiddet olaylarında içinde sivil halkın ve masum insanların bulunduğu, yaklaşık yirmi Filistinlinin hayatını kaybetmesi ve yüz elliden fazla yaralının olması endişeyle ifade eder, 2-İsraili güvenlik güçlerince gerçekleştirilen, yaralanmalara ve can kayıplarına neden olan şiddet olaylarını kınar, 3- 1967 yılından bu yana İsrail tarafından işgal edilen tüm topraklarda, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi kapsamında yasal yükümlülükler ve sorumlulukları titizlikle uygulamaya çağırır,4- Genel Sekreter tarafından bölgeye gönderilecek heyet tarafından 1990 yılı sonundan önce Konsey'e bulgu ve sonuçlarını içeren rapor sunmasını ister.

edilmediği için bu sorun ertelenmiştir. Ancak bu konferanstan sonra ne 1992-93 yılları arasında Washington'da yapılan gizli görüşmelerde ne 1993 yılında Oslo İlkeler Deklarasyonunda ne de 1995 Oslo görüşmelerinde Kudüs sorunu için önemli bir adım atılmıştır.

1996 yılında İsrail hükümetinin Ağlama Duvarı, Mescid-i Aksa ve Kubbetüs Sahra'nın bulunduğu bölgede tünel inşaatına başlaması gerginliği arttırmıştır. Üç gün süren çatışmalarda 58 Filistinli ve 15 İsrail askeri hayatını kaybetmiştir. BM Güvenlik Konseyi 28 Eylül 1996 tarihinde 1073⁵⁵ sayılı kararı almıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde Kudüs'ün statüsü konusunda önemli değişiklikler yaşanmamış ve İsrail şehrin mevcut yapısını değiştirmeye yönelik faaliyetlerini devam ettirmiştir. Temmuz 2000 yılında gerçekleştirilen Camp David görüşmelerinde Kudüs sorunu ilk defa çözülmeye çalışılmıştır. İsrail, Kudüs'ün güney ve kuzey banliyölerinin Batı Şeria'ya dahil edilerek burada Filistinlilerin egemenlik kurmalarına izin verilebileceğini, ayrıca Doğu Kudüs'ün Beit Hanina, Şuafat ve Walaja bölgesi Filistin'in sivil yönetimine bırakılabileceği ifade edilmiştir. Ancak Doğu Kudüs bölgesinin Filistin yönetimine bırakılacak olan kısmı sembolik derecede küçük bir kısmını oluştururken, Kudüs'ün çok büyük bir kısmı İsrail egemenliğine bırakılması öngörülmüştür. Kudüs sorunu konusunda taraflar arasında çeşitli senaryolar ortaya konya da nihai bir sonuca ulaşılamamıştır (Arı, 2004: 743-745).

2002 yılında sunulan Suudi Barış Planı ve Yol Haritası, ardından 2003 yılında Kudüs'ün her iki devletin de başkenti olması ve idari olarak ikiye bölünmesini öngören Cenevre görüşmeleri; 2007 yılında Annapolis ve 2013-2014 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanı Kerry'nin ikili diplomatik görüşmeleri Kudüs sorununda bir sonuca götürmemiştir. 28 Ekim 2013 tarihinde yapılan görüşmelerde İsrail Başbakanı Netanyahu, Kudüs'ün bölünmeden kalması konusunda ısrar etmiştir.

⁵⁵ Güvenlik Konseyi, (...) Güvenlik Konseyi'nin Kudüs ile ilgili kararlarını uymaya çağırır, (...) Kutsal yerlerdeki gelişmelerden endişe duyar, 1- Ortadoğu barış sürecine olumsuz etkilerinden dolayı tüm eylemlerin derhal durdurulması ve iptaline çağırır, 2- Sivil halkın korunması ve güvenliğinin sağlanmasına çağırır, 3- Ortadoğu barış sürecinde müzakerelerin anlaşılabilir zaman ve esaslarda derhal yeniden başlamasında çağrıda bulunur, 4- Durumun yakından ele alınmasına ve takip edilmesini kararlaştırır.

Uluslararası hukuk ve BM kararları açısından netlik olmasına rağmen, Doğu Kudüs sorunu Oslo görüşmelerinde tartışılabilir bir konu olarak belirlenerek bir sonraki aşamaya bırakılmıştır. Barış sürecinden günümüze kadar işgal altındaki Doğu Kudüs bölgesinde genişleme faaliyetlerinde ve yasadışı yerleşim yerleri inşaatında bulunan İsrail, aynı zamanda Filistinli topluluklarını birbirinden ayıran ayırım duvarını inşa etmiştir. Tartışılabilir bir sorun olarak nihai görüşmelerin yapılacağı 2010 yılına bırakılmasına rağmen günümüze kadar herhangi bir sonuç alınamamıştır. Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın 4 Kasım 2015'te yapılan Filistin Kurtuluş Örgütü Yürütme Kurulu toplantısında, "*İsrail'in, bugün uygulanan gerçeklerin tahrif edildiği statüyü değil, Mescid-i Aksa'nın 2000 yılından önceki statüsünü uygulaması*" gerektiğini ifade etmiştir (İsrail Aksa'da 2000'den önceki statüyü uygulamalı, 2015).

Filistinliler, Doğu Kudüs'ün kurulacak olan Filistin Devleti'nin başkenti olmasını ifade ederken, İsrail ise 1967 yılında işgal ettiği Doğu Kudüs topraklarını "ebedi ve bölünmez" başkenti olarak görmeye devam etmiştir.

3.3.2. Mülteciler Sorunu

Ortadoğu'da sürekli ve kalıcı bir barışın sağlanması için çözülmesi gereken sorunlardan bir tanesi de mülteciler sorunudur. Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkının sağlanması konusu, içinde barındırdığı; mülkiyet, temel insan hakları, savaş suçları ve insani boyutlarıyla karmaşık bir yapıda olduğu için, çözülmeyi bekleyen en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Filistinli mülteciler sorunu, 1948 yılında yerinden edilmiş mülteciler, İsrail Devleti sınırları içinde kalan, dahili olarak yer değiştirmiş mülteciler ve son olarak ise 1967 savaşından sonra Batı Şeria ve Gazze'den iltica eden mülteciler olmak üzere farklı boyutları barındıran bir yapıya sahiptir.

Filistinli mülteciler sorunu, Birinci Dünya Savaşından sonra bölgede İngiliz manda yönetiminin kurulmasıyla birlikte hızlanan Yahudi göçlerinin ve 1948 Arap- İsrail savaşının sonucu ağırlaşan bir sorun olarak ortaya çıkmıştır (Bayraktar, 2013:145). 1948 savaşında büyük bir zafer kazanan İsrail güçleri tarafından; yaklaşık dört yüz köy, beş karma nüfuslu şehir ve kasaba ve altı Arap kasabası dahil olmak üzere birçok Filistinli Arap'ın yaşadığı bölge işgal edilmiştir. Savaşla birlikte bir çok Arap köyü yıkılmış ve yerine Yahudi

yerleşim yerleri kurulmuştur. 1949 yılında Arap devletleri ile imzalanan ateşkes anlaşmasında İngiliz manda yönetiminin sahip olduğu toprakların yüzde yetmiş altısı İsrail, geri kalan kısmını ise Ürdün (Batı Şeria ve Doğu Kudüs) ve Mısır (Gazze) tarafından işgal edilmiştir. İsrail sınırları içerisinde yaşayan Filistinliler yaşamış oldukları topraklarda mülteci konumuna düşmüşlerdir (Benvenisti, Gans ve Hanafi, 2007: 42). Bu nedenle Edward Said, 1948 Arap-İsrail savaşını “*istenmeyenlerin dışarı atıldığı, bir toplumun bir başka toplumla yer değiştirmesini sağlayan bir tehcir savaşı*” olarak tanımlamaktadır (Said, 2002:36).

Askeri savaş ile birlikte uygulanan psikolojik yöntemlerle, Filistinliler göçe zorlanmış ve birçoğu bu göçte ailelerini kaybetmişlerdir. Topraklarında kalmayı seçen Filistinliler ise çeşitli baskılar⁵⁶ sonucunda ayrılmak zorunda bırakılmışlardır. Bölgenin yerli halkını oluşturan yaklaşık bir milyon Filistinlinin mülteci konumuna düşmesiyle, Filistinliler çoğunlukla mülteci kamplarında ve Filistin sınırına yakın bölgelerde yer alan Ürdün, Lübnan ve Suriye gibi başka ülkelerde yaşamak zorunda bırakılmışlardır. ABD Mülteciler Komitesi'ne göre, dünyadaki her dört mülteci den biri Filistinlidir (Akram ve Bennis, 2000).

3.3.2.1. Uluslararası Hukuk ve Mülteciler Sorunu

Mültecilerin hakları konusu BM ve uluslararası hukuk kuralları ile garanti altına alındığı için Filistinlilerin geri dönüş hakkının kullanılmasında sadece İsrail değil, bütün uluslararası toplum sorumludur (Uluslararası Hukukta Filistinli Mülteciler Sorunu,(t.y.),<http://home.arcor.de/filistin/insanhaklari/filistinlimulteciler/multecisorunu.html>). Filistinlilerin yurtlarına geri dönüş haklarının çözülmesi için Filistinli mültecilerin haklarını içeren uluslararası hukuk kuralları arasında; Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinin (1948) 13(I) ve 13(II) maddeleri; Dördüncü Cenevre Konvansiyonunun (1949) 47. Ve 49.

⁵⁶ 1948 tarihli İsrail Savunma Güçleri İstihbarat Kolu tarafından hazırlanmış raporda göçü hızlandırmak için yapılan baskılar sıralanmıştır: “Arap yerleşim yerlerine gerçekleştirilen düşmanca Yahudi eylemleri (Haganah/IDF); Gerçekleştirilen eylemlerin komşu bölgeleri etkilemesi; Yahudi muhalif grupların eylemleri (İrgun vb.); Arap kuruluşların ve çetelerin düzensiz emirleri; Arap sakinleri korkutup kaçırmaya yönelik söylentileri yayma (psikolojik savaş); Yahudi güçlerce gerçekleştirilen sürme faaliyetleri; Arapların saldırıları sonucu Yahudi misillemesinden korkulması; Köylerin yakınlarında çetelerin (düzensiz Arap güçlerinin) ve yöre-dışı savaşçıların boy göstermesi ile duyulan korku; Arap istilası ve doğuracağı sonuçlar için korku (özellikle sınıra yakın bölgelerde);Yahudi bölgeleri içinde bir kısım Arap köylerin tecrit olması; Çeşitli mahalli faktörler ve genel gelecek korkusu” (Bkz: Morris;1986:8)

Maddeleri; Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Sözleşme (1951) ve 1967 Protokolü; Her Çeşit Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (1965) 5(d.ii) maddesi; Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966) 2.2. Maddesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966); Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nin Kararları yer almaktadır (Dajani, 2005:36).

Birleşmiş Milletlerin çözüm çabalarına ilişkin ilk çalışma “Filistin’in gelecekteki durumuna ilişkin barışçı düzenlemeler önermek” üzere arabulucu Kont Bernadotte'nin Filistin'e giderek görüşmeler yapması ve barış görüşmelerin sağlanması için bir zemin hazırlaması olmuştur. Kont Bernadotte'nin Eylül 1948 yılında Yahudi aşırılıkçı örgütü Stern tarafından öldürülmesinden önce sunduğu öneriler neticesinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun almış olduğu 194 sayılı karar mülteciler sorununa yönelik ilk kararında yer almıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu mülteci sorununun çözümüne yönelik olarak 3 Aralık 1949 tarihinde 319 (IV) sayılı kararıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğini (BMMYK) kurmuştur. BMMYK'nin yapmış olduğu çalışmalar neticesinde, BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarihli 429 (V) sayılı kararıyla kabul ettiği 1951 yılında imzalanan Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Sözleşme,⁵⁷ mültecilerin korunması açısından bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Filistinli mülteciler için ise, dünyanın bir çok yerinde kendilerini bulan Filistinlilerin insan haklarını etkileyen en önemli antlaşmadır. Ayrıca, mültecilerin haklarını ve onlara karşı devletlerin yükümlüklerini belirleyen temel uluslararası belgelerden bir tanesidir (Akram, 2001: 166).

Mültecilerin Hukuki statülerine ilişkin BM sözleşmesinin birinci maddesinde mülteci kavramı; “... ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasında yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre

⁵⁷ Mültecilerin Hukuki Statülerine ilişkin 1951 BM sözleşmesi, mültecilerin statüsünün ve gittikleri ülkedeki durumlarının belirlenmesi konusunda mültecilerin yaşamlarına ilişkin çok yönlü ilk uluslararası sözleşme niteliğindedir.

mülteci statüsünü kazanmanın üç temel şartı bulunmaktadır. İlk olarak, vatandaşı olunan ülkenin dışında bulunma ve o devletin korunmasından yararlanamama veya yararlanmak istememe; ikinci olarak, bu durumun zulme uğrama konusunda haklı bir korkuya dayanması ve son olarak ise, zulüm korkusunun ırk, dil, din, milliyet veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyet ya da siyasi görüş nedenlerinden kaynaklaması olarak belirlenmiştir (Peker ve Sancar, 2000: 15). 1951 sözleşmesinin 1/B-1 maddesine göre mülteci tanımında geçen “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ifadesiyle hem zaman hem de mekan olarak sınırlandırılmıştır.

1951 sözleşmesinin 1D maddesi⁵⁸ gereğince Filistinli mülteciler BM Uzlaştırma Komisyonu (UNCCP) ve BM Yardım ve Çalışma Örgütü’nün (UNRWA) koruma altında bulunduğundan 1951 Sözleşmesinin ve BMMYK’nın kapsamı dışında tutulmaktadır. Bu ayırımın yapılmasında herhangi bir yetki çatışmasının olmaması göz önünde tutulmuştur. BMMYK, iki grup Filistinli mültecinin 1951 sözleşmesinin 1D maddesi kapsamı içinde değerlendirildiği kanaatindedir. İlk olarak, Filistin’in sonradan İsrail olan bölgesinde yerlerinden edilmiş ve oraya dönmeleri mümkün olmayan, 11 Aralık 1948 tarihli ve 194 (III) sayılı BM Genel Kurul kararı ve diğer Genel Kurul kararları bağlamında yer alan Filistinli mülteciler; ikinci olarak ise, 4 Temmuz 1967 tarihli ve 2252 (ES-V) sayılı Genel Kurul kararı ve müteakibinde BM Genel Kurul kararları çerçevesinde “yerinden edilmiş kişi” statüsünde olup 1967 yılından bu yana İsrail işgali altında yaşayan ve Filistin topraklarına geri dönüşü olmayan Filistinli mülteciler olarak belirtilmiştir. Filistinli mülteciler arasında üçüncü grup mültecileri ise; “Filistinli mülteci” ya da “yerlerinden edilmiş kişi” statüsünde olmayan, ancak ırkı, dini, milliyeti, belirli toplumsal gruba olan mensubiyeti ya da politik düşünceleri nedeniyle haklı bir zulüm görme korkusu duyduklarından 1967 yılından bu yana İsrail işgali altındaki Filistin topraklarının dışında olan ve bu topraklara geri dönemeyen kişileri kapsamaktadır. Bu gruptaki mülteciler 1951 sözleşmesinin 1D maddesi kapsamına girmemekle birlikte, mültecilik durumlarının sona ermemiş olması ya da mültecilik statülerinin ellerinden alınmış olmamaları kaydıyla, 1A (2) maddesi uyarınca mülteci olarak değerlendirilmektedirler (The United Nations and The Palestinians Refugees, 2007: <http://www.unrwa.org/userfiles/2010011791015.pdf>).

⁵⁸ Sözleşmenin 1 D maddesine göre: “ Bu sözleşme, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimselere uygulanmayacaktır. Durumları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun konuyla ilgili uygun kararları çerçevesinde kesin olarak halledilmeden, yararlandıkları bu tür koruma veya yardımlar herhangi bir sebeple sona eren kişiler, işbu Sözleşme’den yararlanırlar.”

1951 yılında imzalanan sözleşmenin “1 Ocak 1951 yılından önce meydana gelen olaylar sonucu” mülteci konumuna düşen kişileri kapsamaması, sözleşmenin kabul edilmesinin ardından dünyadaki değişimlere ve ortaya çıkan yeni mülteci akımlarına cevap verememesi nedeniyle 2 Ekim 1967 tarihinde Mültecilerin Hukuki Statüsüne dair 1967 Protokolü kabul edilmiştir. 1967 Protokolü ile birlikte mülteci tanımı üzerinde bir değişiklik yapılmamakla birlikte sadece “1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar” ibaresi çıkarılmıştır. Buna göre, 1967 Protokolü’ne taraf olan devletler mülteci tanımını zaman ve mekan sınırlaması olmadan kabul edebilecekleri gibi, isteyen devletler de, sözleşmeye koydukları mekan sınırlamasını devam ettirmek suretiyle protokole taraf olabileceklerdir (1/3. Madde).

Filistinli mülteciler, büyük ölçüde genel uluslararası mülteci rejiminin dışında bırakılmış olmalarına rağmen, kalıcı çözümlerin sağlanabilmesi için gönüllü geri dönüş, yerel bütünleşme ve üçüncü ülkelere yerleştirilmeleri gibi kalıcı çözümlerin alınması gerekmektedir (Takkenberg, 2007: 374). Uluslararası hukuk, bir çatışmanın nedeni ne olursa olsun, sivillerin kendi istekleriyle gitmiş olsalar dahi geri dönüş hakkı olduğunu belirtmektedir (Bishara, 2003: 76).

1948 yılında Filistinli yerli halkının yerlerinden edilerek sürgün edilmesinin sonrasında uluslararası toplum bu sonucun taksim kararının yankıları olduğunu varsayarak sorumluluğu üstlenmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletlerde Filistinli mülteciler için alınan kararlar birbirleriyle ilişkili dört temel yapıyı barındırmaktadır: ilk olarak insan hakları bildirgesine ve Cenevre Sözleşmesine dayanan evlerine ve topraklarına geri dönmek isteyen mültecilerin hakkının korunması ve uğradıkları zararın tazmin edilmesinin sağlanması; ikinci olarak geri dönüş hakları saklı kalmak şartıyla insani yardım ve temel hizmetlerin ulaştırılması; üçüncü olarak herhangi bir dış müdahale olmaksızın kendi kaderlerini tayin hakkı, ulusal bağımsızlık hakkı ve geri dönme hakkı dahil Filistin’in devredilmez ulusal haklarının tanınması; son olarak ise, BM Genel Kuruluna göre 1976’dan beri Filistin sorununun çözümü BM Genel Kurulu’nun 194 (III) sayılı kararına ve BM Güvenlik Konseyi’nin 237 sayılı kararına uygun olarak geri dönüş hakkının sağlanması ve self-determinasyon hakkına dayandırılmıştır (Zakharia, 1996).

3.3.2.2. BM Genel Kurulu'nun 194 (III) Sayılı Kararı

Mülteciler sorunu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde ilk olarak 1948 Ağustosunda ele alınmıştır. Ancak Sovyet delegesinin, mülteciler sorununun yükünü taksim planını sabote etmeye çalışan Amerika, İngiltere ve Arap ülkeleri tarafından paylaşılması gerektiğini iddia etmesi, konseyden karar çıkmamasına neden olmuştur (Armaoğlu, 1991: 106).

18 Ekimde, BM Filistin arabulucusunun gönderdiği raporda Filistinli mültecilerin içinde buldukları koşulların giderek ağırlaşması ve Birleşmiş Milletlerin acilen konuya müdahil olmasına yönelik raporu sonucunda, 19 Kasım 1948, 212 (III) sayılı karar çıkarılmıştır. Bu kararda, Filistinli mültecilere yardımın önceliğine vurgu yapılmış ve Filistin topraklarına barışın gelebilmesi için mültecilerin ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan 11 Aralık 1948 tarihli 194 sayılı kararı, Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarına gönderme yapan ilk karar özelliği taşımaktadır. Bu kararda, bir uzlaştırma komisyonu kurulması ve Filistinli mültecilerin evlerine geri dönüş haklarının sağlanması kararlaştırılmıştır. 194 (III) sayılı kararının 11. maddesinde Filistinlilerin geri dönüş hakkını şu şekilde karara bağlanmıştır: *“Evlerine dönmek ve komşularıyla barış içinde yaşamak isteyen mültecilere bu hakkın en kısa zamanda verilmesini, dönmek istemeyenlere malları ve mallarının kaybolması ve ya zarar görmesi dolayısıyla uluslararası hukuk ve eşitliğe uygun olarak sorumlu hükümet ve yetkililerce tazminat verilmesini kararlaştırır.”* Özetle; 194 sayılı kararının 11. Parafında, geri dönüş hakkının iki önemli yolla yerine getirilebileceğine değinilmektedir: ilk olarak mülkiyet ve tazminat iadesini içeren ekonomik yol; ikinci olarak ise yerleşme ve devletin vatandaşı olma amacıyla İsrail Devleti'ne girmesini gerektiren geri dönüş yoludur.

Öne sürülen bu kararın içeriği ve dayatılan yükümlülüklerin kapsamı tartışmaya açık bırakılmıştır. Kararda, evlerine geri dönmek isteyen mültecilere izin verilmesi gerektiği cümlesi belirsiz kalmıştır. Karar, mültecilerin geri dönüşlerinin yasal bir zorunluluk olduğunu vurgulamamakta, sadece geri dönüşlerine izin verilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Zilbershats, 2007: 195). Ayrıca kararda barış içinde yaşamak için

dönmek isteyen mültecilerin İsrail devletinden izin almalarını gerektiren bir durumu içermektedir. Filistinliler kararı; İsrail'in tek taraflı tanınması olduğunu iddia ederek kabul etmezken; İsrail tarafı ise kendi varlığını tehlikeye düşüreceği iddiasıyla kabul etmemiştir.

194 (III) sayılı karar doğrultusunda Birleşmiş Milletler Arabulucusunun işlevini yapacak üç üyeli bir Birleşmiş Milletler Filistin Uzlaştırma Komisyonu (UNCCP) kurulmasını sağlamıştır. Komisyon ilk yıllarında, taraflar arasında mültecilerin uluslararası hukuk tarafından kabul görmüş haklarını korumak ve teşvik etmek; mültecilerin durumlarının iyileştirilmesi için tedbirlerin alınması; geri dönüş haklarının uygulanması için koşulların oluşturulması amacıyla mültecilere kalıcı çözüm için girişimlerde bulunmuştur. Komisyon tarafından atılan ilk adımlardan biri Arap ülkelerinde ve İsrail'de yaşayan mülteciler hakkında bilgi toplamak olmuş ve bunun için Şubat ve Nisan 1949'da Arap ülkelerinde ve İsrail'de yaşayan mülteciler hakkında yapılan görüşmelerde mültecilerin kendi evlerine dönmeleri için toplantılar düzenlenmiştir. 1950'lerin başında, UNCCP diğer tüm mültecilere tanınan temel uluslararası koruma hakkını Filistinli mültecilere sunamamıştır. Komisyon kendi iç yapısındaki çelişkilerin etkisi ile büyük ölçüde sorunun çözümünde yetersiz kalmış, görevi dokümantasyon ve bunların değerlendirilmesi ile sınırlı kalmıştır. Bu durum sonucunda Filistinli mültecilerin durumu için vahim sonuçlar doğmasına neden olmuştur (Rempel, 2000: 1).

İsrail'in 1949 yılında BM'ye kabul edilişi BM 194 sayılı kararı doğrultusunda mültecilerin geri dönüşüne ilişkin düzenlemeleri uygulayacağı şartına bağlanmasına rağmen, herhangi bir yaptırımla desteklenmediği için İsrail'in karar doğrultusunda adım atması sağlanamamıştır (Mallison ve Mallison, 1980: 125). Buna ek olarak BM Genel Kurul kararlarının bağlayıcı olmayan yapısından dolayı İsrail'i hukuki anlamda bağlayıcı bir yaptırımı bulunmadığından karar uygulanamamıştır. Ayrıca BM'ye katılmasının ardından uluslararası topluluğun dikkatinin başka konulara yönelmesinden dolayı İsrail eski tavrına geri dönmüştür.

Birleşmiş Milletler bünyesinde çıkarılan kararlar, mülteci sorunun çözümünü Ortadoğu Sorununun temel hukuki ön şartı haline getirmiştir (Davutoğlu, 2003: 27). 194 (III) sayılı BM kararının 1948-2000 tarihleri arasında 135 defa onaylanmış olması kararın

bir tavsiye niteliği taşımasından ziyade uluslararası topluluğun iradesinin kararlı bir dışa vurumu olduğunu göstermektedir (Ebu Sitta, 2002: 487).

3.3.2.3. Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı: UNRWA

Geri döndürme veya tazminat yönündeki girişimlerin sonuçsuz kalması mültecilerin ilk yıllarda içinde buldukları durumun kötüleşmesine neden olunca, yapılmaya çalışılan yardımların kurumsallaşarak çeşitli yardım kanallarının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Karaman, 1991: 62). 8 Aralık 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 302 (IV) sayılı karar ile Filistinli mültecilere yardım etmek amacıyla “Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı”⁵⁹ (UNWRA) kurulmuştur.

1950’lerin başından itibaren BM Genel Kurulunun 194 sayılı kararla öngörülen ortamın yaratılamaması sonucu UNRWA Filistinli mültecilere yaşamlarını daha iyi hale getirebilmek için sağlık, barınma ve eğitim koşullarını sağlamak için çalışmalarda bulunmuştur. Edward Said’e göre UNWRA’nın görevi, “*Filistinlilerin apaçık bir biçimde sergiledikleri ulusal bilince karşın, UNWRA’nın oynadığı rol, yemek, giysi dağıtım, sağlık ve eğitim hizmetlerini veren, apolitik bir baba rolüdür.*” (Said, 1985: 194).

Filistinli mültecilerin UNWRA tarafından tanımlanmasına göre, “Haziran 1946 ile Mayıs 1948 arasındaki ikamet yerleri Filistin olan ve 1948 Arap-İsrail savaşı sonucunda evlerini ve geçim olanaklarını kaybetmiş kimselerdir.” (<http://www.un.org/unrwa/refugees/whois.html>).

⁵⁹ Birleşmiş Milletlerin en büyük yan kuruluşu olan UNWRA, 700’den fazla okulu, yaklaşık 100 klinik merkeziyle İsrail tarafından evleri yıkılan ve göç etmeye maruz bırakılmış Filistinlilerin toparlanmasında sosyal hizmetlerin, gıda ve para yardımına muhtaç Filistinlilere mikrofinans kredileri ve altyapı projelerinin sağlanması konusunda sosyal hizmet vermektedir (UNRWA In Figures; As of 1 July 2013,2013:www.unrwa.org/sites/default/files/unrwa_in_figures_new2014_10nov2014.pdf).

Tablo 12: Kamplarda bulunan Filistin Mülteci Sayısı

Operasyon Alanları	Resmi Kamplar	Kamplardaki Mülteci Sayısı	Kayıtlı Mülteci Sayısı
Ürdün	10	328,076	1,858,362
Lübnan	12	215,890	408,438
Suriye	9	119,055	442,363
Batı Şeria	19	186,479	722,302
Gazze	8	478,272	1,016,964

Kaynak: The Question of Palestine and the United Nations, New York, 2008: 104.

UNWRA'nın vermiş olduğu rakamlara göre toplam 4.448.429 kayıtlı mülteci bulunmaktadır. Mültecilerin üçte biri Ortadoğu coğrafyasının çeşitli bölgelerinde bulunan 58 mülteci kampında, üçte ikisi ise buldukları ülkede ki şehirlerde, kasabalarda ve köylerde yaşamlarını sürdürmektedirler (UNWRA Fact Sheet, (t.y.): 2). Mültecilerin bir kısmı kampların zor koşullarında hayatlarını devam ettirirken, bu koşulların değişmesinde ve iyileştirilmesinde UNRWA'nın etkisi sınırlı kalmış ve örgüt karşısındaki yardım görevinin büyüklüğü altında ezilmiştir. Kişi başına 27 dolar bütçesiyle sağlık, barınma, giyim ve yiyecek ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır. Ayrıca ülkelerini terk edip farklı ülkelerde yaşamak zorunda kalan Filistinlilerin yaşadıkları ülkenin kendilerine bakışı da farklı olmuştur. Suriye'de, Ürdün'de ve Irak'ta çalışmalarına izin verilen mülteciler, Mısır'da ve Lübnan'da daha zor koşullarda yaşamak durumunda kalmışlardır. Ürdün dışında hiç bir ülkede vatandaşlık hakları verilmediğinden siyasal ve sosyal haklardan mahrum kalmışlardır. Arap ev sahibi ülkelerin topraklarında mülteci olarak kalmalarını istememeleri ancak bu statüden kurtulmaları içinde imkan vermemeleri Filistinlilerin kimliklerini canlı tutmalarını sağlamıştır (Cleveland, 2008: 395-396). Bu nedenle, UNRWA, Filistin kimliğinin ve milliyetçiliğinin yeniden inşa edilmesinde büyük rol oynamış ve UNRWA kampları bir siyasal kimliği temsil eden Filistin toprağı haline dönüşmüştür (Shabaneh, 2010: 235-236).

3.3.2.4. 1967 Savaşı: Kronikleşen Sorun

1950'ler boyunca Araplar ve Yahudiler arasında artan mücadelenin giderek derinleşmesine rağmen Birleşmiş Milletler nezdinde barış girişimine önderlik edebilecek

bir yaklaşımda bulunulmamıştır. Bununla birlikte, 1956 yılında Ortadoğu coğrafyasında patlak veren Süveyş Krizi Filistinlilere olan ilginin bölünmesine yol açarak, yalnızlaşmalarına neden olmuştur (Anabtawi, 1974: 510).

Haziran 1967 savaşı beraberinde bir çok önemli değişikliğe neden olmuştur. 5 Haziran 1967'de başlayan ve İsrail'in Mısır'dan Gazze Şeridini ve Sina Yarımadasını; Ürdün'den Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü; Suriye'den Golan tepelerini almasıyla sonuçlanan Altı gün savaşının ardından mülteci sorunu daha da kötüleşmiş ve kronik bir bunalım haline dönüşmüştür. Bu savaşla ilk olarak İsrail'in Batı Şeria'yı işgal etmesiyle yeni bir mülteci grubu ortaya çıkmış ikinci olarak ise Ürdün Batı Şeria'sındaki kamplara kaçmış olan 1948 savaşı mültecileri, 1967'de yeniden mülteci haline gelmişlerdir (Davutoğlu, 2003: 25). 1967 savaşı ile mülteci konumuna düşen Filistinlilere “yerinden edilmiş insanlar” olarak UNRWA yardım etmiş ancak mülteci olarak kayıt altına alınmamışlardır (Seydi, 2004: 82).

1967 savaşından sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 194 sayılı kararın uygulanmadığı gerekçesiyle 19 Aralık 1967 tarihinde 2341 A (XXII) sayılı kararını alarak, bütün üye ülkelere 194 sayılı kararın uygulanması ve BM Mülteciler Yardım Ajansına (UNRWA) yardımcı olması yönünde çağrıda bulunmuştur (Arı, 2004: 334). Genel Kurul'un daha sonra aldığı kararlarda 194 sayılı karara atıf yapılmakla birlikte, mültecilerin sayısında yaşanan BM Genel Kurul'unu daha geniş kapsamlı olan 19 Aralık 1968 tarihli 2452 (XXIII) B sayılı kararını çıkarmasına neden olmuştur. Bu karar, mülteciler konusunda daha önce çıkarılan bütün kararların tek tek adını vermesi ve atıfta bulunması yönünden dikkat çekicidir. 1969 yılında kabul ettiği 2535 B (XXIV) sayılı kararı da Filistinli mültecilerin BM Şartı ve Evrensel İnsan Hakları Bildirisi altında var olan temel hakların inkar edilmesinden doğduğunu belirten ilk karar niteliğindedir (Karaman, 1991: 64 ve 190).

1967 Savaşı'nın önemli sonuçlarından biri olan mülteci sayısının artarak komşu ülkelere sığınmaları olmuştur. Dört yüz binin üzerinde Filistinlinin doğu yakasına göçmesiyle, Ürdün en büyük mülteci barındıran ülke konumuna gelmiştir. Topraklarından, yurtlarından, evlerinden arılan Filistinliler, ileri de İsrail'e karşı direniş hareketinin siyasi bir gücü olarak Ortadoğu sahnesinde yerlerini almışlardır (Karaman, 1991: 98).

3.3.2.4.1. BM Güvenlik Konseyi'nin 237 Sayılı Kararı

1967 savaşının ardından ateşkesin sağlanmasıyla birlikte Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi işgal edilen topraklarda halka insani muamele yapılması ve yurtlarına d6nmek isteyenlere izin verilmesi için 14 Haziran 1967 tarihinde 237 sayılı kararı çıkartmıştır. Oy birliğiyle çıkarılan bu kararda, ilgili devletlerden D6rd6nc6 Cenevre S6zleşmesinde belirtildiği 6zere savaş durumunda sivil halkın korunmasına y6nelik h6k6mlerin uygulanması, İsrail h6k6metine g6venliği tehdit edecek davranışlardan kaçınması ve b6lgeyi terk etmek zorunda kalan yerli halkın geri d6nmesine izin verilmesi konusunda ağrı yapılmıştır. Ancak İsrail tarafından uygulanmaması 6zere 237 sayılı karara atıf yapılarak 259 sayılı karar alınmıştır.

3.3.2.4.2. BM Güvenlik Konseyi'nin 242 Sayılı Kararı

237 sayılı kararın çıkmasının ardından Birleşmiş Milletler b6nyesinde çalışmalar yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Kısa s6re içinde Güvenlik Konseyi'ne İsrail'in savaşta işgal ettiği b6lgelerden çekilmesinin esas alan bir karar taslağı sunulmuştur. 22 Kasım 1967 tarihinde Konsey 6yeleri tarafından oybirliğiyle kabul edilen 242 sayılı karar, Filistin sorunun 6z6m6 uğraşında pek çok 6nerinin hareket noktasını teşkil etmiştir (Karaman, 1991: 132). Kararın kabul edilmesinin ardından, karar, Filistin- İsrail barış s6recinde esas olarak alınmıştır.

242 sayılı kararda, daha 6nceki kararlarda belirtildiği gibi, savaş yoluyla toprak elde edilmesinin kabul edilemeyeceğini ve b6lgedeki her devletin g6venlik içinde yaşayabilmesi için kalıcı ve adil bir barış yolunda çalışmalarının ve m6lteci sorununa da değinerek adil bir 6z6m6n bulunması gerekliliği vurgulanmıştır. Aynı zamanda Ortadoğu'da barışçı bir 6z6m6 6retmek amacıyla 6zel bir temsilcinin g6revlendirilmesi kararlaştırılmış ve bu 6zel temsilcinin 242 sayılı kararı temel alarak 6rd6n, İsrail ve Mısır arasında bir dizi girişimde bulunması sağlanmıştır. Ancak bu girişimler, 1970'lerin başlarında 6z6ms6zliğ6n g6stergesi olarak tarihe karışmaya mahkum olmuştur (Aras, 1997: 26).

Mısır ve Ürdün 242 sayılı kararı, İsrail 1967 savaşında işgal ettiği topraklardan geri çekilmesiyle kabul ettiklerini açıklamıştır. İsrail ise, topraklardan geri çekilme ve mülteciler sorununun Arap devletleriyle doğrudan görüşmelerle ve kapsamlı bir barış planının yapılması ile çözümlenebileceğini vurgulamıştır. Suriye ise, İsrail'in çekilmesinin Arap devletlerinden beklenen ödünlere bağlandığını iddia ederek kararı kabul etmemiştir. FKÖ ise, Filistin sorununu mülteci sorununa indirgediği için kararı şiddetle eleştirmiştir (1967 ve 1973 Savaşları ve Barışa Doğru İlk Adımlar, (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/filistin/3.html>).

BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararıyla İsrail'in 1948 savaşı ile işgal ettiği topraklar, İsrail devlerinin meşru sınırları içine dahil edilmiştir. 1967 savaşı sonucunda mevcut sınırların tamamı değişmekle kalmayıp 1948'de başlayan Filistinlilerin mülteci sorunu, 1970'li yıllarda iki katına çıkarak 1.5 milyona ulaşmıştır (Number of registered refugees, <http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref%282%29.pdf>).

3.3.2.5. 1970'li ve 1980'li yıllar

1970'li yıllar Filistin Sorununa çözüm sağlamak için bir çok girişimde bulunduğu bir dönem olmuştur. Sorunun algılanış biçimi değişmiş ve mülteci sorunu olmaktan çıkıp bir halkın vazgeçilmez haklarını sağlama sorunu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda, BM Genel Kurulu Kasım 1970 yılında 2628 sayılı kararında bunu açıkça belirtmiştir. Kararda, "*Filistin Halkının, BM Şartına uygun olarak, eşit haklar ve kendi geleceğini belirleme hakkını tanır.*" Böylelikle Filistin halkının hakları artık sorunun özünü teşkil etmeye başlamıştır (Aras, 1997: 27).

1967 savaşı sonrası 400.000'den fazla mültecinin Filistin'in Doğu Yakasına geçmesiyle, Ürdün en büyük mülteci kamplarını barındıran ülke konumuna gelmiş ve (Karaman, 1991: 93), 1970 yılında yaşanan iç karışıklıklardan dolayı Ürdün'de Kral Hüseyin'in Filistinlileri Ürdün'den kovmuştur.

Ortadoğu'da Filistin Sorunu ile ilgili bir sonraki kriz 1973 savaşı olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, savaş sonrası 338 sayılı kararıyla derhal ateşkes ilan edilmesini ve tüm askeri faaliyetlerin durdurulması yönünde çağrı yapılmasının ötesinde

242 sayılı kararın derhal uygulanması yönünde çağrıda bulunmuştur. 1973 Yom Kippur Savaşı sonrası mülteci sorununa yönelik 22 Kasım 1974 tarihli 3236 (XXIX) sayılı kararda Filistinlilerin geri dönüş hakkı geri alınmaz bir hak olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu hakkın Filistin Sorunun çözümünde öncelikli bir konu olduğu vurgulanmıştır. Ancak somut bir barış görüşmesi olmadığı için, bu hakkın İsrail topraklarını mı yoksa Filistin topraklarını mı kapsadığı belirtilmemiştir (Güneş, 2004: 181-182 ve Miller, 2012: 3). 10 Kasım 1975 tarihinde Genel Kurul tarafından çıkartılan 3376 sayılı kararda, Filistin Halkının Devredilemez Hakları Komitesi kurulmuştur. Bu kararların sağladığı yasal argümanlar temelinde, Filistinlilerin uluslararası hukuk açısından evlerine geri dönüş hakkı desteklenmiştir.

1982 yılında İsrail ordusunun “Galile için Barış Operasyonu” adı altında Lübnan’ı işgal etmesi ve FKÖ’nün bürolarının bulunduğu Beyrut’u ve Güney Lübnan’ı bombalaması sonucu FKÖ Tunus’a kaçmaya zorlanırken, Lübnan yönetiminin Filistinli mültecileri kovması ile Filistinli mültecilerin sayısında artış yaşanmıştır.

1987 Filistin intifadasının ardından 1988 ve 1989 yılları intifada karşısında İsrail’in tutumunun değişmesine neden olmadığı gibi yenilerinin eklenişine yol açmıştır. İnsani boyutun bir başka kesiti olan “işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinlilerin sınır dışı edilmesi” uluslararası tepkilerin giderek artmasına yol açmıştır. Bu durum Birleşmiş Milletlerin kararlarında, ABD’yi Güvenlik Konseyinde veto kullanmaktan çekindirecek ölçüde 1987’de 605 sayılı kararında ardından 607 (1988), 608 (1988), 636 (1988) ve 641 (1989) sayılı kararlarında bu tutumunu ortaya koymasını sağlamıştır. Oybirliğiyle alınan kararların insan haklarını ihlal eden İsrail’i uygulamalarından vazgeçirememesi Genel Kurul’un 6 Ekim 1989 44/2 sayılı kararında dile getirilmiştir (Karaman, 1991: 236-237): “... İşgalci güç İsrail’in Güvenlik Konseyi’nin ilgili kararlarına karşı sürdürdüğü kayıtsız tutumu şiddetle kınar.”

3.3.2.6. Barış Süreci

1991 yılından itibaren mülteciler konusu üç ayrı toplantıda gündeme taşınmıştır. Bunlardan ilki 30 Ekim 1991 yılında Madrid Konferansında kurulan “Mülteciler Konusunda Çok Taraflı Çalışma Grubu” toplantısı; ikincisi Dörtlü Komite toplantıları ve

sonuncusu ise İsrail-Filistin ikili konuları başlıklı toplantıda görüşülmüştür. Madrid Konferansını izleyen 22 aylık görüşme süreci boyunca Filistinliler kendi sorunlarını dile getirme fırsatı yakalayarak yasal çerçeve doğrultusunda çıkarlarını temsil eden belgelerini, doktrinlerini ve taktiklerini ortaya koymuşlardır (Aras, 1997: 100).

Madrid Konferansında oluşturulan çalışma grubu faaliyetlerini, sorunun tanımlanması, taraflar arasında karşılıklı diyalogların kurulması ve mültecilere kaynakların aktarılması olarak üç ana başlık altında toplamıştır (Brynen, 1998). İlk iki görüşmesini 1992 yılının Mayıs ve Kasım aylarında gerçekleştirmiştir. Çalışma grubu başlangıçta insani konulara odaklanmasının yanı sıra aile birleşiminin sağlanması gibi politik boyutu olan bir üzerinde görüşmelerde bulunmuştur. Bunun üzerine, İsrail hükümeti tarafından, 1,000 ila 2,000 aile birleşmesi için yılda verilen lisans sayısı iki katına çıkarılmıştır. Bu kararla 5.000'den fazla Filistinli bölgelere giriş izni için hak elde etmiştir. İsrail aynı zamanda topraklarında yasadışı ikamet eden 6.000 Filistinlinin daimi ikamet hakkı onaylamıştır. İsrail'in bu tutumu Oslo Anlaşmasının imzalanmasının ardından bir jest olarak algılanmıştır. 1992 yılından 1996 yılına kadar birçok ülke de sekiz farklı görüşme gerçekleştiren çalışma grubu, İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'de yerleşim faaliyetlerine devam etmesi üzerine Arap liginin çok taraflı görüşmeleri boykot etmesiyle kilitlenmiştir. Böylece kısa ömürlü olan çalışma grubunun işlevi de sona ermiştir (Tovy, 2003). Madrid Konferansında mülteciler sorunun sonuçsuz kalmasında İsrail'in geri dönüş meselesinin, Filistinlilerin demografik dengeyi değiştirerek İsrail'i ortadan kaldırmaya yönelik bir araç olarak kullanmayı amaçladıkları iddiası yatmıştır (Peretz, 1993: 35).

1993 Oslo anlaşmasında mülteci sorunun çözümüne yönelik farklı çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Beş yıllık bir süre sonunda Gazze ve Batı Şeria'nın bazı kısımlarında geçici Filistin yönetimin kurulmasının ardından Filistinli mültecilerin Filistin otoritesinin sınırlı yetkisi altına alınması sağlanmıştır. Filistin Otoritesine, Seyahat belgelerinin düzenlenmesi, pasaport işlemlerinin yapılması ve kayıtlı olmayan Filistinlilerin kayıt altına alınması gibi yetkiler verilmiştir. 1994-1997 yılları arasında 50.000 ila 100.000 arasında Filistinlinin dönmesine izin verilmiştir (Brynen, 1998). 1993 Oslo barış sürecinde, Filistin Otoritesi, sınırlarıyla, kurumlarıyla bir devlet kurmayı amaçlarken aynı süreçte "toprak ve geri dönüş" kelimeleri dönüşüme uğramıştır. Artık geri dönüş kelimesi, Filistinli mültecilerin asıl topraklarına değil, kurulacak olan Filistin Devleti topraklarına geri

dönmeleri anlamını taşımaktadır (Farah, 2006: 148-149). Oslo barış sürecinin gösterdiği şeylerden bir başkası da, ilgili taraflar olan İsrail ve FKÖ'nün eşitsiz durumunun, ikili bir barış görüşmesinin yürütülememesine neden olmuştur. Bu yüzden Yol haritasında BM'nin varlığı taraflar arasında barışın sağlanması için teşvik edici bir rol oynamıştır.

Oslo görüşmeleriyle birlikte yürütülen çalışmalar arasında, İsraili ve Filistinli yetkililerin, akademik ve sivil toplum kuruluşlarının ve Dünya Bankasının görüşmelerinde, mülteciler sorunu için çeşitli adımlar atıldığı gözlenmiştir. İsraili ve Filistinli yetkililerin görüşmesi kapsamında, 1995 yılında İsraili Ekonomi ve Planlama Bakanı Yossi ve Beilin ve Mahmud Abbas'ın (Abu Mazen) gayri resmi görüşmeleri sonucunda tazminat ve kalkınma çabalarını denetleyecek ve daimi ikamet sorunları araştırmak için "Filistinli Mülteciler için Uluslararası Komisyonu'nun" kurulması planlanmıştır. Ancak görüşmeler sonucunda ortaya çıkan anlaşma her iki tarafça da yasal olarak onaylanmamıştır (Brynen, 1998). Akademik ve sivil toplum kuruluşlarının mülteci sorununa yönelik girişimleri 1990'ların ortalarından itibaren hızla artmıştır. Bunlar arasında Ottawa süreci olarak bilinen Kanada ve Uluslararası Kalkınma Araştırmaları merkezi etkili bir rol oynamıştır. İsrail-Filistin diyalogunu desteklemek ve mülteci sorununun çözülmesine yönelik teknik konuların ele alınması gerekliliğini vurgulamak için kamuoyunu şekillendirmeye çalışmışlardır. Ottawa sürecinin olumlu havasının ardından 2000 yılında Dünya Bankası mülteci sorununa yönelik analitik bir proje başlatmıştır. Bunun bir parçası olarak, mültecilerin geri dönüşlerinin sağlanması için fiziki ve sosyal altyapının oluşturulması, istihdamın yaratılması ve bunların makro ekonomik etkileri üzerine literatür taraması da dahil olmak üzere sosyo-ekonomik yönleri üzerinde analitik çalışmalar yapmıştır. Yapılan bu çalışmalar taslak olarak kalmasına rağmen, Camp David müzakerelerine hazırlık için ABD hükümetine destek olarak sağlanmıştır (Brynen, 2008: 3-4).

Oslo I ve Taba (Oslo II) anlaşmalarında belirtilen hususlara uyma konusunda isteksizliğini ortaya koyan İsrail, nihai statü görüşmelerinin 2000 yılına kadar ertelenmesine neden olmuştur. 2000 yılında Camp David görüşmelerinde ve ardından 2001 yılında düzenlenen Taba görüşmelerinde ilk kez Filistinli ve İsraili müzakereciler tarafından önemli ölçüde ele alınmaya çalışılmıştır (Takkenberg, 2007: 373). Camp David görüşmelerinde Amerika'nın önerisine göre mültecilerin geri dönüşünde temel prensip, İsrail'in mültecilerin bir kısmını kabul etmesi şartı olmaksızın Filistin Devleti'nin bölgeye

dönmek isteyen mülteciler için merkez olmasıdır. Bu anlaşmaya göre İsrail'in mültecilerin yerlerinden edilmesiyle ilgili hiçbir hukuki ve insani sorumluluğu üstlenmemesi ancak buna karşın ailelerin birleşmesi ve benzeri insani gerekçelerle 194 sayılı BM kararına göre 100.000 kadar mültecinin geri dönüşüne izin vermesi öngörülmüştür (The Israeli Camp David II Proposals, <http://www.mideastweb.org/campdavid2.htm>). Öngörülen anlaşmada iki devletli bir çözüme uygun olacak şekilde mülteciler için beş temel dönüş bölgesi önerilmiştir. Bunlar arasında Filistin devleti, İsrail'den toprak transferiyle Filistin'e verilecek olan topraklar, yaşadıkları ülkede rehabilitasyon, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri, İsrail'e kabul yer almıştır (Davutoğlu, 2001'den aktaran: Alkan Özcan, 2003: 340).

İsrail'in 29 Mart 2002 tarihinde güvenlik gerekçesiyle Koruyucu Duvar Operasyonunu başlatarak Batı Şeria'da ki Filistin kentlerini işgal etmesi ve kentler arasında ayırıcı bir duvarın inşa edilmesi ile birlikte mülteciler sorununun çözümü giderek daha zorlaşmıştır.

Diplomatik çabalar, 2003 yılında artan şiddet olaylarında devam etmiş ve 30 Nisan'da ABD, Rusya, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletlerden oluşan Dörtlü, taraflara resmi olarak “ Yol Haritası” olarak bilinen “İsrail-Filistin Çatışmasına İki Devletli Bir Çözüm İçin performansa Dayalı Yol Haritası” önerisini sunmuştur. Üç aşamadan oluşan yol haritasının ilk aşamasında 2003 yılının sonuna kadar Filistin devletinin kurulması, daha sonraki aşamalarda ise 2005 yılının sonuna kadar Kudüs ve mülteciler sorununun gibi kilit meselelerin çözümünü öngörmüştür (Brynen, 2003: 1). 2003 yılında Arafat'ın karargahında tutsak hale getirilmesi ve ABD- İsrail ikilisinin Arafat yerine hükümeti kurmakla görevlendirilen Abu Mazen ile görüşmelere devam etmesi, Filistinli direnişçilerin tepkisine neden olmuş ve ateşkesin bitmesine yol açmıştır. İsrail hükümetinin sert tedbirler alarak Cenin ve Gazze mülteci kamplarına girmesiyle bir kez daha barış süreci sekteye uğramıştır (Arı, 2004: 792).

2 Aralık 2003 tarihinde İsrail ve Filistinli barış yanlılarınca ortaya çıkan Cenevre girişiminde Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarından vazgeçmeleri üzerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda mültecilerin buldukları bölgede kalmaları, bazılarının

üçüncü ülkeler tarafından kabul edilmesi, sınırlı sayıda mültecinin İsrail'e dönmesi ve yine İsrail'in belirleyeceği miktarda sembolik bir tazminatın ödenmesi öngörülmüştür.

2004 yılında Amerikan Başkanı Bush, yaptığı konuşmada iki devletli çözüme destek verirken “*Filistinli mülteciler sorununa, nihai statü anlaşmasının bir parçası olarak adil ve gerçekçi bir çözüm bulunması için, Filistinli mültecilerin İsrail'e değil kurulacak Filistin Devleti içine yerleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir*” (For Bush and Sharon, “Confidence and Realities” Are Crucial, 2004).

Yol haritasına rağmen, 2006 Mayıs ayında İsrail'de Ehud Olmert'in başbakan olmasına kadar kalıcı çözüm için adım atılamamıştır. Yedi yılı aşkın bir aranın ardından, Filistin-İsrail müzakereleri Kasım 2007 yılında Annapolis Konferansı ile yeniden gündeme gelmiştir. Taraflar temel konuların dahil olduğu sorunlar üzerinde en geç 2008 yılında anlaşmaya varma konusunda anlaşmaya varmalarına rağmen, İsrail'de Eylül 2008'de Başbakan Ehud Olmert'in yolsuzluk suçlamalarından dolayı istifa etmesi görüşmeleri sonuçsuz bırakmıştır.

3.3.2.7. Geri Dönüş Hakkı: İsrail'in Engelleri

İsrail'in savaş öncesi ve sonrasında Arap topraklarını ilhak etmesinde, politik-stratejik; sosyoekonomik ve kültürel olmak üzere üç temel etken yer almıştır. Politik-stratejik düzeyde, bazı köyler çatışma sırasında stratejik ve lojistik öneme sahip yollar ve köyler, Plan Dalet kapsamında tahrip edilmiştir. Savaş süresi içerisinde stratejik olarak işgal edilen yerlerde savaş sonrası dönemde mültecilerin geri dönüşünü engellemek için politik uygulamalar yapılmaya başlanmıştır. Sosyo-ekonomik açıdan Arap köylerinin, titizlikle planmış Yahudi modernist ve kooperatif yapısına uygun olmaması nedeniyle terk edilen birçok Arap köyü yeni Yahudi yerleşim yerlerini oluşturmak için yıkılmıştır. Kültürel açıdan ise, yerleşim yerleri Yahudi kimliğine uygun olarak inşa edilmiştir. Böylelikle İsrail uygulamış olduğu bu 3 farklı etkenle ilhak ettiği toprakları ilk önce tahrip etme, daha sonra geliştirme, son olarak ise koruma yoluna gitmiştir (Benvenisti, Gans ve Hanafi, 2007: 47-49 ve 51). Bölgeyi koruma işlemi, bölgenin “askeri bölge” ilan edilerek bir askeri birliğin konuşlandırılmasıyla başlamakta, geçici olarak bölgeye yerleşen birliğin emniyet gerekçesiyle tel örgülerle çevrilmesiyle önce askerler için sonra aileleri için en

sonunda Yahudiler için evler, okullar, marketler gibi sosyal yaşam alanlarının inşa edilmesiyle İsrail toprağı haline dönüşmektedir (İsrail-Filistin Barış Süreci, 2011: <https://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/04/03/israil-filistin-baris-sureci/>).

Uluslararası diplomatik çevrelerin 194 Sayılı kararın uygulanması konusunda yapmış oldukları baskılardan tedirgin olan İsrail devleti, mültecilerin geri dönmesini yasaklayan politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu politikalar neticesinde köylerde ve kentsel alanlarda Filistinlilere ait terk edilmiş durumdaki tüm yerleşim alanları tamamen yok edilmiş ve Yahudilere devredilmiştir. Ayrıca, Filistinli mültecilerden ele geçirilen yerlerin Arap isimleri değiştirilerek, İbranice olarak yeniden adlandırılmıştır. BM ve uluslararası çevrenin mülteciler konusuna ilgisinin azalmasıyla birlikte fırsat yakalayan İsrail, öncelikle hükümetin Filistinlilere ait mülklere el koyması ve bu mülkleri Yahudi halkının kullanımına bırakan yasa tasarısını 1950 yılında Knesset'ten geçirerek Filistinlilerin geri dönmelerini yasaklayan siyasetin temelini atmıştır (Pappe, 2007: 200-201).

Arazi ve mülkiyet kanunlarının ortaya çıkmasında; sürgün edilen veya kaçan Filistinlilerin geri dönüşünü engellemek için boşalan toprakların kolonize edilmesi; gelecekte mülteciler tarafından ortaya atılabilecek iddiaların önlenmesi için toprak satın almaların yasallaştırması ve Arapların hakim oldukları bölgelerin Yahudileştirme sürecinin devam ettirilmesi gerekliliği etkili olmuştur. İsrail parlamentosu tarafından çıkarılan Arazi (Toprak) ve Mülkiyet kanunları, üç grupta sınıflandırılmaktadır. Bunlar: Ön acil yasa ve diğer yönetmelikler, Yerinde Bulunmayanların mülkü ile ilgili kanun ve düzenlemeler ve Filistin topraklarının satın alınmasını yasalaştırmak için çıkarılan kanunlardır (Dajani, 2005: 38-39).

1948 savaşı ve mülteciler sorunu, 1967 savaşının ardından işgal edilen Gazze ve Batı Şeria işgalinden farklı olarak, İsraililer için varoluşsal bir yapıyı teşkil etmektedir. Bu yüzden İsrail devleti bunu yok saymaktadır (Bishara, 2003: 75). İsraili yetkililer Filistinli mülteciler sorunun doğuşunda İsrail'in etkisinin olmadığını savunarak Arap devletleri suçlayarak herhangi bir sorumluluk üstlenmeyi reddetmişlerdir (Tovy, 2003).

Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı, İsrail açısından Yahudi Devleti olma iddiasındaki devletin varlığına bir tehdit oluşturmaktadır. İsrail Devleti için hem demografik hem de mülkiyet sorununa dönüşecek olan Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı milyonlarca dolarlık yatırım, siyasi sorunlar, güvenlik ve devletin ulusal kimliğinin yok olması anlamını taşımaktadır (Bayraktar, 2013: 148). Geri dönüş hakkının tanınmasıyla birlikte İsrail işgal ettiği topraklardan çekilmek zorunda kalacak olması ulusal çıkarlarıyla çatışma yaratmaktadır.

İsrail geçen yıllar boyunca mülteci sorununa yönelik birbirleriyle bağlantılı üç yaklaşım benimsemiştir. İlk olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Filistinli mültecilerin geri dönüşünü içeren ve geri dönmek istemeyen mültecilere tazminat hakkı içeren 194 (III) sayılı kararına karşı kararsız ve erteleyici bir tutum içerisinde davranmaktadır. İkinci olarak uluslararası toplum tarafından gelen dış baskılarla yüzleşmek için kesin gerçekler oluşturma yöntemi 1948 öncesi dönemden beri Siyonist hareketin yaklaşımının bir devamı olarak İsrail politikalarının en kalıcı özelliğini oluşturmaktadır. Üçüncü ve son olarak ise; bürokratik işlemler uygulayarak sorunun karmaşık hale gelmesini sağlamaya çalışmaktadır (Zureik, 1995).

3.3.3. Yerleşimciler Sorunu

Uluslararası alanda tartışmaları ortaya çıkaran ve Filistin-İsrail barış sürecinin en önemli konularından birisi, İsrail işgali altındaki bölgelerdeki Yahudi yerleşim merkezleridir. Yerleşim merkezleri tanım olarak, 1967'de İsrail'in işgal ettiği topraklarda kendi vatandaşları için inşa ettiği yasadışı Yahudi yerleridir. Yerleşimciler sorunu ise, Altı gün savaşının hemen ardından, bazı Yahudi grupların, İsrail hükümetinin desteğiyle işgal edilen topraklarda kalıcı olarak yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. 1967 savaşının ardından dünyanın bir çok yerinden özellikle Sovyet Birliğinden Yahudi göçü yaşanmış ve gelen Yahudilerin yerleşim ihtiyaçları gün yüzüne çıkmıştır. Savaş sonucu Filistinliler tarafından terkedilen topraklarda yeni gelen Yahudi göçmenler için yerleşim yerleri hazırlanmıştır. Bu bağlamda hazırlanan yerleşim yerleri: 1-Ürdün ırmağı boyunca, Yeşil hat, Golan tepeleri ve Gazze yakınlarında stratejik askeri savunma koridoru (tampon bölge) oluşturmak için kurulan askeri amaçlı yerleşim yerleri, 2- 1948 yılı öncesi Yahudiler tarafından işgal edilen yerlerde nüfus transferi sağlanarak oluşturulan yerleşim yerleri

(Hebron, Gush Etzion, Doğu Kudüs'ün Yahudi kesimi), 3- Yeşil Hattın yakınında ve üzerindeki İsrail şehirlerinin dış banliyölerinde projeler dahilindeki konut sayısının artırılarak oluşturulan yerleşim yerleri, 4- Çoğunlukla dini gerekçelerle kurulan yasadışı yerleşim yerleri olarak sınıflandırılabilir (Meir- Levi, 2005: 42).

İsrail devletinin kuruluşundan günümüze kadar yerleşim yerleri Yahudilerin yaşam alanı olmanın ötesinde güvenlik politikasının önemli bir aşaması olmak üzere bir devletin geleceğini belirleyecek şekilde organize edilmiştir (Nadav, 1978: 229). Bu yüzden, Yerleşim yerlerinin stratejik konumlandırılmasının, yerleşim merkezlerinde genişlemenin barıştan üstün kabul edilmesi ve toprak kazanılmasında çatışmanın tek araç olarak görülmesi güvenlik algısının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Seliktar, 1986: 62). Bununla birlikte, İsrail için yerleşim faaliyetleri, gelecekteki sınırların tanımlanmasıyla ilişkili olmakla birlikte İsrail'in egemenliğinin sağlanmasında önemli bir yer teşkil etmiştir (Yishai, 1987: 30).

İsrail tarafından işgal edilmiş Batı Şeria ve Gazze toprakları toplamda Filistin Mandasının %22'sini oluşturmaktadır. Batı Şeria 5.6 milyon dönüm (5600 km²), Gazze Şeridi ise, 365 dönüm (365 km²)'dür. Uluslararası hukuk kurallarına göre bu iki bölgede işgal edilmiş bölge olarak tanımlanmış olup, İsrail'in bu topraklardan çekilmesi istenmiştir. Ancak İsrail hükümeti bu düzenlemeleri kabul etmeyeceğini açıklayarak Batı Şeria bölgesinde yerleşim faaliyetlerine devam etmektedir (Dajani, 2005: 66). İsraili İnsan Hakları Örgütü B'Tselem'a göre, 2012 yılının sonuna doğru, Batı Şeria'da yaklaşık 125 resmi yerleşim yeri, yaklaşık 341.400 Yahudi yerleşimci vardır. 1967 öncesi sınırları içinde bulunan bu yerleşim yerleri İsrail hükümeti tarafından onaylanmıştır. Resmi yerleşim yerlerinin yanı sıra Batı Şeria genelinde yaklaşık yüz karakol (illegal yerleşim yerleri) bulunmaktadır. Bu karakollar İsrail hükümetinin onayı olmadan kurulmasına rağmen devlet tarafından finanse edilen su, elektrik ve diğer temel hizmetlerden faydalanmaktadırlar. Yerleşim yerleri ve karakollar ile birlikte İsrail, Batı Şeria'nın %42'sini kontrol altında tutmaktadır. Batı Şeria'nın yanı sıra işgal altındaki Doğu Kudüs'te 14 yerleşim merkezi, yaklaşık 200-000- 300.000 yerleşimci bulunmaktadır. 1967 sonrası Gazze'de 16 yerleşim merkezi bulunmakla birlikte 2005 yılında buradaki yerleşim yerleri tasfiye edilmiştir (Land Expropriation and Settlements, 2014).

İsrail'in Kudüs ve Batı Şeria bölgesinde devam ettiği yerleşim faaliyetleri iki devletli çözümün uygulanmasını zorlaştırmakla birlikte sorunu daha çok karmaşıktırmaktadır. Son yıllarda küçük bloklar halinde inşa edilen yerleşim yerleri (Givat Zeev, Pisgat Zeev, Maale Adumim, Ariel, Efrat, Etzion ve Beitar Illit) Batı Şeria bölgesinde stratejik koridorları kontrol etmekte ve dört Filistin bölgesinde (Batı Şeria'nın kuzeyi ve güneyi, Doğu Kudüs ve Gazze) yaratarak, Filistin'in toprak bütünlüğünü engellemektedir (Ersoy Öztürk, 2012: 2).

3.3.3.1. Uluslararası Hukuk ve Yahudi Yerleşimciler Sorunu

Uluslararası hukuk, silahlı kuvvet kullanarak toprak elde edilmesini yasaklamaktadır. Ayrıca, işgalci güç tarafından işgal altındaki topraklarda yerleşim yerleri kurulması uluslararası hukukun ihlal edilmesi olarak kabul edilmiştir. Doğu Kudüs ve Batı Şeria toprakları, uluslararası hukuka göre işgal edilmiş topraklar statüsünde yer almaktadır. Bu yüzden İsrail'in yerleşim politikası, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde illegal yapıda olduğu belirtilmiştir. Bu uluslararası hukuk kuralları arasında 1907 Lahey düzenlemeleri, 1949 Cenevre Konvansiyonu, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nin kararları ve Uluslararası Adalet Divanının kararları önemli yer teşkil etmektedir.

1907 Lahey düzenlemelerinde işgalci devlet tarafından sivil halkın tek tek ya da topluca yer değiştirmeye ya da göçe zorlanması ve işgalci devletin işgal ettiği topraklarda kendi halkını yerleştirmesi yasaklanmıştır (Sencer, 1990:29). Lahey düzenlemesinin 49. maddesinde işgal edilmiş bölgelerde özel mülkiyet alanlara el konulmasının önüne geçilmiştir. Yine aynı düzenlemenin 55. maddesinde işgalci ülkeye, işgal ettiği ülkede ki doğal kaynaklar ile diğer kaynakları koruma ve yararlanma hakkı tanırken, bu kaynakları sahiplenme, imha etme veya kendi ülkesine transfer etme hakkını tanımamaktadır. Lahey düzenlemeleri taşınır mallar ve taşınmaz mallar arasında ayırım yapmakla birlikte, bu ayırımın özünde işgalci gücün taşınır mallardan yararlanma hakkı mevcutken, taşınmaz mallar için bu yetki tanınmamaktadır.

Lahey düzenlemelerinden ilham alınarak gerçekleştirilen Dördüncü Cenevre sözleşmesinin 49. maddesinde⁶⁰ de açıkça belirtilen işgalci güç tarafından o topraklarda yaşayan sivil halkı transfer etmesi yasaklanmıştır. Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin 49. maddesinin 6. bendinde belirtilen “*Şamil Devlet işgal ettiği topraklara bizzat kendi halkının bir kısmını tehcir veya nakledme*” hükmüne göre Yahudi yerleşimcileri uluslararası hukuka aykırıdır.

BM sözleşmesine göre ise, meşru müdafaa yoluyla da olsa ele geçirilen topraklar üzerindeki egemenlik kurulması hukuk dışı olarak kabul edilmektedir. Uluslararası Adalet Divanı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi kararları, işgal altında bulunan Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşimcilerin uluslararası hukuka ve Dördüncü Cenevre Konvansiyonu’nun 49. Maddesine aykırı olduğunu vurgulamaktadır.

BM, 1967 savaşı sonrasında işgal yönetiminin kurulmasıyla birlikte İsrail’in insan haklarına aykırı davranışları üzerinde dikkatle durmuştur. Bu amaçla, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 2443 (XXIII) kararında, üç üyeli bir “İşgal Altındaki Bölgelerdeki Filistin Halkı ve Diğer Arapların İnsan Haklarını Etkileyen İsrail Uygulamalarını Araştırmak Üzere Özel Komite” oluşturmuştur. Oluşturulan bu özel komite her yıl Genel Kurul’a yıllık rapor sunmakla görevlendirilmiştir. 1989 tarihli 44/48 A sayılı Genel Kurul kararında özel komitenin sunduğu raporlar doğrultusunda İsrail’in siyaset ve stratejileri kınanmıştır (İnsan Hakları ve Filistinliler, <http://www.unicankara.org.tr/filistin/7.html>).

⁶⁰ Harp zamanında sivillerin korunmasına ilişkin Cenevre sözleşmesinin 49. Maddesi: Himaye gören şahısların, işgal altındaki topraklardan şamil devletin kendi topraklarına veya işgal edilmiş olsun olmasın başka bir devletin topraklarına ferdi olarak veya kitle halinde cebren nakilleri veya tehcirleri, her ne sebeple olursa olsun yasaktır. Mamafih, şamil devlet, halkın emniyeti veya mücbir askeri sebepler icap ettirirse, muayyen bir işgal mıntikasının kesmen veya tamamen tahliyesine tevessül edebilir. Tahliyeler, himaye gören şahısların buna maddeten imkan olmadığı haller müstesna ancak işgal altındaki topraklarda yer değiştirmelerini intaç edebilir. Bu suretle tahliye edilen halk, bu mıntıkada muhasamat sona erer ermez tekrar yerlerine iade olunacaktır. Şamil devlet, bu tahliye ve nakillere tevessül ederken, himaye gören şahısların imkan nispetinde münasip tesisata kabul edilmelerini, yer değiştirmelerin memnuniyeti mucip sıhhat, hıfzıssıhha, emniyet ve iaşe şartları altında vuku bulmasını ve aynı aile efradının birbirlerinden ayrılmamalarını temin edecek surette hareket eyleyecektir. Hami devlet, nakillerden ve tahliyelerden, vuku bulur bulma, haberdar edilecektir. Şamil devlet, halkın emniyeti ve mücbir askeri sebepler zaruri kılmadıkça, himaye edilen şahıslar harp tehlikelerine bilhassa maruz mıntikalarda alıkoyamaz. Şamil devlet, işgal ettiği topraklara bizzat kendi halkının bir kısmını tehcir veya nakledemez. Bkz: 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, <https://www.icrc.org/eng/home/languages/turkish/files/sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf>.

İsrail uygulamaları karşısında BM Genel Kurulu 1972 yılında 3005 sayılı kararıyla, İsrail'in işgal altındaki bölgelerde yerleşim yeri kurma ve bu maksatla işgal topraklarına Yahudi göçmenler transfer edilmesinden vazgeçilmesi çağrısında bulunmuş ve bu faaliyetlerin Cenevre Konvansiyonu'na aykırı olduğunu vurgulamıştır. İsrail'in yerleşimciler politikasının devam etmesi üzerine Genel Kurul 1973 tarihli 2092 sayılı kararında, *“1967'den beri İsrail İşgalinde olan topraklardaki Arap yerleşiklerin tahliyesi, sınır dışı edilmesi, sürülmesi, yerlerinin değiştirilmesi, ilhak ve kolonileşme faaliyetlerine son verilmesini istemiş, işgal altındaki topraklara Yahudi göçmenlerin yerleştirilmesinin BM Şartı prensiplerine aykırı olduğunu belirterek bu yöndeki eylemlerin geçersiz ve hükümsüz olduğunu”* belirtmiştir.

27 Ekim 2003 tarihli BM Genel Kurulu kararında, güç kullanılarak toprak kazanımının kabul edilmezliğini teyit etmiş, barışın temini için İsrail ve Filistin'in bölgede güvenli ve belirli sınırlar dahilinde yaşama gerekliliği tekrar edilmiş, şiddet ve terörizm ve yıkım hareketleri, bombalı suikast eylemleri kınanmış, bölgedeki şiddetin acil durdurulmasına vurgu yapılmış, duvar inşasının devamı halinde bölgede iki devletli gelecek projesinin tehlikeye düşmesinden endişe dile getirilmiş, İsrail'in Cenevre Konvansiyonu'na saygı duyma gerekliliği tekrar edilmiş ve “de facto” toprak ilhakı ile işgal edilmiş bölgelerdeki yerleşimlerin Filistinlilerin yaşamlarını zorlaştırdığı belirtilmiştir. Duvarın inşası sadece Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na değil, Uluslararası Adalet Divanı'na da taşınmıştır. Uluslararası Adalet Divanı, 2004 yılında aldığı tavsiye niteliğindeki kararında, yerleşim yerleri inşasının durdurulmasına, ayırıcı duvarın inşasının illegal olduğuna ve İsrail'in sebep olduğu zararları tazmin etmesi gerektiğine hükmetmiştir. (International Court of Justice, <http://www.icjci.org/docket/files/131/1677.pdf>).

BM Genel Kurulu, 14 Aralık 2006 tarihinde 61/118 sayılı kararında Doğu Kudüs dahil Filistin topraklarında İsrail tarafından inşa edilen yerleşim yerlerinin yasadışı olduğunu ve barışa, ekonomik ve sosyal kalkınmaya engel teşkil ettiğini belirtmiş ve İsrail'den uluslararası hukuka uymasını bir kez dile getirmiştir.

BM İnsan Hakları Konseyi, Ocak 2013'te yayınladığı raporunda, Yahudi yerleşimlerinin bölgeyi uzun vadede ilhak ettiğini, Cenevre Sözleşmesinin ve uluslararası

hukukun hiçe sayılması olarak açıklamış ancak İsrail Dışişleri bakanlığı cevaben talihsiz bir rapor olduğunu söyleyerek, BM İnsan Hakları Konseyi'nin sistematik olarak tek taraflı davranan bir kurum olduğunu açıklamıştır (İsrail'in yerleşim faaliyetleri, <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/israilin-yerlesim-faaliyetleri>).

3.3.3.1.1. BM Güvenlik Konseyi Kararları

Birleşmiş Milletler, İsrail'in kurduğu sivil yerleşim yerlerinin uluslararası hukuka, Birleşmiş Milletler kararlarına ve Cenevre Sözleşmesine aykırı olduğunu defalarca vurgulamıştır. Yahudi yerleşimcileri ile ilgili en önemli ve kapsamlı BM Güvenlik Konseyi belgesi, 22 Mart 1979 tarihli 446 sayılı karardır. Güvenlik Konseyi bu kararında: *“İsrail'in, Filistin'de ve 1967'den beri işgal altında olan diğer Arap topraklarında yerleşim yeri kurma politika ve uygulamalarının yasal geçerliliği olmadığını (...) İsrail'e işgal gücü olarak bir kez daha, önceden aldığı tedbirleri kaldırması için 1949 tarihli Dördüncü Cenevre sözleşmesine titizlikle uyması ve 1967'den beri işgal altında olan Arap topraklarının yasal statüsü ile coğrafi yapısını değiştirecek ve demografik kompozisyonunu temelden sarsacak türde bir eylemde bulunmaktan vazgeçmesi ve özellikle işgal altındaki Arap topraklarına, kendi yaygın sivil nüfusunun bir bölümünü nakletmemesi çağrısında bulunur.”* Aynı yıl içerisinde çıkarılan 452 sayılı kararında ise, İsrail'in yerleşim planlarının ve inşaatlarının durdurulması gerektiği vurgulanmıştır.

BM Güvenlik Konseyi, 1 Mart 1980 yılında aldığı 465 sayılı kararında İsrail'in işgal altındaki topraklarda yer alan Yahudi yerleşimcilerinin yasadışı olduğunu ve Dördüncü Cenevre Konvansiyonuna aykırı olduğunu yinelemiştir. 465 sayılı kararda, İsrail hükümetinin yerleşimciler politikası kınanmış, işgal altındaki Filistin topraklarının fiziki coğrafyasının, nüfusunun ve statüsünün değiştirilmeye yönelik faaliyetlerinin hiçbir yasal dayanağı olmadığı vurgulanmıştır. Kararın 6. maddesinde bu açıkça belirtilmiştir: *“İsrail'in bu politika ve uygulamaları sürdürmesinden ciddi rahatsızlık duyar ve İsrail hükümetine ve halkına bu uygulamaların durdurulması, mevcut yerleşimlerin kaldırılması, özellikle, acil olarak, 1967'den beri işgal edilmiş topraklarda, Kudüs dahil, yerleşim yerleri kurulmasına, inşasına ve planlanmasına son verilmesi çağrısında bulunur.”*

Birleşmiş Milletlerin 5 Haziran 1980 tarihli 471 sayılı kararında, işgal altındaki Arap topraklarındaki Yahudi yerleşimcilerin silah taşımalarına izin verilmesinden dolayı sivil Arap nüfusa karşı suç işlenmesinden derin endişe duyulduğu dile getirilmiştir. Kararın maddelerinde, İsrail, işgalci güç olarak, savaş zamanında Sivillerin Korunmasına yönelik Cenevre Konvansiyonunun hükümlerinin işgal altındaki sivil nüfusa karşı yeterli koruma sağlamak konusunda başarısız olduğunu ve bu suçlar sonucunda zarar gören sivillere İsrail hükümeti tarafından tazminat sağlanmasını ve son olarak Kudüs dahil olmak üzere 1967 yılından bu yana İsrail tarafından işgal edilen toprakların işgaline son verilmesi önceliğini vurgulamıştır.

1994 Mart ayında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi El- Halil'de (Hebron) bir camide ibadet yapan Filistinlilerin öldürülmesinden sonra 904⁶¹ sayılı kararı onaylamıştır. Bu kararında, İsraili yerleşimcilerden kaynaklanan yasadışı eylemleri önleme amacıyla silahlara el konulması ve İsrail'e önlemler almaya ve uygulamaya devam etmesi konusunda çağrı yapılmıştır.

3.3.3.2. 1967 Savaşı Sonrası Yerleşimciler Sorunu

1948-1966 yılları arasında Filistinliler askeri idare altında tutularak kontrol edilmeye çalışılmıştır. Çoğunluğu kırdan yaşayan ve geçimini topraktan sağlayan Filistinliler, mülkiyetleri altındaki topraklarının büyük bir kısmını kaybetmişlerdir.

⁶¹ 25 Şubat 1994 tarihinde, düzenlenen saldırıda Kutsal Ramazan ayında, Hebron'da İbrahim Cami'ne Filistinli ibadet edenlere işlenen korkunç katliamla sarsılmıştır, Filistin halkının koruma ve güvenliğini sağlama ihtiyacının altı çizilerek, katliam sonucu işgal altında olan Filistin bölgesinde Filistinli yaralıların durumu hakkında ciddi bir şekilde endişe duyar, Katliamın sürmekte olan barış sürecine olumsuz etkilerin aşılması için kararlı bir tutum sergilenmelidir, Barış sürecinin sorunsuz takibini garanti altına alma çabalarını memnuniyetle belirtir ve bu amaçla çabalarını sürdürmeye çağırır, Uluslararası toplum tarafından bu katliamı kınamayı belirtir, Kudüs dahil İsrail'in sorumluluğu altındaki, Haziran 1967 yılında İsrail tarafından işgal edilen topraklarda, 12 Ağustos 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin uygulanabilirliğini teyid eden ilgili kararları teyid eder, 1-50'den fazla sivilin ölümüne ve birkaç yüz kişinin de yaralanmasıyla sonuçlanan Hebron katliamını kınar, 2- İsraili yerleşimciler tarafından yasadışı şiddet eylemlerini önlemek amacıyla, işgalci güç İsrail'i önlemlerin uygulanması ve alınmasına devam edilmesinin yanı sıra silahların denetim altına alınması için çağırır, 3- Devam eden barış süreci bağlamında, ilkeler bildirgesiyle (S/26560) sağlanan geçici bir uluslararası ya da yabancı varlığı dahil olmak üzere, işgal altındaki topraklarda Filistinli sivillerin korunması güvenliğin garanti altına alınması için tedbir almaya çağırır, 4- Barış sürecinin, ABD ve Rusya Federasyonu, eş sponsorlarının yukarıda belirtilen tedbirlerin uygulanması için gerekli desteğin üstlenilmesi, barış sürecinin canlandırılması için çabaların devam edilmesini ister, 5- Washington, DC'de 13 Eylül 1993'de İsrail Hükümeti ve Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından imzalanan, gecikmeksizin ilkeler bildirgesinin uygulanması çağrıda bulunur, şu anda sürmekte olan barış sürecine verdiği desteği yineler.

Toprağın istimlak edilmesinde Britanya Mandası tarafından çıkarılan “Acil Durum Düzenlemelerinin” yasal çerçevesi kullanılmış (Keleşoğlu, 2014: 95-96), 1950 yılında çıkartılan Gaip Kişilerin Mülkiyet Kanunu (Absentees Propert Laws) ile çoğu zorla yerlerini terk etmiş bulunan Filistinlilere ait önemli miktardaki toprakların İsrail’in eline geçmesini sağlamıştır. 1953 yılında çıkartılan Toprak Kazanma Kanunu (Land Acquisition Law) ile de vesayet altına alma, kamulaştırma vb. yollarla edinilen toprakların İsrail’in mülkiyetine geçmesi olanaklı kılınmıştır (Karaman, 1991: 171-173). Bu stratejilerin yanı sıra, Askeri gereklilikler için topraklara el koyma, devlet arazisi ilan etme, açık arazi ası altına devralma, kamusal ihtiyaçlar için kamulaştırma, özel mülkiyetlerin ilhakı ve serbest piyasa düzleminde satın alma girişimlerinde bulunarak ilhak politikasını genişletmiştir (Balcı, 2012: 68).

İşgal edilmiş bölgelerde toprak elde edinimi ve kolonizasyonu manda yönetiminden beri İsrail’in stratejilerinden birisi olmasına rağmen, 1967 savaşıdan sonra topraklarını üç kat genişleten İsrail’de yayılmacı politikalar daha da güçlenmeye başlamıştır. İşgalin ilk on yılında ve sonrasında, Yahudi yerleşimciler çoğunlukla Filistinlilerin yaşadıkları bölgelerden uzakta stratejik bölgelerde kurulmaya başlanmıştır. 1970’lerden sonra İsrail hükümeti yerleşimcileri Filistinlilerin ortasına yerleştirerek Filistin topraklarının bütünlüğünü yok edici stratejiye dönüştürmüştür. Haziran 1967 yılında başlayan işgale edilmiş topraklarda Yahudi yerleşim faaliyetleri, “emekleyen işgal” politikasıyla başlatılan bu politika 1967-1973 yılları arasında şekillenmiştir (Adams, 1977: 40).

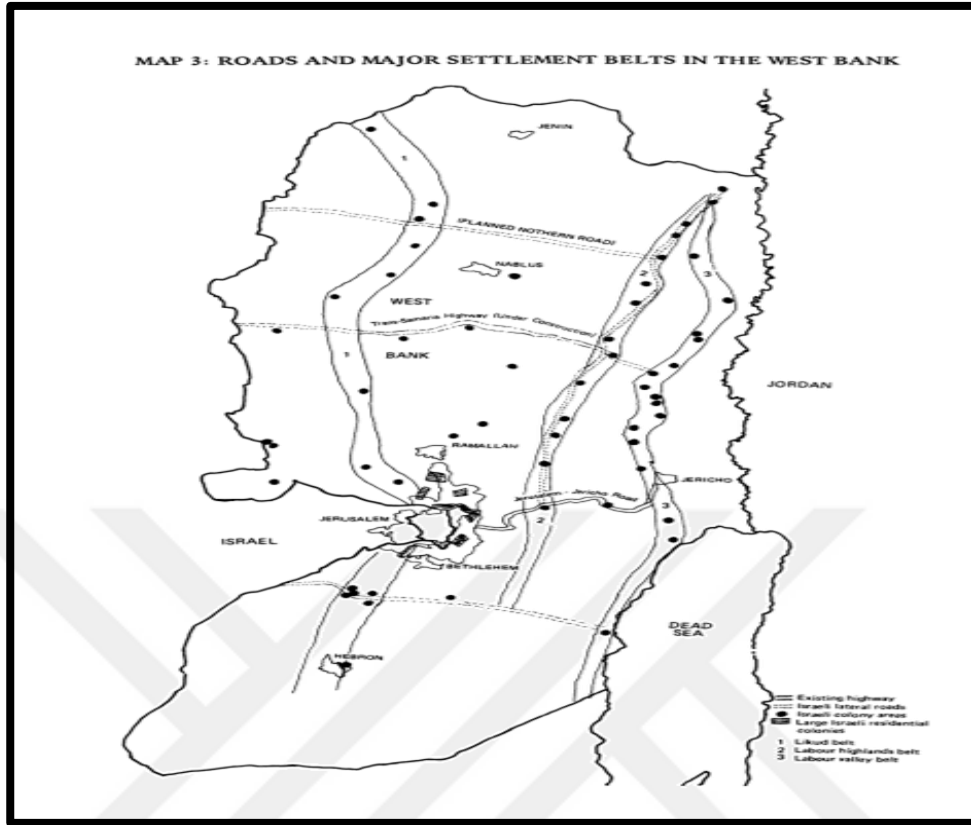
1967-1977 yılları arasındaki işçi partisi döneminde yerleşimciler politikası Kudüs’teki 110.000 Filistinlinin etrafında inşa edilen yüksek katlı rezidanslar ve Ürdün vadisi sınırında sivil tarım yerleşim yerleri olarak gelişmiştir. Kudüs’te Filistinli çoğunluğun yaşadığı bölgelerde konutların inşa edilmesiyle Filistinlilerin Kudüs’teki nüfus çoğunluğunun artmasının önlenmesi ve Filistinli gruplar arasında psikolojik baskı yaratılması düşüncesi yatmıştır. İsrail, kuzey-güney hattı boyunca Batı Şeria’nın doğu sınırında biri Ürdün vadisinde diğeri ise vadiye bakan dağlık arazide iki yerleşim yeri inşa etmeye başlamıştır. Birincisi İsrail’e ölü denizin güneyi ile Batı Şeria’nın kuzey sınırından genişleyen Ürdün vadisinde kurulan 18 tarım yerleşimi, ikincisi ise, Güneyde Kudüs-Jericho yolu ile başlayan ve İsrail ile Batı Şeria’nın kuzey sınırını birleştiren on iki tarım ve sanayi yerleşim yerlerinden oluşmuştur. 1967 yılında Başbakan yardımcısı Yigal Allon

tarafından kendi adıyla anılacak olan ilk yerleşim politikası ile “en az Arap ile en fazla güvenlik ve toprak” ilkesi uygulamaya konan Allon yol planı olarak adlandırılan bu projede Ürdün vadisi boyunca yerleşimcilerin birbirine bağlanması sağlanmıştır. Bu planda, Doğu Ürdün ile Batı Şeria arasında bir bariyer oluşturup fiziksel temas kesilerek Filistinli nüfus çevrelenmiştir. (Matar, 1981: 93). Bu plan ile, yerleşim yerleri üzerinden Yeşil Hat’ın ilerisinde bir güvenlik kuşağının oluşturulması ve işgal topraklarındaki yerel halkın güvenlik konularından taviz vermesinin sağlanması esas alınmıştır (Aronson, 1987: 13-21). Yigal Allon planına göre Batı Şeria bölgesinin yüzde kırkının İsrail tarafından işgal edilmesi planlanmıştır. Bu plan doğrultusunda, 1977 yılına kadar Batı Şeria’da 34 yerleşim yeri kurulmuştur (Meron Benvenisti, 1987: 4). İlk yerleşim merkezi, Golan tepelerinde tarımsal ihtiyaçlardan dolayı kurulan “Merom ha Golan” olmuştur. Batı Şeria’da ise “Etzion Bloc” yerleşim merkezi kurulmuştur (Yishai, 1987: 195).

1973 Yom Kippur savaşından sonra İsrail’de politikanın yönü sağ kanat partilere doğru kaymış ve yerleşimciler politikası ana politik tartışma konusu haline gelmiştir. 1973 savaşında yaşanan yenilgi endişesi Dayan planına yansımıştır. Planda, Filistinlilerin İsrail’in siyasi yapısına entegre edilmeden işgal altındaki bölgelerin kontrolü esas alınmış, Yahudilerin topraklarında işgalci olmadıkları, Sion’a geri döndükleri ortaya konmuştur. Dayan planının açıklanmasının ardından Ağustos 1973 yılında işgal altındaki toprakların ilhakına gerek kalmadan burada yaşayan Filistinlileri İsrail’e bağımlı kılmayı öngören Galili Protokolü ileri sürülmüştür (Dajani, 2005: 73-74).

1977 yılında iktidarı işçi partisinden devralan Likud partisi hükümeti, Batı Şeria üzerinde yeni bir strateji benimseyerek Gazze Şeridi’nin ve Batı Şeria’nın Büyük İsrail’in bir parçası olduğunu savunmuştur. Bu yüzden Filistin topraklarında yerleşim yerleri faaliyetlerine mümkün olduğunca geniş alanı kontrol ederek güvenliğin arttırılmasını amaçlayan Yüzyılın Sonunda İsrail Vizyonu planıyla devam edilmiştir. Bu plan Ekim 1977 yılında Tarım Bakanı Ariel Şaron tarafından ortaya atılmış ve iki milyon Yahudi’nin işgal edilmiş topraklara yerleştirilmesi planlanmıştır (Aronson, 1990: 70).

Şekil 3: Batı Şeria’da Başlıca Yerleşim Yerleri ve Bağlantı Yolları

Kaynak: Matar, İbrahim, “Israeli Settlement in the West Bank and Gaza Strip”: 1981, <http://palestine-studies.org/jps/fulltext/41152>

Şaron planına göre, Yahudi yerleşim yerleri ile 3 yol hattıyla bağlanması tasarlanmıştır. Bunlardan ilki, güneyde İsrail’i Gush Etzion yerleşim yeri ile Ölü Denize bağlayan yol, ikincisi Batı Şeria’yı bölen Trans-Samaria yol hattı ve sonuncusu da Batı Şeria’nın kuzeyinden geçen yol hattıdır (Matar, 1981: 93). İsrail’in yerleşim birimleriyle bağlantıyı sağlayacak olan irtibat yolları, 1980’li yıllarda Yahudi yerleşimcilerin Filistin yerleşim alanlarından geçmeden diğer yerleşim birimlerine ve İsrail’e ulaşımını sağlayacak nitelikte planlanmıştır. Yapılan bu irtibat yollarıyla Yahudi yerleşim merkezlerinde ikamet teşvik edilirken bir yandan da Filistinli köy ve mahallerinin birbirleriyle olan bağlantıları kesilmiştir. Böylece dış dünya ile bağlantısı kesilen köy ve mahalleler, İsrail’in tecrit ettiği yerleşim alanları haline dönüşmüşlerdir (Üçağaç, 2012).

Mısır ve İsrail arasında imzalanan 1978 Camp David anlaşmasında İsrail, Gazze şeridi ve Batı Şeria bölgesinden çekilme planıyla ilgili ciddi taahhütlerde bulunmamakla

birlikte Mısır'la askeri çatışmanın ortadan kalkmasıyla Ürdün, Suriye ve Filistin'e yönelik pazarlık pozisyonu güçlenmiştir (Quandt, 1986: 331). 1978 yılında yapılan Camp David görüşmeleri sonucunda barışın sağlanması karşılığında bazı küçük yerleşim yerlerinden İsraili yerleşimcilerin tahliye edilmesiyle birlikte Gazze ve Batı Şeria bölgesinde yerleşim inşaatları hız kazanmıştır. Yerleşim politikalarının hız kazanmasında İsrail'in iç dinamikleri etkili rol oynamıştır. 1973 savaşı ardından dini sosyal bir hareket olan Gush Emunim⁶² (İnançlılar Bloğu) ortaya çıkışına kadar kamuoyunda çok ilgi odağı olmayan yerleşimciler sorunu, Gush Emunim üyelerinin yerleşim merkezlerinin kurulmasında özel bir gayret göstermesiyle kamuoyunun dikkati çekilerek sorun siyasi bir boyut kazanmıştır (Karaman, 1991: 177).

Camp David görüşmeleri devam ederken iktidardaki Likud hükümeti, Batı Şeria bölgesinde Şaron planının devamlılığı ve Batı Şeria'da yerleşim yerleri çeşitliliğinin artırılması, mevcutların genişletilerek Filistinlilerin bütünlüğünün bozulmasını amaçlayan Drobless planı çerçevesinde yeni bir yerleşim hareketi başlatmıştır (Heller, 1983: 113). Gelecekte hiçbir İsrail hükümetine bölgeyi terk etme olasılığı bırakmayan Likud yönetimi, işçi partisinin yerleşim inşasına sınırlama koyduğu Arap nüfusun yoğunlukta olduğu bölgelerde 20'den fazla yerleşim bölgesi işgal etmiş ve 1977-1981 yılları arasında yerleşimci sayısını 5000'den 18.500'e çıkarmıştır (Balci, 2010: 53).

Yahudi yerleşim yerleri ve ulaşım ve güvenliği sağlamak amacıyla oluşturulan kontrol noktalarıyla, Batı Şeria bölgesini açık hava hapishanesine dönüşmesiyle birlikte, hayat koşulları sınırlanan Filistinliler için intifada hareketine giden süreç tetiklenmiştir.

3.3.3.3. Barış Süreci ve Yerleşimciler Sorunu

İsrail, yerleşim bölgeleri ile ilgili güvenlik endişelerinden dolayı Filistin Devleti'nin kurulmasının ardından bile, bu yerleşim bölgeleri üzerindeki kontrolünü sürdürmek istemektedir. Yerleşim yerlerinin stratejik rolü, İsrail için barış sürecinin en önemli parametresi haline getirmektedir (Davutoğlu, 2003: 31). Bu yüzden, İsrail, "barış

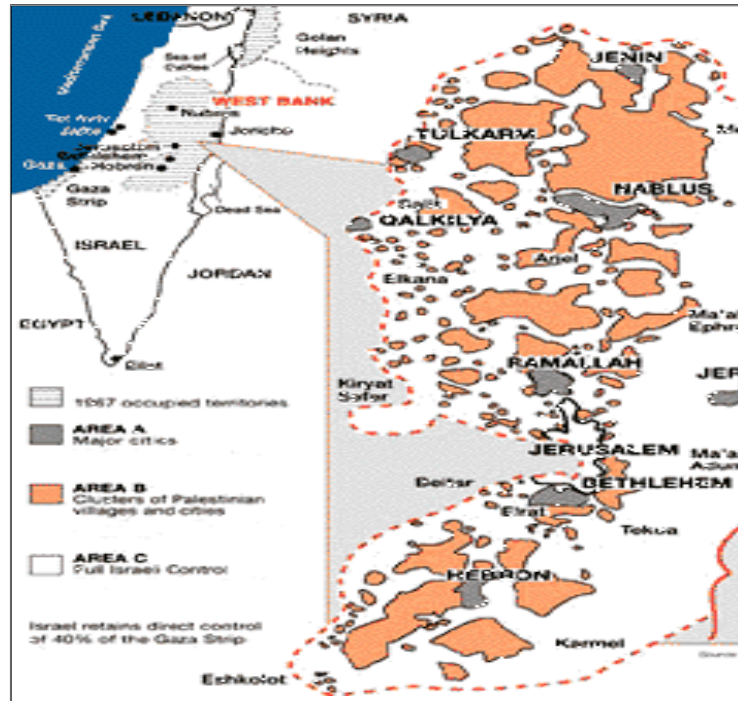
⁶² Batı Şeria ve Gazze bölgesinde Yahudi yerleşim birimlerinin inşa edilmesi gerektiğini savunan Mesihî harekete mensup kişilerin 1974 yılında kurduğu parlamento dışı örgüttür.

için toprak” ilkesiyle Madrid Konferansına katılmış olsa da yerleşim yerlerinin varlığını ve genişleme konusundaki isteği konusunda siyasi duruşunu değiştirmemiştir.

Oslo belgesinin 31. maddesinin 7. bendinde, *“ taraflar, nihai duruma ilişkin müzakereler sona ermeden, Batı Şeria’nın statüsünü değiştirebilecek herhangi bir inisiyatif üstlenemezler ve bu yönde herhangi bir adım atamazlar”* hükmü yer almasına rağmen İsrail yeni yerleşim yerlerinin inşası ve genişletilmesi faaliyetleri olmak üzere hükmü ihlal edici faaliyetlerde bulunmuştur. Bununla birlikte Oslo belgesinin 31. maddesinin 8. bendinde belirtilen *“Taraflar, Batı Şeria ve Gazze Şeridi’ni tek bir bölge olarak kabul edecekler ve bu bölgenin bütünlüğü ve statüsü ara rapor süresince muhafaza edilecektir”* hükmün inşa edilen üst geçitler, yollar ile bölgelerin bölünmesine yol açmıştır (Pappe, 2007: 348-349).

1994 yılında Oslo sürecinin bir parçası olan Gazze ve Eriha anlaşmasına göre, İsrail askeri ve sivil yönetiminin Gazze ve Eriha bölgesinden çekilmesi öngörülmüştür. Yerleşimciler sorunu açısından barış sürecinde en önemli belgelerden bir diğeri ise; 28 Eylül 1995’te imzalanan Oslo II (Taba) olarak bilinen geçici anlaşmasıdır (Şekil 4).

Şekil 4: Oslo II Anlaşmasına göre Batı Şeria Yerleşim Yerleri

Kaynak: Oslo II Agreement, <http://www.ijis.org.au/Oslo-II-Agreement/default.aspx>

Bu anlaşmaya göre, İsrail ordusunun Filistin Ulusal Konseyi seçiminden sonraki on sekiz ay içerisinde, Batı Şeria'da ki yerleşim yerlerinden aşamalı bir şekilde çekilmesi öngörülmüştür. Batı Şeria bölgesi A, B ve C bölgeleri olmak üzere 3 bölgeye ayrılmış ve İsrail'in aşamalı olarak bu bölgelerden çekilmesi planlanmıştır. Bu plana göre, A bölgesi Batı Şeria bölgesinin %2'sini kapsamaktadır. Ramallah, Nablus, Cenin, Beytüllahim, Tulkarim ve Eriha olmak üzere altı Filistin kentinden ve özel statüdeki El Halil'den İsrail yönetiminin çekilmesi ve yönetimi Filistin denetimine bırakması planlanmıştır. B bölgesi, batı Şeria bölgesinin %26'ini kapsamakla birlikte 450 Filistin köy ve kasabasını içermektedir. Bu bölge Filistin yönetimine verilmekle birlikte bölgenin güvenliği İsrail ile ortak denetime bırakılmıştır. C bölgesi ise Batı Şeria bölgesinin %70'ini kapsamaktadır. Bu bölge nihai statü anlaşmalarına kadar İsrail'in denetimine bırakılmıştır (Collins,1995: 17).

Oslo barış süreci, Netanyahu hükümetinin İsrail'de başa gelmesiyle birlikte ciddi bir dönemece girmiştir. Bölgede gerginlik 1996 Ağustos başında Netanyahu hükümetinin Batı Şeria ve Gazze'de yeniden yerleşime başlanacağını kararlaştırmasıyla artmıştır. Oslo sürecinde belli bir aşamaya getirilen barış aşaması Wye River anlaşmasıyla devam etmiştir. Wye River anlaşması, taraflar arasında 15 Ekim 1998 tarihinde imzalanmıştır. Bu anlaşmada, İsrail'in Batı Şeria'nın %12'si B, yüzde 1'i A bölgesine transfer edilmek üzere çekilmesi öngörülmüştür. İsrail hükümeti, Wye river anlaşmasını imzalanmış olsa da uygulamayı geciktirmek için yeni yerleşim yerlerinin açılması konusunda onay vermiş ve anlaşmada çekilme öngörülen yerlerde otuz üç yerleşim yeri güçlendirmiştir (Masalha, 2000: 101). Oslo sürecinin kaldığı yerden devam ettirmeyi amaçlayan 1999 yılından imzalanan II Wye River (Şarm El-Şeyh) anlaşmasında taraflar arasında nihai statü görüşmelerine başlayabilmek için gerçekleştirilmesi gereken hedefler ortaya konmuştur. Anlaşmayla Batı Şeria ve Gazze arasında, biri güneyden diğeri kuzeyden olmak üzere iki noktan geçiş sağlanması, Batı Şeria bölgesinden aşamalı olarak çekilme planlanmıştır. Ancak anlaşma sonrasında İsrail'in politikalarında ciddi bir değişiklik yaşanmamıştır (Arı, 2004: 736-739).

Bu dönemde, İsrail'in Doğu Kudüs'de ki yerleşimleri ve şehrin statüsünü değiştirmeye yönelik faaliyetleri devam etmesi üzerine, BM Genel Kurul'u 15 Temmuz

1997 tarihinde A/RES/ES-10/3 ve A/RES/ES- 10/4 sayılı kararları alarak, İsrail'in Doğu Kudüs'te ki yerleşimleri durdurmayı reddetmesini kınamıştır.

11-24 Temmuz 2000 tarihleri arasında taraflar, Oslo sürecinin öngördüğü nihai bir anlaşma konusunda uzlaşma masasına oturmuşlar ancak; çözümsüzlükle sonuçlanan Camp David anlaşmasının ardından II. İntifada hareketinin ortaya çıkmasıyla İsrail şiddet eylemlerinin artması gerekçesiyle yerleşim yerlerinin silahlandırılmasını arttırmıştır.

1993-2000 yılları arasında geçen Oslo görüşmelerinde İsrail'in yerleşim faaliyetlerine karşı herhangi bir somut çözüm önerisinde bulunulmamıştır. Bu bağlamda, İsrail, hiçbir zaman işgalci güç olarak tanımlanmamış ve 1967 savaşından sonra işgal edilen bütün topraklardan geri çekilmesi için çağrı yapılmamıştır. İşgal edilmiş topraklar üzerinde yerleşim faaliyetlerinin tamamen dondurulması önerilmemiştir. Ayrıca, İşgal edilmiş topraklar üzerinde uygulanan İsrail'in yasal düzenlemelerinin uygulanmasının feshedilmesi istenmemiştir. Oslo Barış görüşmelerinde yerleşim yerleri sınırlanmakla birlikte inşaların tamamen durdurulması söz konusu olmamış, göç nedeniyle yaşanan doğal büyümeyle yerleşim yerlerinin kurulması bir hak olarak görülmüştür (Dajani, 2005: 139-140). Edward Said'in söylemiyle; Oslo görüşmeleriyle başlayan barış süreci Yahudi yerleşim yerlerinin durdurulması bir yana yeni yerleşim yerlerinin inşası için adete bir maskeye dönüşmüştür (Said, 2002: 54). Amnesty International'ın 1999'da yaptığı araştırmaya göre, Oslo düzenlemeleri Batı Şeria'nın birbirinden ayrı 227 farklı İsrail askeri denetim noktasına bölünmesiyle sonuçlanmıştır (Amnesty International, 1999). 2000 yılı ortalarına gelindiğinde ise, İsrail Gazze Şeridi'nin %20'sini ve Batı Şeria'nın %59'unu doğrudan kontrol etme imkanı sağlamıştır (Roy, 2001: 341).

2001 yılında şiddet olaylarının durdurulması ve yerleşimciler politikaları konusunda hazırlanan Mitchell raporu; inşa edilen yerleşim yerlerinin boşaltılması gerekliliği üzerinde durmuş olmasına rağmen, İsrail'in politikasında bir değişim sağlanamamıştır.

Ortadoğu dörtlüsü, İsrail ve Filistinliler tarafından desteklen Yol Haritası planı çerçevesinde İsrail Hükümeti'nden 2001 Mart ayından sonra başlatılan tüm yeni yerleşim yeri inşaatlarının durdurulmasını istemiştir. Her iki tarafta planı onaylarsa da bir sonuca

varılmamış ve eylül ayında çatışmaların yoğunlaşmasıyla plan askıya alınmıştır. Artan çatışmalar ve İkinci intifada sırasında Filistinli intihar bombacılarına karşı önlem almak gerekçesiyle İsrail, 2002 yılında ayırıcı duvar inşa etmeye başlamıştır. 14 Nisan 2002 tarihinde İsrail Meclisi'nin (Knesset) kararı ile Batı Şeria bölgesinde yeşil hatta yakın 720 km boyunca uzanacak şekilde, birçok kesiminde beton zemine sahip, 8 metre yüksekliğinde ve elektronik kontrol sistemi ile destekli bir duvar inşa edilmesine karar verilmiş ve tamamen işgal altındaki Doğu Kudüs etrafında güvenlik duvarı inşa edilmeye başlanmıştır. İsrail'in bu duvarı inşa etmesiyle birlikte, 1949 yılında ateşkes planı başta olmak üzere insan hakları, uluslararası hukuk, Birleşmiş Milletler kararları ve Filistin-İsrail arasındaki imzalanan tüm anlaşmaları ihlal etmiştir. Uluslararası Adalet divanı tarafından 2004 yılında yasadışı ilan edilmesine rağmen, İsrail inşaatı devam ettirmektedir.

İsrail yönetimi tek taraflı olarak yürürlüğe koyduğu Gazze'den çekilme olanını 2005 yılında tamamlamıştır. İsrail Gazze şeridinde ki yerleşim faaliyetlerini sona erdirmesine rağmen, 2006 yılında Hamas'ın seçimleri kazanmasıyla Gazze bölgesi açık hava hapisanesine dönüşmüştür. İsrail kendisine yöneltilen uluslararası eleştirileri bir süre bertaraf etme olanağı sağlamıştır. Gazze şeridinden çekilmesinin ardından İsrail 2006 yılında Batı Şeria'da ki yerleşim yerlerinin %85'ini elinde tutarken bunun için yerleşim yerlerini kuzeyden güneye Batı Şeria'yı kesecek şekilde konumlandırmıştır (Baylis, 2009: 149).

2007 Mayıs ayındaki Güvenlik Konseyi'ne bilgi vermek amacıyla hazırlanan raporda, yerleşim yerlerinin durdurulması için çağrı yapan Yol Haritası maddelerine rağmen işgal edilmiş Filistin topraklarındaki dondurulmuş 121 yerleşim yeri inşaatının 75'inde yeni yerleşim ünitelerinin yer aldığına vurgu yapılarak İsrail'in yol haritası altında sorumluluğuna rağmen Batı Şeria'da ki 101 yerleşim yerinin hiçbirini kaldırmadığı ortaya konmuştur (İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İsrail Yerleşimleri, <http://www.unicankara.org.tr/filistin/11.html>).

Annapolis zirvesinde (Kasım 2007) bir araya gelen taraflar arasında barış sürecinin başlatılması öngörülmesine rağmen 2008 yılı boyunca yerleşim faaliyetleri ayırım duvarının batısında kalan kısımda aratarak devam etmiştir. Annapolis görüşmelerinin bir

yıl öncesinde İsrail hükümetinin planladığı yerleşimci sayısı 137 iken, zirve sonra geçen bir yıl içerisinde bu sayı 2.300'e ulaşmıştır (Balcı, 2010: 55).

2009 yılının ilk aylarında İsrail ordusu, Beytüllahim, Kudüs, Ramallah ve Salfit bölgelerinin ayırım duvarı ve yeşil hat arasında kalan kısmını kapalı askeri bölge olarak ilan etmesi, İsrail'in ayırım duvarının batısında kalan bölgeleri İsrail Devleti'nin organik uzantısına dönüştürme siyasetinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Mayıs 2009 yılında ABD Başkanı Barack Obama'nın güçlü bir söylemle yerleşim inşaatlarının durdurulmuşunun Amerika'nın çıkarına olduğunu belirtmesi üzerine yerleşimci faaliyetlerinde yavaşlama olsa da devam etmiştir. İsrail hükümeti Bu dönemden sonra, yerleşim yerlerinin “durdurulması” gibi kavramlar yerine “dondurmak” gibi kavramları tercih ederek yerleşim yerlerinin devam edeceğinin algısını canlı tutmaya çalışmıştır. Yine aynı dönemde yerleşim faaliyetleri ayırım duvarının batısında ve Doğu Kudüs'te giderek ağırlık kazanmaya başlamıştır (Balcı, 2010: 55-57).

1 Kasım 2011'de Filistinlilerin BM Kültür Ajansı (UNESCO) tarafından tam üyelik hakkı elde etmelerinin ardından, İsrail Doğu Kudüs'te yerleşim merkezleri faaliyetlerini hızlandırma kararı almış ve Doğu Kudüs'te 500, Batı Şeria'da 300 yeni konut inşaatı başlatmıştır. Nisan 2012'de Batı Şeria'da 1990'lı yıllarda kurulan üç yerleşim merkezi olan Bruchin, Rechalim ve Sansana'ya yasal statü vermiştir (İsrail'in yerleşim faaliyetleri, <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/israilin-yerlesim-faaliyetleri>).

Kasım 2012 tarihinde Filistin'in “üye olmayan gözlemci devlet” statüsü elde etmesiyle birlikte İsrail işgal altındaki Batı Şeria bölgesinde 3000 yeni yerleşim kurma planını açıklamıştır. Bunun karşısında İsrail, Amerika Birleşik Devletleri dışındaki, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeleri tarafından kınanmıştır (Besheer, UN, EU, Russia Condemn Israeli Settlement, 2012).

ABD Dış işleri Bakanı John Kerry'nin arabuluculuğuyla Temmuz 2013 tarihinde başlatılan İsrail ve Filistin arasındaki barış görüşmeleri Netanyahu hükümetinin yerleşim faaliyetlerine devam etmesiyle son bulmuştur.

Bölgedeki sorunları çözmek ve Gazze'yi yeniden canlandırmak amacıyla 2 Haziran 2014 yılında Hamas ile Fetih arasında birlik hükümeti kurulmuştur. Bu hükümetin barışı değil terörizmi güçlendireceğini savunan İsrail hükümeti misilleme hareketi olarak Kudüs ve Batı Şeria bölgesinde 1500 yeni yerleşim yerinin ihalesini kabul etmiştir. Ayrıca 3 Yahudi yerleşimcinin Hamas tarafından öldürülmesinin iddiasıyla 12 Haziran tarihinde Gazze'ye hava saldırısı iki gün sonra ise kara operasyonu düzenlenmiştir. İsrail, uluslararası ortamda çok sayıda tepki almış olmakla birlikte, Ürdün'ün talebi üzerine 19 Temmuz tarihinde konu BM Güvenlik Konseyi'ne taşınmıştır. Ancak, herhangi bir karar tasarısı gündeme gelmemiştir.

İsrail'in, Yahudilerin dini günleri nedeniyle Filistinlilerin Mescid-i Aksa'ya girişini kısmen yasaklamasının ardından 2015 Eylül ayında başlayan Kudüs ve Batı Şeria'nın çeşitli kentlerinde gerginlik ortamı şiddetlenerek artmıştır. Batı Şeria'da ve Gazze'de İsrail güçlerin ve yerleşimcilerin saldırıları ve büyüyen Filistin direnişi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 16 Ekim 2015'de olağanüstü toplanmasına neden olmuştur (BM Güvenlik Konseyi'nde Filistin toplantısı, <http://www.karar.com/dunya-haberleri/bm-guvenlik-konseyinde-filistin-toplantisi-46802>).

3.3.3.4. Yerleşimciler Sorunu ve İsrail'in Tutumu

İsrail yerleşim politikasını Filistin ile olan ilişkilerinde bir tehdit aracına dönüştürerek sorunu içinden çıkılmaz hale getirmektedir. İsrail, Gazze ve Batı Şeria topraklarını tartışmalı bölgeler olarak değerlendirirken, Kudüs'ü ise İsrail'in bir parçası olarak görmektedir (Disputed Territories, 2003). Bu nedenle İsrail kendisini işgalci güç olarak görmemektedir. İsrail hükümeti, işgal edilmiş Filistin topraklarındaki yerleşimcilerin durumunu değerlendirmek için uluslararası hukuk kurallarını ana kaynak olarak görmemektedir. İsrail bu kurallar yerine, Osmanlı İmparatorluğu, İngiliz Manda yönetimi ve Ürdün kanunlarının sentezinin bir derlemesini, yaklaşık bine yakın İsrail askeri kurallarını ve hukuki ve yönetsel düzenlemelerini baz almaktadır (Braverman, 2008: 455).

İsrail, 1951 Cenevre sözleşmesinin onaylanmasına rağmen, yerleşimciler sorununa yönelik olarak Uluslararası İnsancıl Hukukun uygulanabilirliğine karşı bazı argümanlar

öne sürmektedir: İlk olarak Batı Şeria ve Gazze’de, Yahudi varlığının ezelden beri var olduğunu ve Milletler Cemiyeti tarafından Filistin mandasının varlığı meşru olarak tanındığını savunmaktadır. İsrail hiçbir zaman bu toprakların herhangi bir yönetime bağlı olmadığı gerekçesiyle Dördüncü Cenevre Konvansiyonunun Gazze, Batı Şeria bir yana Kudüs topraklarına dahil uygulanabilirliğini kabul etmemiştir. İsrail’in toprakları işgal ettiği dönemde ileri sürülen bölgelerde egemenlik hakkının tartışmalı olduğunu iddia etmektedir. İsrail yönetimine göre, bu toprakların sui generis bir yapısı bulunmaktadır. (kanunların ötesinden İsrail’in bir parçası ne de yasal olarak işgal edilmiş bir bölgedir) İkinci olarak Yahudilerin topraklarına geri dönüşü zor kullanarak değil gönüllük esasına göre olmuştur ve bu geri dönüşü atalarının topraklarına, köyelerine geri dönüş olarak düşünülmesi gerekliliğidir. Son olarak ise, Batı Şeria ve Gazze bölgesi politik tartışmalar sonucu çözülmesi gereken iki sorunlu bölge olup ve yerleşimin illegalliği hakkındaki iddialar politik olarak desteklenmiştir (DIIS Report, 2012: 20-22).

İsrail Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 242 sayılı kararını tanımamakla birlikte Cenevre sözleşmesine de hukuki olarak uygulanabilirliği konusunda da karşı çıkmaktadır. İsrail’e göre, sözleşmenin geçerliliği ancak işgal edilen bölgenin Sözleşme’ye taraf bir devletin meşru hakimiyetindeyken elde edilmesi halinde söz konusudur, dolayısıyla işgal edilen bölgelerde (Gazze ve Batı Şeria) gerek Mısır’ın gerekse Ürdün’ün meşru hakimiyeti olmadığı için sözleşmenin buralara uygulanamayacağını savunmuştur (Karaman,1991: 134). Ancak Birleşmiş Milletler kararlarında Cenevre sözleşmesinin İsrail’in işgal altındaki bölgeler konusunda uygulanabilirliği konusunda şüphe yoktur. Örneğin Güvenlik Konseyi’nin 30 Ağustos 1989 tarihli 641 sayılı kararında “ (...) *Cenevre sözleşmesinin 1967’den beri İsrail işgali altında bulunan Filistin ve diğer Arap topraklarına, Kudüs’te dahil, uygulanabilir olduğunu teyit eder.*”

3.3.4. Filistin Devleti’nin Toprak Bütünlüğü

Günümüzde dünya politikasında en önemli konulardan bir tanesi Filistin Devleti’nin geleceği meselesidir. Bu sorun üzerine yıllar boyunca farklı alternatif çözüm önerileri sunulmuştur. Mearsheimer’a göre, Filistin Devleti’nin geleceğine ilişkin dört olası durum ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, iki devletli çözüm olasılığıdır. Filistin’de iki ayrı devletin kurulması düşüncesi İngiliz manda dönemine dayanmaktadır. 1937 yılında

yayınlanan Peel komisyonunda iki halkı birbirinden ayıracak iki ayrı devletin kurulmasının çatışmaların son bulması için bir çözüm olarak görülmüştür. Yine aynı şekilde BM Genel Kurul'un taksim planında Filistin toprakları Kudüs ayrı yönetimde olmak koşuluyla iki ayrı devlette bölünmüştür. Ancak 1967 savaşıdan sonra İsrail'in tüm Filistin topraklarını işgal etmesiyle iki devletli çözümün pratikte uygulanabilirliği giderek zorlaşmıştır. (Ersoy Öztürk, 2012: 1).

İki devletli çözümün ana hatları 2000 yılında Camp David antlaşmasında ABD Başkanı Clinton tarafından belirlenmiştir. Clinton parametreleri anılan; bu plana göre Kudüs bölgesi, Ağlama Duvarı ve Yahudi Mahallesi dışında Eski Şehir ile Doğu Kudüs olarak ikiye bölünerek kurulacak olan 'Filistin Devleti'nin başkenti olması öngörülmüştür. Ayrıca, İsrail'in, bazı büyük yerleşim yerleri İsrail tarafında kalması koşuluyla Batı Şeria'nın yüzde 94-96'sından ve Gazze'nin tamamından çekilmesi planlanmıştır. (İki Devletli Çözüme Destek Arttı, <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/22505-Iki-devletli-cozume-destek-artti.aspx>).

İki devletli çözüme alternatif olarak üç yeni çözüm önerisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Batı Şeria ve Gazze bölgesini içine alan Büyük İsrail devletinin kurulmasıdır. Bu çözüm önerisinde, tek devlet modeli, içerisinde iki uluslu yapının demokratik bir ortamda eşit siyasal haklara sahip olduğu bir devletin kurulmasının sağlanmasını içerir. İkinci çözüm önerisi, büyük İsrail topraklarından Filistinlilerin sınır dışı edilerek devletin Yahudi yapısının korunmasını içerir. 1948 savaşında, yüzbinlerce Filistinlinin topraklarından edilerek mülteci konumuna düşmesinde ardından 1967 savaşında ikinci kez topraklarından ayrılmak zorunda kalmalarında bu durum yaşanmıştır. Bu sefer, Akdeniz ve Ürdün nehri boyunca yaşayan 5,6 milyon Filistin'in sürgün edilmesi gerekecektir. Son çözüm önerisi ise; ırkçı yapıya dayanan apartheid sisteminin iki devletli çözüm içerisinde uyarlanmasıdır. Bu yapıda işgal edilmiş topraklarda Filistinlilerin özgürlük alanlarının kısıtlanmasını içermektedir (Mearsheimer, 2010: 136-137). Bu çözüm önerileri arasında en makul olanı ise iki devletli bir çözümün sağlanmasıdır.

3.3.4.1. Birleşmiş Milletler Taksim Planı

Ulusların ve halkların kendi kaderlerini belirleme (self-determinasyon) ilkesi Birinci Dünya Savaşından sonra ortaya atılan fikirler arasında yer almasına rağmen, savaştan sonra kurulan ve büyük devletlerin etkisi altında olan Milletler Cemiyeti, Osmanlı İmparatorluğunun eski toprakları üzerinde uluslararası sistemin yeni sömürü şekli olan manda sistemini kurmuştur. Bu doğrultuda 1922 yılında Filistin bölgesini İngiltere'nin manda yönetimine bırakmıştır (Ataöv, 1980: 35). Manda anlaşmasının ikinci maddesinde: “Mandater rejim, (...) Yahudi milli yurdunun kurulmasını ve kendi kendini yöneten kurumların geliştirilmesini sağlayacak siyasi, idari ve iktisadi şartları ülkede oluşturmaktan (...) sorumlu olacaktır”. Yine aynı anlaşmanın altıncı maddesinde, “ (...) uygun şartlar altında Yahudi göçünü kolaylaştıracak ve kamuya ait maksatlarla kullanılmayan boş topraklar ve Devlet arazisi de dahil, bölge toprağı üzerinde Yahudilerin kümeler halinde yerleşmesini teşvik edecektir” ifadesi yer almıştır.

Manda yönetimi boyunca, İngiliz yönetimi bir yandan Balfour deklarasyonu ile manda rejimi arasında denge kurmaya çalışırken diğer taraftan, Araplar ile Yahudiler arasında işbirliği sağlamaya çalışmışlardır (Armaoğlu, 1989: 38). Ancak bu dengeyi sağlamak kolay olmamış ve İkinci Dünya savaşıdan sonra konuyu Birleşmiş Milletlere taşımıştır. Self determinasyon ilkesi, BM Sözleşmesinin 1/2 maddesinde; “Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak” ve ayrıca 76/b maddesinde, “Vesayet altındaki bölgelerde yaşayan insanların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini kolaylaştırmak, her bölge ve halkına özgü koşulları ilgili halkların özgürce dile getirdiği özlere ve her vesayet anlaşmasında öngörülebilecek hükümleri de göz önünde tutarak, bu bölgeler halklarının kendi kendilerini yönetmelerini ya da bağımsızlığa doğru giderek gelişmelerini kolaylaştırmak...” belirtilen kararlarla kendi kaderini tayin hakkı üzerinde durulmuştur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 29 Kasım 1947 tarihinde Filistin'i, Kudüs bölgesi *corpus seperatum* olarak özel bir rejim altında olmak üzere, Yahudi ve Arap devleti olmak üzere ikiye bölen 181 sayılı kararı kabul etmiştir. Taksim planının çizdiği

sınırlara göre, kurulacak olan Arap Devleti'nin yüzölçümü 4.476 mil kare olup Filistin topraklarının %42.88'ini, Yahudi devletinin yüzölçümü ise 5.892 mil kare olup Filistin topraklarının %56'sından oluşmuştur (Hadawi, 1967: 81).

Genel Kurul'un 29 Kasım 1947 kararının ardından Yahudiler taksim kararı ile kendilerine ayrılan toprakları İngiltere yönetimi bölgeden ayrılmadan ele geçirmek istemesi ve bunun üzerine Arapların harekete geçmesi üzerine taraflar arasında çatışmalar hız kazanmıştır (Armaoğlu, 1989: 89). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi taraflar arasında karışıklıkların önlenmesi, şiddet eylemlerinin durdurulması, manda yönetiminin yükümlülükleri ve hukukun, düzenin ve temel hizmetlerinin sağlanması yönünde 42⁶³, 43⁶⁴, 44⁶⁵, 46⁶⁶ ve 48⁶⁷ sayılı olmak üzere bir dizi kararlar almıştır.

⁶³ 5 Mart 1948 tarihli kararında Güvenlik Konseyi, Genel Kurul'un 29 Kasım 1947 tarih ve 181 (II) sayılı Filistin Sorunu hakkındaki kararını ve Birleşmiş Milletler Filistin Komisyonunun Filistin'de güvenlik problemi hakkında ilk aylık raporunu ve özel raporunu alarak, 1-Konseyin daimi üyelerine başvurarak, Güvenlik Konseyine Filistin'le ilgili durum hakkında bilgilendirme ve danışmada bulunmayı, bu tür danışmaların sonucunda Güvenlik Konseyine yerine getirilmesinde yararlı olabilecek talimat ve kılavuzları Filistin Komisyonuna vermesi kararını verir. Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden, on gün içerisinde kendisine danışma sonuçlarını bildirmişini talep eder, 2-Tüm hükümet ve halklara, özellikle de Filistin ve çevresindeki halklara, Filistin'de yaşanan karışıklıkların önlenmesi ya da azaltılması için alınabilecek tüm önlemleri almaları için çağrıda bulunur.

⁶⁴ 1 Nisan 1948 tarihli kararında, Güvenlik Konseyi, Ana sorumluluğu olan uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi doğrultusunda, 1-Filistin'de şiddet ve karışıklıkların arttığını belirtir, Filistin'de ateşkesin sağlanmasının, son derece acil bir konu olduğuna inanır; 2- Filistin'de ki Yahudi Ajansına ve Yüksek Arap Komitesine Güvenlik Konseyi nezdinde Filistin'de Arap ve Yahudi toplumları arasında ateşkesi imzalamak üzere, temsilcilerini atamalarını teklif eder; ve bu tür bir ateşkesi desteklemeyecek olan tarafın yükleneyeceği mesuliyetin ağır olduğunun altını çizer; 3- Filistin'de ki Arap ve Yahudi silahlı gruplara şiddet eylemlerini derhal durdurmalarını teklif eder.

⁶⁵ 1 Nisan 1948 tarihli kararında Güvenlik Konseyi, Genel Kurul'un 29 Kasım 1947 tarih ve 181 (II) sayılı Filistin Sorunu hakkındaki kararını) Aralık 1947 tarihinde alarak, (...) Genel Sekreter'e, Birleşmiş Milletler Antlaşması 20. Maddesine uygun olarak Filistin'in gelecekte oluşturulacak hükümet yapısıyla ilgili olarak bir özel Genel Kurul oturumu toplantısı çağrısını teklif eder.

⁶⁶ 17 Nisan 1948 tarihli kararında Güvenlik Konseyi, Konseyin 1 Nisan 1948 tarih ve 43 (1948) sayılı kararı ile Filistin'de Arap ve Yahudilerin arasında ateşkesin sağlanmasıyla ilgili Konsey Başkanının Yahudi Ajansı temsilcileri ve Yüksek Arap Komitesi temsilcileriyle yaptığı görüşmeleri dikkate alarak, Filistin'de şiddet eylemlerinin durdurulması aciliyetini ve adı geçen kararda belirtildiği üzere, bu ülkede barış ve düzenin sağlanması gereğini dikkate alarak, Birleşik Krallık Hükümetinin, üzerine yüklenmiş manda devleti yükümlülüğünü gerçekleştirdiği sürece, Filistin'de barış ve düzenin sürdürülmesi konusunda sorumlu olduğunu, bunun için gerekli olan tüm önlemleri almak zorunda olduğunu, bu nedenle bu işle ilgili olarak Güvenlik Konseyi'nin destek ve işbirliğini almak zorunda olduğunu dikkate alarak, 1- Filistin'de ki tüm kişi ve kuruluşlardan , özellikle de Yüksek Arap Komitesi ile Yahudi Ajansından, Filistin temel çıkarlarının korunması ve düzenin sağlanması için kendi katkıları olarak aşağıdaki önlemleri, kendi hak, itiraz ve pozisyonlarına zarar vermeden derhal almaları için çağrı yapar: a-Askeri ve yarı askeri nitelikli her türlü eylemleri durdurmak, ayrıca şiddet, terör ve sabotaj eylemlerini durdurmak, b- Askeri birliklerin, tek tek ya da grup olarak Filistin'e gönderilmesinden ve desteklenmesinden sakınmak, c-Silah ve askeri malzemelerin satın alınması veya sokulmasının desteklenmesi ve ya yardım edilmesinden kaçınmak, d- Genel Kurulda Filistin'in gelecekteki yönetimi görüşülene kadar, her iki topluluktan birinin hak, itiraz ve pozisyonlarına zarar verebilecek her türlü siyasi hareketten sakınmak, e- Hukukun, düzenin ve temel hizmetlerin, özellikle de ulaşım, sağlık, gıda ve su sağlanmasının etkin olarak sağlanması için manda yönetimi ile işbirliği yapmak, f- Filistin'de ki kutsal yerlerin güvenliğine tehdit oluşturacak her türlü eylemden kaçınmak, kutsal yerlere

Britanya hükümetinin manda yönetiminin 14 Mayıs günü sona ermesinin ardından Yahudi Milli Konseyi'nin yayınladığı deklarasyonda İsrail Devleti'nin kurulduğunu açıklamasının ardında bir kaç saat sonra Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak birlikleri üç istikametten saldırıya başlamış ve böylece birinci Arap-İsrail savaşı başlamıştır. Arap ülkelerinin bu saldırısı üzerine İsrail Güvenli Konseyi'ne şikayette bulunarak saldırıların durdurulmasını istemiştir. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi 49⁶⁸ sayılı, kararında; tarafları 36 saat içerisinde her türlü askeri çatışmayı durdurmaya çağırmıştır. Ancak tarafların anlaşamayarak çatışmaların devam etmesi üzerine Güvenlik Konseyi, 50⁶⁹ sayılı kararında, 1 Haziran 1948 tarihinden geçerli olmak kaydıyla dört haftalık ateşkesin sağlanması için

girme ve orada dua etme hakkına sahip olan kişilerin bu kutsal yerlere girişine engel olacak her türlü eylemden kaçınmak (...).

⁶⁷ 23 Nisan 1948 tarihli kararında Güvenlik Konseyi, ilgili tüm tarafları, Filistin'de ateşkes özel şartlarına uymaya davet eden kendisinin 17 Nisan 1948 tarih ve 46 (1948) sayılı kararına atıfta bulunarak, Kudüs'te konsolosluk memurları olan Güvenlik Konseyi'nin üyeleri temsilcilerinden oluşan Filistin Ateşkes Komisyonunu kurmaktadır, (...) Komisyonun işlevi, Güvenlik Konseyi'nin 46 sayılı kararının taraflarca gerçekleştirilmesini gözetim konusunda Güvenlik Konseyi'ne yardımcı olacaktır. Komisyondan dört gün içerisinde Güvenlik Konseyi başkanına, faaliyetleri hakkında ve olayların gelişimiyle ilgili olarak bilgi vermesini istemektedir, bu sayede güvenlik Konseyi Filistin sorunuyla ilgili olaylar hakkında sürekli bilgi sahibi olacaktır. Komisyonun kendi görevinin yerine getirilmesi için uygun göreceği yerlerde, üyelerinin, yardımcılarının ve çalışanlarının birlikte ve ayrı ayrı hareket etmelerinin sağlanması gerekmektedir. Genel Sekreter, Filistin'le ilgili sorunun aciliyetini dikkate alarak, Komisyonun ihtiyaç duyduğu personel ve yardımcı komisyona sağlamalıdır.

⁶⁸ 22 Mayıs tarihli Güvenlik Konseyi Kararında, Güvenlik Konseyi, Filistin konusundaki önceki kararlarının uygulanmamış olduğunu ve Filistin'de askeri hareketlerin devam ettiğini dikkate alarak, 1- İlgili tarafların hak, itiraz ve durumlarına zarar vermeden tüm hükümet ve yönetimlere, Filistin'de düşmanca askeri hareketlerden kaçınmaları, bu amaçla kendi askeri ve yarı askeri kuvvetlerine New York saatine göre 22 Mayıs 1948 tarihi gece yarısından itibaren otuz altı saat içerisinde ateşkes emri vermeleri için çağrı yapar, (...) 4- Tüm ilgili tarafları, Genel Kurul'un 14 Mayıs 1948 tarihli 186 (S-2) sayılı kararın yerine getirilmesiyle görevlendirilen Birleşmiş Milletler Arabulucusunun görevini yerine getirmesini, sahip oldukları bütün imkanlarla kolaylaştırmaları için çağrı yapar.

⁶⁹ 29 Mayıs tarihli Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, Ne Arapların nede Yahudilerin hak, itiraz ve durumlarına halel getirilmeden Filistin'de ki düşmanlıkları durdurmayı isteyerek, 1- İlgili tüm hükümet ve yönetimlere, askeri hareketlerin dört haftalık süre için durdurulması emrini vermesi için çağrı yapar, 2- Ateşkes emrinin yürürlükte olduğu dönem içerisinde ilgili tüm hükümet ve yönetimlere, Filistin, Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye, Trans- Ürdün, ve Yemen topraklarına savaşıyor birliklerin sokulmayacağı yönünde garanti vermeleri için çağrıda bulunur, 3- İlgili tüm hükümet ve yönetimlere, kendi kontrollerinde olan ülkelere ve topraklara, askere alınacak yaşta olan kişilerin girmesi durumunda, Ateşkes emrinin yürürlükte olduğu dönemde bunları silah altına almama ve askeri eğitim vermeme yükümlülüğü için çağrıda bulunur, 4- Ateşkes emrinin yürürlükte olduğu dönem içerisinde ilgili tüm hükümet ve yönetimlere, Filistin, Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye, Trans- Ürdün, ve Yemen topraklarına savaş malzemelerinin sokulmaması için çağrıda bulunur, (...) 11- Taraflardan biri tarafından bu kararın reddedilmesi, yerine getirilmemesi, ya da kabulünden sonra reddi ya da ihlali durumunda, BM Antlaşması VII. Bölümü hükümleri çerçevesinde Filistin'deki durumun yeniden değerlendirileceğini kararını verir, 12- Tüm hükümetlere, bu kararın hayata geçirilmesine yardım etmek amacıyla her türlü adımı atmaları için çağrı yapar.

çağrıda bulunmuştur. Taraflar arasında ateşkes çağrısı bitmeden çatışmanın başlaması üzerine Güvenlik Konseyi, ateşkesin uzatılması için 53⁷⁰ sayılı kararı almıştır.

BM Güvenlik Konseyi nezdinde taraflar arasında barış görüşmelerinin denetimini yapması amacıyla 60 sayılı kararında bir alt komitenin oluşturulması kararı alınmıştır. 29 Ekim 1948 tarihli bu kararına göre, “S/1059/Rev.2 belgesinde yer alan ikinci yeniden kez gözden geçirilmiş karar taslağı ile ilgili teklif edilen ya da edilebilecek her türlü değişiklik ve düzeltmeleri dikkate alçak Birleşik Krallık, Çin, Fransa, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti temsilcilerinden oluşacak alt komiteyi oluşturmaya ve Birleşmiş Milletler Vekil arabulucusuyla danışarak bir yeniden gözden geçirilmiş karar taslağı hazırlamaya karar verir.”

Ateşkes hatlarının görüşülmesi, Filistin’de kalıcı bir barışın sağlanması, Filistin’in gelecekteki devlet yapısının ele alınması ve ateşkes anlaşmalarının imzalanması için 1948-49 yılları arasında sırasıyla 61⁷¹, 62⁷², 66⁷³ ve 73⁷⁴ sayılı kararlar alınmıştır. Taraflar

⁷⁰ 7 Temmuz 1948 tarihli Güvenlik Konseyi Kararında, Güvenlik Konseyi, 5 Temmuz 1948 tarihli BM arabulucusunun telgrafını dikkate alarak, ilgili taraflara acil çağrı ile, BM Arabulucusuna danışarak belirlenecek olan süre kadar ateşkesin uzatılması ilkesine mutabık kalınması için çağrıda bulunur.

⁷¹ 4 Kasım 1948 tarihli Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, 15 Temmuz 1948 tarihinde, Genel Kurul ya da Güvenlik Konseyi tarafından ilave karara tabi kılınan ateşkesin aynı tarihli ve 54 sayılı ve 29 Mayıs 1948 tarih ve 50 sayılı kararlarına uygun olarak, Filistin’in gelecekteki durumu hakkında barışçıl bir çözüme ulaşana kadar, devam edeceği kararını alarak, 19 Ağustos tarihinde, her iki taraf için de baskıya maruz kalma gerekçesiyle ya da karşı misilleme yapma amacıyla ateşkesi ihlal etmenin yasaklandığı, taraflardan hiç birinin ateşkesi ihlal ederek askeri veya siyasi avantaj elde etme hakkına sahip olmadığına dair karar alarak, 29 Mayıs tarihinde ateşkesin sonradan tek taraflı olarak veya her iki tarafça reddedilmesi ya da ihlal edilmesi durumunda, Filistin’in durumunun Birleşmiş Milletler Antlaşması VII. Bölümü çerçevesinde yeniden görüşülmesi kararını alır, (...) ilgili hükümetlere, hakları, itirazları ve Filistin’de gelecekteki barışçıl çözümle ilgili durum ya da Birleşmiş Milletlere Üye Devletlerin Genel Kurulda barışçıl çözüme ilgili alacakları pozisyon saklı kalmak şartıyla çağrıda bulunur:1-14 Ekim’de buldukları pozisyonların ötesine geçmiş olan askeri birliklerini, eski pozisyonlarına geri çekmesini ve Vekil arabulucuyu askerin aşamayacağı geçici hatları belirlemek üzere yetkilendirmiştir.2- Taraflar arasında yapılacak doğrudan görüşme ile ya da mümkün değilse Birleşmiş Milletlerde çalışan aracılar aracılığıyla görüşmeler yaparak, kalıcı ateşkes hatlarını ve bu bölgede ateşkes uylulmasını sağlayacak tarafsız ya da askerden arındırılmış bölgelerin tespit edilmesini sağlayarak ve eğer taraflar arasında antlaşma sağlanamazsa vekil arabulucunun sürekli hatlar ve tarafsız bölgeler belirlenmesi(...).

⁷² 16 Kasım 1948 tarihli Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, (...) 1- Filistin’deki barışı tehdit eden unsurların ortadan kaldırılması ve mevcut ateşkesteki kalıcı bir barışa geçilebilmesi için Filistin’in tüm bölgelerinde geçerli bir ateşkesin yapılması gerektiği kararını verir, 2- Filistin’de uyuşmazlığa doğrudan taraf olan devletlere, daha ileri bir aşamada bir önlem olarak Birleşmiş Milletler antlaşması 40. Maddesine dayanarak, (...) derhal bir antlaşma yapma çağrısını yapar, antlaşma şunları içermelidir. a- İlgili tarafın askeri kuvvetlerinin geçemeyeceği kalıcı bir ateşkes hattının belirlenmesi, b- Filistin’de kalıcı barışa geçiş sırasında ateşkesin sürdürülmesini sağlayacak şekilde silahlı kuvvetlerin çekilmesi ve azaltılması.

⁷³ 29 Aralık 1948 tarihli Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, 22 Aralık 1948 tarihinde Filistin’de güney kesiminde meydana gelen silahlı çatışmalarla ilgili Vekil arabulucunun raporunu inceleyerek, İlgili hükümetlere çağrı yapar, i- Acil olarak ateşkesin sağlanması, ii- (...) Vekil arabulucu tarafından verilen

arasında ateşkes anlaşmaların imzalanmasıyla Ürdün Devleti, Batı Şeria ve Doğu Kudüs bölgesini, Mısır Gazze bölgesini, İsrail ise Batı Kudüs bölgesini ilhak ederek bir Filistin Devleti'nin kurulmasının önüne geçmişlerdir. 1946-47 yılları arasında, Yahudi temsilcileri ve Ürdün Kralı Abdullah'ın yaptıkları görüşmeler⁷⁵ de iki taraf, Filistin topraklarının barışçı bir şekilde bölünmesi üzerinde anlaşmışlardır. Böylelikle, iki taraf için bu taksim planı Yahudiler için devlet olma özelliği taşıırken, Ürdün Devleti içinse topraksal genişleme sağlamıştır (Bar- Joseph,1987: 3 ve 8-11). 1 Aralık 1948 tarihinde 2000 kadar Filistin delegesinin katıldığı Eriha kongresinde Filistin topraklarının Ürdün Devleti ile birleştirilmesine ve Kral Abdullah'ın Bütün Filistin'in Kralı ilan edilmesine karar verilmiş ve 13 Aralık'ta Ürdün kabinesi tarafından onaylanmıştır. Böylelikle Batı Şeria ve Doğu Kudüs ile birlikte Ürdün, toplam 2200 mil karelik Filistin toprağına sahip olmuştur (Armaoğlu,1991: 102). Ürdün Devleti, Nisan 1950 tarihinde bu toprakları kendi idaresi altına kattığını açıklamıştır. Bu süreç sonunda Filistinli halkın büyük çoğunluğunun kendi kaderini tayin etme hakkı Ürdün Devleti'nin çıkarlarına uymak durumunda bırakılmıştır.

3.3.4.2. 1967 Savaşı ve Derinleşen Sorunlar

1960'lı yıllar Filistin hareketinin ortaya çıkması açısından önem teşkil etmiştir. 1956 Süveyş Krizi'nin ardından mülteci kamplarında yaşayan Filistinliler örgütlenme çabasına girmişlerdir. Filistin toprakları dışında kırk civarında örgüt kurulmuştur. Bu örgütler arasında en dikkat çekici olanı, 1958 yılında, Yaser Arafat öncülüğünde, İsrail'e karşı direniş yolunda silahlı mücadeleyi başlatan El- Fetih hareketi olmuştur (Süer ve Atmaca, 2007: 65). 1964 yılında Arap Birliğı zirvesinde, dağınık halde bulunan örgütleri

talimatları yerine getirmek, iii- BM gözlemcileri tarafından ateşkesin uygulanıp uygulanmadığının tam bir denetime izin verilmesi ve kolaylaştırılması, (...).

⁷⁴ 11 Ağustos 1949 tarihli Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, Filistin sorunun taraflar arasında, Güvenlik Konseyi'nin 16 Kasım 1948 ve 62 sayılı kararına istinaden yaptığı görüşmeler sonunda çeşitli ateşkes antlaşmalarının imzalanmış olduğunu memnuniyetle belirterek, 1-(...) görüşmeler yoluyla antlaşmaya ulaşmak için en kısa sürede nihai çözümünde antlaşmayı gerçekleştirecek hükümet ve idarelerin sonuca ulaşması ümidini açıklar, 2- Ateşkes antlaşmalarını Filistin'de kalıcı barışın sağlanması için önemli bir adım olarak ele alır, (...), 3- Nihai barış tesis edilene kadar, BM antlaşmasının 40. Maddesine istinaden ilgili hükümetlere yönelik 54 sayılı güvenlik konseyi kararında yer alan emri teyid eder ve ateşkesi gözlemek ve taraflar arasında düşmanca eylemde bulunmamayı zorunlu kılan ve aynı zamanda tarafların kendilerinin bu denetlemeyi yapmasını sağlayan ateşkesini antlaşmalarını hatırlatarak, taraflara bu antlaşmaları gözetleyecekleri ve sürekli uygulanmasını sağlayacakları konusunda güven duyduğunu ifade eder, (...).

⁷⁵ Görüşmeler sonucunda, diplomatik ve askeri stratejilerini koordine etmek, Kudüs müftüsü Hacı Emin El-Hüseyni'nin kurulacak olan Filistin Arap devletinin başına geçmesini engellemek ve diğer Arap devletlerinin Filistin'e doğrudan müdahalesini önlemeye çalışmak gibi konularda ön anlaşma da bulunmuşlardır. BKZ: Danin, Shlaim,1988:110-117.

organize bir yapıya kavuşturmak için Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) kurulmasına karar verilmiştir (Arı, 2004: 321). 1967 savaşının ardından ivme kazanan hareket, Filistinlilerin kendi kaderlerini belirlemeleri için mücadele içine girmelerini sağlamıştır. El- Fetih/FKÖ liderliği, Filistin boyutunu Arap- İsrail çatışmasına yerleştirmeyi ve bir Filistin kimliği oluşturmayı başarmıştır (Cleveland, 2008: 398).

1967 savaşını ardından, Birleşmiş Milletler adil ve kalıcı bir barışın sağlanması için 242⁷⁶ sayılı kararı almış ve İsrail'in işgal etmiş olduğu Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Golan tepelerinden geri çekilmesini talep etmiştir. Karar her ne kadar Filistin lehine görülse de İsrail'in 1948 savaşında işgal ettiği toprakların İsrail Devleti'nin meşru sınırlarına dahil edilmesine neden olmuştur.

Haziran 1967 savaşı sonrası, İsrail 1948 yılındaki ateşkes sınırlarının dışında kalan Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etmiş ve iki devletli çözümün uygulanabilirliğini giderek zorlaştırmıştır.

3.3.4.3. Birleşmiş Milletlerin Filistin Sorununa Bakışında Köklü Değişiklikler

1967 savaşının ardından 1968 yılında Filistinliler, Arap yönetimlerinden bir şeyler beklemeyi bırakıp kendi çabalarıyla direnişin esas alınması gerektiğini anlamışlardır. 1968 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü altında örgütlenmeye başlamışlardır. FKÖ, 1974 yılında ilk önce Arap Birliği ardından İslam Konferansı Örgütü tarafından Filistin halkının tek ve

⁷⁶ Ortadoğu'da Adil ve Kalıcı Barışın İlkelerinin Saptanmasına yönelik 22 Kasım 1967 tarihinde 242 sayılı kararı almıştır. Güvenlik Konseyi, Ortadoğu'da ki ciddi durumla ilgili endişesinin devam ettiğini ifade ederek, savaş yoluyla toprak elde edilmesinin kabul edilemeyeceğini ve bölgede ki her devletin güvenlik içinde yaşayabilmesi için kalıcı ve adil bir barış yolunda çalışmanın gerekliliğini vurgulayarak, Bütün üye ülkelerin Birleşmiş Milletler Sözleşmesini kabul ederek Sözleşmenin 2. Maddesiyle uyumlu davranma yükümlülüğüne girmiş olduklarını kuvvetle vurgulayarak, 1-Sözleşmenin ilkelerinin tam olarak uygulanabilmesinin aşağıdaki ilkelerin yerini getirilmesini de içeren adil ve kalıcı bir barışın Ortadoğu'da oluşturulmasını gerektirdiğini belirtir: i- Son çatışmada işgal edilen topraklardan İsrail silahlı kuvvetlerinin çekilmesi ii- Hak iddialarından veya savaşa yol açabilecek tavırlardan vazgeçilmesi ve bölgedeki her ülkenin egemenliği, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına ve tehdit ve şiddet hareketlerinden uzak şekilde, tanınan sınırları içinde güvenle yaşama hakkına saygı duyulması ve bunların kabul edilmesi; 2-Ayrıca; a- Bölgedeki uluslararası sularda denizciliğin serbestliğinin garanti altına alınması, b- Mülteci sorununa adil bir çözüm getirilmesi, c- Askerden arındırılmış bölgelerin kurulması gibi tedbirlerle bölgedeki her devletin bölgesel dokunulmazlığı ve politik bağımsızlığının güvence altına alınmasının gereksinimini onaylar. 3.Genel Sekreter'den anlaşmaya varılmasını destekleyecek ve bu karardaki koşul ve kurallar ile uyum içinde barışçıl ve geçerliliği kabul edilmiş bir anlaşmaya ulaşmak için harcanan çabalara yardım edecek bir Özel Temsilci atamasını talep eder; 4-Genel Sekreter'in Güvenlik Konseyi'ne Özel Temsilci'nin çabalarının getirileri hakkında en kısa zamanda rapor vermesini talep eder.

meşru temsilcisi olarak kabul edilmiştir. BM Genel Kurulunda düzenlenen toplantılar sonucunda Filistin Devleti'nin kurulması yolunda önemli bir aşama olarak kaydedilmiştir (Bölme ve Ulutaş, 2011: 7).

2672 C sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı, 8 Aralık 1970'te, kendi geleceğini belirleme hakkını, *“1- Filistin halkının, BM Şartı'na uygun olarak sahip olduğu eşit haklar ve kendi geleceğini belirleme hakkını tanıdığını, 2- Filistin halkının vazgeçilmez haklarına bütünüyle saygı gösterilmesinin, Ortadoğu'da adil ve kalıcı bir barışın kurulması için şüphe götürmez bir unsur olduğunu”* belirtmiştir. Aynı şekilde, 13 Aralık 1972 tarihli 2963 sayılı kararında ve 7 Aralık 1973 tarihli 3089 D sayılı kararında Filistin halkının vazgeçilmez haklarına atıfta bulunmuştur. Bu dönemde Genel Kurul, Filistinlilerin kendi geleceğini belirleme hakkı dahil, vazgeçilmez haklarını belirten birçok karar almıştır.

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Fas'ta yapılan toplantısında Filistinlilerin tek meşru olarak seçilmesiyle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 14 Ekim 1974 tarihli 3210 sayılı kararında, *“Filistin halkının Filistin sorunu ile ilgili asli taraf oluşunu dikkate alarak, Filistin halkının temsilcisi olan Filistin Kuruluş Örgütü'nü genel toplantılarında Filistin Sorunu ile ilgili görüşmelere katılmağa davet etmektedir.”*

Filistin sorunu başlığını taşıyan 21 Kasım 1974 tarihli, 3236⁷⁷ (XXIX) sayılı Genel Kurul kararında, Filistinlilerin vazgeçilmez haklarını ortaya koyarak, meselenin siyasi yönünün sadece Ortadoğu Sorununun bir parçası olarak görülemeyeceğini, Filistin halkının milli kimliğine sahip bir ulus olduğunu vurgulamıştır. Aynı tarihte BM Genel Kurulu 3237 sayılı kararı almıştır. Bu kararında Filistin Kurtuluş Örgütü, Birleşmiş Milletlerde gözlemci statüsü kazanarak Genel Kurul'un bütün toplantılarına ve onun himayesindeki bütün uluslararası konferanslara katılmaya hak kazanmıştır.

1979 yılında Mısır ile İsrail arasında Camp David anlaşmasının imzalanması, ardından 1980 yılında İsrail'in Kudüs'ü başkenti olarak ilan etmesi, 1982 yılında İsrail'in

⁷⁷ (...) Filistin Halkının Filistin'deki vazgeçilmez haklarını aşağıdaki gibi ifade eder, a-dış müdahale olmaksızın kendi kaderini belirleme hakkı, b-ulusal bağımsızlık ve egemenlik hakkı, c-Filistinlilerin vazgeçilmez hakları olan çıkartıldıkları ve köklerinden söküldükleri yurtlarına ve mallarına dönebilmeleri haklarını ifade eder ve dönmeleri için çağrıda bulunur. (...)

Lübnan'ı işgal ederek Filistinlilerin bulunduğu Sabra ve Şatilla kamplarında kıyımlara neden olması, FKÖ'nün Filistin devletinin kurulması yönündeki çabalarını arttırmıştır. Diplomatik çabaların sonuç vermediği bu dönemde 1987 yılında intifada hareketinin başlamasıyla alevlenen halk için siyasi ortam oluşmuştur (Bölme ve Ulutaş, 2011: 7). İntifada hareketinin başlamasıyla Güvenlik Konseyi 22 Aralık 1987 tarihinde 605⁷⁸ sayılı kararı almıştır. Bu kararında, , İsrail işgal altında tuttuğu bölgelerde Filistin sivil halkının tarafsızca korunması için gerekli önlemlerin düşünülmesi gerektiğini, İsrail'in yürüttüğü siyaset ve uygulamalarının Orta Doğu'da kapsamlı, adil ve kalıcı bir barışın elde edilmesi yolunda ciddi engeller oluşturduğunu ifade etmiştir.

12-15 Kasım 1988 tarihleri arasında Cezayir'de toplanan Filistin Ulusal Konseyi toplantısında, tek taraflı olarak Filistin Devleti ilan edilmiş ve barış görüşmelerinin önü açılmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1988 tarihli 43/177 sayılı kararında Filistin Ulusal Konseyinin Filistin Devleti'nin ilanını kayıt altına almıştır.

3.3.4.4. Barış Süreci

1991 Madrid Konferansıyla Filistinliler için, sonunda daimi otoriteye götürecektir geçici öz-yönetimle başlayan iki aşamalı müzakere ortamı kavramı ortaya atılmıştır (Davutoğlu, 2003: 33). İlkeler bildirgesinde, taraflar arasında BM Güvenlik Konseyi'nin

⁷⁸ (...) Filistin ve Arap topraklarının Kudüs dahil İsrail tarafından 1967 yılında işgal edilmesiyle ilgili kararlarıyla, Kudüs'le ve konuyla ilgili 446 (1979), 465 (1980), 497 (1981) ve 592 (1986) kararlarını anımsatarak, 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesini de göz önünde bulundurarak, Kudüs dahil 1967'de İsrail tarafından işgal edilmiş Filistin ve Arap topraklarında durumun kötüye gitmesinden endişe duyarak ve ciddi kaygılar taşıyarak, İsrail işgal altındaki Filistin sivil halkının tarafsızca korunması için gerekli önlemlerin düşünülmesi gerektiğini dikkate alarak, İşgalci güç İsrail'in yürüttüğü siyaset ve uygulamaların, Orta Doğu'da kapsamlı, adil ve kalıcı bir barışın elde edilmesi yolunda ciddi engeller doğurduğunu değerlendirerek, 1- İşgalci güç İsrail'in siyaset ve uygulamalarını, işgal altındaki topraklarda insan haklarını ihlal ettiği için ve özellikle İsrail ordusunun açtığı ateş sonucu korunmasız Filistinli sivillerin ölümüne ve yaralanmasına yol açtığı için şiddetle kınar, 2- 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesinin İsrail tarafından 1967'den beri işgal edilmiş olan Filistin ve Arap topraklarında ve Kudüs'te de geçerli olduğunu tekrar bildirir, 3-İşgalci güç İsrail'e bir kez daha çağrıda bulunarak,12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesine hemen ve titizlikle uymasını ve Sözleşme hükümlerinin ihlali olan siyaset ve uygulamalardan vazgeçmesini ister, 4- Barışın sağlanmasına katkıda bulunmak üzere azami sınırlamalara uyması çağrısında bulunur, 5- Arap-İsrail çatışmasında adil, kalıcı ve barışçı bir çözümlün acil gereksinim olduğunu vurgular, 6- Genel Sekreterden kullanabildiği bütün araçlarıyla işgal altındaki topraklardaki durumu incelemesini ve 20 Ocak 1988'den geç olmamak koşuluyla İsrail işgali altındaki Filistinli sivil halkın güvenliğini ve korunmasını garanti altına alacak tedbirlerle ilgili önlemleri kapsayan bir rapor sunmasını ister, 7- 1967'den beri İsrail işgali altındaki Filistin ve Arap topraklarının, Kudüs dahil olmak üzere, gözlem altında tutulmasını kararlaştırır.

242 ve 338 sayılı kararlarına uygun olarak, Filistin otoritesinin kurulmasını sağlamayı amaçlamıştır.

Batı Şeria ve Gazze Şeridi işgal altındayken başlayan Oslo süreci de iki devletli çözüm üzerine temellenmiş; sürecin sonunda toprakların paylaşımına dayalı iki devletin kurulması öngörülmüştür. İlkeler bildirgesine göre İsrail'in Gazze ve Eriha bölgesinden çekilmesiyle, beş yıl içinde bölgeden aşamalı olarak çekilerek denetimi Filistin Otoritesine devretmesi planlanmıştır. 28 Eylül 1995 tarihinde İzak Rabin ve Yaser Arafat tarafından Washington'da, birçok yerleşim biriminin Filistin Özerk Yönetimi'ne devredildiği ve 4 Mayıs 1999 yılında Gazze ve Batı Şeria'nın büyük bir bölümünde Filistin Özerk Yönetiminin kurulmasını öngören Oslo II anlaşması imzalanmıştır. Yaser Arafat 20 Ocak 1996'da ilk genel seçimle halk oyuyla da Filistin Özerk Yönetiminin Devlet Başkanı olarak seçilmiştir. Aynı seçimle 88 üyeli Filistin Otoritesi Konseyi oluşturulmuştur (Bassiouni ve Ben Ami, 2009: 66).

Oslo ilkeler bildirgesinin ardından taraflar, nihai barış anlaşmasının imzalanmasına kadar bir çok kez bir araya gelmiştir. 2000 yılında Camp David anlaşmasında, nihai barış anlaşmasının imzalanması için bir araya gelen taraflar arasında, Filistin tarafı egemen bir devlet olma talebinde bulunurken, İsrail devleti barış süreci boyunca kurulacak bir Filistin Devleti'nin mümkün olduğunca az yetkiye sahip, güçten arındırılmış bir devlet olmasını istemiştir. Sonuç olarak Oslo anlaşmasının ardından geçen 7 sene içerisinde, Gazze ve Batı Şeria İsrail denetiminde kalan topraklarla kesin bir şekilde ayrılmış, nihai anlaşmada kurulması öngörülen Filistin Devleti'ni bağımsız ve egemen bir devlet olma özelliğinden uzaklaştırılmış; böylece bir devletin temel unsurlarından olan toprak bütünlüğü ilkesi engellenmiştir (Bölme ve Ulutaş, 2011: 9). 7 yıl süren görüşmeler sonucunda İsrail için kabul edilebilir bir Filistin Devleti'nin kurulabilmesi, “ *Filistinlilerin yeni devletin geçmişe dair iddialarından vazgeçmesi ve toprak, ekonomik ve politika bakımından ne kadar dezavantajlı olursa olsun silahsızlandırılmış ve zorunlu olarak budanmış bir Filistin devleti*” (Said, 2002: 26) olması gerekmektedir.

Camp David sürecinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından 28 Eylül 2000 tarihinde Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'yı kışkırtıcı ziyareti el- Aksa intifadası olarak bilinen, ikinci intifadanın başlamasına neden olmuş ve iki taraf arasında asimetrik savaşa

dönüşmüştür. Bunun üzerine, Güvenlik Konseyi'nin 1322⁷⁹ sayılı kararında, Filistinlilere karşı orantısız güç kullandığı için İsrail'i kınanmış ve şiddet eylemleri konusunda üzüntüsünü dile getirmiştir.

6 Şubat 2001 tarihinde İsrail'de Ariel Şaron hükümetinin başa gelmesiyle barış süreci sona ermiştir. Her geçen gün gerilim daha çok artmış ve Filistin kentlerindeki askeri kuşatma askeri işgale dönüşmüştür (Isseroff, "The Peace Process is Dead, Long Live the Peace Process", 2003: <http://www.mideastweb.org/oslofailed.htm>). 18 Nisan 2001 tarihinde BM İnsan hakları komisyonu, İsrail'i Filistin topraklarına orantısız saldırısından dolayı kınamıştır. 2002 Şubat ayına kadar devam eden kuşatma da bütün geçiş yolları kapatılarak Filistinlilerin dış dünya ile bağlantısını kesen Şaron hükümeti Filistin'i abluka altına almayı planlamıştır. Bunun üzerine, 12 Mart 2002 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1397⁸⁰ sayılı kararında "Filistin ve İsrail tanınmış ve güvenli

⁷⁹ 30 Haziran 1980, 476 sayılı, 20 Ağustos 1980 478 sayılı, 12 Ekim 1990,672 sayılı, 28 Eylül 1996 1073 sayılı ve tüm diğer ilgili kararlarını hatırlatarak, Filistinliler arasında sayısız ölüm ve yaralanmalara yol açan 28 Eylül 2000 yılından bu yana meydana gelen trajik olaylardan derin endişe duyar, Arap ve İsrail çatışmasında adil ve kalıcı bir çözümün aktif bir müzakere süreciyle sağlanması için, 22 Ekim 1973 tarihli 242 sayılı , 22 Kasım 1967 tarihli 338 sayılı kararlara dayalı olması gerektiğini yeniden teyit eder, İsrail ve Filistinli taraflar arasında nihai bir çözüme ulaşma çabaları için her iki tarafı işbirliğine çağırır ve Orta Doğu barış sürecine verdiği desteği dile getirir, Kudüs Şehrinde kutsal yerlere, saygı duyulması ihtiyacını teyit ederek ve aksine herhangi bir davranışı kınar. 1-1967 yılından bu yana İsrail tarafından işgal edilen topraklarda olduğu gibi Kutsal yerlerde yaşanan şiddet eylemleri boyunca 80 Filistinlinin ölümüyle ve pek çok kayıpla sonuçlanan, 28 Eylül 2000 tarihinde Kudüs'te Harem-ül Şerif'te gerçekleştirilen provokasyonu esefle karşılar, 2-Filistinlilere karşı aşırı kuvvet kullanımı sonucu yaralanma ve insan hayatının kaybı ile sonuçlanan şiddet eylemlerini kınar; 3- İşgal güç İsrail'i, 12 Ağustos 1949 Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasıyla ilgili Dördüncü Cenevre Sözleşmesi altındaki sorumlulukları ile yasal yükümlülüklerine titizlikle uymaya çağırır,4- Gerekli tüm adımların atılarak şiddetin sona ermesinin sağlanması için provokatif eylemlerden kaçınılması ve Ortadoğu barış süreci için umutları arttıran bir şekilde normale döndürülmesi için şiddetin derhal durdurulması çağırısı yapar, 5-bu konuda herhangi bir çaba sarf edilmesi ve son birkaç gün içinde gerçekleşen trajik olayların tekrarını önlemek amacıyla hızlı ve objektif bir soruşturma için bir mekanizma kurulması önemini vurgular, 6-İsraili ve Filistinli taraflar arasında bir erken nihai çözüme ulaşılması hedefine mutabık kalarak Orta Doğu barış sürecinde müzakerelerin derhal yeniden başlatılması için çağırır,7-Genel Sekreter'den durumu takip ederek Güvenlik Konseyine bilgi vermesini ister, 8-Değerlendirmelere devam etme kararını verir.

⁸⁰ 12 Mart 20002 tarihli, 1397 sayılı Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, Tüm önceki ilgili kararları ve özelinde 242 (1967) ve 338 (1973) kararlarını hatırlatarak, İsrail ve Filistin, iki devlet olarak bölgede, güvenli ve tanınmış sınırlar içinde yan yana yaşayan vizyonu teyid eder, Eylül 2000 yılından bu yana trajik ve şiddet olayları, özellikle son saldırılar ve yaralı sayısının artmasının devamdan dolayı ciddi kaygılarını dile getirir, Uluslararası İnsancıl Hukukun, evrensel olarak kabul gören normlara saygı ve sivillerin güvenliğini sağlamak için ilgili tüm ihtiyacını vurgular, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Özel Koordinatörü ve diğerlerinin özel elçilerinin, Ortadoğu'da kapsamlı, adil ve kalıcı bir barış için, diplomatik çabaların teşvik ve davet eder, Suudi Velihaht Prens Abdullah'ın katkısını memnuniyetle karşılar, 1-Terör, provokasyon, tahrik ve yıkım eylemleri dahil olmak üzere, tüm şiddet eylemlerinin derhal durdurulmasını talep eder, 2-Tenet planı ve siyasi çözüm yolunda müzakereleri sürdürme amacı ile Mitchell Raporu önerilerin uygulanmasında işbirliği İsraili ve Filistinli taraflarını ve liderleri çağırır, 3- Şiddeti durdurmak ve barış sürecini devam ettirmek için taraflara yardımcı olmak için Genel Sekreter ve diğer çabalarına destek verilmesini dile getirir, 4- Değerlendirmelere devam etme kararını verir.

sınırlar içinde yan yana yaşayan iki devlettir” ifadesi kullanılarak BM tarihinde ilk kez “Filistin ve İsrail Devletleri ifadesi kullanılmıştır. 29 Mart 2002’de Arafat’ı düşmen ilan eden Şaron hükümeti Savunma Kalkanı Operasyonu, yaklaşık altı ay sürecek bir kuşatma ile haberleşme, ısınma ve barınma gibi temel gereksinimlerden yoksun bırakarak Filistin liderini teslim olmaya zorlamıştır (Arı, 2004: 774). BM Güvenlik Konseyi, 20 Mart’ta 1402⁸¹ sayılı ve 4 Nisan’da 1403⁸² sayılı kararlarını alarak konuya ilişkin tepkisini ortaya koymuştur. Cenin olaylarının durmaması ve daha önce alınan kararlara rağmen şiddetin tırmanmasının artması üzerine BM Güvenlik Konseyi 19 Nisan 2002 tarihinde 1405⁸³ sayılı kararını kabul etmiştir.

2002 yılında Ortadoğu barış sürecine yeni bir ivme kazandırmak amacıyla sunulan Yol Haritası planında, geçici sınırlara sahip bir Filistin Devleti’nin kurulması öngörülmüştür. Her iki hükümetinde yol haritası planını kabul etmesine rağmen şiddet eylemleri hiç durmamıştır. Nitekim eylül ayında çatışmaların artması üzerine görüşmeler

⁸¹ 30 Mart 2002 tarihinde 1402 sayılı Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, 22 Kasım 1967 tarihli 242 (1967), 22 Ekim 1973 tarihli 338 (1973), 12 Mart 2002 tarihli 1397 (2002) sayılı kararlarını ve Madrid ilkelerini teyid ederek, İsrail’in Filistin Otoritesi Başkanı’nın karargahına yaptığı saldırılardan dolayı durumun kötüleşmesinden derin kaygı duyduğunu ifade eder, 1-Tüm tarafları ateşkes için derhal harekete geçmeye, İsrail’i askerlerini Ramallah da dahil Filistin kent ve kasabalarından çekmeye ve siyasal bir uzlaşma sağlayabilmek için görüşmelere devam edilmesini öngören Mitchell Komisyon tavsiyelerinin uygulanabilmesi amacıyla bir ön adım olarak Tenet güvenlik planını uygulamak için Zinni ile işbirliği yapmaya çağırır, 2- Her türlü şiddet, terör ve provokasyon eylemlerini içeren şiddet eylemlerini derhal durdurulmasını isteyen 12 Mart 2002 tarihli 1397 (2002) sayılı kararı yineler, 3-Şiddeti durdurmak, barış sürecini devam ettirmek için Ortadoğu Özel temsilcileri ve Genel Sekreterin çabalarının desteklenmesini ifade eder, 4- Değerlendirmelere devam etme kararını verir.

⁸² 4 Nisan 2002 tarihinde 1403 sayılı Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, 12 Mart 2002 tarihli 1397 (2002) ve 30 Mart 2002 tarihli 1402 (2002) sayılı kararlarını teyit eder, 1402 (2002) kararını henüz uygulanmaya konulmadığını belirterek durumun kötüleşmesinden derin endişe duyar, 1-1402 (2002) sayılı kararın derhal uygulanmasını talep eder, 2- Bölgeye ABD Dışişleri Bakanı misyonunu, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Özel Koordinatörü, özel elçilerinin Ortadoğu’ya kapsamlı, adil ve kalıcı bir barış için girişimlerini memnuniyetle karşılar, 3-Genel Sekreter durumu takip ederek, Güvenlik Konseyi’ne bilgi verir, 4- Değerlendirmelere devam etme kararını verir.

⁸³ 19 Nisan 2002 tarihinde 1405 sayılı Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, 22 Kasım 1967 tarihli 242, 22 Ekim 1973 tarihli 338, 12 Mart 2002 tarihli 1397, 30 Mart 2002 tarihli 1402, 4 Nisan 2002 tarihli 1403 sayılı kararlarını ve 10 Nisan 2002 tarihli (S/PRST/2002/9) Başkanın beyanını teyid eder. Özellikle Cenin mülteci kampı hakkındaki raporlarda sayısız ölüm ve yıkımdan dolayı Filistinli sivil nüfusun insani durumu hakkında endişe duyar, Cenin’de, Yakın Doğu’daki, Filistinli Mültecilere Çalışma Ajansı, Kızıllaç ve Birleşmiş Milletler Yardım ve Bayındırlık Ajansı Uluslararası Komitesi de dahil olmak üzere insani yardım örgütlerinin, faaliyetlerine uygulanan kısıtlamaların kaldırılması çağrısında bulunur, Sivillerin güvenliğini sağlamasıyla ilgili uluslararası insani hukukun evrensel olarak kabul normlarına saygı duyulması gereğini vurgular,1- Filistinli sivil halkın tıbbi ve insani yardım örgütlerinin erişimine aciliyeti vurgular, 2-Cenin mülteci kampında son olaylarla ilgili doğru bilgi sağlamak için ekibi aracılığıyla Genel Sekreter inisiyatifini memnuniyetle karşılar ve Güvenlik Konseyi’ni bilgilendirmesini ister,3- Değerlendirmelere devam etme kararını verir.

askıya alınmıştır. Tarafları yol haritası planına uymayı çağıran BM Güvenlik Konseyi, 1515⁸⁴ sayılı kararını almıştır.

Şaron hükümeti bir taraftan Gazze'den çekilme planını açıklarken diğer taraftan Gazze'de saldırıları yoğunlaştırılmış ve 18-22 Mayıs 2004 tarihinde Refah mülteci kampına saldırmıştır. Bu saldırıda, Filistinlilere ait 191 evin yıkıldığı ve 2200 Filistinlinin evsiz bırakıldığı açıklanmıştır (Arı, 2004: 815). Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi, Gazze şeridinde yaşanan sivil kayıplar ve evlerin yıkımı nedeniyle 19 Mayıs 2004 tarihli İsrail'i kınayan 1544⁸⁵ sayılı kararı kabul etmiştir.

1967 Savaşı'nda, İsrail tarafından işgal edilen Gazze Şeridi'nden, 2005'te çekilmesiyle 38 yıl boyunca devam eden işgal sona ermiştir. HAMAS'ın 2006 yılında seçimle iktidara gelmesinin ardından, 2008 yılında Gazze saldırılarından önce HAMAS'ı yönetimden uzaklaştırmak için Gazze Şeridini havadan, karadan ve denizden abluka altına alarak 18 ay boyunca süren ambargo uygulamaya başlamıştır. Taraflar arasında 19 Haziran 2008 tarihinde ateşkes sağlanmış ancak 4 Ekim 2008 tarihinde İsrail'in HAMAS üyelerini

⁸⁴ 19 Kasım 2004 tarihli, 1515 sayılı Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, İlgili bütün kararları ve özelinde 242(1967), 338 (1973), 1397 (2002) kararlarını ve Madrid ilkelerini hatırlatarak, Ortadoğu'da devam eden şiddet olaylarının ve trajik durumun devam etmesinden dolayı endişesini ifade eder, Terörizm, provokasyon, tahrik ve yıkım eylemleri de dahil olmak üzere tüm şiddet eylemlerinin, derhal durdurulması talebini yineler, Bölgede güvenli ve tanınmış sınırlar içinde yaşayan iki devlet (İsrail- Filistin) hedefini teyit eder, Suriye-İsrail ve İsrail-Lübnan hatlarını içeren, Ortadoğu'da kapsamlı, adil ve kalıcı barışın sağlanması için gereğini vurgulayarak, uluslararası Dörtlü ve diğerlerinin diplomatik çabalarını teşvik ederek memnuniyetle karşılar, 1-İsrail-Filistin çatışmasında (S/2003/529) Dörtlünün çabasıyla, iki-Devlet çözümüne dayanan Yol Haritasını onaylar, 2-Barış ve güvenlik içinde yan yana iki Devlet olarak yaşayan taraflar, hedefine ulaşmak için; tarafları yol haritası kapsamında alınan yükümlülüklerinin uygulanmasına çağırır, 3-Değerlendirmelere devam etme kararını verir.

⁸⁵ 19 Mayıs 2004 tarihli, 1544 sayılı Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, 242 (1967), 338 (1973), 446 (1979), 1322 (2000), 1397 (2002), 1402 (2002), 1403 (2002), 1405 (2002), 1435 (2002) ve 1515 (2003) sayılı kararlarını hatırlatarak, İsrail güç İsrail'in, 12 Ağustos 1949 tarihli, Savaş zamanında sivil kişilerin korunmasına ilişkin Dördüncü Cenevre sözleşmesi altında yasal yükümlülüklerini ve sorumluluklarına titizlikle uymasını ve yükümlülüklerini yineler, Uluslararası hukuk sınırları içinde kendi güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak üzere İsrail'e çağrıda bulunur, 1967 yılından bu yana İsrail tarafından işgal edilen topraklarda devam eden kötüye giden durum hakkında ciddi kaygılarını ifade eder, Refah bölgesinde gerçekleşen Filistinli sivillerin öldürülmesini kınar, Refah mülteci kampında, işgal Güç İsrail tarafından işlenen evlerin yıkımını ciddi bir şekilde endişe duyar, Yol Haritası kapsamında Filistin Otoritesi ile İsrail Hükümeti yükümlülüklerini hatırlatır, Şiddet, terör ve yıkım tüm eylemleri kınar, 1515 (2003) sayılı kararını onaylanan Yol Haritasına verdiği desteği yeniden teyit eder, 1-Özellikle, hukuka aykırı olarak evlerin yıkımı üstlenmemesinden kaynaklı sorumluluğunda ısrar eder, uluslararası insani hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine saygı duymaya çağırır, 2-Filistinlilerin insani durumu hakkında ciddi endişe duyarak, Refah bölgesinde evsiz kalan Filistinlilere acil yardım sağlanması çağrısında bulunur; 3- Uluslararası insancıl hukuk altında olanlar da dahil olmak üzere yasal yükümlülüklerine saygı ve bağlılık için şiddet eylemlerini bırakma çağrısında bulunur; 4-Her iki tarafı acil olarak Yol Haritası kapsamındaki yükümlülüklerini uygulamak için çağırır, 5- Değerlendirmelere devam etme kararını verir.

hedef alan hava saldırısının ardından çatışmalar yeniden alevlenmiştir. BM Güvenlik Konseyi, Annapolis görüşmelerini hatırlatarak bölgede güven ortamını bozacak tutulardan uzak duruşmasını içeren 16 Aralık 2008 tarihinde, 1850⁸⁶ sayılı kararını almıştır. Bunun üzerine İsrail hükümeti, 27 Aralık 2008 tarihinde Gazze'ye yönelik, 22 gün boyunca devam edecek olan Dökme Kurşun operasyonunu başlatmıştır. Çatışmaların başlamasının ardından BM Güvenlik Konseyi, 8 Ocak 2009 tarihinde aldığı 1860⁸⁷ sayılı kararında

⁸⁶ 16 Aralık 2008 tarihli, 1850 sayılı Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, Tüm önceki ilgili kararlarını ve özellikle 242, 338, 1397 ve 1515 sayılı kararlarını ve Madrid ilkelerini hatırlatır, Bölgede, güvenli ve tanınmış sınırlar içinde barış içinde yan canlı yaşayan iki demokratik devlet (İsrail-Filistin) hedefini hatırlatır, Kasım 2007 Annapolis Konferansı'nda açıklanana İsrail-Filistin Ortak Anlayış ve 9 Kasım 2008'de Dörtlünün, İsrail-Filistin çatışmasında, İki Devletli Çözüm için Performansa Dayalı Yol Haritası uygulanmasına ilişkin olmak üzere açıklamasını memnuniyetle karşılar, İki devletli çözüm sürecinde, önceki anlaşmalara ve yükümlülüklerle dayanarak, terörden, tahrikten ve şiddetten kurtularak, kalıcı barışın ancak karşılıklı tanımasına dayalı olduğuna dikkat çeker, 2002 Arap Barış Girişimi'nin önemine dikkat çeker, Taraflar arasında Ortadoğu'da kapsamlı, adil ve kalıcı barışın sağlanması için, Dörtlü tarafından devam eden çalışmaları teşvik eder, 1-27 Kasım 2007 Maryland'de Annapolis görüşmelerinin başlatılmasını destekler, ve ikili görüşmelere geri dönülemez olan bağlılığını ifade eder, 2- İstisnasız tüm temel sorunları içeren Annapolis sürecinin ciddiyetini onaylayarak, tüm önemli sorunları çözmek için bir barış antlaşması hedefine ulaşmak için çaba sarf etmesini ve ikili müzakere sürecinde tarafların ilkelere mutabık kalmasını destekler, 3- Annapolis Ortak Anlayışında belirtilen ve güvenini zayıflatmak veya müzakerelerin sonucunu zarar verebilecek herhangi adımlardan kaçınmaya ve her iki tarafı performansa dayalı yol haritası kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye çağırır, 4- Devlet olma hazırlığı içinde olan Filistin'in kurumsal yapılanması programına katkıda bulunmak; Filistin otoritesi için kaynakların kullanılabilirliğini maksimize etmek, Filistin ekonomisinin gelişmesine yardımcı olmak, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün taahhütlerine saygı duymak, dörtlü ilkelerini ve Arap Barış girişimini ilke edinen Filistin hükümetinin desteklemek için tüm devletleri ve uluslararası kuruluşları müzakereler için elverişli atmosfer hazırlamaya katkıda bulunmaya çağırır, 5-Ortadoğu'da adil ve kalıcı bir barış sağlanmasında bölgedeki bütün devletlerin barışçıl bir ortamda yaşamasını sağlamak ve ikili süreçte karşılıklı tanıma süreci ile paralel teşvik ederek diplomatik çabaların yoğunlaştırılmasına çağırır,6-Taraflar arasında istişare içinde olarak, 2009 yılında Moskova'da uluslararası bir toplantının yapılmasını memnuniyetle karşılar,7- Değerlendirmelere devam etme kararını verir.

⁸⁷ 8 Ocak 2008 tarihli, 1860 sayılı Güvenlik Konseyi kararında, Güvenlik Konseyi, 242 (1967), 338 (1973), 1397 (2002), 1515 (2003) ve 1850 (2008) sayılı kararları dahil olmak üzere ilgili tüm kararları hatırlatarak, Filistin devletinin bir parçası olan Gazze Şeridi'nin 1967'de işgal topraklarının ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu vurgular, Tüm sivillerin güvenliğini ve refahının önemini vurgular, Filistinli ve İsraili sivil nüfusun korunması gerektiğini vurgular ve ateşkes süresinin uzatılmasının reddedilmesinden beri, şiddetin tırmanarak ve durumun kötüleşmesini belirterek ağır sivil kayıpların ortaya çıkmasından ciddi bir şekilde endişesini ifade eder, Gazze'de derinleşen insani krizden dolayı ciddi bir şekilde kaygılarını ifade eder, Gazze'deki geçişlerde, insanların malların sürekli ve düzenli akışını sağlamanın gereğini vurgular, Gazze'deki insani ve ekonomik yardım sağlayan UNRWA oynadığı hayati bir rol kabul eder, İsrail-Filistin çatışmasına kalıcı bir çözüm ancak barışçıl yollarla elde edilebileceğini hatırlatır, Bölgedeki tüm devletlerin güvenli ve uluslararası tanınmış sınırlar dahilinde barış içinde yaşamasını teyid eder, 1-Gazze'den İsrail kuvvetlerinin tam olarak geri çekilmesine yol açan, uzun süreli ateşkese riayet etmenin aciliyetini vurgular, 2-İnsani yardım, gıda, yakıt ve tıbbi tedavi de dahil olmak üzere Gazze'ye, engelsiz tedarik ve dağıtımın sağlanmasına çağırır, 3-İnsani koridorlar açılmasının ve diğer mekanizmalar için insani yardım sürekli ulaştırılmasını amaçlayan girişimleri memnuniyetle karşılar,4-Tüm üye devletleri, Ad Hoc İrtibat komiteleri aracılığıyla, UNRWA'ya acilen ihtiyaç duyulan ek katkılar dahil olmak üzere, Gazze'deki insani ve ekonomik durumu hafifletmek için uluslararası çabaları desteklemeye çağırır,5-Terörizmin bütün eylemlerini ve sivillere karşı yöneltilmiş tüm şiddet ve düşmanlıkları kınar, 6- Sürmekte olan diğer bölgesel ve uluslararası çabaları, Mısır girişimini memnuniyetle karşılar ve silah ve mühimmat kaçakçılığının önlenmesi dahil olmak üzere, Gazze'de uzun süren bir ateşkesin sağlanması amacıyla üye devletleri gerekli düzenlemelerin sağlanması ve Filistin Otoritesi ve İsrail arasında erişimin ve 2005 ilerleme antlaşması temelinde geçiş noktalarının sürekli olarak yeniden açılmasını sağlamak için çabaların yoğunlaştırılmasına çağırır, 7- 26 Kasım 2008 kararında ifade edilen Mısır ve Arap Devletleri Ligi arabuluculuk çabalarına destek

derhal ateşkes ilan edilerek İsrail ordusunun Gazze Şeridinden çekilmesini talep etmiştir. Yine aynı kararda, Gazze'nin 1967'de işgal edilen toprakların ayrılmaz bir parçası olduğu ve bu toprakların Filistin Devleti'nin bir parçası olduğu ve bölgedeki halkların uluslararası tanınmış sınırlar içinde birlikte yaşayabileceğinin önemi vurgulanmıştır.

Abbas ve Hamas lideri Halid Meşal, 6 Şubat 2012'de Katar'ın başkenti Doha'da, Emir Hamad bin Halife El Tani'nin arabuluculuğunda bir anlaşma imzalamış ve anlaşma gereğince Mahmud Abbas başkanlığında bir geçiş hükümeti kurulması planlanmıştır ancak bu anlaşma hayata geçirilememiştir. Filistin yönetiminin Hamas ile birlikte hareket etmesine tepki gösteren İsrail yönetimi, anlaşma üzerine ABD arabuluculuğunda devam eden müzakereleri askıya aldığı duyurmuştur (Filistin'de Birlik Hükümeti Kuruldu, 2014: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/filistinde-birlik-hukumeti-kuruldu>).

Filistin otoritesinin BM Gözlemci devlet statüsü elde etmek için Genel Kurul'a başvurmasının ardından, Netanyahu hükümeti, 14 Kasım 2012 tarihinde Bulut sütunu⁸⁸ ismini verdiği Gazze savaşını başlatmış ve İsrail, ateşkes antlaşması ile HAMAS'ı güçlendirmiş ve Batı Şeria bölgesini ikiye bölecek El'de yerleşim yeri kurma kararı almıştır. İsrail bu saldırısıyla HAMAS'ı yok etmeyi ya da Gazze'yi yeniden elde etmeyi değil, HAMAS'ı kendisine zarar verecek askeri kapasitesini önleyerek siyasi olarak ön plana çekmek istemiştir Böylece Gazze savaşı ile Fetih'in karşısına HAMAS'ı çıkartarak yönetimde iki başlılığı daha da derinleştirmiştir. Ayrıca El inşa planı ile Batı Şeria'yı bölerek gelecekte fiili olarak kurulacak bir Filistin Devleti'nin kurulmasını imkansız hale getirmeye çalışmıştır (Kulu, 2013: 47).

de dahil olmak üzere ve Güvenlik Konseyi kararı 1850 (2008) ve diğer ilgili kararları ile tutarlı, Filistin içinde, uzlaşma yolunda somut adımların atılmasına teşvik eder,8-Güvenlik Konseyi kararı 1850 (2008) de öngörüldüğü gibi, güvenli ve tanınmış sınırlar ile barış içinde yan yana yaşamayı ve aynı zamanda Arap Barış Girişimi'nin önemini hatırlatarak; iki demokratik devlet (Filistin ve İsrail) arasında uluslararası toplum tarafından bölgenin barış tabanlı hedefine dayalı çaba gösterilmesi çağrısını yineler, 9-Taraflar arasında istişare içinde olarak, 2009 yılında Moskova'da uluslararası bir toplantının yapılmasını memnuniyetle karşılar,10-Değerlendirilmelerin sürdürülmesini kararlaştırır.

⁸⁸ İsrail Ordusu operasyonlarının %40'ına yakını adını Tevrat'tan almaktadır. Tevrat'ta dayalı isimler seçmekteki amaç, psikolojik mesajların yanı sıra dini vurgu ile savaşın insani ve ekonomik boyutunu geçilerek İsrail'de savaş karşıtı kamuoyunun önüne geçilmeye çalışılmaktadır. ("Operation Pillar Of Defense In Gaza: What Is The Biblical Meaning Behind The Name?," *The Huffington Post UK*, 15 Kasım 2012). Bulut Sütunu ismi, exodus 13:21 kısmında, *gece gündüz ilerlemeleri için, rab gündüzün bir bulut sütunu içinde yol göstererek, geceleyin bir ateş sütunu içinde ışık vererek onlara eşlik ediyordu*", ifadesiyle yer alır.

Filistin’de HAMAS ve El- Fetih örgütleri, aralarındaki farklılıkları bir tarafa bırakarak, 2 Haziran 2014 tarihinde ulusal birlik hükümetini kurmuşlardır. HAMAS’ın, Mısır’daki 3 Temmuz 2013 Darbesi’nin ardından yalnızlaşması ve bölgede marjinal bir örgüt olarak kalması, Fetih’in de İsrail’in Batı Şeria’daki yerleşim merkezi yayılmacılığı yüzünden barış müzakerelerinde mesafe alamaması ve meşruiyetini kaybetmeye başlaması tarafları bir araya getirmiştir (Kösebalaban, 2014: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/filistin-birlik-hukumeti-turkiye-icin-firsat>). Kurulan birlik hükümeti daha önce imzalanan antlaşmalara sadık kalacağını belirtmesine rağmen, İsrail hükümeti, HAMAS’ın içerisinde olduğu bir hükümete asla güvenmeyeceğini açıklamıştır. Ayrıca, Filistinliler’in birlik hükümeti kurmalarına karşılık olarak Batı Şeria ve Doğu Kudüs’te Yahudi yerleşimciler için 1,500 yeni konut inşa etmeyi planladığını açıklamıştır (İsrail’den Yeni Filistin Hükümetine Tepki, 2014: <http://www.amerikaninsesi.com/content/israilden-yeni-filistin-hukumetine-tepki/1930230.html>). Bu gelişmelerin ardından, 12 Haziran 2014 tarihinde, 3 Yahudi öğrencinin HAMAS tarafından kaçırılıp öldürülmesi iddiasıyla İsrail hükümeti 7 Temmuz’da tank bombardımanı ve hava saldırılarıyla “Koruyucu Hat Operasyonu” adıyla Gazze’ye saldırmıştır.

3.3.4.5. BM ve Filistin Otoritesinin Statüsü

15 Kasım 1988 tarihinde FKÖ tarafından Filistin Devleti ilan edilmesine ve çoğu devlet tarafından tanınmasına rağmen ne FKÖ’nün ne de HAMAS’ın egemen olduğu bir toprak parçası bulunmaktadır. Batı Şeria’da ve 2005 yılında İsrail Gazze Şeridinden çekildiği açıklanmasına rağmen gerçekte egemen devlet İsrail’dir (Gözler, 2007: 12). Devletin varlığını belirlemek Montevideo Anlaşmasının birinci maddesine göre dört unsurun var olması gerekmektedir. Bunlar, kalıcı nüfus, belirli bir bölge, etkili bir yönetim, uluslararası ilişkilerde bulunabilme kapasitesinden oluşmaktadır (<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>). 2012 yılına kadar Birleşmiş Milletlerin bazı kuruluşlarında (UNESCO, ILO) gözlemci kuruluş olarak temsil edilen Filistin Devleti, 2012 yılında Genel Kurul’da yapılan oylama sonucunda, “üye olmayan gözlemci devlet” statüsünü elde etmiştir. Oylamada 138 ülke ‘evet’, dokuz ülke ‘hayır’ oyu kullanırken, 41 ülkeyse çekimser kalmıştır. “Hayır” oyu kullanan ülkeler arasında İsrail,

ABD ve Kanada'nın yanı sıra Çek Cumhuriyeti, Panama ve dört pasifik ada ülkesi olan Marshall Adaları, Mikronezya, Nauru ve Palau yer almıştır.

Gözlemci devletler, BM tüzüğüne bağlı olarak, normal bir gözlemci kuruluşun faydalandığı, toplantılara katılma, toplantılarda karar önerme ve konuşma gibi hakların yanı sıra aynı zamanda BM'de kuruluşlarında ve uluslararası arenada devlet olarak kabul edilmenin getirdiği haklardan yararlanmaktadır. (Köstem, 2011: http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=12&cat=293#sthash.4wVM6BGd.dpuf).

2012 yılında Filistin Devleti'nin Birleşmiş Milletlerde “üye olmayan gözlemci devlet” statüsünü kazanmasının ardından Netanyahu hükümeti, “hiçbir Birleşmiş Milletler kararının İsrail halkı ile İsrail'in toprakları arasındaki 4000 yıllık bağı koparamayacağını” dile getirmiştir (Ariosto ve Pearson, 2012). İsrail Dış işleri Bakanı Regev ise, “Filistin Birleşmiş Milletlerden bir kağıt parçası alabilir, ancak bir devleti alamaz çünkü Filistin Devleti İsrail ile gerçekleştirilecek olan müzakerelerle başarılabilir” diyerek soruna yönelik çözüm yolunu ortaya koymuştur (Greenberg, 2012).

3.3.4.6. Filistin Devleti'nin Olası Sorunları

İsrail'in 1967 savaşından bu güne uyguladığı politikalar Filistin topraklarında fiili bir devleti'nin egemenlik haklarını kısıtlamaktadır. Yerleşimciler, Mülteciler ve Kudüs sorunu gibi ana konuların yanı sıra bağımsız bir Filistin'in bağımsız bir devlet olarak var olması bünyesinde bazı sorunları barındırmaktadır. Bunlar arasında HAMAS ve El-Fetih tarafından kontrol edilen yerlerin bulunmasından kaynaklanan hükümet olarak etkin bir yapıya sahip olamaması, sınırların belirsizliği, ekonomik ve su sorunu gibi meseleler yer almaktadır.

3.3.4.6.1. Siyasi Sorunlar

2004 yılında Arafat'ın ölümünden sonra birleştirici karizmatik bir liderin yoksunluğunda Filistin ulusal hareketinde, seküler ve İslamcı kanat arasında ayrışma hız kazanmıştır (Keleşoğlu, 2015: 2). Arafat'ın ölümünden sonra, Filistin'de, bir hükümet belirsizliği, siyasi uzlaşmazlık ve yönetim sorunu yaşanmaktadır. 25 Ocak 2006 tarihinde

yapılan seçimlerde oyların %60'a yakınına alarak kazanan HAMAS, bölgede yeni gelişmelerin yaşanmasını beraberinde getirmiş ve 2007 yılında HAMAS'ın Gazze'yi ele geçirmesinden sonra iki yönetimli bir yapının ortaya çıkması Filistin'in iç politik yapısını çıkmaza sokmuştur. İç iktidar mücadelesinin ve İsrail askeri saldırılarının yıpratıldığı FKÖ seçimlerinde, 132 sandalyenin 45'ini alırken, HAMAS 74'ünü almıştır. 2006 seçimlerinden sonra ülkede, bir tarafta ABD ve İsrail'i tek muhatap olarak gördükleri Devlet Başkanı Mahmud Abbas, diğer tarafta seçimlerden zaferle çıkan HAMAS olmak üzere iki başlı bir yapı ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2009: 344).

HAMAS'ın iktidara gelmesiyle el-Fetih'in Filistin halkı üzerindeki rolü azalmıştır (Boran,2006:184). İsrail hükümeti, yapılan seçimlerin ardından HAMAS'ı tanımayacağını duyurmuştur. HAMAS'ın iktidara gelmesiyle, devlet aygıtını tam olarak kontrol edememiş, İsrail'in varlığını tanımamasıyla dış dünyadan destek alamamıştır. Filistin'deki karışıklığın çatışmanın artması üzerine, bu durumu düzeltmek amacıyla hem Filistin'in iç politika sorunlarını çözebilmek, hem de dış politika üzerindeki baskıyı azaltabilmek ve 2006 seçimlerinde bu yana uygulanan kuşatmayı kaldırmak amacıyla FKÖ ve HAMAS arasında 17 Mart 2007'de Birlik Hükümeti kurulmuştur (Erkmen, 2007). Ancak birlik hükümetinden olumlu sonuç alınamamış ve İsrail Gazze'ye yönelik bir operasyon düzenlemiştir. Gazze operasyonu boyunca El-Fetih, HAMAS'ı desteklememiştir. 2007 Haziran ayında yaşanan çatışmaların ardından Batı Şeria Bölgesinin el-Fetih'in, Gazze Bölgesinin kontrolünü ise HAMAS'ın ele geçirmesiyle birlikte İsrail açısından sorun farklı bir boyut kazanmıştır.

2012 yılında HAMAS ile El-Fetih arasında süren uzlaşma çabaları, İsrail tarafından kınanmış ve İsrail Başbakanı Netanyahu tarafından, HAMAS'ın barışın düşmanı olduğu belirtilerek Abbas'ın bir tercih yapması gerektiği vurgulanmıştır (Bronner, 2012: <http://www.nytimes.com/2012/02/07/world/middleeast/palestinian-factions-reach-unity-deal.html>). İsrail'in tepkisine rağmen devam eden görüşmeler, taraflar arasında aşılması mümkün görünmeyen güven sorunu nedeniyle seçimlerin adil olmayacağına yönelik kaygıların olması nedeniyle askıya alınmıştır (Toameh, 2012: <http://www.dailyalert.org/rss/Mainissues.php?id=14143>).

İki örgütün kendi içerisinde bölünmesi Filistin direnişinin geleceğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiş ve seküler çizgideki El-Fetih ile İslami kanadın temsilcisi HAMAS arasındaki bölünmüşlük, Filistin sorununu çözümsüzlüğe itmiştir (Ballı, 2014: 113 ve 120).

3.3.4.6.2. Sınır Sorunu

Filistin Devleti'nin sınırlarının belli olabilmesi için, İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarından çekilerek 1967 savaşı öncesi sınırlarına dönülmesi gerekmektedir. Ancak İsrail hükümeti bu fikre sıcak bakmamaktadır. İsrail Başbakanı Netanyahu, 1967 sınırları için "müdaafa edilemez" ve günümüzün güvenlik ve demografik gerçeklerine uymadığını, 1967 sınırlarına dönmenin İsrail için 550 bin Yahudi yerleşimcinin Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ten çıkarılması anlamına geldiğini ve 1967 sınırlarında bir İsrail'in 45 sene önce savunulabileceğini, fakat bugün kolay bir hedef haline geleceği nedeniyle "dönülemez" olduğunu ifade etmiştir (Filistin 1967 Öncesi Sınırı İstiyor, 2014, <http://www.akradyo.net/5140908296,72880,9,Filistin-1967-öncesi-siniri-istiyor-.aspx>).

2014 yılında, Ürdün ve Arap ülkelerinin işbirliğiyle hazırlanan tasarıda, İsrail'in 2017 yılının sonuna kadar 1967 öncesi sınırlara çekilmesini ve başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız Filistin devletinin kurulmasını öngören BM Güvenlik Konseyi karar tasarısı kabul edilmemiştir.

3.3.4.6.3. Ekonomik Sorunlar

Coğrafi olarak bölünmüşlüğün yanı sıra bütüncül bir politik yapının bulunmaması, Filistin Devleti için ekonomi politikasının değerlendirilmesini olanaksız kılmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu durumdan dolayı ticari faaliyetler ile iç ve dış yatırımların istenilen düzeye çıkartılmasının önünde engel teşkil ettiği için Filistin ekonomisi ağırlıklı olarak ithalata ve dış yardım kaynaklarına bağımlı hale gelmiştir. Özellikle, Filistin'de devlet kurumlarının yeniden inşası adı altında başlatılan programlar çerçevesinde aktarılan ABD yardımları zayıf olan ekonominin giderek daha çok dışa bağımlı hale gelmesine yol açmıştır (Erkmen, 2011: 11). Ayrıca, işgal dönemi boyunca İsrail yönetiminin uyguladığı ekonomi politikaları iki bölgenin hem işgücü hem de mal ihracı açısından tamamen İsrail'e

bağımlı hale gelmesine yol açmıştır. Ticari ilişkileri İsrail üzerinden yürüten Filistin'in gelirlerinin önemli bir bölümünü, İsrail'in yaptığı gümrük vergisi transferleri oluşturmaktadır (Filistin Ekonomisi, <http://www.mfa.gov.tr/filistin-ekonomisi.tr.mfa>).

Filistin bölgesinde yer alan Ürdün vadisinin deniz seviyesinin altında yer alması sebebiyle tarıma elverişli topraklara sahip olması, Filistin ekonomisi tarımın önemini arttırmıştır. İklimsel çeşitliliğin fazla yaşandığı bölgede, çok çeşitli ürünün yetişebildiği Filistin topraklarında, İsrail'in uyguladığı baskılardan dolayı tam kapasite verimlilik sağlanamamaktadır. Filistin'de savaşlarla sürekli kesintiye uğrayan üretim, işsizlik, ihracat ve düşen verimlilik gibi sebepler ödemeler dengesinde ciddi bozulmalara yol açmıştır (Karagöl, 2014: 2).

Filistin ekonomisinin, İsrail'e bağımlı hale getirilmesi de ekonomik olarak istikrarsız bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. Dünya Bankasının Filistin ile ilgili yayınladığı raporunda, Filistin ekonomisinin dış yardım almadan ayakta kalmasının zor olduğu belirtilmiş ve Batı Şeria ve Gazze Şeridi arasında insanların ve malların hiçbir sınırlamaya tabi olmadan hareket etmelerinin Filistin Devleti olmanın temel şartı olduğu belirtilmiştir (Öztürkler, 2013: 63).

3.3.4.6.4. Su Sorunu

İsrail Devleti'nin kuruluşundan günümüze kadar su kaynaklarının kontrolü büyük bir güvenlik sorunu algılanmış ve su kaynaklarının elinde tutulması devlet politikası haline getirilmiştir. İsrail'in 1967 savaşından sonra Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etmesinin ardından Filistin su idaresini fes ederek su kullanımını askeri yönetime devretmesi var olan su hukukunun değişmesine neden olmuştur (Çalışkan, 2003: 350). İsrail, 1967'den beri kontrol altında tuttuğu su kaynaklarını sıkı denetimi altına almış ve Filistinlilere suyun tarımsal amaçlı kullanımını yasaklamıştır. Oslo barış görüşmelerinde nihai sonuç alınana kadar su sorunu hep askıda tutulmuştur.

Birleşmiş Milletler Filistin Daimi Temsilciğinin Genel Kurul'a 22 Mart 2010 tarihinde sunmuş olduğu raporunda, İsrail'in Filistin sularının %90'ını alarak sadece kalan kısmını Filistinliler verdiği belirtilmiştir. Ayrıca, Batı Şeria bölgesinde yaşayan

Filistinlilerin günlük 70 litre bazen ise sadece 20 litre su tüketme olanağı olmasına rağmen İsraili yerleşimcilerin bu miktarını 30 katı oranda su kullandığı vurgulanmıştır (Kılıç, 2011: 39). Filistin Devleti fiili olarak kurulduğu takdirde Ürdün Nehrinin bir kısmı Batı Şeria sınırlarında kalacağı için Filistin ve İsrail arasında su kaynaklarının paylaşımı konusunda ciddi anlaşmazlıklar neden olabilmekte ve barışın önündeki engellerden birini oluşturmaktadır (Şahin, 2005: 182).

3.3.4.6.5. Ayrım Duvarı

21 Şubat 2002 tarihinde Ariel Şaron başkanlığındaki hükümet Batı Şeria bölgesinde tampon bölge oluşturulması kararını açıklamış ve 14 Nisan 2002 tarihinde ise bir güvenlik sistemi inşa etmeyi kararlaştırmıştır. Ayrım duvarı yapılırken 1948 yılında belirlenen “yeşil hat” takip edilmemiş, Filistin toprakları yeniden ilhak edilmiştir. Duvarın geçtiği hat boyunca oturan birçok Filistinli ailenin evi yıkılmış ve göç etmek zorunda bırakılmıştır.

Tablo 13: Ayrım Duvarını Filistin’e Etkileri

Etkileri	Tanımı
Politik	<ul style="list-style-type: none"> İsrail’in tek taraflı olarak işgal altındaki Kudüs’ün sınırlarını belirlemesi Kudüs ve diğer Filistin yönetiminde bulunan şehirler arasında organik bağın kesilmesi Ayrım duvarı Kudüs’ün coğrafik yapısını değiştirirken Yahudi çoğunluk lehinde demografik yapıyı etkilemektedir.
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> Ayrım duvarı, Filistin tarım sektörüne ciddi hasarlar vermesi, Pazar hareketliliğinin kısıtlanmasına yol açması, İsrail’in ticaret ve turizm sektörünü kontrol altında tutması, İşsizlik ve yoksulluk düzeylerinin artmasına yol açmaktadır.
Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> Binlerce Filistinlinin ana şehir merkezleriyle bağlantısı kesilerek eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanması kısıtlanmıştır. Seyahat özgürlüğünün ve ulaşım hareketliliğinin kısıtlanması, Şehirlerde, nüfus yoğunluğunun artması, Kudüs’te yer alan kutsal yerlere giriş izninin kısıtlanması,
Çevresel	<ul style="list-style-type: none"> Depolama ve atık su artıma yerlerinin Artan çölleşmeyle otlak alanların azalması, Birçok Filistin’e ait arkeolojik ve tarihi eserin duvarın diğer tarafında kalması

Kaynak: Isaac ve Ghanyem, 2003.

Duvarla sadece Filistinlilerin Batı Şeria ve İsrail'in sınırları ayrılmamış ayrıca Filistinlilerin hareket sahası da kısıtlanmıştır. İsrail, Batı Şeria bölgesinde serbest dolaşımı engelleyen yasaklarıyla hem ekonomiye hem de sosyal haklara negatif etki yapmakta ve Filistinlilerin özgürlük ve yaşam haklarını ihlal etmiştir (Tablo 13). İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2014 yılı İnsan Hakları raporunda, İsrail kontrolü altında olan Batı Şeria bölgesinde birçok Filistinli sakinin evlerinin yıkıldığını, seyahat özgürlüğünün kısıtlandığını, 2014 yılında Gazze'ye düzenlenen saldırılarda sivillerin yaşamlarını kaybettiğini ve uygulanan ablukayla Filistinlilerin yaşamlarının kısıtlandığını ortaya koymuştur (World Report 2014: Israel and Palestine, <https://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/israel/palestine>).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEĞİŞEN KONJONKTÜREL YAPIDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARININ BARIŞ SÜRECİNE ETKİSİ

İkinci Dünya savaşının ardından kurulan yeni dünya sisteminde uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine verilmiştir. Değişen konjonktürel yapıyla birlikte Güvenlik Konseyi'nin görevini yerine getirmesi bazı zamanlarda zorlaşmıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde bloklar arasında yaşanan rekabet Güvenlik Konseyinin karar mekanizmasının tıkanmasına yol açmıştır. Değişen bu konjonktürel yapı içerisinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Filistin-İsrail sorununa yönelik çözüm çabaları da etkilenmiştir.

Soğuk Savaş, 1946'den 1990'a kadar tam 44 yıl devam etmiştir. Soğuk Savaş'ın en sert dönemi, ABD ile Sovyetler Birliği arasında en az temasın yaşandığı 1947-1963 yılları arasında yaşanmış, 1945-55 yılları arasında zirve toplantıları dahil yapılmamıştır. 1970-80 yılları arasında, iki bloğun liderleri, birbiriyle yakınlaşmaya başlamış ve sürekli olarak silah denetim anlaşmaları imzalamışlardır. 1985 yılında Mihail Gorbaçov'un iktidara gelmesinin ardından, Sovyet politikalarını değiştirmesi, Soğuk Savaş'ın sonunu getirmiş ve 1989 yılında Doğu Avrupa'daki Sovyet hegemonyası çökmüş, ardından 1991 yılında Sovyetler Birliği dağıldığını açıklamıştır (Nye ve Welch, 2009: 189-190).

İki kutuplu sistemin sona ermesiyle Doğu ile Batı arasında ideolojinin önemi azalmış ve uluslararası işbirliği mekanizması artmıştır. Soğuk Savaşın ardından, kapitalizm ve demokrasinin nihai zaferi ile birlikte barışçı bir döneme girildiğini savunan Francis Fukuyama, savaş ve çatışmanın dönüşümüne dair olarak tarihin sonunun geldiğini ifade etmiştir (Fukuyama, 1998: 418). Soğuk Savaş sonrası şekillenen yeni dünya düzeni çok kutuplu ve hiyerarşik bir yapıda oluşmuştur. Soğuk Savaş dönemi ile Soğuk Savaş sonrası dönem arasında, uluslararası güvenlik ortamının farklılaşmasından dolayı, tehdidin kaynağı ve niteliği değişiklik göstermiştir. Soğuk Savaş döneminde tehdidin kaynağı "devletler",

niteliği konvansiyonel silahlar iken, Soğuk Savaş sonrası dönemde ise, tehdidin kaynağı devlet dışı terör örgütleri, niteliği ise hızla yayılan kitle imha silahları olmuştur (Taşdemir, 2006: 76). Soğuk Savaş ortamında kutuplaşmadan kaynaklı azalan işbirliğinin yerini, bir yandan uluslararası entegrasyon ve karşılıklı işbirliği alırken diğer yandan yeni tehdit odakları almıştır.

Soğuk Savaş boyunca Birleşmiş Milletler, temel görevi olan uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda ve ortaya çıkan sorunların aşılmasında yeterince etkili olamadığı ve büyük güçler arasındaki mücadelenin bir kamuflajı olduğu gerekçesiyle sıklıkla eleştirilere maruz kalmıştır (Ruggie, 1985: 355). Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Güvenlik Konseyi'nin BM Antlaşması gereğince üstlenmiş olduğu yükümlülüklerini yerine getireceği ve geçmişte sergilemiş olduğu başarısızlığı sona erdireceği düşünülmüştür (Topal, 2014: 108). Yeni dönemde dünya politikasının değişimine Güvenlik Konseyi ilgisiz kalmamıştır. 1991 yılında Kuveyt'i işgal eden Irak'ın uluslararası toplum tarafından BM antlaşmasında öngörülen sistem içerisinde silahlı güç kullanılarak Kuveyt'ten çıkarılmasıyla birlikte, dünya kamuoyunda uluslararası hukuka uyan yeni bir dünya süzeninin kurulacağı izlenimini vermiştir (Demirel, 2014: 2). Bölgesel savaşların ve etnik çatışmaların artması neticesinde uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması için BM yeni yöntemler geliştirmiş ve önleyici diplomasi çatışmayı önleme, barışı sağlama, barışa zorlama, barışı koruma ve çatışma sonrası barışı kurma gibi uygulamaları hayata geçirmiştir (Ergül, 2012: 184).

Soğuk Savaş sonrası dönemde insan haklarının ihlali ve savaş suçları, uluslararası suçlar kapsamında değerlendirilmiş ve etkin bir şekilde cezalandırılmıştır. Örneğin, 1992 yılında başlayan Bosna-Hersek savaşının ardından Güvenlik Konseyi'nin 827 kararı ile Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, 1994 yılında ise Ruanda soykırımının ardından 955 sayılı kararı ile Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Kurulan bu mahkemeler ile savaş suçları ve insanlığa karşı işlenmiş suçların sistemli bir şekilde cezalandırılması amaçlanmıştır (Soğuk Savaş Sonrasında “Yeni Dünya Düzeni, <http://www.akademikbakis.org/eskisite/17/2yenidunya.pdf>).

Yeni dönemde Güvenlik Konseyi'nin aktif olarak karar vermesinde iki önemli unsur bulunmuştur. İlki, ideolojik çatışmadan kaynaklanan Güvenlik Konseyi'nin veto

yetkisinin sıklıkla kullanılmasının yerini işbirliği almıştır. Bir diğer sebep ise, silahlı çatışmaların artmasından dolayı dünya kamuoyunun buna sessiz kalmaması, Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirmesi olmuştur (Demirel, 2014: 3). Ancak; 1999 yılında NATO'nun Kosova'ya BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan müdahale etmesi ve 2003 yılında ABD öncülüğündeki çok uluslu gücün Irak'a askeri müdahalesi sadece Güvenlik Konseyi'nin değil BM'nin de varlık ve meşruiyet sorununu gündeme getirmiştir (Lupu, 2006: 885). ABD, dünyanın her noktasına anında müdahale ederken, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi gerekli adımların atılmasında yavaş kalmıştır (Çeçen, 2002: 198).

4.1. Soğuk Savaş Dönemi Kararlarının Uygulanabilirliği

1950-1989 arası dönemde BM'nin gündemi, büyük oranda blok liderleri ABD ve Sovyetler Birliği arasında her alanda yaşanan güç mücadelesinin yol açtığı gelişmeler çerçevesinde yaşanmıştır. Birleşmiş Milletlerin Soğuk Savaş dönemi boyunca işlevi ve yaşadığı sorunlar, iki blok arasındaki ideolojik çatışmanın uluslararası politikada ki görüntüsünün örgüte yansması şeklinde olmuştur. Soğuk Savaş'ın ideolojik cepheleşme ortamında, BM ortak güvenlik sistemi işletilememiş ve meşru güç kullanımının ne olduğu konusunda görüş birliğinin sağlanamaması saldırının tanımlanmasında büyük sorunlara yol açmıştır. Soğuk Savaş dönemi (1946-1990) boyunca Güvenlik Konseyinde veto mekanizması 279 kez kullanılmış, bu vetoların 124 tanesi Sovyetler Birliği, 82 tanesi ABD, 33 tanesi İngiltere 22 tanesi Çin ve 18 tanesi Fransa tarafından kullanılmıştır (Thalakada, 1997: 84). Uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması için kurulan bir örgütün bir çok kez işlemez hale getirilmesi negatif bir görünüm olarak gözükse de, blokları arasında ki dengenin sağlanması açısından bir dengeyi yansıtmıştır (Emiroğlu, 2006: 74).

ABD, 1965-1973 yılları arasında Vietnam'ı, Amerika kıtasındaki Dominik (1965), Grenada (1983) ve Panama (1989) gibi ülkeleri işgal etmesine ve bir çok Orta ve Latin Amerika ülkesine karşı doğrudan saldırıda bulunmasına ve her türlü uluslararası hukuk kuralını ihlal ederek savaş suçu işlemesine rağmen Konsey'de veto mekanizmasından dolayı herhangi bir karar alınamamıştır. 1980 yılında Irak'ın İran topraklarının bir kısmını işgal etmesine Güvenlik Konseyi, kayıtsız kalmış ve 1986 Mart'ında, İngiltere ile birlikte,

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Irak'ın İran'a karşı kitle imha silahları kullanmasını eleştiren kararlar almasını, karşı oy kullanarak engellemiştir. Sovyetler Birliği ise, Soğuk Savaş döneminde, Macaristan'ı (1956), Çekoslovakya'yı (1968) ve Afganistan'ı (1979) işgal etmiş ancak Güvenlik Konseyi bu saldırganlık karşısında müdahil olmamıştır (Aral, 2013: 11). Örneklerde görüldüğü gibi, Soğuk Savaş döneminde, Güvenlik Konseyi, süper güçlerin etkin bir şekilde kullandığı araç haline dönüşmüştür.

Soğuk Savaş döneminde Arap-İsrail çatışması, dönemin en önemli konularından birisi haline gelmiştir. Ortadoğu'da büyük güçlerin farklı devletlerin taraflarında yer almaları krizlere yol açmış, derin bölünmelere neden olmuş ve gerçek bir çözüm üretilmesinin önüne geçmiştir. Dünyanın başka yerlerindeki yaşanan sorunlarda olduğu gibi, Ortadoğu Barış sürecinde de Soğuk Savaş'ın sona ermesi gerekmiştir (Lewis, 2005: 428). Soğuk savaşın kendi iç dinamikleri, Güvenlik Konseyinin eylemlerini engellemiş ve pek çok tartışmanın, sayısız kararın ve bir o kadar vetonun çıkmasına rağmen sonucun alınmamasına neden olmuştur.

İsrail'in, Soğuk Savaş boyunca Filistinlilere yönelik işgal ve askeri operasyonlarına karşı Güvenlik Konseyi nadiren kınama kararı almıştır. Güvenlik Konseyi, İsrail'in 1967 savaşı sonrası 242 kararı ve 1973 savaşı sonrası 338 sayılı kararını kabul etmiştir. Ancak, İsrail bugüne değin kararlara uymamış ve Güvenlik Konseyi'nde herhangi bir yaptırım kararı alınmamıştır.

4.1.1. Konjonktürel Yapının Arap-İsrail Sorununa Etkisi

İki kutuplu uluslararası politikada Ortadoğu oldukça net bir yapıya sahipti. Ön Avrupa ve Asya arasında kalan bir eksen temsil eden ve büyük kaynaklara sahip bölge, ABD ve Sovyetler Birliği için yaşamsal bir önem sahip olmuştur (Ragionieri, http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol2_2/ragionieri.htm). Soğuk savaş dönemi boyunca Arap-İsrail çatışması iki süper arasında küresel rekabetin odak noktası haline dönüşmüştür.

Amerika Birleşik Devletleri, o dönem Birleşmiş Milletleri Sovyetlerin yayılmacı politikasına ve Komünizmin etkisine karşı bir araç olarak kullanmayı planlamıştır.⁸⁹ ABD'nin yaygın görüşüne göre, Sovyetler Birliği Arap-İsrail çatışmasından faydalanarak Ortadoğu'dan Batıya doğru kendi egemenlik alanını güvenli hale getirerek ilerlemenin bir yolunu aramıştır (Slater, 1991: 557). ABD ile Sovyetler Birliği arasında Filistin bölgesinde Yahudi bir devletin kurulmasına kadar gerçek bir sorun yaşanmamıştır. 1948-49 yılları arasında her iki devlet de İsrail Devleti'nin kurulmasında diplomatik destek sağlamışlardır. Sovyetler Birliği, Ortadoğu'ya nüfuz etmek amacıyla sosyalist ideolojiyi benimsemiş bir İsrail Devleti'ni memnuniyetle karşılamıştır. Başlayan Soğuk Savaş karşısında nötr kalmaya çalışan İsrail, Amerika'nın ekonomik yardımlarından yararlanması Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin soğumasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği, daha sonraki dönemlerde Birleşmiş Milletler ve uluslararası forumlar yoluyla askeri, teknolojik, teknik ve lojistik destek sağlayarak Araplara destek olmaya başlamıştır. Bu dönemde iki süper gücün farklı iki tarafa destek sağlaması, Arap-İsrail çatışmasının giderek şiddetlenmesine neden olmuştur (Lewis, 2005: 420-428). Sovyetlerin bu tutumunun, ABD'nin yayılmacı politikalarına karşı bir tepki olarak yansıttığı ortaya atılmıştır (Slater, 1991: 559). Arap ve İsraili liderler, bölgesel çatışmalar yaratarak durumu kendi çıkarları doğrultusunda istismar etmeye başlamışlardır. Süveyş krizi sonrasında, Araplar arasında birleştirici bir

⁸⁹ ABD'nin Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu politikası, başkanlarının adları ile anılan doktrinler çerçevesinde gerçekleşmiştir. İkinci Dünya savaşının ardından ABD'nin güvenlik politikası Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesi planı kapsamında gelişmiştir. Truman doktrini adı altında gerçekleştirilen çevreleme politikasında, devletlerin komünizm etkisi altına girmelerini önlemek için ekonomik yardım yapılması planlanmıştır. Truman doktrini (1947), Batı çıkarlarını savunmak için Yunanistan'ın yanı sıra, Türkiye ve İran'a uygulanmıştır. 1956 yılında Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini açıklaması üzerine kutuplar karşı karşıya gelmiş ve ABD, Sovyet etkisinin artmasının üzerine, Eisenhower doktrini açıklamıştır. Eisenhower doktrininde, Ortadoğu devletlerine ekonomik ve isteyen ülkelere askeri yardım yapılması, isteyen ülkelere, komünizm tehdidine karşı Amerikan silahlı kuvvetlerinin kullanılması yer almıştır. Eisenhower Doktrini, Süveyş Kanalı krizi ardından Arap Dünyasında ABD'nin müttefiklerine güven verici nitelikte unsurlar içermiştir. Başkan Nixon'un, 1970'lerdeki dünyanın 1960'lardaki dünyadan çok farklı olduğunu görmesi ve Amerika'nın dünyanın her yerinde komünist güçlerle çatışma içine girmesinin mümkün olamayacağını dile getirmesiyle Nixon doktrini ortaya çıkmıştır. Bu doktrinde, bölgesel çatışmalara ABD'nin doğrudan askeri müdahalelerde bulunmayacağını ve yerine askeri ve ekonomik yardımla yetineceğine değinilmiştir. Ayrıca, İran ve Suudi Arabistan dahil olmak üzere, etkili bölgesel güçlerin büyük rol üstlenmesi teşvik edilmiştir. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a saldırması üzerine, ABD Başkanı Carter tarafından, Basra körfezinin denetimini ele geçirmek amacıyla yapılan her müdahalenin ABD'nin yaşamsal çıkarlarına saldırı olduğunu ve her türlü araçla müdahale edileceği vurgusunun yapıldığı Carter Doktrini ilan edilmiştir. Reagan Doktrininde ise, SSCB, Afganistan örneğinde kuvvetli bir şekilde uygulandığı gibi anti-komünist ayaklanmalar yoluyla zorlanmaya çalışılmış ve İsrail'e yeşil ışık yakılarak, 1982 yılında iki Sovyet müttefiki olan Suriye ve Filistin'e yönelik saldırması için teşvik edilmiştir (Elbeye, 2010: <http://www.tuicakademi.org/gecmisten-gunumuze-abdnin-ortadogu-politikasi>, Armaoğlu, 1989:202 ve Halliday,2005:125).

güç ve önemli bir sembol olarak çıkan Filistin ulusal mücadelesi, Ortadoğu'da Soğuk Savaş siyasetinin çekirdeği haline gelmiştir (Avineri, 1993).

Süveyş Krizinin ardından, üçüncü Arap-İsrail savaşı olan Altı Gün savaşından önce, 18 Mayıs 1967 tarihinde Mısır'ın, BM Genel Sekreteri U Thant'a, UNEF'in geri çekilmesini belirten mektubunun ardından, UNEF birlikleri bölgeden çekilmiştir. UNEF birliklerinin çekilmesiyle Birleşik Arap Cumhuriyeti Sina'da yığınak yapmaya başlamış ve Mısır, Akabe ve Tiran boğazını İsrail gemilerine kapattığını açıklamıştır. Bütün bu gelişmelerin ardından İsrail, önleyici meşru müdafaa hakkını kullandığı gerekçesiyle meşrulaştırarak, Arap birliklerine karşı saldırı başlamıştır. Bu saldırı, Sovyetler Birliği, Suriye ve Fas tarafından ilk kuvvet kullanan taraf olması nedeniyle kınanmasına rağmen, ABD ve İngiltere tarafından ve BM nezdinde, İsrail önleyici meşru müdafaa hakkı kınanmamıştır (Franck, 2003: 101-102). İsrail'in 1967 savaşı neticesinde, Doğu Kudüs, Golan, Batı Şeria ve Gazze'yi kontrolü altına alması meşru müdafaa hakkına dayanarak bir eylemde bulunduğu iddiasını da anlamsız kılmaktadır (Shaw, 2000: 789).

Bölgesel sistem açısından, Ortadoğu devletleri arasındaki güç çatışmaları, ideolojik eğilimlere göre (kutuplaşmalara) karakterize edilmiştir. 1960'lı yıllar, Nasır'ın önderlik ettiği Pan- Arabizm hareketi ve ılımlı Arap devletleri arasında Arap Soğuk Savaşının yaşanmasına neden olmuştur. Altı Gün Savaşı'nın ardından (1967) Pan- Arabizm'e ilk darbe vurulmuş ve Filistin milliyetçi hareketinin yükselişe geçtiği yıllar olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği tarafından Filistinli Araplara ve İsraililere, diplomatik, finansal ve askeri yardım sağlanması, 1948 ve 1973 yılları arasında yaşanan savaşlarının sonucu olarak Filistin sorunun dirençli doğasını yansıtmıştır. (Ragionieri, http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol2_2/ragionieri.htm).

1973 Arap- İsrail savaşı, Sovyetler Birliği ile Amerika arasındaki rekabetin yeniden canlanmasına yol açmıştır. 1973 savaşının ardından ABD'nin İsrail ile yakın ilişkileri bölgede önemli bir diplomatik arabulucu olmasını sağlamıştır. İsrail'in bölgede Sovyet etkisine karşı bir bariyer görevi görmesi ve "radikal" Arap rejimlerine karşı askeri üstünlüğü ile Amerika yanlısı Arap ülkelerini koruyucu rol oynadığı görüşünün hakim olmasından dolayı İsrail, ABD'nin vazgeçemediği bir müttefiki haline dönüşmüştür (Kasım, 2000: 121-122).

1978 yılında İsrail'in Güney Lübnan'da FKÖ kamplarında kendisine yönelik artan saldırı eylemlerine karşı, Güney Lübnan'ı işgal etmesiyle, Birleşmiş Milletler ile olan ilişkileri derinden ve kalıcı bir biçimde değiştirmiştir. Lübnan hükümetinin, Güvenlik Konseyini harekete geçmeye çağırmasıyla, bölgede UNIFİL aktif hale getirilmiştir. Bununla birlikte, İsrail'in BM tarafından izolasyon durumu derinleşmiştir. Bu izolasyon durumu, Camp David anlaşmasıyla aşılmaya çalışılmıştır (Jones, 2010: 311). 1974 ve 1979 yılları arasında, Mısır'la İsrail arasında imzalanan geri çekilme ve Camp David barış anlaşmalarının ardından ABD'nin Mısır'a ekonomik desteğinin artması, Mısır'ın Amerikan etkisi altına girmesini sağlamıştır. Mısır, böylece İsrail ile barış anlaşması imzalayan ilk Arap ülkesi olmuştur.

4.1.2. Güvenlik Konseyinde Veto Edilen Kararlar

İsrail'in, kuzeydoğusunda, Ürdün nehri kıyısında hidroelektrik santrali kurma girişimi Suriye ile arasında krize yol açmıştır. İki ülke arasındaki anlaşmazlığın Güvenlik Konseyi'ne taşınmasıyla, Sovyetler Birliği, Arap-İsrail çatışmasıyla ilk vetosunu 1954 yılında Suriye ve İsrail arasında yaşanan su anlaşmazlığı nedeniyle kullanmıştır. Soğuk Savaşın sonraki evrelerinde de Arap rejimlerini destekleyen tutumu devam etmiştir.

1956 Süveyş krizi, ne doğrudan İsrail ile bağlantılı ne de Filistin meselesi ile ilgili olduğu için aslında Arap-İsrail sorunuyla bir bağlantısı bulunmamaktadır. Kriz, Nasır'ın, Arap liderliğine oynaması ve Pan- Arabizm hareketinin liderliğini üstlenmesinin Batı'nın bölgedeki çıkarlarına ters düşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. İngiltere, Fransa ve İsrail'in saldırılarının Amerika'ya daha önce haber vermeden başlatmış olmaları sonucu ABD, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde harekete geçirilmesi talimatını vermiştir. Amerika, 29 Ekim'de Güvenlik Konseyi'ne müracaat edip, bu hareketin hemen durdurulması için karar tasarısında, İsrail'in yaptığı saldırı ile barışı bozduğunu ve İsrail kuvvetlerinin derhal geri çekilmesi gerektiğini belirtir. Ancak, İngiltere ve Fransa bu karar tasarısını veto etmişlerdir. Bunun üzerine Sovyetler Birliğinin, İsrail ve Mısır'dan ateşkes yapmalarını isteyen karar tasarısını sunmuş, ancak bunlarda İngiltere ve Fransa tarafından veto edilmiştir. 1956 savaşında BM taraflara ateşkes çağrısında bulunmuş ancak Britanya ve Fransa ateşkesi önlemek için veto yetkilerini kullanarak müdahalenin Mısır Devlet

Başkanı Nasır'dan kurtulana kadar devam etmesini istemişlerdir. Süveyş krizi, iki süper gücü Ortadoğu coğrafyasına sokmuş ve bundan sonraki yaşanan gelişmelerde iki süper gücün rekabeti, mücadelesi ve çatışmasına tanık olunmuştur (Armaoğlu, 1989: 115-171).

Soğuk Savaş dönemi İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği tarafından veto edilen kararlara ilişkin bilgiler aşağıda yer alan Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14: Soğuk Savaş Dönemi İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği tarafından veto edilen kararlar

Konu	Karar	Tarih	Veto
İsrail- Suriye ateşkese uyma çağrısı	S/3151/Rev.2	22 Ocak 1954	Sovyetler Birliği
İsrail-Suriye ateşkese uyma çağrısı	S/3188/Corr.1	29 Mart 1954	Sovyetler Birliği
İsrail'in Mısır ile imzalana ateşkes hattına geri dönmesi	S/3710	30 Kasım 1956	İngiltere, Fransa
İsrail'in Mısır ile imzalana ateşkes hattına geri dönmesi	S/3713/Rev.1	30 Kasım 1956	İngiltere, Fransa
Suriye'nin kınanması	S/5407	3 Eylül 1963	Sovyetler Birliği
Suriye- İsrail ateşkes çağrısı	S/6113	21 Aralık 1964	Sovyetler Birliği
Tarafları mütareke antlaşmasına davet	S77575/Rev.1	4 Kasım 1966	Sovyetler Birliği

Kaynak: <http://research.un.org/en/docs/sc/quick>

Sovyetler Birliği'nin İsrail'e karşı Arap davasını savunmaları, Sovyet politikasının 1950'lerden başlayarak 1960-70'li yıllara kadar güçlenen bir özelliği olmuştur (Lewis, 2005: 428). 1962 yılında Suriye ile İsrail arasında çatışmanın seyri şiddetlenmiş ve her iki tarafta sınır bölgelerine saldırmaya başlamıştır. Bunun üzerine, Ağustos ayında çatışmaların artması üzerine taraflar Güvenlik Konseyi'nin toplanmasını istemişlerdir. Bunun üzerine, 19 Ağustos'ta İngiltere ve Amerika tarafından Suriye'yi kınayan karar tasarısı oylamaya sunulmuş ancak Sovyetler birliği tarafından veto edilmiştir. 1964 yılına gelindiğinde ise, Suriye ve İsrail arasında gerginlik yaşanmasında İsrail'in "Milli Su Şebekesi" projesini işletmeye açmasından kaynaklanmıştır. Taraflar arasında artan şiddet olayları üzerine Güvenlik Konseyinde, Amerika'nın karar tasarısında, hiçbir taraf sorumlu tutulmadan, ateşkes koşullarına uyması için çağrılmış ancak Sovyetler Birliği tarafından bu karar veto edilmiştir. Taraflar arasında çatışmalar ara ara sürse de Güvenlik Konseyine başvurmamışlardır. 1966 yılında, İsrail, Suriye tarafından sızan silahlı grupların İsrail'e

saldırdıkları ve toprak bütünlüğüne karşı açık bir tehdit olduğunu ileri sürerek 12 Ekim'de Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur. 27 Ekimde, Amerika ve İngiltere tarafından hazırlanan karar tasarısında, Suriye, topraklarını saldırı hareketleri için üs olarak kullandırmaması konusunda yumuşak bir dille uyarılmış ve her iki tarafında mütareke anlaşmasına uyması için çağrıda bulunulmuştur. Bu karar tasarısı da Sovyetler Birliği'nin vetosu ile sonuçlanmıştır (Armaoğlu, 1989: 230-237). 1963-66 yılları arasında taraflar arasında çatışmaların yoğunlaşması karşısında tarafların konuyu ayrı ayrı Güvenlik Konseyi'ne taşımalarına rağmen sonuç alınmamıştır. Doğu- Batı çatışması nedeniyle İsrail aleyhine karar alınması İngiltere ve ABD tarafından, Suriye aleyhine karar alınmasını da Sovyetler Birliği tarafından engellenmiştir (Diller ve Moore, 1994: 26).

ABD-İsrail ilişkileri realist teorinin birçok temel ilkelerini benimsemiştir. İsrail Devleti'nin kuruluşundan günümüze kadar, her iki ülkede Ortadoğu bölgesinde göreceli kazanımlar elde etmek için çaba sarf etmiştir. Soğuk Savaş sürecinde, bölgedeki Arap devletleriyle karşılaştırıldığında, İsrail'in ana amacı askeri üstünlüğü elde etmek ve bunu korumak olmuştur. İsrail'in askeri kapasitesinin güçlendirilmesinde ise ABD'nin bölgedeki Arap Sovyet müttefiklerine karşı desteği önemli rol oynamıştır.

ABD, 1970'lerden itibaren İsrail'i uluslararası eleştirilerden, kınamalardan ve yaptırım kararlarından korumak amacıyla birçok kez Güvenlik Konseyinde veto gücünü kullanmıştır. 1980'li yıllar boyunca işgal edilen topraklarda İsrail'in uluslararası hukuk ihlallerini ve bu yerlerdeki politikalarını kınayan bir çok karar tasarısı sunulmuş ancak ABD vetosu sonucunda kararlar yaptırım niteliğinde olmamıştır. ABD tarafından birçok kez, İsrail'in illegal yerleşim yerleri ve Filistin halkının insan haklarının korunması, Ortadoğu'da barışın önündeki engeller arasında sayılmamıştır. İsrail ile daha yapıcı bir diyalog geliştirilmesi gerektiği gerekçesiyle Birleşmiş Milletlerin varlığına karşı oy kullanmıştır. ABD tarafından Soğuk Savaş dönemi veto edilen kararlar aşağıda yer alan Tablo 15'de sunulmuştur.

Tablo 15: Soğuk Savaş Dönemi Veto Edilen Kararlar

Konu	Karar	Tarih	Veto
Filistin topraklarında devam eden işgalden dolayı üzüntü	S/10974	26 Temmuz 1973	ABD
İsrail'in, işgal altında bulunan Filistin topraklarından çekilmesi	S/11940	26 Ocak 1976	ABD
Kutsal yerlerin korunmasının sürdürülmesi için İsrail'e çağrı	S/12022	25 Mart 1976	ABD
Filistin'in egemenlik ve geri dönüş haklarının onaylanması	S/12119	29 Haziran 1976	ABD
Filistinlilerin devredilemez haklarının uygulanması	S/13911	30 Nisan 1980	ABD
İsrail'i, Dördüncü Cenevre Sözleşmesine aykırı tutumu nedeniyle açıkça suçlamak	S/14943	2 Nisan 1982	ABD
Tapınak Tepesine saldırıdan dolayı kınama	S/14985	20 Nisan 1982	ABD
İsrail'in yerleşim faaliyetlerinin illegal sayılmasına karar verilmesi	S/15895	2 Ağustos 1983	ABD
İsrail'in Arap nüfusuna karşı orantısız güç kullanımının kınanması	S/17459	13 Eylül 1985	ABD
Müslümanların kutsal mekanlarına saygı göstermesi konusunda çağrı	S/17769/Rev.1	20 Ocak 1986	ABD
Dördüncü Cenevre Sözleşmesine uygulanabilirliğini kabul etmesi için çağrı	S/19466	1 Şubat 1988	ABD
Dördüncü Cenevre Sözleşmesine bağlı kalması için çağrı	S/19780	15 Nisan 1988	ABD
İşgal altındaki topraklardaki İsrail'in politikalarının ve uygulamalarından üzüntü	S/20463	17 Şubat 1989	ABD
İşgal altındaki topraklardaki İsrail'in politikalarının ve uygulamalarının kınaması	S/20677	9 Haziran 1989	ABD
İşgal altındaki topraklardaki İsrail'in politikalarının ve uygulamalarından üzüntü	S/20945/Rev.1	7 Kasım 1989	ABD
7 Filistinli işçinin öldürülmesinin Komisyon tarafından araştırılması	S/21326	31 Mayıs 1990	ABD

Kaynak: <http://research.un.org/en/docs/sc/quick>

1976 yıllarının başında ve sonunda Filistin varlığı ve FKÖ'nün tanınması fikri Ortadoğu gündeminin ana maddesi haline gelmiştir. Bu bağlamda 1976 yılında Güvenlik Konseyinde iki karar tasarısı sunulmuş ancak ikisi de ABD vetosuyla karşılaşmıştır. Bunlardan ilki, Mısır ve Ürdün'ün girişimleriyle, Güvenlik Konseyinden, FKÖ'nün Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanınması ve İsrail'in işgal etmiş olduğu topraklardan geri çekilmesi gerektiğın gündeme taşınmış ancak karar 26 Ocak 1976 tarihinde ABD tarafından veto edilmiştir. İkincisi ise, Filistinlilerin egemenlik haklarının devredilemez olduğunu ve geri dönüşler haklarının onaylanmasına yönelik karara olumsuz oy kullanmıştır.

1976 yılına kadar, ABD dış politikasında, Kudüs'ün işgal altındaki toprakların bir parçası olduğu çok az gündeme gelmiştir. Gerald Ford başkan olduğunda, İsrail'in Kudüs hakkındaki iddialarının geçersiz olduğunu ilan etmiş ancak İsraililerin yoğun protesto eylemleri ve seçim çalışmaları nedeniyle Güvenlik Konseyinde S/12022 sayılı kararını veto etmiştir. (Madfai ve Rashid, 2007: 111).

Carter döneminde ABD, aktif olarak Ortadoğu barış sürecine dahil olmaya çalışmıştır. Bu dönemde, Mısır ile İsrail arasında Camp David anlaşması imzalanmıştır. Ancak, 30 Nisan'da S/13911 sayılı Filistin halkının kendi kaderini tayin etmesi gerektiğini belirten karar tasarısını veto etmiştir.

Reagan yönetimi (1981-89) boyunca, ABD ile İsrail arasında terörizme ve Sovyet tehdidine karşı ortak algıdan dolayı eş görülmemiş askeri, ekonomik ve güvenlik işbirliği yaşanmıştır. Bu dönemde, çoğu İsrail'in Lübnan işgalini kınayan kararlar olmak üzere 18 kez İsrail'i korumak için veto gücünü kullanmıştır. Bu kararlardan altısı sadece 1982 yılında alınmıştır. Kararlardan dokuz tanesi, direkt olarak İsrail'in 1982 yılındaki Lübnan işgalinin kınanmasını ve Güney Lübnan'dan geri çekilmesini içerirken, diğer dokuz tanesi ise İsrail'in yasadışı eylemlerini durdurmasına yönelik kararlar olmuştur. Filistinlilere yönelik olarak ise, Lübnan'ın İsrail tarafından işgal edilmesinin ardından, Ürdün tarafından sunulan karar tasarısında (S/14943), Batı Şeria ve Gazze Şeridinde yaşayan Filistinlilere uygulanan tedbirlerin haklarının ihlalini içerdiğinden dolayı İsrail kınanmış ve Dördüncü Cenevre Sözleşmesine ilişkin Savaş Zamanı sivil insanların haklarının korunmasına yönelik önlemlerin alınması istenmiştir. Ancak bu karar, suçlayıcı bir dil kullanılması ve sorunun karmaşıklığını göz önünde bulundurmaması gerekçesiyle ABD tarafından veto edilmiştir. Aynı ay içerisinde, 20 Nisan 1982 tarihli, S/14985 sayılı İsraili askerlerin Kudüs bölgesinde yer alan Harem-i Şerif'e saldırılarıyla ilişkili olan kararda, önceki Kudüs Kutsal şehrinin statüsü ile ilgili kararlarını hatırlatarak, tapınak tepesine yapılan saldırıları kınamıştır. Ancak ABD, bölgede daha fazla şiddete yol açacağı gerekçesiyle Güvenlik Konseyi'nde on dört ülkenin olumlu oyunu engelleyerek kararının çıkmamasını sağlamıştır.

S/17769/Rev.1 sayılı kararında, Kudüs'ün özel durumu ve şehrin eşsiz manevi ve dini boyutlarını korumanın gerekliliği hatırlatılarak, İsrail'i Güvenlik Konseyi'nin

kararlarına uymayı red eden tutumunun kınanması ve Kudüs'te İsraililer tarafından yapılan provokatif eylemlerden derin endişe dile getirilmiştir. Karar tasarısında işgal altındaki topraklarda uluslararası hukuku açıkça ihlal eden İsrail'in politikalarının kınanması kararı, ABD'nin tek olumsuz vetosuyla reddedilmiştir.

1 Şubat 1988 tarihli S/19466 sayılı kararında, İsrail Dördüncü Cenevre sözleşmesi kurallarına uyması gerektiğini, gelecekteki barış müzakerelerinde, Birleşmiş Milletlerin öncü rolünün korunmasını ve işgal altındaki Filistin topraklarında insan hakları ihlallerinin durulması için çağrı kararı veto edilmiştir. Aynı yıl içerisinde, 15 Nisan'da S/19780 sayılı, İsrail'e Birleşmiş Milletler nezdinden barışın çözümü için çağrıda bulunulmuş ve İsrail'in sivil halka yönelik tutumunun devamını kınanmasına ve sınır dışı edilen Filistinlilerin geri dönüşünü isteyen karar ABD tarafından veto edilmiştir.

S/20677 sayılı karar tasarısında, İsrail'in işgal altındaki topraklarda insan haklarına aykırı tutumuna dikkat çekilmiştir. ABD, uluslararası hukuka uymasını öngören bu karar tasarısını, Ortadoğu'da İsrail'e karşı pro-aktif önlemler alınmasının başarısız olacağı ve baskıcı yaptırımlardan kaçınılması gerektiğini ifade ederek olumsuz oy kullanmıştır.

S/20945/Rev.1 sayılı karar tasarısında, İsrail'in işgal altında tutulan bölgede, Filistinli sivil halkın tarafsız ve uluslararası koruma altına alınması hakkını göz önünde tutarak İsrail'in insan hakları ihlallerini kınanmasını ve Ortadoğu'da kapsamlı ve adil bir barışın sağlanabilmesi için İsrail'in mevcut politikalarından vazgeçmesi tekrarlanmıştır. ABD, tek taraflı kararların barışın sağlanmasında yardımcı olmayacağı gerekçesiyle kararı veto etmiştir.

S/21326 sayılı karar tasarısı, 7 Filistinli işçinin öldürülmesinin ardından İsrail'in bölgedeki politikalarını inceleyen üç üyeli bir komisyonun kurulmasını içeren karar tasarısı ABD tarafından veto edilmiştir.

4.2. Soğuk Savaş Sonrası Kararlarının Uygulanabilirliği

Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da komünist rejimlerin dağılmasıyla birlikte etnik, ulusal veya dini düşmanlıklar gün yüzüne çıkmıştır. Bunun yanında kıtlık, yoksulluk

ve çevre sorunları uluslararası toplumun ana gündem maddesi haline dönüşmüştür. Soğuk Savaş sonrasında uluslararası siyasi sorunların çözümünde, çatışan tarafların karşılıklı tezlerinden ziyade, güç ve nüfuz sahibi üçüncü ülkelerin sorunu nasıl algıladıkları daha belirleyici olmuştur. BM'nin ve genel olarak uluslararası hukukun, başta Orta Doğu bölgesi olmak üzere İslam dünyası içerisinde oynadığı rol, emperyalist ve neo- emperyalist siyasetlerin hizmetinde bir fonksiyon ifa etmesiyle sınırlı kalmıştır (Aral, 1998: 55-56).

Saddam rejiminin Kuveyt'i işgal etmesinin ardından, Birleşmiş Milletler meşruiyet şemsiyesi altında ABD önderliğinde oluşturulan uluslararası güç tarafından Irak'ın yenilmesi ile yeni bir aşamaya geçmiştir. Uluslararası sistemdeki değişim, BM Güvenlik Konseyi'ne yansımış ve Irak ile ilgili müdahale kararı alınabilmiştir (Altunışık, 2009: 71). ABD'nin politikası Saddam karşıtı Arap Koalisyonu yanına çekebilmek için değişmiş, 12 Ekim 1990 tarihinde Güvenlik Konseyinin 672 sayılı kararında Ortadoğu kriziyle ilgili bazı kararlara atıfta bulunulmuştur. 1989 ve 1990'lı yılların ortalarına kadar Güvenlik Konseyinde çekimser ya da veto oyunu kullanan ABD, 1990'lı yılların ikinci yarısı, 1991 ve 1992 yıllarında İsrail'in Filistinlilere yönelik illegal davranışlarını kınayan ve şiddet eylemlerinin durdurulmasını savunan bir tutum içerisine girmiştir. Bu dönem içerisinde BM Güvenlik Konseyinde altı (672, 673, 681, 694, 726 ve 799) farklı karar kabul edilmiştir. Bu kararlarda, İsrail açık bir şekilde kınanarak, 1949 tarihli Savaşta Sivillerin Korunmasına ilişkin Cenevre Sözleşmesine uygun davranması hatırlatılmıştır.

4.2.1. 1990- 2001 arası Konjonktürel Yapının Filistin- İsrail Sorununa Etkisi

Soğuk Savaşın sona ermesiyle, iki süper gücün bazen düşman bazen de işbirliği içinde hareket ettiği çift kutuplu sistemin çöküşü, dünyanın her yerinde olduğu gibi Ortadoğu halklarını da seçim yapmak zorunda bırakmış ve yaşanan sorunları çatışarak ya da işbirliği içinde çözme fırsatı elde etmişlerdir. Soğuk sonrası dönemde, ABD, önce Irak'ın Kuveyt İşgali sonrasında BM mekanizmasını; ardından da Bosna-Hersek krizi sürecinde, uyguladığı çifte standartlara rağmen, NATO askeri gücünü devreye sokarak izlediği pro-aktif dış politikalar ile adeta uluslararası sistemin denetleyicisi rolünü oynamıştır (Davutoğlu, 2001: 110). Ortadoğu'da devam eden Filistin-İsrail çatışmasında ise, barışın sağlanması isteğinin, Filistin Kurtuluş Örgütü liderlerinin, İsrail hükümetinin, bazı Arap Devletlerinin ve başta ABD olmak üzere dış yardımlarla, karşılıklı birbirini

tanıma ile işgal edilmiş toprakların İsrail'den Filistin yönetimine verilmesi ile ilgili görüşmeler yapmalarını sağlayan önemli bir etken olmuştur (Lewis, 2005: 432). 1990'lı yılların başlarında, Sovyet liderleri bölgede istikrar ve barışın teşvik edilmesi için odaklanmaya başlamıştır. Sovyetler, ABD ile yakın temas halinde olarak Filistin ve İsrail arasında arabulucu işlevi görmeyi amaçlamıştır. Gorbaçov döneminde, Sovyetlerin İsrail'e yönelik politikaları değişmiş ve 1967 sınırları öncesinde İsrail'in var olma hakkını tanımıştır.

Tablo 16: Yapısal Değişikliklerin Filistin-İsrail Çatışmasına Etkisi

	Konular	İsrail	FKÖ	Siyasi Yakınlaşma ve Barışa Etkisi
Bölge Dışı	Soğuk Savaşın Bitimi	-	-	+
	Sovyetler Birliğinin Geri Çekilmesi	+	-	+
	Amerikan Hegemonyası	+	-	+
Bölgesel	Körfez Krizi	-	-	+
Yerel	İntifada	-	+	+
	HAMAS'ın güçlenişi	-	-	+

Kaynak: Brobakk,1998: <http://www.org.uib.no/smi/pao/brobakk.html>

Soğuk Savaş sonrasında Filistin-İsrail çatışmasının niteliğini değiştiren ve tarafları barış masasına oturmaya zorlayan sürecin ardında sorunun iç yapısından kaynaklanan nedenler olmakla birlikte uluslararası sisteminin yapısından kaynaklı değişimler de etkili olmuştur⁹⁰ (Özkoç, 2009: 175).

Soğuk Savaş Sonrası, taraflar arasında çatışmanın çözülmesi için Birleşmiş Milletlerin arabuluculuk çabaları, İsrail hükümetleri tarafından önyargılı bir kurum olarak

⁹⁰ Körfez savaşında Filistin'in Saddam'ı desteklemesi, uluslararası kamuoyu tarafından kötü izlenim oluşturmaya neden olmuştur. Ayrıca FKÖ'nün Körfez savaşı boyunca sergilemiş olduğu bu aykırı tutum, Arap ülkelerinden gelen ekonomik yardımın kesilmesine yol açmış ve Filistinlileri mali krize sürüklemiştir. Ayrıca Soğuk savaşın sona ermesiyle Sovyetlerden Arap ülkelere gelen ekonomik yardımlarından da kesilmesiyle maddi sıkıntılar giderek artmıştır. Filistin otoritesi içerisinde alternatif bir güç olarak yükselen HAMAS'ın etkisini arttırması FKÖ'yü İsrail'le barış yapmaya iten nedenler arasında yer almıştır. İsrail'i ise barış sürecine iten nedenler arasında, Soğuk Savaş sonrası yeni dönem, İsrail'e izolasyonunu azaltacak yeni fırsatlar sunmuş ve uluslararası toplum tarafından eylemlerinin meşruiyet sorununun azalmasına yardımcı olmuştur (Tablo 16).

değerlendirilmesi nedeniyle kabul edilmemiş (Englander: 2009, 7) ve bu dönemde Ortadoğu'da Amerikan'ın barış çabaları ön plana çıkmıştır. Bu yüzden, Amerikan'ın Ortadoğu politikasının en önemli ayağını, Filistin-İsrail çatışması oluşturmuştur. 1990'lı yıllarda kutuplar arası çatışmaların ortadan kalkması ve Körfez savaşından sonra Amerika, Ortadoğu'da vazgeçilmeyen arabulucu ve tek düzenleyici etken konumuna gelmiştir. 2000 yılında ikinci intifada sürecine kadar ilk kez farklı süreç ve görüşmelerle (Madrid-1991; Oslo-1993; Oslo II-1995; Wye-1998; Camp David- 2000) karşılıklı tanıma ve siyasi işbirliğine dayalı süreci Amerika sağlayarak göreceli istikrarlı bölgesel bir düzen sağlamaya çalışmıştır (Özalp, 2013: 47).

Ekim 1991 yılında Amerikan'ın desteğiyle başlatılan Madrid barış süreci, Birleşmiş Milletlerin daha önce almış olduğu 242 ve 338 sayılı kararlarına dayanmıştır. O dönem ABD Başkanı olan George H. W. Bush, Filistin bölgesinde adil ve kalıcı bir barışın sağlanması için gerekli çalışmaların yapılacağı sözünü vermiştir. Ayrıca, İsrail'in Batı Şeria bölgesinde yeni yerleşim yerlerinin inşasını sona erdirmesi gerektiğini savunmuştur (Shlaim, 2003: 189-192). Madrid barış görüşmelerinde, Birleşmiş Milletlerin görevi gözlemci olmaktan öteye geçememiştir. (Kaczorowska, 2003: 245).

Bush yönetiminin ardından başa geçen Clinton döneminin dış politikasında, Birleşmiş Milletleri arkasına alarak ülkeler arasındaki sorunları ve iç savaşlarda aktif rol üstlenmiştir (Çelebi, 2003: 15-16). 1993 yılında imzalanan Oslo anlaşmasının ardından, Birleşmiş Milletlerin rolü değişmiştir. 1994 yılında, BM Genel Kurulu, Filistin halkının ihtiyaçlarına cevap olabilecek ve barış sürecine katkı sağlayabilecek bir BM özel temsilciliğinin, Gazze'de açılmasını kararlaştırmıştır. Barış sürecinde Güvenlik Konseyi ilk defa, İsrail'e yönelik terör eylemlerinin kınanmıştır.

4.2.2. 2001 Sonrası Konjonktürel Yapının Filistin- İsrail Sorununa Etkisi

11 Eylül olayları, ABD'nin Ortadoğu bölgesine yönelik politikalarını sertleştirmesine yol açmıştır. 2003 yılında ABD'nin uluslararası kamu oyunun desteğini aramadan tek taraflı olarak Irak'a müdahalesinin ardından yeni bir dünya düzeni oluşturulmaya başlanmıştır. ABD'nin Irak'a olan müdahalesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin desteğini aramaması Birleşmiş Milletlere yönelik tartışmaların

artmasına yol açmıştır. 11 Eylül sonrasında ulusal askeri doktrinler, asimetrik savaş stratejilerini kullanan terör üzerinden yeniden tanımlanmak zorunda kalmıştır. Devletlerin bu yeni kavrama karşı güvenlik örgütlenmesi caydırıcılıktan önleyici savaşa kaymıştır. Bu durum uluslararası hukukta meşru müdafaa gerektiren durumlar haricinde müdahale etme ilkesiyle çelişen yeni bir durumun ortaya çıkmasını neden olmuştur (Balta Paker, 2012: 43).

2001 yılında George W. Bush, Filistin-İsrail uyuşmazlığında durağan bir barış sürecini ve artan şiddet olaylarını devralmış, ancak bir kaç boyunca bu süreçte karışmamaya çalışmıştır. 11 Eylül saldırılarının ardından, bu politikasını değiştirmiş ve küresel terör ile mücadele etmek amacıyla bölgesel müttefiklerin kazanılmaya çalışılmıştır (Shannon, 2009: 139). 11 Eylül sonrası dönemde Bush yönetiminin terörizm söylemi, Filistin-İsrail sorununa iki farklı etkisi olmuştur. İlk olarak Ariel Şaron yönetimi, ABD'nin bu söylemini Filistin sorunuyla ilişkilendirmiş ve Gazze'ye yönelik savaşın başlamasına neden olmuştur. İkinci etkisi ise, demokratikleşme söyleminin ardından Filistin'de yapılan seçimlerin ardından HAMAS'ın ilk parti olarak çıkması, sorunun çözümsüzlüğe sürüklenmesine yol açmıştır. Demokratikleşme stratejisi, radikal grupları siyasal sistemin içerisinde aktif bir noktaya getirmiştir (Özpek, 2012: 207-209).

2000 yılında İkinci İntifada'nın patlak vermesinin ardından ABD tarafından, Filistin-İsrail çatışmasını çözmek amacıyla Rusya, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler işbirliği yapma kararı almış ve Ortadoğu dördlüsü formüle edilmiştir. Bu süreçte BM yol haritası planının oluşturulmasında büyük katkı sağlamış ve yol haritası planında Filistin-İsrail barışının sağlanmasında uluslararası bir çatı oluşturulmuştur.

4.2.3. Güvenlik Konseyinde Veto Edilen Kararlar

Birleşmiş Milletler, Soğuk Savaş sonrası dönemde etkinliğini arttırmış olsa da, etkinliği Güvenlik Konseyi üyelerinin işbirliğine bağlı kalmıştır. Filistin-İsrail çatışmasında ABD'nin veto mekanizmasını, güç ve güvenlik tabanlı realist yaklaşımın ilkelerine göre değerlendirdiğimizde, Amerikan'ın petrol havzasındaki çıkarları ve ortak düşmana karşı işbirliği açısından İsrail ile yakın temas içinde olmuş, bölgedeki çıkarlarının korunması adına veto yetkisini kullanmıştır (Mearsheimer ve Walt, 2006: 4-6).

Soğuk Savaş sonrası ABD tarafından veto edilen kararlar aşağıda yer alan Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17: Soğuk Savaş Sonrası Veto Edilen Kararlar

Konu	Karar	Tarih	Veto
İsrail’in 1967 yılından beri işgal ettiği topraklarda, illegal yerleşim yeri kurmasının kınanması	S/2011/24	18 Şubat 2011	ABD
İsrail’in Gazze Operasyonunu durması için çağrıda bulunulması	S/2006/878	11 Kasım 2006	ABD
İsrail’in Gazze Operasyonunu durması için çağrıda bulunulması	S/2006/508	13 Temmuz 2006	ABD
İsrail’in Gazze Operasyonunu durması için çağrıda bulunulması	S/2004/782	5 Ekim 2004	ABD
HAMAS lideri Ahmed Yassin’in öldürülmesinden dolayı İsrail’in kınanması	S/2004/240	25 Mart 2004	ABD
Ayırım Duvarının genişletilmesinin araştırılmasının engellenmesi	S/2003/980	14 Ekim 2003	ABD
Yaser Arafat’ın sınır dışı edilmesi tehdidin durdurulması	S/2003/891	16 Eylül 2003	ABD
Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı çalışanlarının öldürülmesinden dolayı İsrail’in kınanması	S/2002/1385	20 Aralık 2002	ABD
İsrail-Filistin arasındaki çatışmanın derhal durdurulması	S/2001/1199	14 Aralık 2001	ABD
Batı Şeria ve Gazze bölgesinde BM Gözlemci Gücü	S/2001/270	27 Mart 2001	ABD
Doğu Kudüs bölgesinde yerleşim faaliyetlerinin durdurulması	S/1997/241	21 Mart 1997	ABD
İsrail otoritesinin her türlü yerleşim faaliyetlerinden kaçınması	S/1997/199	7 Mart 1997	ABD
Doğu Kudüs bölgesinde illegal genişlemenin geçersiz olduğunun teyid edilmesi	S/1995/394	17 Mayıs 1995	ABD

Soğuk Savaşın bitiminden 1995 yılına kadar ABD, İsrail hakkında veto mekanizmasını çalıştırmamıştır. Bu dönemden sonra Clinton yönetiminde üç kez kararlar

veto edilmiştir. İlkinde, Mart 1995 (S/394) yılında, İsrail'in Doğu Kudüs bölgesinde 130 dönümlük arazinin kamulaştırma kararını iptal etmesine çağıran karar ABD tarafından veto edilmiştir. Daha sonra, 1997 yılında Doğu Kudüs'te Filistinlilerin yaşadığı bölgede yeni yerleşim yerlerinin kurulmasına yönelik iki karar (S/199 ve S/241) veto edilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail arasındaki ikili ilişkilerin artmasıyla, Güvenlik Konseyinde giderek derinleşen bölünmeler yaşanmıştır. Ancak, ABD yönetimi, Başkan Bush ve Obama döneminde, İsrail'e karşı önyargılı kararlara karşı veto etmeye devam etmiştir. 1991'den 2012'ye kadar, Amerika Birleşik Devletleri toplam 27 vetosundan on üçü de Filistin- İsrail sorununa yönelik olmuştur. Bu vetolardan, yedi tanesi yalnız 2001 ve 2004 yılları arasında yaşanan İntifada döneminde gelmiştir (Bouillon, 2015: 535). 2001 yılında Batı Şeria ve Gazze bölgesine BM gözlem gücünün gitmesi; ardından terör eylemlerinin kınanması, şiddete son verilmesi ve gözlemci mekanizmasının kurulması için çağrıda bulunulmuş ancak ABD tarafından bu kararlar (S/270 ve S/1199) veto edilmiştir.

Batı Şeria bölgesindeki Filistin topraklarında, İsrail tarafından inşa edilen güvenlik çitini (ayrım duvarı) kınayan karar tasarısını (S/980) veto etmiştir. ABD Büyükelçisi John Negroponte, "Terör altyapısı olan Hamas, İslami Cihad ve El Aksa Tugayları tarafından yapılan saldırıların kınanmasına yönelik herhangi bir ifade yer almadığı ve bu yüzden çok dengesiz bir karar tasarısı" olduğu için veto oyununun kullanıldığını açıklamıştır (Roth, 2003, <http://edition.cnn.com/2003/WORLD/meast/10/14/un.mideast/>).

2006 yılında İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırısının ardından, konu Güvenlik Konseyinde iki kez ele alınmış ancak ikisinde de ABD tarafından veto edilmiştir. İlkinde, Katar tarafından Güvenlik Konseyine, Gazze saldırılarının kınanmasına yönelik karar tasarısı (S/508) sunulmuştur. Bu karar tasarısında ayrıca, İsrail'in Filistinli politikacı ve yetkililerin acilen serbest bırakması için ve Filistin'e yönelik olarak ise, İsrail'e roket saldırılarının durdurulması için çağrıda bulunulmuştur. Ancak bu kararda Danimarka, Peru, Slovakya ve İngiltere çekimser kalmış, ABD ise veto etmiştir. İkinci karar tasarısı (S/878) da yine aynı içerikte olup, İsrail güçlerinin, Gazze şeridinden geri çekilmesi ve her iki tarafında şiddet eylemlerini durdurması için çağrıda bulunmuştur.

2011 yılında İsrail'in yerleşim yerleri faaliyetlerini arttırması üzerine Güvenlik Konseyinin, İsrail'in 1967 yılından bu yana işgal altındaki bölgelerdeki yerleşim faaliyetlerin kınanmasını içeren kararını, barış görüşmelerine zarar verebileceği ve her iki tarafında sertleşeceği düşüncesiyle ABD tarafından veto edilmiştir. Konseyin diğer 14 üyesinin Doğu Kudüs'teki yerleşim faaliyetlerinin derhal durdurulması ve İsrail'in yasal yükümlülüklerini derhal yerine getirmesi konusundaki olumlu oy kullanmasına rağmen, karar alınamamıştır (United States vetoes Security Council resolution on Israeli settlements, 2011, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=37572#.VnFGrVz-Dyk>).

4.3. Filistin-İsrail Barış Sürecinde Birleşmiş Milletlerin Katkısı

Birleşmiş Milletler, Filistin sorununda kritik durumlarda önemli ölçüde öncülük etmiş ve bölgenin şekillendirilmesinde etkili olmuştur. (Urquhart, 1995:1). Birleşmiş Milletler içinde, Arap-İsrail çatışması bir laboratuvar işlevi görmüştür. Arap-İsrail sorununun çözümü için ilk kez, bir arabulucu (Kont Bernadotte) atanmış; özel komite (UNSCOP) kurulmuş; uzmanlık ajansı (UNRWA) oluşturulmuş, gözlemci misyonu (UNTSO) üstlenmiş, barışı koruma (UNEF) gücü görevlendirmiştir.

Arabuluculuk faaliyeti daha büyük bir sürecin parçası olan müzakere aşamasının bir unsuru olmuştur. Müzakere ise, çatışmayı çözenin ilk adımıdır (Zartman, 2007:465). Bu yüzden arabuluculuk faaliyeti, kaynakları bakımından üçüncü güçlü bir tarafın bilgi birikimini, teşvikini ve otoritesini ifade eder. Başarılı bir arabuluculuk faaliyetinin yapılabilmesi için üç kriteri karşılanması gerekmektedir. Kaynak ve uzmanlık gerektirecek donanımlara sahip olması; tarafsız bir katılımcı olarak kabul edilmesi ve son olarak bir güvence sağlaması mümkün olmalıdır. Bu üç kriter Birleşmiş Milletlerin güçlü bir arabuluculuk faaliyeti yürütmesinde önem teşkil etmektedir (Mauro, 2012: 11). Birleşmiş Milletler anlaşması, arabuluculuğu, uyuşmazlıkların ve çatışmaların çözümünde etkili bir araç olarak görmüştür. Birleşmiş Milletler, Filistin-İsrail sorununun çözümünde, ulusal ve uluslararası düzeyde arabuluculuk faaliyeti üstlenerek olumlu katkılar sağlamaya çalışmıştır. Bu katkılar arasında, tarafların iletişim kanallarını açık tutmaya çalışmak; ilkeler belirleyerek, yasal sürecin oluşturulmasını, sivil halkın çıkan savaştan

etkilenmemesi için güvenliğin oluşturulmasını ve ekonomik ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunmak yer almıştır.

Filistin-İsrail sorunu açısından katkılarını değerlendirdiğimizde, taraflar arasında iletişim kanallarının açık tutulması adına 2002 yılında uluslararası topluluk tarafından dışlanan Arafat ile İsrail arasında diyalogun geliştirilmesine yardımcı olmuş ve 2000 yılında ikinci intifada hareketinin başlamasıyla gerilen taraflar arasında yol haritasının oluşturulmasında ve uygulanmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

Uluslararası örgütlerinin uyuşmazlık çözümü konusunda sessiz kalması, sorunun derinleşmesine neden olabilmekte ve uluslararası hukuk dışında bazı çözüm yollarının denenmesine neden olabilmektedir (Başak, 2012: 189). Bu yüzden, İlkeler belirlenerek yasal sürecin oluşturulması adına, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'u, bağlayıcı ve yol gösterici nitelikte almış olduğu kararlarla sorunun taraflar arasında barışçıl bir şekilde çözülmesi için katkıda bulunmaktadır. Sivil nüfusun korunmasına yönelik Dördüncü Cenevre Sözleşmesi kapsamındaki insani ilkelere saygı gösterilmesi için kararlarında çağrıda bulunmuştur.

Sivil halkın güvenliğinin korunması, Filistin halkının ihtiyaçlarına çözüm aramak ve sorunun uluslararası toplum tarafından daha yakından takip edilmesi amacıyla Genel Kurul'un isteği üzerine 1994 yılında Gazze'de BM Özel Koordinatörlüğü Ofisi kurulmuştur. 1949-1993 yılları arasında Oslo sürecine kadar Birleşmiş Milletlerin Filistin-İsrail sorunu için tam zamanlı bir temsilcisi bulunmamıştır.

Birleşmiş Milletlerin insani yardım için özel bir tanımı bulunmamakla birlikte, insani yardımın sağlanabilmesi için, tarafsızlık, insancılık, yansızlık ve bağımsızlık ilkelerini benimsemiştir (UNGA, 2009). Birleşmiş Milletler kurmuş olduğu alt organlarıyla sorunun çözülmesinde insani yardımlarda bulunmaya çalışmış; acil durumlarda ve uzun süreli destek isteyen durumlarda insani yardım sağlayarak önemli bir rol üstlenmiştir. Bu amaçla 1948 savaşından sonra mülteci konuma düşen Filistinliler için UNRWA örgütünü kurmuştur. UNRWA, uluslararası toplum tarafından Orta Doğu'da denge sağlayan bir unsur olarak görülmüş ve Mülteciler, UNRWA'nın faaliyetlerini uluslararası toplumun

Filistinli mülteci sorununa bir çare bulma kararlılığının sembolü olarak değerlendirmişlerdir (İnsani Yardım, <http://www.unicankara.org.tr/today/5.html>).

Birleşmiş Milletlerin Filistin-İsrail sorununa yönelik sadece Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'un almış olduğu kararlar dışında diğer organları tarafından da sorun ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserleri tarafından, İsrail'in orantısız güç kullanmasının Filistinli sivil halkın ölümüne ve yaralanmalarına sebep olduğu raporlarında belirtilmiştir. İşgal altında yaşayan Filistin halkının insan hakları ve insanı durumunun kötüye gitmesi yönünde İsrail'i insan hakları ihlalinde vazgeçmeye ve uluslararası hukukun ilkelerine ve kurallarına saygı göstermeye davet etmiştir. Birleşmiş Milletler'in asli yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı, İsrail'in işgal altındaki Filistin bölgesinde inşa edilmekte olan duvarın inşasının "İsrail'in, yürürlükte bulunan uluslararası insani hukuka ve insan hakları belgelerine bağlı olacağı yönünde verdiği taahhütlerinin ihlali" olarak değerlendiren bir görüş yayınlamıştır. (İnsan Hakları ve Filistinliler, <http://www.unicankara.org.tr/filistin/7.html>).

Birleşmiş Milletler, her iki taraf arasında kalıcı barışın sağlanabilmesi için iki devletli çözümü savunmuştur.

4.4. Birleşmiş Milletlerin Rolünün Sınırlılıkları

Güç, sistemin yapısını ve özelliklerini belirleyerek, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası sistemdeki diğer aktörlerin davranışları etkileyebilmektedir. Kenneth Waltz'a göre, uluslararası ilişkiler sistemi, devletlerin gücünü dengelemek adına hayatta kalma mücadelesi verdikleri bir kendi hakkını arama sistemi olmuştur (Waltz, 1979: 94). Anarşik bir sistemin varlığı, bir dünya hükümetinin ve mevcut sistemde devletlerin üzerinde herhangi bir yapının olmadığını vurgulamıştır. Uluslararası güvenlik arayışının BM gibi kurumsal yapılarla şekillendirilmesini, anarşik işleyişin kurala bağlanması olarak değerlendirmiştir (Dedeoğlu, 2008: 57-58).

Realizm, uluslararası sisteminin yapısını anarşik olarak değerlendirirken aynı zamanda bu anarşik yapı içerisinde devletlerin başlıca aktörler olduğunu varsaymaktadır. Realizmde sistem olgusu, hiyerarşik bir dizgenin varlığının varsayıldığı devletlerarası bir

yapı iken, neo-realizmde yapısal anlamda anarşik bir uluslararası sistemin varlığı öne sürülmüştür. Sistemi oluşturan yapılar, varlıkları devam ettirme, güvenliklerini temin etme ve bağımsızlıklarını koruma gibi kendi çıkarlarına ulaşmaya çalışırken uluslararası sistemdeki sistemi oluşturan diğer birimler arasında da sürekli bir mücadele ortamı ortaya çıkmaktadır (Çaman, 2007: 43). Uluslararası barış ve güvenliğin korunması için devletlere kuvvet kullanma yasağı getiren BM sisteminde ortak güvenliğin sağlanması amaçlanmıştır. Ancak neo-realist kuram açısından, ortak güvenlik sistemi süreç içerisinde devletlerin çıkar çatışmaları nedeniyle düzgün bir şekilde işletilememektedir (Scheffer, 1991: 9). Bu yüzden Neo-realizm, uluslararası kurumları, devlet çıkarlarının ve uluslararası sistemin dayatmasının bir ürünü olarak ve devletlerin ulusal çıkarlarını korumak adına diğer devletlerle işbirliğine girmelerini ve kendi çıkarlarını genelin çıkarı olarak sunmalarını sağlayacak olan bir ara yüz olarak değerlendirmiştir. Bu açıdan devletler için uluslararası örgütler, sadece gerektiğinde veya gerektiği kadar önem ve değer atfedilen araçlar olmuşlardır. Bu yaklaşımın BM Güvenlik Konseyinin yapısını da belirli bir açıklayıcılık gücü olduğu söylenebilmektedir (Denk, 2015: 49-50).

Milletler Cemiyetinin ilk zamanlarındaki idealizm ve Soğuk Savaş dönemin önemli bir bölümünde realizm, Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni idealizm ve 11 Eylül sonrası dönemde ise, yeniden realizm ortaya çıkmıştır. Yirmi birinci yüzyılın başında dünya politikasında önemli değişikliklere rağmen, uluslararası güvenliğe yönelik geleneksel belirsizlik devam etmiştir (Baylis, 2008: 84). Neo-realist yaklaşım, Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan Körfez savaşı, Bosna krizi, Ortadoğu'da şiddetin devam etmesi ve teröre karşı savaş sloganıyla başlatılan Irak savaşı, güvenliğin doğasında önemli bir değişim olmadığını ve sürekli güvenlik rekabeti dünyasında yaşama devam ettiğimizi savunmuştur (Baylis, 2008:74). Neo-realizme göre, devletlerin işbirliği yapmasında mutlak kazançlarından ziyade görece kazançlarına önem verdiğini ve bu yüzden ittifakların zamanla sekteye uğradığını ortaya koymuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra ittifakların değişmesi bunu doğrular nitelikte olmuştur (Baylis, 2008: 75).

Neo-realist varsayım, uluslararası anarşik sistem içerisinde devletlerin göreceli kazanç elde etme isteğinin, uluslararası örgütlerin devletler üzerindeki etkisini minimum seviyede kalmasına yol açtığını savunmaktadır. Uluslararası örgütlerin bağımsız bir niteliği olmadığını ve örgütlerin sadece uluslararası sistem içerisindeki güç dağılımını yansıttığını

ortaya koymaktadır. Uluslararası örgütleri sadece süper güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları araçlar görmektedir. Birleşmiş Milletler'in uluslararası sistem içerisindeki ana aktör olan devletlerin -özellikle süper güçlerin- çıkarlarından etkilenmesi, çatışmaların çözümünde Birleşmiş Milletler'i etkisiz hale getirmektedir. Bu durum, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin sahip olduğu güç, beş daimi üyesinin Birleşmiş Milletler içerisinde kurumsal konumlarından kaynaklanmaktadır. Beş daimi üyenin sahip olduğu veto gücü, onları Birleşmiş Milletler yapısı içerisinde karar verme ve dünya işlerini etkilemek için diğer devletlerden daha güçlü bir konuma yerleştirmektedir. Birleşmiş Milletler antlaşmasında Güvenlik Konseyi'nin görevi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması olarak tanımlanırken, Neo-realist yaklaşım açısından ise daimi üyelerin göreceli kazanımlarının kontrolünü sağlamak için kullandıkları bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Waltz açısından Birleşmiş Milletlerin temel amacı, güçler dengesinin sağlanması için bir platform oluşturmaktadır.

Farklı kuramlara göre bölgedeki çatışmanın nedeni kültürel, dini inanışların etkisi olarak değerlendirilse de neo-realizm açısından çatışmanın ana nedeni devletlerin sahip oldukları kaynakların dağılımının eşit olmamasından kaynaklanmaktadır. Neo-realizm, bütün devletlerin güvenlik arayışı içinde olduğunu ve bu güvenlik arayışının bireylerin değil, devletlerin güvenliği ile ilgili olduğunu savunur. Devletlerin güvenliklerini sağlamak için ellerinden geleni yapacağını dile getirir. Filistinliler ve İsraililer arasındaki temel çatışma nedeni iki taraf arasındaki arazi anlaşmazlığının her iki tarafında güvenliğini tehdit etmesinden kaynaklanmaktadır. İsrail açısından güvenliğin sağlanmasındaki tek koşul askeri işbirliği ve ittifaklar yoluyla gücünü maksimize etmektir. Neorealizm'e göre, devletler güvenlikleri tehlike altında değilse işbirliği içinde bulunabilirler ve bu yüzden her iki tarafta kendi güvenlik anlayışını Birleşmiş Milletlerin işbirliğinde bulmuşlardır (Muyo, 2015: 10).

4.4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Etkisi

ABD-İsrail ilişkilerinin özünü açıklayan en temel yaklaşımlardan birisi realizm olmuştur. 1948-2016 yılına kadar Ortadoğu bölgesi için İsrail ve ABD arasında göreceli kazanca ulaşmak için işbirliğinde bulunmuştur. Soğuk Savaş boyunca, ABD'nin Ortadoğu bölgesindeki önceliği, bölgedeki Arap Devletlerine karşı İsrail Devleti'nin askeri

üstünlüğünün sağlanması ve devam ettirilmesi olmuştur. İsrail ile ABD arasındaki ilişki “özel bir ilişki” türü olarak adlandırılmaktadır (Reich,1984’ten aktaran: Şahin, 2010: 40). ABD, İsrail’i tanıyan ilk devlet olmasına rağmen İsrail ile olan müttefikliğinin uluslararası politika da kendisine zarar vereceğini hissederek yavaş seyirde ilerleyen bir ilişki düzeyi benimsemiştir. 1950’li yılların başında İsrail, Amerika ile askeri ilişkilerin geliştirilmesi ve ikili ilişkilerin artırılması için faaliyetlerde bulunmuştur. Başta bulunan Eisenhower hükümeti, İsrail ile olan ilişkilerin Ortadoğu’da ki hassas dengeleri bozduğu gerekçesiyle İngiltere ve Fransa ile birlikte silah ambargosunu içeren üçlü deklarasyon yayınlanmıştır. 1956 Süveyş Krizinde de Amerika’nın İsrail’e tavrı sert olmuştur. Başkan Eisenhower bu tepkisini şu sözleriyle dile getirmiştir: “Eğer İsrail Sina Yarımadasının tamamından ve Gazze’den çekilmezse, ABD, BM’nin kabul ettiği yaptırımları süratle uygulamaya koyacaktır. Ayrıca İsraililere gösterilen ılımlı atmosferin de değişeceğinden emin olabilirsiniz” (Findley, 2000: 193). İsrail’in Devleti’nin kuruluşundan 1967 savaşına kadar geçen süre içerisinde ABD yönetiminin İsrail ile olan ilişkisini Soğuk Savaş koşulları belirlemiş ve bu dönemde ABD Arap Devletleri ile olan ilişkilerini bozmamaya çalışmıştır. Kennedy yönetimiyle birlikte Amerikan’ın İsrail’e olan bakış açısı değişmiştir. Kennedy, İsrail’e silah satışını onaylayan ilk başkan olarak tarihe geçmiştir. 1967 Savaşından sonra “stratejik bir değer” olduğunu ispatlayan İsrail, ABD’nin Sovyetlerin bölgedeki yayılmasını kontrol altına alınmasında baş müttefiki haline gelmiştir (Şahin, 2010: 41). Ortadoğu’da Sovyet etkisinin engellemesi için İsrail ile yakın ilişkiler geliştirilmeye başlanmıştır. Bu dönemden sonra İsrail, Amerika’nın Ortadoğu’da müttefiki haline gelmiştir. Carter yönetimiyle yeni bir şekil alan ilişkilerde, ABD yönetimi Arap-İsrail çatışmasının çözülmesi için Mısır ile İsrail arasında bir barış anlaşmasının (Camp David-1978) imzalanmasını sağlamıştır. Bu dönemde gelişen 1979 yılında Sovyetlerin Afganistan’ı işgali, İran’da İslam devrimi gibi olaylar İsrail ile ABD arasındaki ilişkileri stratejik düzeye taşımıştır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle Amerika baskın süper güç olarak ortaya çıkmıştır. Clinton yönetiminde Ortadoğu’da barışın sağlanması adına Oslo görüşmeleri başlatılmıştır.1993 yılından günümüze kadar taraflar arasında barışın sağlanması süreci devam etmektedir. (Leo ve Terlizzi, 2014: 8-9). 11 Eylül saldırılarının ardından ABD-İsrail ittifakı yeni bir gerekçe kazanmış, her iki tarafta terörle mücadele konusunda birleşmişlerdir.

Soğuk Savaş Sonrası dönemde artık İsrail'in Amerika için hayati bir değerinin kalmadığı düşüncesi ortaya çıkmasına rağmen, Amerika Birleşik Devletleri'nin, İsrail'in yanında durmasında yatan nedenleri incelediğimizde, ilk olarak, güç kullanılmasını gerektirecek dahi olsa, Amerikan İmparatorluğu'nun kurulması gerektiğini savunan, Yeni Amerikan Yüzyılı projesiyle Amerikan iç kamuoyunda baskı yaratılmaya çalışılmıştır. Bu söylemleri, Ortadoğu'da Amerika için İsrail'in önemli bir müttefik olduğu ve Irak, İran gibi Amerikan İmparatorluğu'na karşı devletlerle mücadele İsrail'in desteklenerek iyi ilişkilerin sürdürülmesi gerektiği fikri ortaya konmuştur. İkincisi, Amerikan dış politikasının hedefinin dünyada çıkarlarını korumak değil, ülkelerin demokratikleşmesi yolunda yol gösterici olarak tüm dünyadaki hegemonyasını güçlendirmek olduğunu savunan yeni muhafazakârlar (neo-con) hareketi tarafından kontrol edilmesidir. Neo-Con'lar, koşulsuz bir şekilde İsrail Devleti'ni destekleyerek Amerikan dış politikasını ve askeri operasyonlarını İsrail lehine etkilemektedirler. Üçüncü olarak ise, Amerika'da güçlü bir sosyal hareket olan Hristiyan Sağ'ın (Christian Right) Yahudi İsrail Devleti'nin kurulması yolundaki çağrısıdır. Bu harekete göre, İsrail'e destek verilmesi zorunludur, çünkü Yahudiler, vaat edilen kutsal topraklarda yaşamadıkları sürece Hz. İsa'nın geri dönmeyeceği inancına dayanır (Haddad, 2007).

ABD'de, İsrail'e yönelik sempatinin artmasında ve Amerikan hükümetinin politikalarının şekillendirilmesinde yürütülen lobcilik faaliyetleri önemli yer tutmaktadır. ABD'de, yasal olarak 1946 yılında düzenlenen lobcilik faaliyetleri, yasama ve yürütme üzerinde sistemin bir parçası haline gelmiştir. 1951 yılında Washington D.C.'de önde gelen on dört Amerikan Siyonist grubunun birleşmesiyle kurulan AIPEC (Amerika-İsrail Halkla İlişkiler Komitesi) zamanla ABD'nin en güçlü çıkar lobisi haline gelmiştir. Lobinin siyasi gücü, Başkanlık için yürütülen seçim kampanyalarında adayların ne söylediklerini belirlemelerinden değil, Amerikan'ın özellikle Ortadoğu'ya yönelik dış politikası üzerindeki olağanüstü etkilerinden kaynaklanmaktadır (Mearsheimer ve Walt,2009:4). İsrail'in Yahudi lobisiyle yapmak istediği, Yahudi soykırımını gündemde tutarak, İsrail'in eleştirilemez tutumunu, anti-semitizm siyasetini harekete geçirerek korunmasının sağlanmasıdır.

Sonuç olarak, ABD, Soğuk Savaş döneminde Sovyet etkisine karşı İsrail'in Ortadoğu'da bir bariyer işlevi görmüş ve "radikal" Arap rejimlerine karşı Batı yanlısı Arap

ülkelerini korumuş ve Arap-İsrail savaşlarında İsrail'in savaş alanındaki üstünlüğü ABD silahlarının Sovyet silahlarına üstünlüğünü göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası da ABD'nin İsrail'e yönelik politikasında herhangi bir değişim olmamıştır. (Kasım, Gazze'nin Gölgesinde ABD'nin İsrail Politikası, http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=2347&cat=323#.VmCbGFz-Dyk). İsrail ile Amerikan sisteminin çıkar birlikteliği devam ettiği sürece Ortadoğu'da mevcut düzenin (ya da düzensizliğin) devam edeceği ön görülebilir (Albayrak, 2012: 140). Pek çok kez ABD, kendi çıkarlarına zarar gelebilecek durumda veto yetkisini kullanmaktan çekinmemiştir. Birleşmiş Milletler örgütü, ABD'nin küresel çıkarlarını korumak için hukuki zeminde müdafaa edebileceği bir mekanizma haline dönüşmeye başlamıştır (Wiener, 1995: 53).

4.4.2. Uluslararası Örgütlerin Yapısı

Devletler ilke olarak sınırsız yetki alanına sahip uluslararası egemen birimlerken, uluslararası örgütler ise işlevsel ve sınırlı yetkilere sahip uluslararası hukuk kişilerdir (Denk, 2015: 29). Uluslararası örgütlenme iç örgütlenme, uluslararası hukuk da iç hukuk gibi değildir. Uluslararası örgütler sahip olduğu yapı nedeniyle iki nedenden dolayı dünya hükümeti gibi iş göremezler. İlki, üye devletlerin egemenliği, uluslararası örgütün temel yasasıyla korunur. Birleşmiş Milletlerin Antlaşmasının, 7. Maddesinde, “ İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler'e herhangi bir devletin kendi iç yeki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermez.” Bu yüzden, uluslararası örgütler devletlerin yerini almaya çalışmazlar. Uluslararası örgütlerin oluşum halindeki bir dünya hükümeti olmalarındaki bir diğer engel ise zayıflıklarından kaynaklanmaktadır (Nye ve Welch, 2009: 263). Uluslararası örgütlerin üye devletleriyle olan ilişkileri zaman zaman problemlili olabilmekte ve devletlerin politikaları uluslararası örgütle uyummadığı durumlarda kendi ulusal politikalarını uygulayabilmektedirler (Başak, 2012: 183).

Politika sadece fiziki güç mücadelesini değil, aynı zamanda bir meşruiyet mücadelesini de bünyesinde barındırır. Devletlere uluslararası hukuka ve örgütlere politikalarını meşrulaştırmak ya da başka devletlerin politikalarına son vermek amacıyla başvurur ve onları biçimlendirmeye çalışırlar. BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararında, Ortadoğu'da kalıcı bir barışın sağlanması amacıyla İsrail'den 1967 savaşı öncesi

sınırlara dönmesi çağrısında bulunulmuştur. ABD'nin Genel Kurul'da kulis yaparak İsrail lehine çalışma yapması, uluslararası örgütlerde meşruiyet simgelerinin güç mücadelesinin bir parçası olduğunun bir göstergesidir (Nye ve Welch, 2009: 267-268).

Birleşmiş Milletlerin bütçesinin ana kaynağını 193 üyesinin katkı payları oluşturmaktadır. Bu gelirden başka herhangi bir kaynağı mevcut değildir. İşlevlerini ve sorumluluklarını yerine getirebilmek için harcama yapacak bütçesi olmayan BM, bu yüzden ekonomik olarak üye devletlerine bağımlı bir yapıya sahiptir. Birleşmiş Milletler bütçesi içerisinde ABD, yaklaşık %22 oranında katkıya sahiptir. Birleşmiş Milletlerin bu ekonomik tablosu, devletlerin uluslararası politikalarının etkisi altına girmesi konusunda tartışma konusu olarak varlığını sürdürmektedir. Uluslararası birçok uyuşmazlıkta bağımsız hareket etmeyi bir ilke olarak benimsemiş Birleşmiş Milletlerin, faaliyetlerini ve operasyonlarını sürdürebilmek için ABD ve diğer büyük katkıda bulunan devletlere muhtaç olması, bağımsız politikalar ve kararlar çıkartılmasında engel teşkil etme olasılığı her zaman mümkün olmuştur (Başak, 2012: 91-91).

4.4.3. Güvenlik Konseyinin Yapısı

Güvenlik Konseyi, hem Birleşmiş Milletler örgütü içerisinde hem de uluslararası alanda etkili ve merkezi konumda bir yapıya sahiptir. Uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasında hızlı ve etkin bir şekilde hareketin sağlanması için Konsey önemli yetkilerle donatılmıştır. Yapı içerisinde kilit rol üstlenen Güvenlik Konseyi daimi üye statüsü ve daimi üyelere tanınan veto yetkisiyle sistem içerisinde belirleyici rol üstlenmiştir. Güvenlik Konseyinin bu bileşimi 1945 yılındaki iktidar dağılımını yansıtmaktadır. Veto yetkisiyle donatılmış daimi üyelerinin varlığı, Westfalya düzeninin sağlamış olduğu egemen eşitlik ilkesinin günümüzdeki ana sembolü olan Birleşmiş Milletlerin üzerine bina edildiği eşitlik ilkesiyle ne kadar bağdaştığı, Güvenlik Konseyinin yapısındaki eşitsizlikle fiiliyattaki açık göstergesi olmuştur. Güvenlik Konseyinde oluşturulan yapıyla eşitler, daha eşitler ve daha da eşitler sistemi yaratılmıştır (Denk, 2015: 178-179). BM Güvenlik Konseyi'nin, uluslararası sistemin geçirdiği dönüşümün aksine halen II. Dünya Savaşı'nın galiplerinden oluşan klasik realist anlayışı yansıtan görünüme sahip olması işlevselliğinin daralmasına yol açmıştır (Ergül, 2012: 188).

Konsey üyeleri veto yetkisini kullanarak ya da kullanma tehdidinde bulunarak, Konseyin gündemini belirleyebilmekte ve kendi istek ve çıkarları doğrultusunda kararın çıkmasına mani olabilmektedirler. Daimi üyelerin sahip olduğu veto yetkisi, adalet ve çoğulculuk ilkesiyle bağdaşmamakla birlikte devletlerin eşitliği ilkesine aykırı bir durum yaratmıştır. Var olan sistem içerisinde daimi üyelerin istemediği bir kararın Konseyden çıkması mümkün değildir. Güvenlik Konseyinde, daimi üyelerinin sahip olduğu özel yetkiler nedeniyle, uluslararası barış ve güvenliğinin tehdit altında olduğu durumlarda etkin bir şekilde harekete geçememesi, Birleşmiş Milletleri eleştirilerin hedefi haline getirmiştir (Topal, 2014: 101).

Uluslararası barış ve güvenliği korumasına yönelik karar alırken seçici davranarak kimi olaylarda sessiz kalma veya esasa yönelik önem taşımayan kararlar alma veya geç müdahale etme yönünde tutum takınmıştır. Benzer olaylarda aldığı kararlar bu durumu yansıtır niteliktedir. Filistin-İsrail barış sürecinde ve öncesinde, ABD sahip olduğu veto yetkisiyle müttefiki olan İsrail'e karşı koruma sağlayarak bir anlamda herhangi bir yaptırıma maruz kalma endişesi olmaksızın uluslararası hukuk kurallarını ihlâl edebilme yetkisini diğer devletlere de sunabilmektedir. Filistin-İsrail örneğinin yanı sıra, Irak'ın Kuveyt'i işgalinde son derece aktif bir tutum takınan Konseyin, aynı dönemlerde yaşanan Bosna-Hersek ve Ruanda'da yaşanan olaylara karşı etkisiz ve geç kalmıştır (Topal, 2014: 108-109). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde beş daimi üyenin sahip olduğu veto yetkisiyle birlikte on ülkenin yetkisiyle alınan kararların, geriye kalan 178 üye ülkenin uygulamak zorunda kalması, Genel Kurul'da 193 üye ülkenin katıldığı kararların ise tavsiye niteliğinde olması Birleşmiş Milletler'in demokrasi anlayışına gölge düşürmektedir (Manav, 2014).

4.4.4. Uluslararası Sistemin Yapısı

Birleşmiş Milletler yaptırım kararlarının uygulanmaya konulabilmesi için uluslararası sistemin yapısı önem taşımıştır. Soğuk Savaş döneminde, iki süper güç arasındaki rekabetin Güvenlik Konseyinde karar alma mekanizmasına yansımaları Birleşmiş Milletlerin hareket alanını kısıtlayıcı bir etki yaratmıştır. Her iki blokta Birleşmiş Milletler örgütünü kendi çıkarlarını doğrultusunda kullanmak için bir araç olarak görmüşlerdir. Soğuk Savaş sonrası dönemde veto mekanizması sıklıkla kullanılan bir araç olmaktan

çıkıştır. Zira Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB'nin karşılıklı vetoları, bir yandan sistemi kilitleyerek sorunların çözümünü ertelenmesin ve uluslararası yapıyı statikleştirmesine yol açarken diğer yandan iki bloklu yapıyı dengede tutan bir işlevsellik sağlamıştır (Ergül, 2012: 183).

Soğuk Savaşın bitmesinin ardından yaşanan Körfez Krizi⁹¹, uluslararası yapının değişmesine yönelik beklentileri beraberinde getirmiştir. Güvenlik Konseyinde veto mekanizmasının aşılarak ortak tutum içerisinde hareket edilmesi, Birleşmiş Milletler sisteminin yeniden canlanması olarak değerlendirilmiştir. Ancak aynı dönemlerde yaşanan Yugoslavya⁹² ve Ruanda krizlerinde, Birleşmiş Milletlerin barışı sağlama girişimleri yeterince başarılı olamamıştır.

Tek kutuplu ABD eksenli güç merkezileşmesinin ve diğer potansiyel güçlü devletlerin Güvenlik Konseyi içerisinde ABD'nin uluslararası terörizmle ilgili farklı yaklaşımlar benimsemiş olmaları, Birleşmiş Milletleri bir çok önemli konuda yeniden etkisiz hale dönüştürmüştür (Başak, 2012: 188). 11 Eylül saldırıları, İsrail'in Filistin'e karşı sert uyguladığı sert politikalarına güçlü bir dayanak noktası vermiştir. Filistinlilerin terör eylemlerine karşı Batı Şeria bölgesinde inşa edilen ayırım duvarını ve 2002'de Gazze saldırılarını "Teröre Karşı Savaş" söylemleriyle meşru hale getirmeye çalışmıştır. Bu dönemde Bush yönetimi tarafından haklı gerekçe sayılarak İsrail'in kınanması engellenmiştir.

⁹¹ Güvenlik Konseyi Körfez Krizinde, Kuveyt'in haksız bir şekilde Irak tarafından işgal edilmesinin ardından barışın bozulduğunu saptamış, ikinci aşamada kuvvet içermeyen yöntemlerin kullanılmasını sağlamış, üçüncü aşamada sınırlı kuvvet içerimi olan ekonomik yaptırımlarda bulunmuş ve son olarak ise kuvvet kullanımını içeren tedbirlerin alınması sağlanmıştır. Böylece Birleşmiş Milletler sisteminin ortaya koyduğu işleyiş biçimi tam olarak uygulanmıştır. Bkz: Aral, 1999: 143-144.

⁹² Birleşmiş Milletlerin Bosna'da kurmuş olduğu güvenli bölgede Srebrenitsa katliamının gerçekleşmesi BM barış gücü misyonunu önemli bir prestij kaybına uğratmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ortadoğu coğrafyası, yerel, ulusal ve bölgesel politika alanlarında karmaşık bir dünya politikası ile bütünleşmiştir. Bu üç politika alanının tamamı dış güçler tarafından şekillendirilmeye çalışılarak küresel güçlerin hakimiyeti sağlanmıştır. Ortadoğu'nun sahip olduğu stratejik yapısı ve doğal kaynakları, yaklaşık olarak iki yüz yıl boyunca, küresel güçlerin siyasetinde hiç bir zaman gündemden düşmemesine neden olmuştur. Bu yüzden dış güçlerin müdahalesi olmadan Ortadoğu'da yaşanan herhangi bir sorunun çözümü oldukça zor olmuştur (Brown, 1984: 3-5). Ortadoğu'nun bünyesinde barındırdığı denklemler, değişen konjonktürel yapının etkisiyle her geçen gün farklı parametreleri doğurmaktadır. Soğuk Savaş koşullarında oluşan ve ardından Soğuk Savaşın sona ermesiyle değişen parametreler ile 11 Eylül saldırılarının ardından başlayan değişim sürecinin getirdiği parametreler, sorunların yeniden şekillenmesine neden olmaktadır.

Bütün sürecin tahlilinden sonra ulaşılan sonuç, uluslararası ilişkilerde sistemin yapısının değişmesiyle oluşan yeni düzenin Ortadoğu barışına ulaşmada kısmi etkili olduğudur. Bu yüzden, yeni koşulların getirdiği önceliklerin tarafları barışa yönlendirmedeki etkisi göz ardı edilemez büyüklüktedir (Aras, 1997: 155). Körfez savaşıyla, yeni dönemde problem kaynağı olanların nasıl cezalandırılacakları gösterilirken, Ortadoğu barış süreciyle küresel nitelikli bir barışın nasıl işletileceğini ortaya koyulmaya çalışılmıştır (Davutoğlu, 2003: 7). Soğuk Savaş dönemi sonrası konjonktürel yapının değişmesiyle, Filistin ve İsrail'in çözüm için bir araya gelmesi bunun en güzel örneği olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası sistem, yeni bir düzene oturtulmaya çalışılırken, sistemin sorunlarını çözmek ve var olan eski yapının yerini doldurulması amacıyla yeni bir uluslararası örgütün inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Birleşmiş Milletler örgütü, tüm dünya uluslarını kapsayacak bir bütünsel yapının ortak merkezi olarak kurulmuş ve ortaya çıkan sorunların ulusal ya da bölgesel çapta değerlendirilmektense global düzende çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır (Arıboğan, 2002: 130). Birleşmiş

Milletler örgütü ile, uluslararası hukukun sürdürülmesi, devletler arasındaki savaşın sona erdirilmesi ve çok taraflı diplomasi yoluyla devletler arası ilişkilerin geliştirilmesi gibi siyasal yardımların yanı sıra, ekonomik, sosyal ve teknik alanlarda da yardımlarda bulunarak, kurulan olan organları aracılığıyla dünyanın her köşesine ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Filistin sorunu başlangıcından günümüze kadar Birleşmiş Milletler öncülüğünde yürütülen çalışmalar doğrultusunda şekillenmiş ve barış görüşmelerinin temeli de Birleşmiş Milletler kararları uyarınca ilerlemiştir. Ancak, barış görüşmelerinin temeli BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararına uygun olması şartı aranmasına rağmen karar, taraflar arasında yıllarca farklı yorumlanmıştır. İsrail tarafı öncelikle güvenli ve tanınmış sınırlara yönelik barış görüşmelerinin yapılmasını talep ederken, Arap tarafı ise İsrail'in işgal etmiş olduğu topraklardan geri çekilmesi gerektiği üzerine yoğunlaşmıştır. Karar aslında bu tartışmalardan dolayı daha uygulamaya konmadan ölü doğmuş sayılsa da 1973 savaşından sonra alınan 338 sayılı kararla birlikte yeniden teyit edilmiştir (Arı, 2004: 338). Ancak İsrail, ülkesine en yeni silahların ve teknolojinin getirilmesi, savaş durumunda ve sömürgeleştirilmiş insanların bastırılmasında ABD'nin koşulsuz bağlılığını ve her türlü Birleşmiş Milletler kararı karşısında Birleşik devletlerin vetosunu garanti altına aldığı için bu kararları uygulamamaktadır (Petras ve Abaya, 2007: 11).

Tarihsel olarak, bu çatışmanın İsrail tarafı, Batı dünyasının desteğini kazanmıştır. Bu desteğin kazanılmasında Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu'da ki Sovyet iktidarı tehdidine karşı İsrail'in desteklenmesi eğilimi bulunmuştur. Mısır'ın Süveyş Kanalı millileştirdiğini açıklamasının ardından İngiltere ve Fransa, kutuplaşmaya başlayan Ortadoğu coğrafyasında İsrail'in arkasında durmuşlardır. 1967 savaşının ardından ise, İsrail ve ABD arasındaki ilişki giderek artan bir boyuta ulaşmıştır (McDowall, 1989).

Soğuk Savaş sonrası ABD liderliğinde geliştirilen “Yeni Dünya Düzeni” söyleminin ardından başlatılan Filistin-İsrail barış süreci bölgedeki mevcut sorunların daha karmaşık bir hale gelmesine neden olmuştur. Arap ülkelerinin ortak bir tavır alamaması, İsrail'in başta ABD olmak üzere Batılı ülkeler tarafından desteklenmesi, Filistin sorunun çözümünden ziyade çözümsüzlüğe yol açmıştır. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyinin karar alma usulündeki veto düzenlemesi nedeniyle barışının

sağlanması konusunda işlevsiz kalmasına neden olmuştur (Demirel, 2013: 1). Filistin-İsrail sorunu, Afganistan ve Irak örneklerinde olduğu gibi haklının değil de güçlünün yanında yer alması Birleşmiş Milletlere itibar kaybettirmiştir. Yaşanan tecrübeler BM tarihinin en büyük küresel örgütünün ilerleyişinin öncelikle Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin tutumlarına bağlı olduğunu göstermiştir (Birdişli, 2010: 181). İsrail Devletinin lehine olan uluslararası koşullar, taraflar arasındaki çatışmanın kötüleşmesine neden olmakta ve çıkarılan kararların uygulanmasına olanak tanımamaktadır.

İsrail'in tutumu mevcut çatışma içerisinde büyük bir öneme sahiptir. Kendi devletini ve çıkarlarını korumak adına uygulamış olduğu politikalar sorunun çözümsüz kalmasına yol açmaktadır. 1949-1967 yılları arasında, İsrail 1949 ateşkes hattı temelinde bazı değişiklikler yapılarak, Arap devletleriyle barış yapmak için hazırlanmıştır. Ancak 1967 savaşından sonra İsrail, güvenlik önlemleri gerekçesiyle farklı değerlendirmelerde bulunmuştur. Yeni işgal edilen topraklar, dini, ideolojik ve tarihsel iddiaları güçlendirmekle birlikte, İsrail'e savunulabilir sınırlar ve erken uyarı sistemi için stratejik derinlik kazandırmıştır (Reich, 2003: 127). İsrail'in bu tutumu ve Gazze bölgesinin, İsrail tarafından bombardıman altında tutulmaya devam edilmesine rağmen Batılı devletler ve Birleşmiş Milletlerin bu durum karşısında sessiz kalarak müdahale etmemiştir. Neo-realist teori, İsrail'in kendi varlığını koruması için Filistin tehdidinin ortadan kalkması gerektiğini ortaya koyar. Bu süreçte uluslararası kurumların bu süreçte gerçekten etkili olmadığını ve devletlerin hala ana aktör olduğunu vurgular (Marsalis, 2015: 5).

Uluslararası örgütler, uluslararası çıkarlar yerine öncelikle uluslara hizmet etmekte ve örgütler, devletlerin güç ilişkilerini düzenledikleri yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1945 yılında kurulmuş olan Birleşmiş Milletlerin yapısını incelediğimizde, siyasi liderlik ve finansal destek açısından İkinci Dünya Savaşından ekonomik ve askeri kapasite olarak etkilenmeyen ABD'nin örgüt üzerindeki etkisi tartışılmaz boyutlara ulaşmıştır (Waltz, 2008: 209). Ortak çıkarların bulunmadığı durumlarda işbirliğini teşvik etmelerine rağmen uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanmasında daha az rol oynamaktadırlar.

Neo-realist kuram açısından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde yer alan beş daimi üyenin sahip olduğu veto yetkisi, uyuşmazlıkların çözümünde Birleşmiş Milletleri etkisiz hale getirmektedir. Birleşmiş Milletler, devletlerle eşit derecede otonom bir örgüt

olmamakla birlikte uluslara-üstü oluşu gerçeği yansıtmamaktadır. Birleşmiş Milletler sistemi bir dünya hükümeti değil, yalnızca devletlerin arasındaki işbirliğinin bir oluşumdur. Karar alma gücü ise üye ülkelerinin sorumluluğuna bağlıdır. Devletler uluslararası örgütleri kendi çıkarları doğrultusunda, bir dış politika aracı, pazarlıkların yürütüldüğü bir müzakere forumu, bir günah keçisi ya da meşrulaştırma zemini olarak görmektedirler. Bu yüzden, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün bağımsızlığı göreceli olup devletlerin egemenliği ve ulusal çıkarları tarafından sınırlandırılmıştır (Novosseloff, 2002: 30-31). Egemen, bağımsız yapılar olan devletler tarafından oluşturulan uluslararası örgütlerin karar alma sürecinde üye devletlerin etkisinde olmasının doğal bir süreçtir.

Birleşmiş Milletlerin uluslararası hukuku ve düzeni korumasındaki yetersiz durumu, örgütün etkinliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Örgütün etkinliğinin sorgulanmasındaki en önemli faktör ise Güvenlik Konseyinin işleyişinden kaynaklanmaktadır. Neo-realist teori açısından ABD'nin Güvenlik Konseyinde İsrail Devletini koruyucu vetoları, güç ve güvenliği kapsamında İsrail'i müttefik bir devlet olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. ABD'nin Ortadoğu bölgesindeki çıkarları ve teröre karşı savaşta ortak düşmanları olmaları tarafları çıkarları doğrultusunda birbirine yakınlaştırmaktadır.

ABD, bölgede Filistin devletinin kurulmasını kabul ederken, kurulacak olan devletin İsrail'in varlığına tehlike oluşturmamasına önem vermektedir. İsrail'in Filistin bölgelerinde gerçekleştirdiği saldırılara, İsrail'in "kendini savunma" hakkı olduğunu iddia ederek yaklaşan ABD, ne diğer devletlerin ne de Birleşmiş Milletlerin etkinliğini kabul etmemekte ve tarafını bu şekilde ortaya koymaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Arap-İsrail sorununa yönelik olarak 293 tane karar alınmakla birlikte Filistin sorunu özelinde 61 karar alınmıştır. BM Güvenlik Konseyi tarafından soruna yönelik olarak bir çok uluslararası hukuk ihlali kararı alınmış olsa da sadece S/RES/54 sayılı kararında barışı tehdit edici bir tespit yapılmıştır. Kararlarda seçilen ifadelerde soyut bir şekilde barış tehdidi yaptığı söylenebilir. Güvenlik Konseyi'nin Filistin-İsrail sorununa yönelik kararları incelendiğinde genellikle; Ateşkes ihlali, Cenevre Sözleşmesinin ihlali, Uluslararası hukuk ihlalleri ve Güvenlik Konseyi'nin önceki kararlarının ihlali şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında Filistin Sorununa yönelik Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları üzerinde yapılan analiz sonucunda; Filistin Sorununa yönelik alınmış 24 kararın uygulanmaması üzerine Güvenlik Konseyi'nin bu kararlara atıf yaparak aldığı 30 yeni karar aşağıda yer alan Tablo 18'de sunulmuştur. Kararların İsrail tarafından uygulanmadığını gösterir nitelikte olan bu tabloda; Filistin Sorununa ilişkin İsrail tarafından uygulanmayan kararlar, bu kararların uygulanmaması sonucu alınan yeni kararlar ve bu uygulanmama durumu karşısında Birleşmiş Milletlerin tutumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 18: İsrail'in Uymadığı BM Güvenlik Konseyi Kararları

Uygulanmayan Kararlar	Yenilenen Kararlar
237, 14/06/1967 İşgal altında tutulan topraklarda yaşayan Filistinli halkın güvenliği	259, 27/09/1968 237 sayılı kararın uygulanmamasına yönelik <i>üzüntü</i> 237 sayılı kararın uygulanması ve işbirliğine yönelik öneri
250, 27/04/1968 İsrail'in Kudüs'e düzenlemek istediği saldırıdan vazgeçmesi için çağrı	251, 2805/1968 250 sayılı karara çağrı İsrail'in Kudüs'e yönelik askeri saldırısına <i>derin üzüntü</i>
252, 21/05/1968 İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirmek istemesi	267, 3/07/1969 İsrail'in Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi kararlarını uygulamamasından <i>üzüntü</i>
252,21/05/1968 ve 267, 3/07/1969 İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirmesine yönelik tutumu	271, 15/09/1969 252 ve 267 sayılı kararlarını yineler ve İsrail'in kararları uygulamamasından dolayı <i>kınama</i> Askeri fetih yoluyla toprak kazanımının kabul edilemez olduğunu teyit eder.
252,21/05/1968 ve 267, 3/07/1969 İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirmesine yönelik tutumu	298, 25/09/1971 252 ve 267 sayılı kararları yineler ve İsrail'in uygulamamasından dolayı <i>üzüntü</i> duyar. İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirmek için yaptığı önlemlerin iptal edilmesi
237, 14/06/1967; 252, 21/05/1968 ve 298, 25/09/1971 İşgal altında tutulan bölgelerde Filistin halkının güvenliğinin sağlanması ve yasal statüsünün korunması	446, 22/03/1979 İsrail'in kararlara uymamasından dolayı <i>kuvvetli üzüntü</i> . İsrail'in yerleşim faaliyetlerini durdurması.
446, 22/03/1979 Yerleşim faaliyetlerin durdurulması	452, 20/07/1979 İşgal altında olan Arap topraklarındaki faaliyetleri durdurulması için <i>çağrıda</i> bulunur.
237, 14/06/1967; 252, 21/05/1968; 267, 03/07/1969; 271, 15/09/1969; 298, 25/09/1971; 446, 22/03/1979 1967 savaşından bu yana işgal altında tutulan bölgelerde demografik yapının değiştirilmeye çalışılması ve Cenevre sözleşmesi kararlarına	465, 01/03/1980 İsrail'in kararlara uymaması ve yerleşim faaliyetlerine devam etmesi üzerine <i>kuvvetli üzüntü</i> duyar, Yahudi yerleşim yerlerinin durdurulması.

Uygulanmayan Kararlar	Yenilenen Kararlar
uyulmaması	
468, 08/05/1980 Filistinlilerin sınır edilmesinin ve İsrail'in yasadışı eylemlerinin durdurması	469, 20/05/1980 İsrail hükümetinin kararları uygulamamasından ötürü <i>kuvvetli üzüntü</i>
465,01/03/1980; 468, 08/05/1980 ve 469, 20/05/1980 1967 yılından beri işgal altında tutulan bölgelerde İsrail'in yasadışı faaliyetlerini durdurması	471, 05/06/1980 Suikast girişimlerinin kınanması ve İsrail hükümetinin kararlara uyması için <i>çağrı</i>
252, 21/05/1968; 267, 3/07/1969; 271, 15/09/1969; 298, 25/09/1971 ve 465,01/03/1980 Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik eylemlerin durdurulması	476, 30/06/1980 İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik faaliyetlerinin geçersiz olduğunu <i>teyit eder</i> .
476, 30/06/1980 Kudüs'ün statüsünün değiştirilmesine yönelik İsrail'in tutumu	478, 20/08/1980 İsrail'in temel yasasında Kudüs'ün statüsünü değiştirmesini <i>kınaması</i>
468, 08/05/1980 ve 469, 20/05/1980 1967 savaşıdan beri işgal altında tutulan bölgelerde Dördüncü Cenevre Sözleşmesine uyulması	484, 20/08/1980 İsrail hükümetini, Cenevre Sözleşmesine uygun önlemleri almaya <i>çağırır</i> .
605, 22/12/1987 İşgalci güç olan İsrail'i Cenevre Sözleşmesinin hükümlerine uymaya <i>çağırır</i> .	607, 05/01/1988 İşgal altında tuttuğu topraklarda Filistinli halkın korunması <i>çağırır</i> .
607, 05/01/1988 İsrail hükümetinin Filistinlilere yönelik herhangi bir sınır dışı olayından kaçınması	608, 14/01/1988 Filistinlilerin acil olarak işgal altında bulunan topraklarına geri dönmeye yönelik <i>çağrı</i>
607, 05/01/1988 ve 608, 14/01/1988 İsrail hükümetinin Filistinlilere yönelik herhangi bir sınır dışı olayından kaçınması	636, 06/07/1989 İşgal altında olan Filistinli halkın güvenliğinin sağlanması için <i>çağrı</i>
607, 05/01/1988; 608, 14/01/1988 ve 636, 06/07/1989 İsrail hükümetinin Filistinlilere yönelik herhangi bir sınır dışı olayından kaçınması	641, 30/08/1989 İsrail'in sınır dışı etme faaliyetlerinin devam etmesinden dolayı <i>üzüntü</i>
672, 12/10/1990 İsrail tarafından işgal altında tutulan yerlerde Dördüncü Cenevre Sözleşmesine uyulması	673, 24/10/1990 İsrail hükümetinin 672 sayılı kararı reddetmesinden dolayı <i>üzüntü</i>
672, 12/10/1990 İsrail tarafından işgal altında tutulan yerlerde Dördüncü Cenevre Sözleşmesine uyulması	681, 20/10/1990 İsrail'in dördüncü Cenevre sözleşmesi kurallarına uymayarak Filistinlileri sınır dışı etmesinden dolayı <i>üzüntü</i>
681, 20/10/1990 İsrail tarafından işgal altında tutulan yerlerde Dördüncü Cenevre Sözleşmesine uyulması	694, 24/05/1991 İşgal altında tutulan Filistin halkının sınır dışı edilmesinden dolayı <i>üzüntü</i>
607, 05/01/1988; 608, 14/01/1988; 636, 06/07/1989; 641, 30/08/1989 ve 694, 24/05/1991 İsrail hükümetinin Filistinlilere yönelik herhangi bir sınır dışı olayından kaçınması ve halkın güvenliğinin sağlanması	726, 06/01/1992 Filistinli halka yönelik İsrail'in faaliyetlerinin kuvvetle <i>kınanması</i>
607, 05/01/1988; 608, 14/01/1988; 636, 06/07/1989; 641, 30/08/1989; 681, 20/10/1990; 694, 24/05/1991 ve 726, 06/01/1992 İşgal altında tutulan Filistin topraklarında İsrail'in faaliyetlerini durdurma	799, 18/12/1992 İsrail'in eylemlerini <i>kınar</i> .

Uygulanmayan Kararlar	Yenilenen Kararlar
476, 30/06/1980; 478, 20/08/1980; 672, 12/10/1990 ve 1073, 28/09/1996 Filistinli sivil halkın korunması ve yerleşim faaliyetlerinin durdurulması	1322, 7/10/2000 İsrail'in uluslararası hukuktan doğan yasal sorumluluğunu yerine getirmesi için <i>çağrı</i>
242, 22/11/1967; 338, 22/10/1973; 446, 22/03/1979; 1322,07/10/2000; 1397, 12/03/2002; 1402, 30/03/2002; 1403, 04/04/2002; 1405, 19/04/2002; 1435, 24/10/2002 Şiddet eylemlerinin durdurulması, Filistinli sivil halkın korunması, işgal altında tutulan Filistin topraklarından geri çekilme	1544, 19/05/2004 İsrail'in uluslararası hukuktan doğan yasal sorumluluğunu yerine getirmesi için <i>çağrı</i>

Tablo 18 incelendiğinde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Filistin Sorununa yönelik 30 kararın alındığı fakat bunlardan 24 tanesinin İsrail tarafından ihlal edilmiş ve uygulanmamış olduğu görülmektedir. Alınan bu 24 karar; İsrail'in Dördüncü Cenevre Sözleşmesi kurallarını uygulamak istememesi, illegal yerleşim faaliyetlerine devam etmesi ve Filistinli halka yönelik şiddet eylemlerinde bulunması üzerine çıkarılmıştır.

Bu kararlarının dışında kalan kararların çoğu 1948-1958 yılları arasında alınmış olan Filistin bölgesinde oluşan güvenlik problemlerinin giderilmesi, karışıklıkların önlenmesi, başlayan savaşın sona erdirilmesi için ateşkesin sağlanması gibi kararlardır. Son dönemde alınan kararlar ise, daha çok yol gösterici şeklinde olup, yol haritasına uyması ya da Annapolis görüşmeleri için güven ortamının sağlanması şeklinde çıkarılmıştır.

Güvenlik Konseyi, Filistin-İsrail çatışmasına yönelik sorunun parametrelerinin tanımlanmasında ve çözüme katkıda bulunulmasında öncü bir rol üstlenmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde alınan kararlar doğrultusunda dört ana başlık altında topladığımız sorunlarda, tarafların farklı tutumları barışın önünde engel teşkil etmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararlar doğrultusunda İsrail'in işgal etmiş olduğu Doğu Kudüs ve Filistin topraklarından çekilmesi gerekmektedir. İşgal etmiş olduğu topraklarda faaliyet gösterdiği yasadışı yerleşim yerlerini kaldırmalı ve Filistinli mültecilerin evlerine geri dönüşlerini sağlamalıdır. Tarafların ana sorunlar hakkındaki tutumlarına ilişkin genel yaklaşımları aşağıda yer alan Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19: Ana Sorunlar Hakkında Tarafların Tutumları

Sorunlar	İsrail	Filistin
Kudüs'ün Statüsü	İsrail devletinin bölünmez başkenti	Gelecekte kurulacak olan Filistin Devleti'nin başkenti
Mülteciler Sorunu	İsrail'in Yahudi karakterinin bozulması açısından geri dönüşün mümkün olmadığı	BM Genel Kurulu 194 sayılı kararın uygulanması
Yerleşimciler Sorunu	İsrail Devleti'nin güvenliği açısından hayati önem taşımaktadır.	Yerleşim yerlerinin illegal olduğunu savunmaktadır.
Filistin Devleti'nin Toprak Bütünlüğü (Sınır Sorunu)	-İşgal edilen toprakların bir kısmından vazgeçilmesi -Savunulabilir sınır ve askerden arındırılmış bir Filistin	İsrail'in 1967 savaşı öncesi sınırlarına çekilmesi istenmektedir

Filistin Devleti'nin sınırlarının belirlenmesi taraflar arasında çözülmeyi bekleyen önemli bir sorundur. Sınır sorunu, Arap-İsrail çatışmasının başlangıcından itibaren Birleşmiş Milletler kararlarına sıkı sıkıya bağlı hale gelmiştir. Taraflar arasında yaşanan sınır sorunu, Filistin Devleti'nin egemenliğini ilgilendiren en önemli konulardan bir tanesidir. Filistin tarafı BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararına bağlı olarak İsrail'in 1967 savaşı öncesi sınırlarına çekilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu karara göre, İsrail'in Doğu Kudüs dahil olmak üzere Batı Şeria ve Gazze bölgesinden geri çekilmesi gerekmektedir. İsrail için ise sınır sorunu kendi iç güvenliğinin sağlanması ile yakından bağlantılıdır. Bu yüzden kurulacak olan bir Filistin Devleti'nin kendi isteği doğrultusunda hareket kapasitesine sahip sınırlar içerisinde tutulmasına razı gelmektedir.

Yahudi yerleşim merkezleri, Filistin sorunun çözümünde merkezi bir engel olmaya devam etmektedir. Yerleşimciler sorunu, 1967 savaşıdan sonra işgal edilen Filistin topraklarına Yahudi yerleşimcilerin yerleştirilmesiyle başlamıştır. 1967 savaşının ardından bazı küçük yerleşim yerlerinin kurulmasıyla başlayan Yahudi yerleşim yerleri, işgalin ardından İsrail Devleti'nin bir devlet politikası haline dönüşmüştür. İsrail hükümetleri Yahudi yerleşimciler konusuna farklı yaklaşmışlardır. 1967 yılından 1977 yılına kadar var olan İşçi partisi hükümetleri yerleşimcileri İsrail Devleti'nin güvenliği açısından değerlendirirken, Likud partisiyle birlikte bu uygulama genişletilerek yerleşimcilere milli ve dini önem de atfedilmiştir (Massoud, 2000: 337). İsrail 2005 yılında Gazze bölgesinden çekilmesine rağmen Batı Şeria bölgesinden çekilmemiştir. Çünkü, Gazze bölgesindeki yerleşim yerlerinin aksine Batı Şeria'da yer alan yerleşim yerleri İsrail açısından dini ve milli kimlik açısından sembolik öneme sahip yerlerdir.

Filistin otoritesi, 1967 savaşından bu yana İsrail'in işgal ettiği topraklarda devam eden yerleşim yerlerinin uluslararası hukuk tarafından illegal olduğunu savunmaktadır. Yerleşimcilerin, Birleşmiş Milletler ve Dördüncü Cenevre Sözleşmesi kararlarına aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Dördüncü Cenevre sözleşmesinin 49 (6) maddesi, bu yerleşim yerlerinin illegal olduğunun kanıtı niteliğindedir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 452 ve 465 sayılı kararlarında bu açıkça belirtilmiştir. İsrail Cenevre Sözleşmesinin yorumunu ve BM Güvenlik Konseyi kararlarını şiddetle reddetmiştir.

Yahudi yerleşim yerleri Birleşmiş Milletler ve ABD tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmesine rağmen İsrail yönetimi, yerleşim yerlerinin uluslararası hukuka aykırı olmadığını savunmaktadır. Bu yerleri "işgal edilen toprak" yerine hem İsrail hem de Filistinlilerin üzerinde hak iddia ettiği "ihtilafli alan" olarak görmektedir (İsrail'in Yerleşim Faaliyetleri, 2014). Cenevre sözleşmesine göre, işgalci gücün kendi sivil vatandaşlarını işgal ettiği bölgeye yerleştirmesi söz konusu olmamasına rağmen, İsrail bunu sistematik bir biçimde uygulamaya devam etmektedir. Bu uygulamalar, alınan kararlarının uygulanmasını imkansız hale getirmektedir.

Kudüs'ün taraflar için önemi, üç tek tanrılı din açısından taşıdığı değerde yatmaktadır. Bu yüzden, Kudüs bölgesinin statüsü her iki taraf içinde egemenlik hakkı vazgeçilmez bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. BM Genel Kurulu'nun taksim kararıyla Kudüs üzerinde oluşturulmak istenen uluslararası yönetim anlayışı, 1948 ilk Arap-İsrail Savaşı'nın ardından gündemden düşmüştür. 1967 savaşında Doğu Kudüs'ün İsrail tarafından işgal edilmesiyle BM 242 sayılı kararında İsrail'i kınamasına rağmen, Batı Kudüs'te İsrail varlığı hiç bir zaman kınanmamıştır. 242 sayılı kararda, daha önce işgal edilmiş olmasına rağmen Batı Kudüs'ün statüsünden bahsedilmemiştir.

İsrail, Kudüs'ü bölen hiç bir kararı kabul etmemiş ve Doğu Kudüs'ün İsrail'in bir parçası olduğunu savunmuştur. Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin Kudüs sorununa yönelik kararlarını tanımayarak, Kudüs'ün işgal sınırları dışında kalan tartışmalı bir bölge olduğunu ileri sürmüştür. 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurul'un 181 sayılı taksim kararında, Kudüs bölgesinin Corpus seperatum statüsü altında uluslararası bir yönetime devrilmesinin ise soruna çözüm bulmak amacıyla oluşturulan ve uluslararası

hukukta hiç bir dayanağı olmayan bir yapı olarak değerlendirmektedir. Bu kararın uluslararası hukuk açısından herhangi bir bağlayıcı etkisi olmadığını vurgulamaktadır (The Status of Jerusalem, 1999). Filistinliler ise, sorunun BM 242 sayılı kararında belirtilen, Doğu Kudüs'ün Batı Şeria'nın bir parçası olduğu görüşünü savunmaktadır.

Filistinli mülteciler sorunu 1948 savaşı öncesinde ve sonrasında yaşanan gelişmelerin ardından uluslararası toplumun karşısına büyük bir insani sorun olarak çıkan bir meseledir. Birleşmiş Milletler, ABD ve diğer aktörler, Filistin mülteci sorununun çözülmesinde sürdürülebilir çözüm sunmakta başarısız olmuşlardır. Birleşmiş Milletlerin başarısız olmasındaki ana neden aldığı kararların uygulanmasında, yeteri kadar güçlü bir yapıya sahip olmamasından yatmaktadır. Ayrıca mülteci sorununa yönelik BM Genel Kurul'unda alınan kararların devletler üzerinde bağlayıcı bir yetkisi bulunmamaktadır. İsrail, Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarını engellemek amacıyla bir dizi engel ortaya koymaktadır. İsrail topraklarının dünyanın dört bir yanından gelen Yahudiler için gidebilecek tek sığınak yeri olduğunu ancak Filistinlilerin gidecek yirmi iki Arap devleti olduğunu dile getirmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun kararlarının uluslararası hukukta hiçbir bağlayıcı gücü olmadığına işaret etmiştir. Ayrıca Filistinlilerin geri dönüşlerine izin verilmesinin İsrail'in Yahudi karakterini tehlikeye attığını vurgulamaktadır.

Devletlerarası çatışmaların çözümünde barışçıl yöntemlerin seçilmesinde getirilen yükümlülük, devletlerin egemenlik yetkilerini koruma istekleri ile örgütün barışçı çözüm amacıyla yetki kullanması arasındaki dengeye dayanmıştır (Mengiler, 2005: 341). Çatışmanın başlangıcından günümüze kadar çeşitli girişimlerde bulunulmasına ve kararlar alınmasına rağmen bu çalışmalar taraflardan biri ya da her ikisi tarafından reddedilmiştir. İleriye dönük olarak barış görüşmelerinde olası en muhtemel çözüm Filistinlilere Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Doğu Kudüs üzerinde tam otonom kontrol sağlayacak iki devletli bir çözümün sağlanmasıdır. İki devletli çözümün ise taraflar arasında barışın getirilebilmesi için ilk adım olarak İsrail'in 1967 savaşında işgal ettiği topraklardan geri çekilerek Filistin Devleti'nin toprak bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir. İki devletli bir yapının oluşturulması taraflar arasındaki sorunun ortadan kalkmasını bütünüyle sağlamasa da barış çalışmaları için bir umut olacak nitelikte olacaktır.

Geçen yıllar boyunca Birleşmiş Milletler bünyesinde sorunun çözümünde yardımcı olması amacıyla birçok komite kurulmuştur. Kurulan komiteler arasında, Filistin Halkının Devredilemez Haklarının Kullanılmasına İlişkin Komite, Filistin Komisyonu, Filistin Uzlaştırma Komisyonu, Filistin Özel Komitesi ve bunlar gibi birçok komite oluşturulmuştur. Birleşmiş Milletlerin devletlerin müdahalesi olmadan kollektif bir küresel varlık olarak haklarını kullanması mümkün olsaydı çatışmanın çözülmesinde yardımcı olması mümkün olabilirdi. Sorunun çözülebilmesi için uluslararası toplum tarafından her iki tarafından da uygun koşullar altında desteklenmesi gerekmektedir.

Filistin-İsrail sorunun çözümündeki mevcut yaklaşımlar sorunun çıkmaza girmesine yol açmıştır. Daimi bir barışın gerçekleştirebilmesi için yeni olanaklar araştırılmalıdır. Bu olanakların ise eşitlik ilkesine ve taraflar arasındaki güç ilişkisinden ziyade karşılıklılık ilkesine dayanmalıdır (Elmusa, 2007: 212). İsrail ve kurulacak Filistin Devleti'nin güvenlikleri garanti altına alınmalıdır. Bunun sağlanabilmesi için Kudüs'ün durumu, mülteciler sorunu ve yerleşimcilerin durumu konusunda Ortadoğu Dörtlüsünün toplanarak yürütülecek olan müzakerelerde öncü rol oynaması gerekmektedir. Birleşmiş Milletlerin, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında etkisiz olduğu tartışılrsa da günümüzde hala anlaşmazlıkların çözümünde birincil etkiye sahip bir organdır. Birleşmiş Milletler çok taraflı görüşmelerin yapılmasında taraflar arasında bir arabulucu rolü görmektedir. Aynı zamanda uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümünde yönlendirici ve vazgeçilmez olmayı sürdürmektedir. Soğuk savaşın sona ermesinin ardından ABD'nin inisiyatifinde barış görüşmeleri yürütülmeye başlanmış ancak BM Güvenlik Konseyi kararları sorunun çözülmesi için yol haritası olmuştur. Filistin-İsrail sorununun çözülmesinde hala etkin bir örgüt olan BM, uluslararası toplumun desteğiyle sorunu çözmek için güçlü kılınmalıdır.

ABD, uluslararası toplum ve taraflar, statükonun korunması adına sadece güvenlik odaklı çözümleri içeren çözümlerden vazgeçip bunun yerine nihai Filistin-İsrail barışını yaratmak için zemin hazırlamalı ve fırsatları takip etmelidir. Her iki tarafında sivil toplum örgütleri harekete geçirilerek taraflar arasındaki bölünmüşlüğü azaltmak için girişimlerde bulunmalıdır. Filistin ve İsrail toplumları içinde artan bölünmüşlük aktif bir barış sürecinin olmamasında yatan nedenler arasındadır. Filistin toplumu açısından, Filistin Otoritesinin liderliğine yönelik kararsızlık, Gazze ve Batı Şeria'da siyasi bölünmüşlük ve Doğu

Kudüs'ün izole yapısı birleşik bir vizyon geliştirilmesinin önüne geçmektedir. İsrail tarafından ise, toplum ideolojik, politik, etnik ve dini bölünmüşlük içindedir (Lindborg, 2015).

Arap devletlerinin birbiriyle olan ilişkilerinin belirlenmesinde tehdit algıları ve ideolojileri etkin rol oynamıştır. 1970'li yıllara kadar Arap milliyetçiliğinin dayanak noktası olan Filistin sorunu, Mısır'ın İsrail ile yakınlaşmasının ardından Arap devletlerinin kontrolü altından çıkmaya başlamıştır. Arap devletlerinin, Filistin sorunundaki parçalanmış yapısı sorunun da derinleşmesine yol açmıştır (Bayraktar,2013:36). Bu yüzden Arap Devletlerinin Filistin Devleti'nin kurulması için ortak bir payda da buluşması gerekmektedir.

Kimlik ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlar üzerindeki anlaşmazlıklardan kaynaklanan bir çatışma olmasından dolayı çözümü zor çatışma sınıfına girmektedir ve geleneksel müzakere ve arabuluculuk yöntemleriyle çözülmesi güçtür (Rouhana, 1998:761). Filistin-İsrail sorununun temelinde de kolektif kimliğe ve buna bağlı olarak toprağa ve kaynaklara bir tehdit algılaması yatmaktadır. İki halkta aynı toprak parçası üzerinde hak iddia ederken birbirlerini yok saymaktadırlar. Bu nedenle barış sürecinin sağlanabilmesi için her iki tarafta öncelikle bu kimlik çatışmasını aşması gerekmektedir (Bayraktar, 2013:101-102).

Atılması gereken adımlardan bir diğeri ise Filistin toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Filistinliler için serbest pazar ekonomisi, demokratik bir yönetime geçiş için entegrasyonun sağlanması önemli bir gereklilik olmuştur. Birleşmiş Milletler, taraflar arasındaki çatışmanın sona erdirilmesi göreviyle sınırlı kalmayıp katılımcı demokrasi, serbest ve adil seçimlerin yapılması, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının korunması gibi uluslararası kurallara uygun bir toplum modeli oluşturulmasında taraflara yardımcı olmaktadır (Mengiler, 2005:345).

Kudüs'ün statüsü hakkında dört çözüm olasılığı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, şehrin tümünün İsrail'in kontrolü altında tutulmasıdır. Ancak bu çözüm olasılığı Filistinliler tarafından kabul edilmez bir seçenektir. İkincisi, şehrin uluslararası bir yönetime bırakılmasıdır. Bu seçenek geçmişte sunulmuş ancak kabul görmemiştir. Filistin'in Doğu Kudüs üzerindeki hakimiyet kurması üçüncü bir seçenektir. İsrail için bu

seçenek kabul edilmez olmasa bile bölgede yaşayan Yahudi yerleşimcilerin bulunması nedeniyle zor süreci kapsamaktadır. Son olarak ise, Doğu Kudüs'ün bir kısmında Filistin Otoritesinin varlığı sağlanırken, İsrail'in kontrolünün devam etmesi bir diğer seçenektir (Hirsh, 1996:709).

Filistinli mülteciler sorunun çözümünde bir Filistin Devleti'nin kurulması gerekmektedir. Çünkü İsrail hükümeti kendi bölgesine gelecek olan mültecilerin İsrail Devleti'nin demografik yapısını değiştireceği iddiasından mültecileri kabul etmemektedir. Ayrıca, Filistinli mülteciler sorunun nihai çözümünde sadece taraf devletlerin değil, Arap ülkelerinin de kapsamlı bir barış süreci inşasına katkıda bulunmaları gerekmektedir. Çünkü Filistinli mültecilerin birçoğu Lübnan, Suriye ve Ürdün'de yaşamlarını devam ettirmek zorunda kalmışlardır.

68 yıldır devam eden çatışma ve 48 yıldır devam Filistin topraklarının İsrail tarafından işgalinin ardından başlayan yerleşim faaliyetleri süreci taraflar arasındaki sorunun ana parçalarından birini oluşturmaktadır (Le More, 2005: 998). Yerleşimciler sorunun Filistin Devleti'nin toprak bütünlüğünün sağlanması ile doğrudan bağlantılı bir olmuştur. Filistin Devleti'nin varlığının daimi kılınabilmesi için toprak bütünlüğünün ve kontrolünün sağlanması gerekmektedir. İki devletli çözüm için sınırların güvenliği her iki taraf içinde önemlidir. Barış sürecinin aktörleri kalıcı bir barışın sağlanmasında İsrail'in yerleşim faaliyetlerini kaygıyla dile getirmelerine rağmen devam eden süreçte yeterli önlem alınamamaktadır. Bu yüzden uluslararası hukuk kurallarının objektif bir şekilde uygulanarak kalıcı bir barışın temin edilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Filistin-İsrail sorunun başlangıcından bu yana, Birleşmiş Milletler sorunun Genel Kurulda ve Güvenlik Konseyinde ve çeşitli kuruluşları aracılığıyla farklı boyutlarının ele alınmasında önemli aktörlerden bir tanesi olmuştur. 1990'lı yılların ardından barış sürecinde birçok aktör yer almasına rağmen Birleşmiş Milletlerin daha etkin bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Birleşmiş Milletlerin etkin bir rol üstlenebilmesi için alınan kararların taraflar arasında asimetric güç dengesine bakılmaksızın uygulanmaya konulması gerekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Acar, Mustafa (2006), "DB: Dünya Bankası", Şaban Çalış ve diğerleri (Ed.), **Uluslararası Örgütler ve Türkiye içinde** (77-106), Konya: Çizgi Yayınevi.
- Adams, Michael (1977), "Israel's treatment of the Arabs in the Occupied Territories", **Journal of Palestine Studies**, 6(2), 19-40.
- Ağcan, Ali Muhammed (2014), "Sosyal bilimler Felsefesi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi", Balta Evren (Ed.), **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler içinde** (77-110), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akram, Susan ve Bennis, Phyllip (2000), "The Palestinian Right of Return: New Understanding of International Law", **Report From a CPAP briefing with Palestine Center-News&Analysis**, <http://www.palestinecenter.org/news&analysis> (20.10.2014).
- Akyeşilmen, Nezir (2013), **Barışı Konuşmak, Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi**, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Al, Madfai ve Mahida, Rashid (2007), **Jordan, The United States and the Middle East Peace Process 1974-1991**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Albayrak, H. Şule (2012), "Tarihi ve Sosyal Bir Realite Olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde Gelişen Protestan Fundamentalizmi", **M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 42, 121-140.
- Arafat, Mohammad (2007), **İsrail'in Kuruluşu ve Afrika Politikası**, Trabzon: Derya Kitabevi.
- Aral, Berdal (1998), "Soğuk Savaş Sonrasında Siyasallaşan Uluslararası Hukuk ve Başlıca Mağdurları", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 53(1), 37-57, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/479/5528.pdf>.
- _____ (1999), **Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı**, Kırıkkale: Siyasal Kitapevi.

- _____ (2007), “Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk”, **Uluslararası İlişkiler**, 4 (14), 39-83.
- _____ (2013), “Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Eşitsizlik”, Ankara: **SETA Analiz**, 72, 7-26.
- Archer, Clive (2001), **International Organizations**, London: Taylor & Francis.
- Arı, Tayyar (2004), **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arıboğan, Deniz Ülke (2002), “Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler ve Temel Sorunları”, **Avrasya Dosyası: BM Özel**, 8(1), 128-148.
- ARIJ (Applied Research Institute - Jerusalem) (2006), **Degradation and the Israeli - Palestinian Conflict**, Bethlehem: ARIJ.
- Ariosto, David ve Pearson, Michael (2012), “U.N. Approves Palestinian “Observer State” Bid”, CNN, <http://edition.cnn.com/2012/11/29/world/meast/palestinian-united-nations/>. (13.11.2015).
- Armaoğlu, Fahir (1989), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- _____ (1991), **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- _____ (2009), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Aronson, Geoffrey (1987), **Creating Facts: Palestinians and West Bank**, New York: Institute for Palestine Studies.
- Arslan, Ali (2006), **Avrupa’dan Türkiye’ye İkinci Yahudi Göçü**, İstanbul: Truva Yayınları.
- Aslantaş, Nur (2011), “Tarih Boyunca Müslüman Yahudi İlişkileri”, 61-75, http://kisi.deu.edu.tr/coskun.korul/Tarih_Boyunca_Musl.Yah.Ilsk..pdf (20.06.2014).
- Ataöv, Türkkaya (1975), “Filistin Sorunu’nun Ardındaki Gerçek: İsrail’in Kuruluşuna Kadar”, **AÜSBFD**, 25(3), 29-66.

- Ateş, Davut (2012), **Uluslararası Örgütler, Devletlerin Örgütlenme Mantiği**, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Attias, Jean-Christophe ve Benbassa, Esther (1998), **Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail**, (Çev: Nihal Öno), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Avineri, Shlomo (1993): "Israel and the End of the Cold War. The Shadow has Faded". **The Brookings Review**, 11(2), 26-31.
- Bağlıoğlu, Ahmet (2012), "Sıradışı Bir Fatımi Halifesi: Hakim Biemrillah", **e- Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi**, 4(8), 4-31.
- Balcı, Ali (2010), "İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü", Kemal İnat ve diğerleri (Ed.), **Dünya Çatışmaları içinde** (99-163), Ankara: Nobel Yayınları.
- Balpınar, Zafer (2012), **İsrail Güvenlik Politikalarında Süreklilik ve Değişim**, İstanbul: Açılık Kitap.
- Balta, Evren (Ed.) (2014), **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bar-Joseph, Uri (1987), **The Best of Enemies: Israel and Transjordan in the War of 1948**, London: F. Casss.
- Barkin, J. Samuel (2006), **International Organization Theories and Institutions**, New York: Palgrave Macmillan.
- Barnett, Michael (2005), **Social constructivism. The Globalization of World Politics**, Oxford: Oxford University Press.
- Basic Law: Jerusalem, Capital of Israel, Israel Ministry of Foreign Affairs (1968, 05, 21).
- Bassiouni, M. Cherif ve Shlomo, Ben Ami (2009), **A Guide to Documents on the Arab-Palestinian/Israeli Conflict:1987-2008**, Leiden: Brill.
- Başak, Cengiz (2012), **Uluslararası Örgütler**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baylis, John (2008), "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 5(18), 69-85.
- _____ (2012), "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramı", Mustafa Aydın (Ed.) **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe içinde** (153-167), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Baylis, Thomas (2009), **The Dark Side of Zionism**, Lanham:Lexington Books.
- Bayraktar, Bora (2013), **Oslo Barış Süreci (İsrail- Filistin Barış Görüşmeleri 1991-2000)**, İstanbul: Küre Yayınları.
- Ben-Gurion, David (1971), **Israel: A Personal History**, Tel Aviv: American Israel Publishing Co.
- Bennis, Phyllis (2001), “What Has Been the Role of the UN in the Israel-Palestine Struggle”, **Washington: Institute for Policy Studies**, http://tari.org/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=15 (20.06.2014).
- Benvenisti, Eyal ve diğerleri (2007), **Israel and The Palestinian Refugees**, Germany: Springer.
- Berber Gedikli, Şarika (2012), “Osmanlıdan Cumhuriyete Geçişte Yahudilerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne Uyum Süreci (Moiz Kohen Örneği)”, **Turkish Studies**, 7 (4), 1179-1800.
- Bertovich, Jacob (2007), “Mediation in International Conflicts”, William Zartman (Ed.), **Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques içinde** (163-195), Washington: US Institute of Peace Press.
- Besalel, Yusuf (2003), **Yahudi Tarihi**, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş.
- Birdişli, Fikret (2010), “Birleşmiş Milletler (BM)’in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 3(11), 172-182.
- Bishara, Marwan (2003), **Filistin/İsrail-Barış veya İrçilik**, (Çev. Ali Berktaş), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Boran, Yıldırım (2006), **El-Fetih ve HAMAS**, İstanbul: Mephisto Kitaplığı.
- Bosworth, Clifford Edmund (1967), **Islamic Dynasties: A Chronological and Genealogical Handbook**, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Boutros-Ghali, Boutros (1992), “An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peace making and Peace-Keeping”, New York: United Nations, June 17, 1992, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html> (03.05.2015).
- Bozkurt, Enver (2003), **BM Sisteminde Kuvvet kullanımı**, Ankara: Nobel Yayıncılık.

- _____ (2007), **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, Ankara: Asil Yayınları.
- Bozkurt, Enver ve diğerkleri (2009), **Devletler Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Brauch, Hans Günter (2008), “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler**, 5 (18), 1-47.
- Brenner, Michael (2011), **Kısa Yahudi Tarihi**, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Brown, Carl (1984), **International Politics and the Middle East. Old Rules, Dangerous Game**, Princeton: Princeton UP.
- Bruchill, Scott ve diğerkleri (2014), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul: Küre Yayınları.
- Brynen, Rex (1998), “Palestinian Refugees and The Middle East Peace Process”, **New Hampshire International Seminar/Yale-Maria Lecture in The Middle East Studies**, University of New Hampshire, http://prrn.mcgill.ca/research/papers/brynen_980403.htm (20.06.2014).
- _____ (2008), “The Past Prelude? Negotiating The Palestinian Refugee Issue”, **Middle East Programme**, Chatham House, https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Middle%20East/0608palrefugees_brynen.pdf (20.06.2014).
- Brynen, Rex ve El-Rifahi, Roula (2007), **Palestinian Refugees, Challenges of Repatriation and Development**, New York: Tauris.
- Buhl, Fr. (1988), “Filistin”, **İstanbul: MEB İslam Ansiklopedisi içinde**, 4, 638-640.
- Bulur, Alper (2007), “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 4, 30-46.
- Buzpınar, Tufan (2003), “Suriye ve Filistin’de Avrupa Nüfus Mücadelesinde Yeni Bir Unsur: İngiliz Misyonerleri (19. Yüzyıl)”, **İslam Araştırma Dergisi**, 10, 107-120.
- Cassese, Antonio (1995), **Self Determination of People**, Great Britain: Cambridge University Press.
- Cattan, Henry (1980), **The Question of Jerusalem**, London: Third World Center.
- _____ (1981), **Jerusalem**, London: Croom Helm Ltd.

- Cho, Sungjoon (2007), "Toward an Identity Theory of International Organizations", Chicago: **Kent College Of Law**, http://works.bepress.com/sungjoon_cho/36 (16.12.2014).
- Claude, Inis L. (1964), **Swords into Plowshares: The Problems and Progress of International Organization**, London: University of London Press.
- Cleveland, William (2008), **Modern Ortadoğu Tarihi**, (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Coşkun, Mustafa (2003), "Rusya ve Anti-Semitizm", **Stradigma**, 7, http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/08_2003_03.pdf (20.06.2014).
- Couloumbis, Theodore A. ve Wolfe, James H. (1986), **Introduction to International Relations: Power and Justice**, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Çağlayan, Selin (2004), **İsrail Sözlüğü**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakmak, Mehmet Ali (2009), "İki Dünya Savaşı Arasında Ortadoğu", Ankara: **Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 29, 1344-1371.
- Çalış, Şaban (2006), **Uluslararası Örgütler ve Türkiye**, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dajani, Souad (2005), "Ruling Palestine: A history of the legally sanctioned Jewish-Israeli seizure of land and housing in Palestine", Geneve: The Center of Housing Rights and Evictions (COHRE) - Source Center for Palestine Residency and Refugee Rights (BEDIL) Publication. http://www.badil.org/phocadownloadpap/Badil_docs/publications/Ruling%20Palestine.pdf (02.01.2015).
- Dalar, Mehmet (2009), "İsrail'in Gazze Saldırısının Siyasal Arka Planı ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", **Akademik OrtaDoğu**, 4(1), www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu7%20makale/mehmet_dalar.pdf (20.04.2014)
- Davutoğlu, Ahmet (2003), **Stratejik Derinlik (Türkiye'nin Uluslararası Konumu)**, İstanbul: Küre Yayınları.
- De Waart, Paul (1994), **Dynamics of Self Determination in Palestine: Protection of People as a Human Right**, New York: Leiden.

- Dedeoğlu, Beril (2003), **Avrupa Birliği BütünleŖme S¼reci I: Tarihsel Birikimler, D¼nden Bug¼ne Avrupa Birliği**, İstanbul: Boyut Kitapları.
- _____ (2008), **Uluslararası G¼venlik ve Strateji**, İstanbul: Yeni Y¼zyıl Yayınları.
- Denk, Erdem (2014), “BirleŖmiŖ Milletler”, Ŗaban KardaŖ ve Ali Balcı (Ed.), **Uluslararası İliŖkilere GiriŖ: Tarih, Teori, Kavram ve Konular i¼inde** (541-553), İstanbul: K¼re Yayınları.
- Deutsch, W. Karl (1978), **The Analysis of International Relations**, New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Di Mauro, Danilo (2012), **The Un and The Arab-Israeli Conflict**, London and New York: Routledge.
- Dinan, Desmond (2004), **Europe Recast A History of European Union**, Hampshire: Palgrave Macmillian.
- Disputed Territories - Forgotten Facts About the West Bank and Gaza Strip (01.02.2003), **Israel Ministry of Foreign Affairs**, <http://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2003/Pages/DISPUTED%20TERRITORIES-%20Forgotten%20Facts%20About%20the%20We.aspx> (15.05.2015).
- Doğan, İlyas (2008), **Devletler Hukuku**, Ankara: Se¼kin Yayıncılık.
- Dunne, Tim ve diğerleri (2013), **International Relations Theories Discipline and Diversity**, Oxford: Oxford University Press.
- Earle, Mead Edward (2003), **Bağdat Demir ve Petrol Yolu SavaŖı (1903-1923)**, (Çev. K. Yargıcı ve N. Uğurlu), İstanbul: Örg¼n Yayınevi.
- Ebu Sitta, Salman (2002), “Geriye D¼n¼Ŗ Hakkının Tanınması”, Roana Carey (Ed.), (Çev: Kemal Sari¼zen), **Yeni İntifada: İsrailin Apartheid Politikasına Direnmek i¼inde** (479-513), İstanbul: Everest Yayınları.
- Efegil, Ertan (2013), “İsrail’in DıŖ Politikasının Belirleyicileri”, **Ortadoğu Analiz**, 5 (49), 53-62.
- Elpeleg, Zvi (1999), **Filistin Ulusal Hareketinin Kurucusu Hacı Emin El- H¼seyini**, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Emiroğlu, Hüseyin (2006), “Soğuk Savaş Sonrası Birleşmiş Milletler: İşlevi-Sorunları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi/Journal of Economics and Administrative Sciences**, 7 (2), 59-81,
- Englander, Odelia (2009), “Converging for Peace-The United Nations and The Israel-Palestine Peace Process”, **Atkin Paper Series**, London: King’s College London, <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1245070452ICSROdeliaEnglander.pdf> (25.05.20.15).
- Erdemir, Halil ve Erdemir, P. Hatice (2010), “Kudüs’te Yahudi İsyanı ve Yahudiler”, **History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı / Middle East Special Issue**, 117-136.
- Erdemir, Halil (2011), “İsrail Devleti’nin İlanından Önce David Ben- Gurion’un Filistin’i Yahudileştirme Politikası”, **Akademik Bakış**, 4(8), 175-194.
- Erdoğdu, Hikmet (2005), **Büyük İsrail Stratejisi**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Erkmen, Serhat (2009), “Filistin’de İktidar Mücadelesi: HAMAS El-Fetih İlikileri”, **Ortadoğu Analiz**, 1(2), 14-21.
- _____ (2011), “Filistin’in BM Macerası: İki Adım İleri Bir Adım Geri”, **Ortadoğu Analiz**, 3(34), 8-21.
- Erol, Halit (2002), **Kudüs’ün Kutsallığı**, İstanbul:Özyurt Matbaacılık.
- Eryılmaz, Bilal (1996), **Osmanlı Devletinde Gayri Müslim Tebaanın Yönetimi**, İstanbul: Risale Yayınları.
- Evans, Gareth (1993), **Cooperating For Peace: The Global Agenda for the 1990s and Beyond**, Australia: Allen&Unwin.
- Farah, Randa (2006), “Palestinian Refugees, Dethroning the Nation at the Crowning of the ‘Statelet’?”, **International Journal of Postcolonial Studies**, 8(2), 228–252.
- Fawcett, Louise (2005), “Alliances, Cooperation and Regionalism in the Middle East”, Louise Fawcett (Ed.), **International Relations of the Middle East içinde** (81-180), Oxford: Oxford UP.
- Fisk, Robert (2011), **Büyük Medeniyet Savaşı, Ortadoğu’nun Fethi**, İstanbul: İthaki Yayınları.

- Fox, Jonathan ve Sandler, Shmuel (2004), **Bringing Religion Into International Relations**, New York: Palgrave Macmillian.
- Franck, Thomas (2003), **Recours to Force, State Action Against Threats and Armed Attacks**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Fraser, T. G. (1980), **The Middle East 1914-1979**, New York: St. Martin's Press.
- Fromkin, David (2013), **Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?**, (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Fukuyama, Francis (1992), **The End of History and Last Man**, New York: Avon Books.
- Garaudy, Roger (2000), **Siyonizm Dosyası**, (Çev. Nezih Uzel), İstanbul: Pınar Yayınları.
- _____ (2003), **İsrail, Mitler ve Terör**, (Çev. Cemal Aydın), İstanbul: Pınar Yayınları.
- _____ (2011), **İlahi Mesajlar Toprağı Filistin**, (Çev. Cemal Aydın), İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Genç, Mehmet (1999), **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı**, Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Gideon, Biger (2004), **The Boundaries of Modern Palestine, 1840-1947**, London and New York: Routledge.
- Gilpin, Robert (2013), "Hegemonik Savaş Teorisi", Esra Diri (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler içinde** (423-442), İstanbul: Özener Matbaacılık.
- Goitein, Dov Shelomo (2011), **Yahudiler ve Araplar (Çağlar Boyu İlişkileri)**, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Goldschmidt, Arthur ve Davidson, Lawrence (2011), **Kısa Ortadoğu Tarihi**, İstanbul: Doruk Yayınları.
- Goodman, Martin (1995), **The Rulling Class of Judea (Origins of the Jewish Revolt Against Rome AD 66-70)**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gönlübol, Mehmet (1975), **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Ankara: Sevinç Yayınevi.
- _____ (1993), **Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, Ankara: Atilla Kitabevi.

- Göze, Erhan (1995), **Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdülhamit**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Greenberg, Joel (03.11.2012), "Palestinians Stay Firm on Statehood Bid", **Washington Post**, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/palestinians-stay-firm-on-un-statehood-bid/2012/11/13/52b6f638-2dac-11e2-9ac2-1c61452669c3_story.html (10.11.2013).
- Greilsammer, Ilan (2007), **Siyonizm**, Ankara: Dost Yayınları.
- Groepler, Eva (1999), **Anti-Semitizm Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi**, (Çev. Süheyla Kaya), İstanbul: Belge Yayınları.
- Guzzini, Stefano (2000), "A Resconstruction of Constructivism in International Relations", **European Journal of International Relations**, 6(2), 147-182.
- Güleç, Merve Gülçin (2012), "Yeni İşlevselci Teorinin İşlevselci Teoriye Katkısı Nedir?", **Akademik Perspektif**, <http://akademikperspektif.com/2012/06/22/yeni-islevselci-teorinin-islevselci-teoriye-katkisi-nedir> (03.01.2015).
- Gülen, Salih (2011), **İngiliz Arap Büro Raporlarında Arap Ayaklanması, Bir İsyanın Kodları**, İzmir: Yitik Hazine Yayınları.
- Güzel, Mehmet Şükrü (2012), "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Fiden Yolda Filistin 1914-1947", **USGAM Raporu**, 6, **Ortadoğu Çalışmaları**, 1, 2-24.
- Hadawi, Sami (1967), **Bitter Harvest: Palestine 1914-1967**, New York: New York World Press.
- Haddad, William ve Jacqueline, Ismael (2006), **Barriers to Reconciliation: Case Studies on Iraq and the Palestine- Israel Conflict**, Lanham: University Press of America.
- Hafner-Burton, Emilie ve diğerleri (2008), International Organization Count, **Journal of Conflict Resolution**, 52(2), 175-188.
- Hagan, Sean (2006), The IMF's Role in A Post-Conflict Situation, **Case Western Reserve Journal of International Law**, 38, 59-62.
- Halloum, Ribhi (1989), **Belgelerle Filistin**, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Hard, Lidell (2002), **II. Dünya Savaşı Tarihi**, (Çev: Kerim Bağrıaçık), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hasgüler, Mehmet ve Uludağ, B. Mehmet (2004), **Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hasgüler, Mehmet ve Uludağ, B. Mehmet. (2010), **Uluslararası Örgütler**, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Heaton, Herbert (1985), **Avrupa İktisat Tarihi**, Ankara: Teori Yayınları.
- Heller, A. Mark (1983), **A Palestine State**, Massachusetts: Harvard University Press.
- Henig, Ruth (1992), **Versay and After 1919-1933**, London: Routledge Press.
- Herzl, Theodor (2007), **Yahudi Devleti**, İstanbul: Ataç Yayınları.
- Heywood, Andrew (2013), **Küresel Siyaset**, Ankara: Adres Yayınları.
- Hirsch, Moshe (1966), “The Future Negotiations Over Jerusalem, Strategical Factors and Game Theory”, **The Catholic University of America Law Review**, 45, 699-722.
- History of United Nations, <http://www.un.org/en/aboutun/history> (19.12.2014).
- Hobsbawn, Eric (1998), **Sanayi ve İmparatorluk**, (Çev. Abdullah Ersoy), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- _____ (2002) **The Edge of Revolution: Europe:1789-1848**, London: Abacus.
- Hourani, Albert (2014), **Arap Halkları Tarihi**, (Çev. Yavuz Alagon), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hülagü, Metin (1995), “İngilizlerin Hicaz İsyanına Maddi Yardımları”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM**, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1152/13544.pdf> (13.08.2014).
- Iriye, Akira (2002), **The Role of International Organizations in the Making of the Contemporary World**, Berkeley: University of California Press.
- Isaac, Jad ve Ghanyem, Mohammad (2003), “Environmental Degradation and the Israeli-Palestinian Conflict”, **Applied research Institute (ARIJ)**, Bethlehem: Palestine, 1(31), <http://www.arij.org/files/admin/2003/2003%20environmental%20degradation%20and%20the%20israeli-palestinian%20conflict.pdf> (01.02.2015).
- İsrail Hakkında Gerçekler** (2003), Kudüs: Keter Pres.

İsrail'in Gerçekleri (1997), Kudüs:İsrail Enformasyon Merkezi.

İşyar, Ömer Göksel (2008), “Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama”, **Akademik Bakış**, 2 (3), 1-42.

Jackson, Robert ve Sorensen, Georg (2013), **Introduction to International Relations, Theories and Approaches**, Oxford: Oxford University Press.

Johnson, Paul (2000), **Yahudi Tarihi**, (Çev. Filiz Orman), İstanbul: Pozitif Yayınları.

Jones, Bruce (2010), “The Security Council and the Arab-Israeli Wars: Responsibility without Power”, Vaughan Lowe ve diğerleri (Ed.), **In The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945 içinde** (298-323), Oxford: Oxford University Press.

Jones, Shepard (1968), “Status of Jerusalem: Some National and International Aspects”, **Law and Contemporary Problems**, 33, 169-182
<http://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol33/iss1/12> (15.08.2015).

Jordan, William (1950), “Handling of Disputes”, Clyde Eagleton (Ed.), **Annual Review of United Nations Affairs 1949 içinde** (116-131), New York: New York University Press.

Kalevi, Holsti (1991), **Peace and War: Armed Conflicts and International Order, 1648-1989**, Cambridge: Cambridge University Press.

Karal, Enver Ziya (1962), **Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876-1907**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Karaman, Lutfullah (1992), **Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu**, İstanbul: İz Yayıncılık.

Karayalçın, Yaşar (1998), **Milletlerarası Tahkimde Muhakeme Usûlü (Kavramlara ve Problemlere Genel Bir Bakış)**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını.

Karluk, Rıdvan (2007), **Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

- Karns, Margaret P. ve Mingst, Karen A. (2004), **International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance**, Colorado: Lynne Rienner Publishers,
- Karsh, Efraim (2002), **The Arab-Israeli Conflict, The Palestine War 1948**, Great Britain: Osprey Publishing.
- Kasım, Kamer (2000), “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası ABD-İsrail İlişkileri”, **Avrasya Dosyası**, 120-138, <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/121-138%20kamer%20kasim.PDF> (15.08.2015).
- Katz, Samuel (1986), **Battleground: Fact and Fantasy in Palestine**, New York: SPI Books.
- Keleşoğlu, Erhan (2015), “Filistin Sorunu: Bir Muhasebe Denemesi”, **Başlangıç Dergisi**, <http://baslangicdergi.org/filistin-sorunu-bir-muhasebe-denemesi> (11.06.2015).
- Keohane, O. Robert ve Martin, L. Lisa (1995), “The Promise of Institutional Theory”, **International Security**, 20(1), 42-50.
- Keohane, O. Robert ve Nye, S. Joseph (1977), **Power and Interdependence: World Politics Transition**, Boston: Little Brown.
- Kılıç, Davut (2008), “Ortadoğu’nun Dini Jeopolitiği ve Günümüze Yansımaları Üzerine Bir Deneme”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 13(1), 65-86.
- Kılıç, Seyfi (2011), “Bağımsız Filistin Devleti ve Su Sorunu”, **Ortadoğu Analiz**, 3(34), 35-40.
- Knutsen, L. Torbjon (2006) **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, İstanbul: Açılım Kitap.
- Kocabaş, Süleyman (1987), **Vaat Edilmiş Toprak Filistin İçin Mücadele Türkiye ve Siyonizm**, İstanbul: Vatan Yayınları.
- Kodal, Tahir (2007), “Türk Arşiv Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye Üzerinden Filistin’e Yahudi Göçleri”, **Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi**, 133-163.
- Koestler, Arthur (1949), **Promise and Fulfillment, Palestine 1917-1949**, London: Mac Millan.

- Köstem, Burç (2011), “Filistin'in BM'de Devlet Düzeyinde Temsilinin Hukuksal Sonuçları”, **USAK**,
http://www.usak.org.tr/analiz_det.php?id=12&cat=293#sthash.4wVM6BGd.dpuf
(22.06.2014)
- Krasner, D. Stephen (1983), **International Regimes**, New York: Cornell University Press.
- Kuttab, Jonathan (1995), “The Legal Status of Jerusalem”, **Palestine-Israel Journal**, 2(2),
<http://www.pij.org/details.php?id=650> (20.06.2014)
- Küçük Hayat Ansiklopedisi (1968), İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Küçük, Abdurrahman ve Tümer, Günay (2002), **Dinler Tarihi**, Ankara: Ocak Yayınları.
- Kütükçü, Mehmet Akif ve Selcen, Erdal (2011), **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları (1946-1965)**, Konya: Mimoza Yayınları.
- Langholtz, Harvey (2011), **Principles and Guidelines for United Nations Peacekeeping Operations**, Peace Operations Training Institute Publications.
http://cdn.peaceopstraining.org/course_promos/principles_and_guidelines/principles_and_guidelines_english.pdf (20.06.2014).
- Lansford, Tom ve diğerleri (2009), **America's war on terror**, Aldershot: Ashgate Publishing, Ltd.
- Laurenti, Jeffrey (1997), “Reforming the Security Council: What American Interests?”, **United Nations Associations-USA Occasional Paper Series**,
http://www.unausa.org/atf/cf/%7B49C555AC-20C8-4B43-8483-A2D4C1808E4E%7D/reforming_security_council.pdf (24.01.2012).
- Lauterpacht, Elihu (1968), **Jerusalem and the Holy Places**, London: Anglo-Israeli Association.
- Le More, Anne (2005), “Killing with Kindness: the Demise of a Palestinian State”, **International Affairs**, 81(5), 981–999.
- Lebow, N. Richard ve Strauss, S. Barry (1991) **Hegemonic Rivalry From Thucydides to the Nuclear Age**, Oxford: Westvive Press.
- Lehn, Walter (1982), **Yahudi Ulusal Fonu: Bir Ayırım Aracı**, Ankara: AÜSBF Yayınları.

- Lesch, W. David (2001), **1979: The Year That Shaped The Modern Middle East**, United States of America: Westview Press.
- Lewis, Bernard (1996), **İslam Dünyasında Yahudiler**, (Çev. Bahadır Sina Şener), Ankara: İmge Kitapevi.
- _____ (2004), **Semitizm ve Anti-Semitizm, Çatışma ve Önyargıya Dair**, (Çev. Hür Güldü), İstanbul: Everest Yayınları.
- _____ (2005), **Ortadoğu (Hıristiyanlığın Başlangıcından Günümüze Ortadoğu'nun İki Bin Yıllık Tarihi)**, (Çev. Selen Kölay), Ankara: Arkadaş Yayınları.
- _____ (2009), **Tarihte Araplar**, (Çev. Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul: Ağaç Kitabevi.
- Liebman, Charles (1985), "Jewish Ultra-Nationalism in Israel: Converging Strands", William Frenkel (Ed.), **Survey of Jewish Affairs içinde** (28-50), London: Associated University Press.
- Lindborg, Nancy (13.11.2015), "Can Anything Save the Israeli-Palestinian Peace Process?", **Foreign Policy**, <http://foreignpolicy.com/2015/11/13/can-anything-save-the-israeli-palestinian-peace-process/> (18.01.2015).
- Lockman, Zachary (2013), **Hangi Ortadoğu? Oryantalizm, Tarih, Siyaset**, (Çev. Burcu Birinci) İstanbul: Küre Yayınları.
- Lowe, Vaughan ve diğerleri (2010), **The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice Since 1945**, Oxford: OUP.
- Lupu, Yonatan (2006), "Rules, Gaps and Power: Assessing Reform of the UN Charter", **Berkeley Journal of International Law**, 24(3), 880-907.
- Malanczuk, Peter (1997), **Akehurst's Modern Introduction to International Law**, London: Routledge.
- Mallison, W. Thomas ve Mallison, Sally V. (1980), "The Right of Reborn", **Journal of Palestine Studies**, 4(125), 125-136.

- Manav, Tamer (06.09.2014), “Birleşmiş Milletler: Dünya Barışını Koruyor mu?”, **Akademik Perspektif**, <http://akademikperspektif.com/2014/09/06/birlesmis-milletler-dunya-barisini-koruyor-mu> (20.02.2015).
- Mansfield, Peter ve Pelham, Nicolas (2012), **Ortadoğu Tarihi**, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), İstanbul: Say Yayınları.
- Marks, John ve diğerleri (1970), **Reflection on the Middle East Crisis**, Paris: Studies in the Behavioral Sciences.
- Masalha, Nur (2000), **Imperial Israel and Palestines**, London: Pluto Press.
- Massoud, Tansa George (2000), “Fair Division, Adjusted Winner (AW), and the Israeli-Palestinian Conflict”, **Journal of Conflict Resolution**, 44(3), 333-358.
- Max, Hilaire (2005), **United Nations Law and The Security Council**, Aldershot: Ashgate Publishing.
- McCarthy, Justin (1990), **The Population Of Palestine**, New York: Colombia University Press.
- McClellan, Emma (31.06.2014), “Hard Evidence: Who Uses Veto in The UN Security Council Most Often and For What?”, **The Conversation**, <http://theconversation.com/hard-evidence-who-uses-veto-in-the-un-security-council-most-often-and-for-what-29907> (12.01.2015).
- McDowall, David (1989), **Palestine and Israel: The uprising and beyond**, Los Angeles, CA: University of California Press.
- Mearsheimer, John (1995), “The False Promise of Interational Institutions”, **International Security**, 19(3), 5-49.
- Meir-Levi, David (2005), **Big Lies: Demolishing The Myths of The Propaganda War Against Israel**, Los Angeles: Center for The Study of Popular Culture.
- Mengiler, Özgür (2005), **Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü**, Ankara: Platin Yayınları.
- Meray, L. Seha (1968), **Devletler Hukukuna Giriş**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- _____ (1977), **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, Ankara: Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Mette, Eilstrup-Sangiovanni (2006), **Debates on European Integration**, New York: Palgrave Macmillan.
- Mgboji, Ikechi (2006), “The Civilised Self and The Barbaric Other: Imperial Delusions of Order and The Challenges of Human Security”, **Third World Quarterly**, 27(5), 855-869.
- Miller, Elhanan (2012), The Intractable Issue: Palestinian Refugees and the Israeli-Palestinian Peace Negotiations, **The Atkin Paper Series**, http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1346247918ICSRAtkinPaperSeries_ElhananMiller.pdf (02.02.2015)
- Milton-Edwards, Beverly (2009), **The Israeli-Palestinian Conflict A people’s War**, Londra & New York: Routledge.
- Mingst, Karen ve Karns, Margaret (2012), **The United Nations in the 21st Century**, Boulder: Westview Press.
- Montet, Edouard ve diğerleri (2006), **Siyonizm ve Yahudilik**, (Çev: Adnan Yazıcı, Örgen Uğurlu, Kemal Demir), İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Morgenthau, Hans (1948), **Politics Among Nations: The struggle for power and peace**, New York: McGraw-Hill.
- Morris, Benny (2008), **1948 A History of The Arab-Israeli War**, New Haven and London: Yale University Press.
- Muyo, Herve (2015), “Understanding of the Neorealist, Constructionist and Relative Deprivation Theories: A Phenomenological Study of the Israeli-Palestinian Conflict with Practice Application of Integrative Negotiation”, **Global Journal of Human-Social Science: A Arts&Humanities- Psychology**, 15(7),7-18.
- Nadav, Safran (1978), **Israel: Embattled Ally**, Massachusetts: Harvard University Press.
- Nana, Mahmut (2008), **Yahudi Tarihi**, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.

- Nye, S. Joseph ve Welch, A. David (2013), **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, (Çev. Renan Akman), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nye, S. Joseph (1972), “Regional Institutions”, C.E. Black ve R.A. Falk (Ed.), **The Future of the International Legal Order içinde** (425-447), Princeton: Princeton University Press.
- Occupation Realities (2004), “East Jerusalem and the Politics of Occupation”, **Middle East Task Force**, <https://afsc.org/sites/afsc.civicaactions.net/files/documents/East%20Jerusalem%20and%20the%20Politics%20of%20Occupation.pdf> (02.01.2015).
- Ofira, Seliktar (1986), **New Zionism and The Foreign Policy of Israel**, London: Croom Helm.
- Ojalvo, Denis (2014), “Yahudi Soykırımında Bir Kilometre Taşı: The Mac Donald White Paper of 1938”, **Şalom Gazetesi**, http://www.salom.com.tr/haber-90527-yahudi-soykiriminda-bir-kilometre-tasi-the-macdonald-white-paper-of-1939_.html (14.08.2015).
- Onuf, Nicholas (1994), “Constitution of International Society”, **European Journal of International Law**, 5(1), 1-19.
- Oren, Michael (2002), **Six Days of War**, Oxford: Oxford University Press.
- Öke, Mim Kemal (1981), **II. Abdülhamit ve Filistin Meselesi**, İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- _____ (1982), **Siyonizm ve Filistin Sorunu**, İstanbul: Üçdal Yayınları.
- _____ (2002), **Siyonizm’den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu**, İzmir: Ufuk Kitapları.
- Öz, Muzaffer (1983), **İsrail ve Ortadoğu**, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Özçelik, Sezai (2011), “Çatışma Önleme Teorisi ve Pratiği: Makedonya ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü Örnek Olayı Üniversitesi”, **Çankırı Karatekin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(1), 41-64.
- Özkoç, Özge (2009), “Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin Sorunu”, **Ankara**

Üniversitesi SBF Dergisi, 64(3), 165-195,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/998/12147.pdf> (02.01.2015).

Özlük, Duygu (2013), “Çatışma Yönetimi Aracı Olarak Uluslararası Örgütler”, Nezir Akyeşilmen (Ed.), **Barışı Konuşmak, Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi içinde** (108-131), Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Öztürkler, Harun (2013), “Filistin Ekonomisinin Genel Özellikleri”, **Ortadoğu Analiz**, 5(49), 62-68.

Pappe, Ilan (2007), **Modern Filistin Tarihi (Tek Ülke, İki Halk)**, (Çev. Nuri Plümer), Ankara: Phoenix.

Pappe, Ilan ve Hilal, Jamil (2010), **Across The Wall Narratives of Israeli-Palestinian History**, London: I.B. Tauris.

Parlar, Suat (2002), **Ortadoğu Vaat edilmiş Topraklar**, İstanbul: Yar Yayınları.

PASSIA Desk Diary 2015 (2014), “Jerusalem”, **PASSIA**,
[http://www.passia.org/images/meetings/2015/Material%20for%20the%20Website/Jerusalem%20\(2015\).pdf](http://www.passia.org/images/meetings/2015/Material%20for%20the%20Website/Jerusalem%20(2015).pdf) (02.01.2015).

PASSIA, (2011) “Peel Commission Partition Plan”, **Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs**,
http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/1938-british-partition-plan.html (02.01.2015).

Paul, James (1995), “Security Council Reform: Arguments About the Future of the United Nations System”, **Global Policy Forum**,
<http://www.globalpolicy.org/security/pubs/secref.htm#veto> (15.05.2013).

Pazarıcı, Hüseyin (2000), **Uluslararası Hukuk Dersleri (IV. Kitap)**, Ankara: Turhan Kitabevi.

_____ (2004), **Uluslararası Hukuk**, Ankara: Turhan Kitabevi.

Pease, Kelly-Kate S. (2010), **International Organizations: Perspectives on Governance in the Twenty-first Century**, New York: Longman.

Peretz, Don (1993), “The Palestinians Since the Gulf War”, **Current History**, 92(570), 32-36.

- Petras, James ve Eastman, Abaya Robin (2007), **İsrail, Siyonizm ve Ortadoğu**, (Çev. Ezgi Korkmaz), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Powell, Robert (1994), “Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate”, **International Organizations**, 48(2), 313-344.
- Quandt, B. Willian (1986), **Camp David: Peacemaking and Politics**, Washington D.C: Brooking Institution.
- Reich, Bernard (2008), **A Brief History of Israel**, New York: Infobase Publishing.
- Reisman, Michael (1984), “Coercion and Self-determination: Construing Charter Article 2/4”, **American Journal of International Law**, 78, 642-645.
- Reiter, Yitzhak ve Abu Khalaf, Marwan (2001), “Jerusalem’s religion Significance”, **Palestine-İsrail Journal**, 8(1), <http://www.pij.org/details.php?id=169> (02.01.2015).
- Rempel, Terry (2000), “The United Nations Conciliation Commission for Palestine, Protection, and a Durable Solution for Palestinian Refugees”, **BADIL-Information & Discussion Brief Issue**, 5, http://www.badil.org/phocadownload/Badil_docs/bulletins-and-briefs/Brief-No.5.pdf (20.06.2014).
- Reuter, Paul (1958), **International Institutions**, London: Allen & Unwin.
- Rittberger, Volker ve Zangl, Bernhard (2006), **International Organization: Polity, Politics and Policies**, (Çev. Antoinette Groom), New York: Palgrave Macmillan.
- Robert, John (1988), **Behind the Balfour Declaration: Hidden Origins of Today’s Mid-East Crisis**, Institute for Historical Review.
- Rogan, Eugene ve Shlaim, Avi (2012), **Filistin Uğruna (1948’in Tarihini Yeniden Yazmak)**, İstanbul: Küre Yayınları.
- Roskin, G. Michael ve Berry, O. Nicholas (2014), **Uluslararası İlişiler: UI’nin Yeni Dünyası**, Ankara: Adres Yayınları.
- Rouhana, Nadim (1998), “Psychological Dynamics of Intractable Ethnonational Conflicts The Israeli-Palestinian Case”, **American Psychologist**, 53(7), 761-770.

- Roy, Sara (2001), **The Gaza Strip, The Political Economy of De-development**, Washington D.C: Institute for Palestine Studies.
- Ruggie, John Gerard (1985), "The United States and the United Nations: Towards a New Realism", **International Organization**, 39(2), 343-356.
- Rumelili, Bahar (2014), "İnşacılık/Konstrüktivizm", Balta Evren (Ed.), **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler içinde** (151-173), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rüma, İnan (2014), "Uluslararası Örgütler", Balta Evren (Ed.), **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler içinde** (371-406), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Said, Edward (1985), **Filistin Sorunu**, (Çev: Alev Alatlı), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Sandal, Nukhet ve Fox, Jonathan (2013), **Religion in International Relations Theory**, London and New York: Routledge.
- Sander, Oral (1996), **Siyasi Tarih 1918-1994**, Ankara: İmge Kitabevi.
- _____ (2013), **Siyasi Tarih İlkçağlardan-1918'e**, Ankara: İmge Kitabevi.
- Saraçlı, Murat (2012), **Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları**, Ankara: Bigbang Yayınları.
- Scheer, Jonathan (2011), **Balfour Deklarasyonu (Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri)**, İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Schick, Irvin Cemil (1986), "Osmanlıda Azınlıklar ve Yahudiler", **Tarih ve Toplum**, 5 (29), 34-42.
- Schonberg, Karl (2009), **Constructing 21st Century US Foreign policy: Identity, Ideology, and America's World Role in a New Era**, New York: Palgrave Macmillan.
- Selznick, Philip (1957), **Leadership in Administration**, New York: Harper & Row.
- Sencer, Muzaffer (1990), "İnsan Hakları ve Savaş", **İnsan Hakları Yıllığı Dergisi**, 12(1), 13-63.

- Seren, Merve ve Özer, Yusuf (2013), “Çatışma Sonrası Ulus/Devlet İnşası: STTK Afganistan Model”, Nezir Akyeşilmen (Ed.), **Bariş Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi içinde** (131-158), Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Seydi, Süleyman (2004), “Filistinli Mülteciler Sorunu”, **SDÜ-Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10, 77-92.
- Shabaneh, Ghasson (2010), “Refugees, International Organizations and National Identity: The Case of Palestine”, **New Political Science**, 32(2), 215-236.
- Sharon, Moşe Sevilla (1981), **İsrail Ulusunun Tarihi**, Tel Aviv: Yeruşalayim.
- Shaw, Malcolm (2000), **International Law**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sherbok, Dan-Cohn ve El-Alami, Dawoud (2001), **The Palestine-Israeli Conflict A Beginner’s Guide**, Oxford: Oneworld Publications.
- Shlaim, Avi (1988), **Collusion across the Jordan: King Abdullah, The Zionist Movement and The Partition of Palestine**, Oxford: London Review Of Books.
- Shoenman, Ralph (1992), **Siyonizmin Gizli Tarihi**, (Çev. Aydın Peren), İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Shrijver, Nico (1994), “The Use of Economic Sanctions by the UN Security Council”, Harry H.G. Post (Ed.), **International Economic Law and Armed Conflict içinde** (123-161), Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Simmons, A. Beth ve Martin, L. Lisa (2002), “International Organizations and Institutions”, Walter Carlsnaes ve diğerleri (Ed.), **Handbook of International Relations**, 1. Baskı içinde (192-211), London: Sage Publications.
- Slater, Jerome (1991), “The Superpowers and an Arab-Israeli Political Settlement: The Cold War Years”, **Political Science Quarterly**, 105(4), 557-577.
- Sokolow, Naum (1919), **History of Zionism 1600-1918 Vol II**, London: Longmans, Green and Co.
- Sönmezoğlu, Faruk (1995), **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Sönmezoğlu, Faruk ve diğerleri (2011), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, İstanbul: Der Yayınları.

- Starke, Joseph Gabriel (1984), **Introduction to International Law**, London: Butterworths.
- Sterian, Maria Gabriele (2013), “The Role of International Organizations In The Global Economic Governance - An Assessment”, **Roman Economic and Business Review**, 308-316. <ftp://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/rau/journal/WI13S/REBE-WI13S-A32.pdf> (02.01.2015).
- Sur, Melda (2000), **Uluslararası Hukukun Esasları**, İzmir: DEÜ Hukuk Fakültesi.
- Susa, Ahmet (2005), **Tarihte Araplar ve Yahudiler**, (Çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.
- Süer, Berna ve Atmaca, Ömür Ayşe (2006), **Arap-İsrail Uyuşmazlığı**, Ankara: ODTÜ Toplum Bilim Merkezi.
- Şahin, İsmail ve diğerleri (2014), “Birinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere’nin Irak’ta Devlet Kurma Çabaları”, **Gazi Akademik Bakış**, 8(15), 105-132.
- Şeber İpek, Nurdan (2012), “II. Abdülhamit Döneminde Rusya ve Romanya’dan Gelen Yahudi Muhacirler”, **Tarih Dergisi**, 53(1), 39-61.
- Tal, David (2004), **The War in Palestine, 1948: Strategy and Diplomacy**, New York: Routledge.
- Tanrıver, Süha (2006), “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, **TBB Dergisi**, 64,151-177.
- Taşdemir, Fatma (2000), “İsrail-Filistin Sorununun Self-determinasyon Hakkı Çerçevesinde Analizi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(2), 209-225.
- _____ (2006), **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.
- Taşdemir, Hakan (2011), “Uluslararası Sorunların Yargısal Çözümü”, **Ankara Strateji Enstitüsü**, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-hakan-tasdemir/uluslararasi-sorunlarin-yargisal-cozumu> (04.02.2015).
- Taylor, Alan (2001), **İsrail’in Doğuşu (1897-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi)**, (Çev: Mesut Karaşahan), İstanbul: Pınar Yayınları.

- Tepebaş, Ufuk (2007), “Bölgesel Sorunların Çözümünde Uluslararası Örgütlerin Rollerini” **Stratejik Öngörü**, 10, 88-93.
- Thalakada, Nigel (1997), **China’s Voting Pattern In The Security Council 1990- 1995**, (Bruce Russett Ed.), London: Palgrave Macmillan Press.
- The Question of Palestine and The United Nations (2008), New York, <https://unispal.un.org/pdfs/DPI2499.pdf> (02.01.2015).
- The Status of Jerusalem (1999), **Israel Ministry of Foreign Affairs**, <http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/State/Jerusalem/Pages/The%20Status%20of%20Jerusalem.aspx> (02.01.2015).
- Thompson, Alexander ve Snidal, Duncan (2000) **International Organization**, Encyclopedia of Law and Economics.
- Toklu, Vefa (2006), **Uluslararası İlişkiler**, Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Topal, Ahmet Hamdi (2014), “Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış için Birlik Kararı’nın Uygulanabilirliği”, **TAAD**, 5(19), 101-126.
- Tovy, Jacob (2003), “Negotiating the Palestinian Refugees”, **The Middle East Quarterly**, 10(2), 39-50.
- Turan, Ömer (2002), **Düşman Kardeşler (Siyonizm, İsrail ve Filistin Direnişi)**, İstanbul: Ak-ka Yayınları.
- Turhan, İbrahim (2003), **Filistin Çıkmazdan Çözüme**, İstanbul: Küre Yayınları.
- Uçarol, Rifat (2000), **Siyasi Tarih (1789-1999)**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- URL, “David Ben-Gurion-A Brief Biography & Quotes” (23.08.2001), <http://www.palestineremembered.com/Acre/Famous-Zionist-Quotes/Story638.html> (11.10.2015).
- UN Millennium Message (30.12.1999), **BBC News**, http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/millennium/584374.stm (10.12. 2014).
- UN Security Council Resolutions, 1 Mart 1980 tarih ve 465 sayılı karar.
- UN Security Council Resolutions, 1 Nisan 1948 tarih ve 43 (S/714) sayılı karar.
- UN Security Council Resolutions, 1 Nisan 1948 tarih ve 44 (S/714,II) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 11 Ağustos 1949 tarih ve 73 (S/1376,II) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 12 Ekim 1990 tarih ve 672 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 12 Mart 2002 tarih ve 1397 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 14 Haziran 1967 tarih ve 237 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 14 Ocak 1988 tarih ve 608sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 15 Eylül 1969 tarih ve 271 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 15 Temmuz 1948 tarih ve 54 (S/902) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 16 Aralık 2008 tarih ve 1850 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 16 Kasım 1948 tarih ve 62 (S/1080) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 17 Kasım 1950 tarih ve 89 (S/1907) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 17 Nisan 1948 tarih ve 46 (S/723) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 18 Aralık 1992 tarih ve 799 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 18 Mart 1994 tarih ve 904 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 19 Ağustos 1948 tarih ve 56 (S/983) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 19 Aralık 1980 tarih ve 484 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 19 Kasım 2003 tarih ve 1515 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 19 Mayıs 2004 tarih ve 1544 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 19 Nisan 2002 tarih ve 1405 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 2 Mayıs 1968 tarih ve 251 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 20 Ağustos 1980 tarih ve 478 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 20 Aralık 1991 tarih ve 681 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 20 Temmuz 1979 tarih ve 452 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 21 Mayıs 1968 tarih ve 252 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 22 Aralık 1987 tarih ve 605sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 22 Ekim 1973 tarih ve 338 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 22 Kasım 1967 tarih ve 242 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 22 Mart 1979 tarih ve 446 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 22 Mayıs 1948 tarih ve 49 (S/773) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 22 Ocak 1958 tarih ve 127 (S/3942) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 23 Nisan 1948 tarih ve 48 (S/727) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 24 Ekim 1990 tarih ve 673 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 24 Eylül 2002 tarih ve 1435 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 24 Mayıs 1991 tarih ve 694 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 25 Eylül 1971 tarih ve 298 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 27 Ekim 1953 tarih ve 100 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 27 Eylül 1968 tarih ve 259 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 27 Nisan 1968 tarih ve 250 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 28 Eylül 1996 tarih ve 1073 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 29 Aralık 1948 tarih ve 66 (S/1169) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 29 Ekim 1948 tarih ve 60 (S/1062) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 29 Mayıs 1948 tarih ve 50 (S/801) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 3 Temmuz 1969 tarih ve 267 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 30 Ağustos 1989 tarih ve 641 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 30 Mart 2002 tarih ve 1402 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 4 Kasım 1948 tarih ve 61 (S/1070) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 4 Nisan 2002 tarih ve 1403 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 5 Mart 1948 tarih ve 42 (S/691) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 5 Ocak 1988 tarih ve 607 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 6 Ocak 1992 tarih ve 726 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 6 Temmuz 1989 tarih ve 636 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 7 Ekim 2000 tarih ve 1322 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 7 Temmuz 1948 tarih ve 53 (S/875) sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 8 Aralık 1986 tarih ve 592 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 8 Mayıs 1980 tarih ve 468 sayılı karar.

UN Security Council Resolutions, 8 Ocak 2009 tarih ve 1860 sayılı karar.

UNGA - United Nations General Assembly (2009), **Strengthening of the Coordination of Emergency Humanitarian Assistance of the United Nations**, http://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/policy_and_research/un/63/A_RES_63_139_EN.pdf (12.01.2013).

Urquhart, Brian (1995), "The United Nations in the Middle East: A Fifty-Year Retrospective", **Middle East Journal**, 49(4), 1-18.

Ülman, Haluk (1973), **Birinci Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Vaughan, Laura (1997), **The Urban Ghetto: The Spatial Distribution of Ethnic Minorities**, London: First International Symposium on Space and Syntax.

Vital, David (1975), **The Origins of Zionism**, Oxford: Clarendon Press.

Waltz, Kenneth (1970), "The Myth of National Interdependence", Charles P. İndelberger (Ed.), **The International Corppration içinde** (205-223), Cambridge: MIT Press.

_____ (1979), **Theory of International Politics**, New York: Random House.

_____ (1983), **Man, The State and War, A Theoretical Analysis**, New York: Columbia University Press.

_____ (2014), "Yeni Gerçekçilik Kuramına Göre Savaşın Kökeni", Esra Diri (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler içinde** (443-456), İstanbul: Özener Matbaacılık.

Waltz, Kenneth ve Quester, H. George (1982), **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, (Çev: Ersin Onulduran), Ankara: SBF Yayınları.

Weizmann to Truman letter (15.05.1948), http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/israel/large/documents/newPDF/1-18.pdf#zoom=100 (15.09.2014).

- Wendt, Alexander (2014), “Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet”, Esra Diri (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler içinde** (679-707), İstanbul: Özener Matbaacılık.
- Wiener, Jarrod (1995), “Leadership, the United Nations, and The New World Order”, Dimitris Bourantonis ve Jarrod Wiener (Ed.), **The United Nations In The New World Order içinde** (41-63), New York: St. Martin’s Press.
- Wise, Stephen ve Haas, Jacob (1930), **The Great Betrayal**, United States of America: Starford Press.
- Woolf, Leonard (1916), **International Government**, London: Allen and Unwin.
- Woronoff, Jon (2006), **Historical Dictionary of The Arab-Israeli Conflict**, Lanham: The Scerecrow Press.
- Yarar, Erhan (2006), **Tarihsel Dönüşüm-Filistin Sorunu Temelinde Türk Dış Politikası ve İsrail Devletini Tanıma Süreci**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yılmaz, Türel (2009), **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Ankara: Platin Yayınları.
- Yılmaz, Türel ve diğerleri (2005), **Ortadoğu Siyasetinde İsrail**, İstanbul: Platin Yayınları.
- Yishai, Yael (1987), **Land or Peace: Whither Israel?**, Stanford, California: Hoover Institution Press.
- Zureik, Elia (1995), “Palestinian Refugees and The Right of Return”, **Palestine-Israel Journal of Politics, Economics and Culture**, 2(4), <http://www.pij.org/details.php?id=595> (02.01.2015).

EKLER

Ek 1: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Filistin Sorununa Yönelik Kararları

Dönem	Güvenlik Konseyi Kararları	Tarih	Konu	Oylama (Kabul-Red-Çekimse)
1940 - 1949	42 (S/691)	5 Mart 1948	Filistin'de güvenlik problemi- Karışıklıkların önlenmesi	(8-0-3)
	43 (S/714)	1 Nisan 1948	Şiddet eylemlerinin durdurulması- Tarafların ateşkesin imzalanması için temsilcilerini ataması	Oybirliği
	44 (S/714,II)	1 Nisan 1948	Filistin'de gelecekte oluşturulacak hükümet yapısı ile ilgili Genel Kurul'un toplanması	(9-0-2)
	46 (S/723)	17 Nisan 1948	Filistin'de şiddet eylemlerinin durdurulması- Manda yönetiminin yükümlülükleri	(9-0-2)
	48 (S/727)	23 Nisan 1948	Filistin Ateşkes Komisyonunun kurulması	(8-0-3)
	49 (S/773)	22 Mayıs 1948	Tüm hükümet ve yönetimlere düşmanca hareketlerden kaçınma ve ateşkes çağrısı	(8-0-3)
	50 (S/801)	29 Mayıs 1948	Dört haftalık süre için ateşkes çağrısı	Oybirliği
	53 (S/875)	7 Temmuz 1948	Ateşkesin uzatılması	(8-0-3)
	54 (S/902)	15 Temmuz 1948	Filistin'de barışa yönelik tehditlerin devamı	(7-1-3)
	56 (S/983)	19 Ağustos 1948	Ateşkesin uygulanması- Kudüs'ün durumu	Karar kısmi oylanmıştır.
	60 (S/1062)	29 Ekim 1948	Alt komitenin oluşturulması	Oylama yapılmaksızın kabul edilmiştir.

Dönem	Güvenlik Konseyi Kararları	Tarih	Konu	Oylama (Kabul-Red-Çekimse)
	61 (S/1070)	4 Kasım 1948	Ateşkes hatlarının görüşülmesi	(9-1-1)
	62 (S/1080)	16 Kasım 1948	Filistin’de kalıcı barışın sağlanması	Karar kısmi oylanmıştır.
	66 (S/1169)	29 Aralık 1948	Ateşkes çağrısı	(8-0-3)
	73 (S/1376,II)	11 Ağustos 1949	Ateşkes antlaşmaların imzalanması	(9-0-2)
1950-1959	89 (S/1907)	17 Kasım 1950	Filistinlilerin sınır dışı edilmesi- Ateşkes antlaşmalarının denetlenmesi	(10-0-2)
	100	27 Ekim 1953	Askersizleştirilmiş bölgede İsrail’in çalışmalarını durdurması	Oybirliği
	127 (S/3942)	22 Ocak 1958	Kudüs’te ateşkes sınır hattı arasında İsrail saldırılarının artması	Oybirliği
1960-1969	237	14 Haziran 1967	İşgal edilmiş bölgelerde insan hakları ve mülteciler sorunu- Cenevre Konvansiyonu	Oybirliği
	242	22 Kasım 1967	Barış için temel ilkelerin belirlenmesi	Oybirliği
	250	27 Nisan 1968	İsrail’in Kudüs’e düzenlemek istediği saldırıdan vazgeçmesi için çağrı	Oybirliği
	251	2 Mayıs 1968	İsrail’in Kudüs’e saldırısı için üzgünüz açıklaması	Oybirliği
	252	21 Mayıs 1968	İsrail’in Kudüs’ün statüsünü değiştirmesi üzerine alınan karar	(13-0-2)
	259	27 Eylül 1968	237 sayılı karara gönderme yapılması	(12-0-3)
	267	3 Temmuz 1969	İsrail’in Kudüs’ün statüsünü değiştirmesini kınama	Oybirliği
	271	15 Eylül 1969	El-Aksa camisine yapılan saldırı sonucu kınama- Cenevre Konvansiyonuna uyma	(11-0-4)
1970-1979	298	25 Eylül 1971	İsrail’in Kudüs’ün statüsünü değiştirmeye yönelik faaliyetlerinin feshedilmesi	(14-0-1)
	338	22 Ekim 1973	Barış için temel ilkelerin belirlenmesi	(14-0-1)
	446	22 Mart 1979	İsrailli yerleşimciler-Koloni inşaatlarının durdurulması- Dördüncü Cenevre Konvansiyonu	(12-0-3)

Dönem	Güvenlik Konseyi Kararları	Tarih	Konu	Oylama (Kabul-Red-Çekimse)
	452	20 Temmuz 1979	İsrailli yerleşimciler- Dördüncü Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
1980-1989	465	1 Mart 1980	İsrailli yerleşimciler- Dördüncü Cenevre Konvansiyonu	Oybirliği
	468	8 Mayıs 1980	Filistinlilerin sınır dışı edilmesi- İsrail'in yasadışı eylemlerini durdurması- Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
	469	20 Mayıs 1980	Filistinlilerin sınır dışı edilmesi- İsrail'in yasadışı eylemlerini durdurması-Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
	471	5 Haziran 1980	İsrailli yerleşimciler-Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
	476	30 Haziran 1980	Kudüs- İşgalin durdurulması- Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
	478	20 Ağustos 1980	İsrail'in anayasasında Kudüs kararının kınanması- Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
	484	19 Aralık 1980	Filistinlilerin sınır dışı edilmesi- Geri dönüş haklarının tanınması- Cenevre Konvansiyonu	Oybirliği
	592	8 Aralık 1986	İsrail'in dördüncü Cenevre Konvansiyonuna uymaya davet	(14-0-1)
	605	22 Aralık 1987	İntifada- İnsan hakları ihlali-İsrail'in kınanması- Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
	607	5 Ocak 1988	Sınır dışı edilme- Cenevre Konvansiyonu	Oybirliği
	608	14 Ocak 1988	607 sayılı karara gönderme	(14-0-1)
	636	6 Temmuz 1989	Sınır dışı edilme- Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
	641	30 Ağustos 1989	Sınır dışı edilme- Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
1990-1999	672	12 Ekim 1990	Kudüs ve diğer mukaddes yerlerin İsrail tarafından işgal edilmesi nedeniyle kınama- Cenevre Konvansiyonu	Oybirliği
	673	24 Ekim 1990	672 sayılı kararın reddedilmesini kınama	Oybirliği
	681	20 Aralık 1991	Cenevre Konvansiyonuna uyulması konusunda ihtarda bulunulması	Oybirliği
	694	24 Mayıs 1991	Sınır dışı edilme- Cenevre Konvansiyonuna aykırı tutum	Oybirliği

Dönem	Güvenlik Konseyi Kararları	Tarih	Konu	Oylama (Kabul-Red-Çekimse)
	726	6 Ocak 1992	Sınır dışı edilme- Cenevre Konvansiyonuna aykırı tutum nedeniyle kınama	Oybirliği
	799	18 Aralık 1992	Sınır dışı edilme- Cenevre Konvansiyonuna aykırı tutum nedeniyle kınama	Oybirliği
	904	18 Mart 1994	İsraili yerleşimcilerin sivillere karşı illegal tutumları- Şiddet eylemlerinin durdurulması-Cenevre Konvansiyonu	Karar kısmi oylanmıştır.
	1073	28 Eylül 1996	Tünel yapımı-Filistinli sivil halkın korunması-Barış görüşmelerine devam edilmesi	(14-0-1)
2000-2015	1322	7 Ekim 2000	İkinci İntifada- İsrail'in orantısız güç kullanımı nedeniyle kınama-Cenevre Konvansiyonu	(14-0-1)
	1397	12 Mart 2002	Şiddet eylemlerinin durdurulması- Müzakere çağrısı	(14-0-1)
	1402	30 Mart 2002	Batı Şeria topraklarının işgal edilmesi- Ateşkes ilan edilmesi	(14-0-0)
	1403	4 Nisan 2002	Kötüye giden durumun düzeltilmesi	Oybirliği
	1405	19 Nisan 2002	İnsani ve tıbbi yardım götürülmesi	Oybirliği
	1435	24 Eylül 2002	İsrail güçlerinin Filistin şehirlerinden tahliye edilmesi	(14-0-1)
	1515	19 Kasım 2003	Yol haritasına uyma çağrısı	Oybirliği
	1544	19 Mayıs 2004	İnsan haklarına uyulması- Filistin'de konut yıkımlarının durdurulması	(14-0-1)
	1850	16 Aralık 2008	Annapolis görüşmeleri- Güven ortamını bozacak tutumlardan uzak durulması	(14-0-1)
	1860	8 Ocak 2009	Dökme Kurşun operasyonu- İsrail'in Gazze'den çekilmesi	(14-0-1)

Ek 2: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Veto Yetkisinin Kullanımı (1946-2015)

Dönem	Çin	Fransa	İngiltere	ABD	SSCB/Rusya	Toplam
1946-1955	1	2	-	-	80	83
1956-1965	-	2	3	-	26	31
1966-1975	2	2	10	12	7	33
1976-1985	-	9	11	34	6	60
1986-1995	-	3	8	24	2	37
1996-2005	2	-	-	10	1	13
2006-2015	6	-	-	4	10	20
Toplam	11	18	32	84	132	277

Kaynak: <http://research.un.org/en/docs/sc/quick>

Ek 3: Filistin-İsrail Sorununun Kronolojisi

1882-1903	İlk Siyonist göç dalgası (Birinci Aliya)
1897	Theodor Herzl, İsviçre'nin Basel kentinde Birinci Siyonist kongresini topladı.
1903-1914	İkinci Siyonist göç dalgası
1915-1916	McMahon- Hüseyin yazışmaları
16 Mayıs 1916	Sykes-Picot antlaşması imzalandı.
2 Kasım 1917	Büyük Britanya hükümeti tarafından Yahudi halkına Filistin topraklarında devlet kurma yolunu açan Balfour Deklarasyonu yayınlandı.
1918-1920	Filistin'de İngilizler tarafından askeri yönetim ilan edilmesi
25 Nisan 1920	Milletler Cemiyeti, Filistin'in Britanya manda yönetimi altına alınması için karar aldı.
29 Eylül 1923	Filistin'de İngiliz mandası resmen yürürlüğe girdi.
1929	Ağlama Duvarı nedeniyle Müslümanlar ile Yahudiler arasında çatışmalar ortaya çıktı.
21 Ekim 1930	Passifield Beyaz kitabıyla Yahudilerin Filistin'e göç etmesine sınırlama getirildi.
1937-1939	Peel ve Woodhead Komisyonlarının, Filistin bölgesinin taraflar arasında ikiye bölünmesini öneren rapor İngiliz yönetimince benimsendi.
1939	Britanya hükümeti Beyaz bildiri yayınlarak Filistin'e göç eden Yahudilerin sayısında kısıtlama getirdi.
17 Mayıs 1939	1939 Beyaz Kitabı, Filistin'e Yahudi göçünü ve Yahudilere toprak satılmasına kısıtlama getirdi.
1 Eylül 1947	UNSCOP, Filistin'in taksimini öngören planını yayınladı.
29 Kasım 1947	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 181 sayılı taksim kararı kabul edildi.
1 Aralık 1947	İsrail Devleti'nin kurulmasına giden süreçte Yahudiler Filistinlilere yönelik saldırıları arttırdı.
9 Nisan 1948	Deir Yasin Katliamı
14 Mayıs 1948	İsrail'in Devleti'nin kuruldu ve ardından Birinci Arap-İsrail savaşı başladı.
11 Mayıs 1949	İsrail Birleşmiş Milletlere üye oldu.
11 Aralık 1949	Birleşmiş Milletler Genel Kurul'u 194 sayılı kararında Filistinli mültecilerin topraklarına geri dönüşlerini kabul etti.
Temmuz 1950	İsrail Dönüş yasasını kabul etti.
26 Temmuz 1956	Mısır Devlet Başkanı Nasır, Süveyş kanalını millileştirdiğini açıkladı.
29 Mayıs 1964	Filistin Kurtuluş Örgütü kuruldu.
5 Haziran 1967	Üçüncü Arap-İsrail (Altı Gün) savaşı başladı.
Kasım 1967	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 242 sayılı kararında İsrail'in işgal etmiş olduğu topraklardan geri çekilmesini istedi.
14 Eylül 1970	FKÖ ve Ürdün arasında çatışmalar yaşandı. Kral Hüseyin, FKÖ'nün artan gücünü ortadan kaldırmak amacıyla askeri hareket emri vermesi üzerine FKÖ'nün merkezinin Ürdün'den Lübnan'a taşınması

6 Ekim 1973	Dördüncü Arap-İsrail Savaşı (Yom Kippur) başladı.
Ekim 1973	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 388 sayılı kararı aldı.
13 Kasım 1974	Birleşmiş Milletler Genel Kurul'u , Filistinlilerin kendi kaderlerini tayin ve özgürlük hakkını tanıdı. FKÖ, Birleşmiş Milletler'de gözlemci statüsü kazandı.
10 Kasım 1975	BM Genel Kurul'u 3379 sayılı kararında Siyonizm'i ırkçılıkla eşdeğer kabul etmiştir.
6 Eylül 1976	FKÖ, Arap Birliği'ne tam üye oldu.
17 Mayıs 1977	İsrail tarihinde ilk kez sağcı Likud partisi Menahem Begin liderliğinde iktidara geldi.
19 Kasım 1977	Mısır Devler Başkanı Enver Sedat Kudüs'ü ziyaret etti.
1979	Mısır ve İsrail arasında Camp David Anlaşması imzalandı.
1980	İsrail Kudüs'ü başkenti ilan etti.
14 Aralık 1981	İsrail, Suriye'ye ait olan Golan tepelerini kendi topraklarına kattı.
6 Haziran 1982	İsrail Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kamplarının bulunduğu Güney Lübnan'ı işgal etti.
16-17 Eylül 1982	Sabra ve Şatilla Katliamları
9 Eylül 1982	Arap birliği, FKÖ'yü Filistin halkının tek meşru temsilci olarak kabul etti.
1 Ekim 1985	İsrail, Tunus'ta ki Filistin karargahına saldırı düzenledi.
1 Aralık 1987	Filistin'de 1992 yılına devam eden intifada hareketi başladı.
15 Kasım 1988	Filistin Ulusal Konseyi bağımsız Filistin Devleti'ni ilan etti.
30 Ekim 1991	Madrid Konferansı toplandı.
13 Eylül 1993	Oslo İlkeler Antlaşması imzalandı.
14 Mayıs 1994	Gazze ve Eriha anlaşması imzalandı.
26 Ekim 1994	Ürdün ile İsrail arasında barış anlaşması imzalandı.
28 Eylül 1995	II. Oslo anlaşması imzalandı.
4 Kasım 1995	İsrail Başbakanı İzak Rabin, aşırı milliyetçi bir Yahudi (Yigal Amir) tarafından öldürüldü.
20 Ocak 1996	FKÖ Lideri Yaser Arafat Filistin Özerk yönetiminin başkanı seçildi.
29 Mayıs 1996	İsrail'de seçimleri Benjamin Netanyahu kazandı.
17 Ocak 1997	Hebron protokolü imzalandı.
23 Ekim 1998	Wye River anlaşması imzalandı.
20 Temmuz 2000	ABD Başkanı Clinton tarafından Camp David'de bir araya getirilen Arafat ve Barak ile yapılan görüşmeler sonuçsuz kaldı.
28 Eylül 2000	Şaron'un Kudüs'te yer alan Harem-ül Şerif'i ziyaret etmesiyle, İkinci İntifada hareketi başladı.
27 Ocak 2001	Taraflar arasında yapılan Taba görüşmeleri sonuçsuz kaldı.
4 Mayıs 2001	Mitchell Komisyonu raporu açıklandı. Barışın sağlanması için takvime dönülmesi gerekliliği belirtildi.
13 Haziran 2001	Tenet raporu açıklandı. Planda ateşkese uyulması ve İsrail birliklerinin Eylül 2000'de buldukları sınıra geri çekilmesi öngörülmüştür.
Mart – Nisan 2002	İsrail, Koruyucu Duvar operasyonu başlattı. Filistinli lider Arafat'ın Ramallah'ta bulunan karargahını kuşattı.
10 Şubat 2003	Filistin ile İsrail arasında ateşkes görüşmeleri başladı.
19 Mart 2003	Arafat, Mahmud Abbas'ı başbakanlığa atadı.
30 Nisan 2003	ABD önderliğinde AB, Rusya ve BM'nin dahil olduğu Ortadoğu barışı

	için yol haritası açıklandı.
31 Temmuz 2003	İsrail tarafından inşa ayırım duvarının ilk aşaması tamamlandı.
10 Eylül 2003	Filistin'de başbakanlığa Ahmet Kurey getirildi.
8 Aralık 2003	İsrail'in inşa ettiği ayırım duvarı Uluslararası Adalet Divanına taşındı.
22 Mart 2004	Hamas'ın dini lideri Şeyh Ahmed Yasin öldürüldü.
9 Temmuz 2004	Uluslararası Adalet Divanı, İsrail'in inşa ettiği duvarın uluslararası hukuka aykırı olduğuna karar verdi.
2005	İsrail birlikleri Gazze Şeridinden çekildi.
2006	Hamas, Filistin parlamento seçimlerini kazandı. Hamas'ın seçimleri kazanmasının ardından ABD tarafından ekonomik yaptırımlar uygulanmaya başladı.
2007	Filistin'de birlik hükümeti kurulması amacıyla yapılan geçici anlaşmada Fetih, Batı Şeria'nın kontrolünü alırken, Hamas ise Gazze Şeridini kontrolü altına aldı.
27 Aralık 2008	Dökme Kurşun operasyonu başlatıldı.
3 Ocak 2009	İsrail Gazze Şeridine kara operasyonu başlattı. Çatışma, İsrail'in 18 Ocak'ta tek taraflı ateşkes ilan etmesiyle sona erdi.
14 Kasım 2012	Bulut Sütunu operasyonu başlatıldı.
Mart 2013	ABD tarafından İsrail ve Filistin yönetimi arasında barış görüşmelerinin başlatılması için Nisan 2014 tarihinde görüşmelerin başlatılmasına karar verildi.
8 Temmuz 2014	Koruyucu Hat operasyonu başlatıldı.
1 Nisan 2015	Filistin, Uluslararası Ceza Mahkemesine resmen üye oldu.

ÖZGEÇMİŞ

Zuhal ÇALIK TOPUZ, 15 Ağustos 1985 yılında Konya’da doğdu. İlköğrenimine İstanbul’da başlayıp daha sonra orta ve lise eğitimini Kocaeli’nde tamamladı. 2003-2004 eğitim-öğretim yılında Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde lisans eğitimine başladı. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında mezun oldu. 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde yüksek lisans eğitimine başladı. 2009-2010 eğitim-öğretim yılında yüksek lisans mezunu oldu. 2011 yılından itibaren Ardahan Üniversitesi Çıldır Meslek Yüksekokulunda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

ÇALIK TOPUZ, evli olup İngilizce bilmektedir.